

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΘΕΣΜΟΙ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΥΓΕΙΑΣ

Μορφές Βίας και Δομές Αντιμετώπισής της

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Δήμητρα Ρούκη

Τριμελής εξεταστική επιτροπή:
Μ. Σπυριδάκης, Επίκουρος Καθηγητής, Επιβλέπων
Μ. Φεφές, Επίκουρος Καθηγητής
Χ. Καραμανίδου, Συνεργαζόμενη Επιστήμων

Κόρινθος, Σεπτέμβριος 2013

Copyright © Δήμητρα Ρούκη, 2013.

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα. Οι απόψεις και τα συμπεράσματα που περιέχονται σε αυτό το έγγραφο εκφράζουν τον συγγραφέα και μόνο.

Η παρούσα εργασία αφιερώνεται στην οικογένειά μου που με στήριξε στην προσπάθειά μου, στους καθηγητές του Μεταπτυχιακού Προγράμματος «Θεσμοί και Πολιτικές Υγείας» και ιδιαίτερα στον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Σπυριδάκη, καθώς και στα θύματα ενδοοικογενειακής βίας.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Σπυριδάκη για την υποστήριξη και ενθάρρυνσή του καθ' όλη τη διάρκεια εκπόνησης της εν λόγω διπλωματικής εργασίας καθώς και όλες τις γυναίκες που μου έδειξαν εμπιστοσύνη και μοιράστηκαν μαζί μου τις εμπειρίες τους, οι οποίες ήταν πολύτιμες για τη διεξαγωγή της έρευνας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίδα
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	6
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	7
ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ	12
ΚΕΦΑΛΑΙΑ	
1. Βία και κοινωνία	12
2. Ενδοοικογενειακή βία	32
2.1 Εισαγωγή-ορισμοί	32
2.2 Μορφές ενδοοικογενειακής βίας κατά γυναικών	35
2.3 Θεωρίες ερμηνείας του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας	38
2.4 Μύθοι και πραγματικότητα για την ενδοοικογενειακή βία	45
2.5 Χαρακτηριστικά γυναικών και ανδρών που εμπλέκονται στο φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας	48
2.6 Παράγοντες κινδύνου	50
3. Κοινωνικοί ρόλοι και ενδοοικογενειακή βία	54
4. Συνέπειες ενδοοικογενειακής βίας	75
5. Συμπεριφορά θυμάτων βίας/Αναζήτηση βοήθειας από τις γυναίκες	98
6. Εμπειρίες γυναικών (Από βία/ Από ξενώνες υποδοχής)	122
7. Επαγγελματίες υγείας και αντιμετώπιση ενδοοικογενειακής βίας	130
ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ	142
8. Περιορισμοί της έρευνας	142
9. Ποιοτική ανάλυση των δεδομένων της έρευνας	149
10. Συμπεράσματα έρευνας	196
11. Προτάσεις	201
11.1 Για την αντιμετώπιση του φαινομένου της βίας κατά των γυναικών	201
11.2 Για μελλοντική έρευνα	202
Πηγές- Βιβλιογραφία	204
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ	220
Παράρτημα Α΄: Οδηγός συνέντευξης	220
Παράρτημα Β΄: Ποσοτικά δεδομένα	223
ABSTRACT	227

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το φαινόμενο της βίας είναι παρόν στην ανθρώπινη συμπεριφορά: ως αυτονόητο, πολύπλευρο και καθολικό, χρήζει διαρκούς και διεπιστημονικής προσέγγισης.

Σκοποί της παρούσας μελέτης είναι η διερεύνηση του κοινωνικού φαινομένου της βίας -εστιάζοντας στην ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών-, καθώς και του έργου και της λειτουργίας των δομών αντιμετώπισης της βίας. Για τους σκοπούς αυτούς, πραγματοποιήθηκε ποιοτική καταγραφή των βιωμάτων κακοποιημένων γυναικών, επαγγελματιών υγείας και διευθυντικών στελεχών που στελεχώνουν ξενώνες βίας, σε συνδυασμό με ανασκόπηση της σχετικής με το φαινόμενο βιβλιογραφίας.

Συμπερασματικά, φαίνεται πως οι κοινωνικές αναπαραστάσεις των υποκειμένων είναι σε μεγάλο βαθμό καθοριστικές για το τι αντιλαμβάνεται ο καθένας ως βία, καθώς και για τη διατήρηση και διαίωνηση του κοινωνικού - βιολογικού - ψυχολογικού - πολιτικού - οικονομικού αυτού φαινομένου. Οι δομές αντιμετώπισης της βίας και η εκπαίδευση του συνόλου της κοινωνίας μπορεί να προσφέρουν πολλά στη δύσκολη, όχι όμως ακατόρθωτη αλλαγή των εν λόγω αναπαραστάσεων.

Λέξεις κλειδιά: βία, γυναίκες, δομές, ενδοοικογενειακή βία, επαγγελματίες υγείας, κακοποίηση, κοινωνία.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα εργασία έχει ως στόχο να πραγματευτεί το φαινόμενο της βίας γενικά, αλλά κυρίως με προσανατολισμό στην ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών και την κοινωνία που τη δέχεται και την αντιμετωπίζει. Άλλωστε, όσο περισσότερο αντιλαμβάνονται και γνωρίζουν οι άνθρωποι το φαινόμενο ενδοοικογενειακής βίας, τόσο λιγότερο θα ενοχοποιούν τον στόχο στον οποίο κατευθύνεται (Vatnar, Bjorkly, 2012).

Η Αστρινάκη (2007-2008) ισχυρίζεται ότι η βία αποτελεί το πιο κοινά διαπιστωμένο πράγμα στον κόσμο, το οποίο δεν απουσιάζει από καμία κοινωνία. Δεν είναι μία, αλλά πολλές, που σηματοδοτούνται και αξιολογούνται διαφορετικά όχι μόνο μεταξύ διαφορετικών πολιτισμών, αλλά και στο εσωτερικό του ίδιου του πολιτισμού.

Επισημαίνεται από τη Σπινέλλη (2008) το γεγονός ότι η βία έχει μεταλλαχθεί και παρουσιάζεται με νέες μορφές, ορισμένες μάλιστα από αυτές είναι κοινωνικά αποδεκτές και όχι εγκληματικές. Μια νέα μορφή πολυδιάστατης βίας είναι η ενδοοικογενειακή βία, ενώ μια άλλη σύγχρονη μορφή καθημερινής βίας -εκτός της οικογένειας- είναι η λεγόμενη ενδοσχολική. Οι νέες αυτές μορφές βίας απαιτούν οριοθετήσεις και ταξινομήσεις της βίαιης συμπεριφοράς, ώστε να καταστεί δυνατό να εντοπισθούν και οι κατάλληλες καλές πρακτικές παρεμβάσεων σε περιβάλλοντα με διάφορες εκφάνσεις βίας.

Στο συνέδριο της ΠΟΑΣΥ¹ τονίστηκε η μεγάλη έξαρση της βίας στις ημέρες μας - δεν αποτελεί ένα σύμπτωμα της εποχής μας, απλώς τώρα παίρνει εκρηκτικές διαστάσεις, με την συνδρομή και των ΜΜΕ: όλα έχουν συνεπώς μία αιτία και το πρόβλημα της βίας δεν είναι πρόβλημα καταστολής. Χαρακτηρίζεται ως η πιο ακραία έκφανση της ανθρώπινης φύσης και επιθετικότητας, που άλλοτε εκφράζεται και εξωτερικεύεται ως ατομική πράξη, άλλοτε ως συλλογική πράξη ατόμων και κοινωνικών ομάδων. Ως κοινωνικό φαινόμενο, υπήρχε διαχρονικά σε όλη την διαδρομή της ανθρώπινης ιστορίας, υπάρχει και θα υπάρξει αναμφίβολα και στο μέλλον και έτσι χαρακτηρίζεται ως ο πιο αξιόπιστος δείκτης κοινωνικής παθολογίας.

Συνεχίζοντας πιο συγκεκριμένα με τη βία κατά των γυναικών, διαπιστώνεται από τους Βιβιλάκη, Δάγλα και Πατελάρου (2008) ότι είναι ένα σύνθετο κοινωνικό

---

¹ www.poasy.gr, πρόσβαση στις 16/11/2012

φαινόμενο με παγκόσμια διάσταση. Αποτελεί έκφραση της άνισης κατανομής δύναμης μεταξύ των δυο φύλων και είναι σύμπτωμα μιας κοινωνίας που κρατά τις γυναίκες σε κατάσταση υποτέλειας, περιθωριοποίησης και διακρίσεων. Η βία κατά των γυναικών εμφανίζεται με πολλές μορφές σε όλα τα πεδία ζωής και δράσης και συνιστά κατάφωρη παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους.

Η κακοποίηση των γυναικών στη χώρα μας δεν έχει μελετηθεί συστηματικά και με επάρκεια από την επιστημονική κοινότητα. Οι όποιες προσπάθειες έχουν γίνει, αποτελούν στον κύριο όγκο τους ανασκόπηση ερευνών που έχουν διεξαχθεί στο εξωτερικό και δε συμπεριλαμβάνουν δεδομένα της ελληνικής πραγματικότητας. Η δυσχέρεια συγκέντρωσης στοιχείων οφείλεται κατά κύριο λόγο στην έλλειψη επαρκών δεδομένων που παρέχουν οι διάφορες δομές στις οποίες απευθύνονται οι κακοποιημένες γυναίκες. Κατά συνέπεια, είναι δύσκολο να αποτιμηθεί ο βαθμός, η φύση, η σοβαρότητα και οι συνέπειες του φαινομένου. Επιπρόσθετα, η βία κατά των γυναικών μέσα στην οικογένεια καταγγέλλεται σε πολύ μικρό βαθμό, καθώς πολιτισμικά θεωρείται αποδεκτή, ειδικά σε μια κοινωνία στην οποία κυριαρχούν ισχυρές παραδοσιακές αξίες αναφορικά με τη διαφοροποίηση των ρόλων των δυο φύλων και τον καταμερισμό της εξουσίας. Είναι ένα φαινόμενο με πολλές πλευρές και δυσκολίες διερεύνησης που παρομοιάζεται με τη μελέτη μιας ασθένειας (αν και ουσιαστικά η κατανόηση των αιτιών της ενδοοικογενειακής βίας είναι δυσκολότερη από τη μελέτη μιας ασθένειας, γιατί η δεύτερη έχει βιολογική βάση και επισυμβαίνει μέσα στο κοινωνικό πλαίσιο, ενώ η πρώτη είναι ολοκληρωτικά προϊόν του πολιτισμικού πλαισίου). Συνεπώς, η κατανόηση των αιτιών αυτού του είδους της βίας απαιτεί έρευνα σε πολλά πολιτισμικά πλαίσια².

Ένας σημαντικός λόγος που το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας έχει απασχολήσει την επιστημονική έρευνα είναι το γεγονός ότι όταν αναφερόμαστε στο θεσμό της οικογένειας και στη σημασία του ρόλου της μικρής αυτής κοινωνικής ομάδας στην ομαλή λειτουργία και ανάπτυξη της κοινωνία μας, έχουμε σχεδόν πάντα την αντίληψη ότι μιλάμε για ένα ασφαλές περιβάλλον, όπου κυριαρχούν συναισθήματα αγάπης και αλληλεγγύης. Εντούτοις, η βία στο πλαίσιο της οικογένειας είναι μια θλιβερή πραγματικότητα και αποτελεί κατάφωρη παραβίαση του δικαιώματος στη ζωή, στην ανθρώπινη ελευθερία, στην προσωπική, ψυχική και σωματική ακεραιότητα, στην

---

² <http://ethicsinhealth.org/wp-content/uploads/2012/01/intimate-partner-violence-jewkes.pdf>, πρόσβαση στις 19/10/2012

ίση αντιμετώπιση και προστασία από τον νόμο και στην ισότητα μέσα στην οικογένεια. Η επιθυμία μας αυτή να εξιδανικεύουμε την οικογενειακή ζωή, είναι ως ένα βαθμό υπεύθυνη για την τάση να εθελotuφλούμε ή να αποδεχόμαστε την ενδοοικογενειακή βία. Επιπλέον, η ιδιωτική φύση των οικογενειακών ή διαπροσωπικών σχέσεων ευθύνεται σε μεγάλο βαθμό για την καλλιέργεια και διάχυση στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο της άποψης ότι η κοινωνία στο σύνολό της δεν μπορεί ή δεν πρέπει να παρεμβαίνει σε υποθέσεις ενδοοικογενειακής βίας (Σπανού, 2005). Και έχει επίσης τονιστεί από τους Παπαγιαννοπούλου και Γκούβα (2009) πως η άσκηση βίας κατά των γυναικών αποτελεί ένα εξαιρετικά επίκαιρο και ταυτόχρονα πολυσύνθετο ζήτημα, η εκδήλωση του οποίου είναι συνάρτηση πολλών παραγόντων που απαιτούν διερεύνηση, ερμηνεία και αντιμετώπιση. Οι διαστάσεις του φαινομένου έχουν πάρει τη μορφή κοινωνικού προβλήματος, το οποίο περικλείει ένα εύρος συμπεριφορών από τη δολοφονία και το βασανισμό έως την απειλή ή/και τον τραυματισμό. Την κοινωνικότητα του φαινομένου της οικογενειακής βίας σημειώνει και ο Παναγιώτου (2010), υποστηρίζοντας ότι αποτελεί ένα από τα σοβαρότερα και πιο πολύπλοκα κοινωνικά προβλήματα που καλούνται να αντιμετωπίσουν όλες οι επιστήμες που ασχολούνται με τον άνθρωπο.

Εξετάζοντας την κοινωνική ταυτότητα της κακοποιημένης γυναίκας, η Μαρίνου³ υποστηρίζει επίσης ότι η βία πάντοτε αποτελούσε κομμάτι της ανθρώπινης εμπειρίας, χωρίς να μπορούν να υπολογιστούν ακριβώς οι συνέπειές του (όπως το κόστος της σε ανθρώπινο πόνο και θλίψη). Λόγω της δορυφορικής τεχνολογίας ορισμένες μορφές βίας -τρομοκρατία, πόλεμοι, εξεγέρσεις- έγιναν ορατές στο τηλεοπτικό κοινό, όμως υπάρχει και η αθέατη βία (όπως στον οίκο ή στο εργασιακό περιβάλλον). Πολλά από τα θύματα της αθέατης βίας, είναι αδύναμα ή ανίκανα να προστατέψουν τον εαυτό τους, ενώ άλλα εξαναγκάζονται από τις κοινωνικές συμβάσεις και πιέσεις να σιωπούν και να μην αποκαλύπτουν τις εμπειρίες τους. Τονίζεται και εδώ η στάση της κοινωνίας απέναντι στη βία, καθώς και το γεγονός ότι ο κόσμος δεν πρέπει να τη δέχεται ως ένα αναπότρεπτο ή αναπόσπαστο κομμάτι της ανθρώπινης (συν)ύπαρξης.

---

³ Μαρίνου, «Η Κοινωνική Ταυτότητα της Κακοποιημένης Γυναίκας», <http://www.scribd.com/doc/50440012/%CE%94%CE%99%CE%A0%CE%9B%CE%A9%CE%9C%CE%91%CE%A4%CE%99%CE%9A%CE%97-%CE%A4%CE%95%CE%9B%CE%99%CE%9A%CE%9F>, πρόσβαση στις 24/11/2012

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας ορίζει τη βία ως: «η με πρόθεση χρήση φυσικής δύναμης ή ισχύος, απειλούμενης ή πραγματικής, που στρέφεται στο ίδιο το άτομο, σε κάποιο άλλο άτομο ή σε μια ομάδα ή κοινότητα και που είτε καταλήγει είτε έχει πολλές πιθανότητες να καταλήξει σε τραυματισμό, θάνατο, ψυχολογικό τραυματισμό, αποστέρηση ή προβληματική ανάπτυξη». (στην ισχύ ανήκουν εκείνες τις πράξεις που απορρέουν από μια σχέση εξουσίας εξουσιαζόμενου, συμπεριλαμβανομένων των απειλών και των ταπεινώσεων). Ο παραπάνω ορισμός καλύπτει ένα ευρύ φάσμα πιθανόν συνεπειών συμπεριλαμβανομένων των ψυχολογικών συνεπειών, της αποστέρησης και της μη ομαλής ανάπτυξης του θύματος -αυτό αντανακλά την κυρίαρχη τάση μεταξύ των ειδικών και των ερευνητών για αναγνώριση της ανάγκης να ορίζονται ως βίαιες ακόμη και πράξεις οι οποίες δεν καταλήγουν σε φυσικό-ορατό τραυματισμό ή θάνατο, αλλά που παρόλα αυτά επιβαρύνουν τα άτομα, τις οικογένειες, τις κοινότητες και τα συστήματα υγείας σε παγκόσμια κλίμακα.

Γεγονός είναι ότι η κατανόηση της ενδοοικογενειακής βίας, των πράξεων που θεωρούνται κακοποιητικές, των λεκτικών εκφράσεων της βίας και των αντιδράσεων των υποκειμένων σε αυτές εξαρτώνται από την κοινωνική, πολιτισμική και πολιτική πραγματικότητα του εκάστοτε υποκειμένου. Γι'αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό να εξετάζουμε και να γνωρίζουμε πώς γυναίκες από διαφορετικές εθνικότητες προσλαμβάνουν την ενδοοικογενειακή βία και πώς αυτές τους οι απόψεις επηρεάζουν την αναζήτηση βοήθειας και τις πρακτικές αντιμετώπισης του φαινομένου (Kanagaratnam, Mason, ..., Toner, 2012). Διαπολιτισμικά μιλώντας, σε έρευνα του Al-Badayneh στην Ιορδανία (2012) διαπιστώθηκε ότι η βία κατά των γυναικών είναι θέμα υγείας και κοινωνίας σε όλες τις κοινωνίες και τους πολιτισμούς του κόσμου, το οποίο εξελίχθηκε από το δικαίωμα του συζύγου να πειθαρχεί τη γυναίκα του με σωματικά μέσα. Ιστορικά, κοινωνικά, πολιτισμικά και νομικά τα δικαιώματα των αντρών είναι προστατευμένα στην πλειονότητα των κοινωνιών (πράγμα που αρχίζει στη σημερινή εποχή να αποδυναμώνεται μέσα από τους αγώνες των γυναικών για την αναγνώριση των δικαιωμάτων τους).

Το φαινόμενο της κακοποίησης των γυναικών στην οικογένεια δεν είναι εύκολο να μελετηθεί, όπως προαναφέρθηκε, καθώς υπάρχουν και προβλήματα στη σύγκριση των αποτελεσμάτων μεταξύ των μελετών και των χωρών (οι μελέτες χρησιμοποιούν διαφορετικές θεματολογίες, διαφορετικούς ορισμούς της ενδοοικογενειακής βίας,

σχεδιάζουν ερωτήσεις με διαφορετικό τρόπο και έχουν πληθυσμούς-στόχους με διαφορετικά χαρακτηριστικά). Όμως το γεγονός ότι η αναλογία της ενδοοικογενειακής βίας σε μια χώρα είναι παρόμοια με τις γειτονικές της χώρες, στηρίζει την άποψη ότι οι διαφορές των ποσοστών που μπορεί να υπάρχουν αποκαλύπτουν γνήσιες διαφορές μεταξύ των χωρών -και όχι τόσο μεθοδολογικές διαφορές στις έρευνες (Simister, 2012).

Κατά τους Malley-Morrison and Hines (2007) ο κοινωνικός παράγοντας του φαινομένου της βίας είναι καθοριστικός, έτσι οι κοινωνικά δομημένες επιρροές (όπως η φτώχεια, οι μειωμένες εκπαιδευτικές ευκαιρίες), οι ιστορικές επιρροές (πχ η ιστορία της δουλείας και της μετανάστευσης), η πολιτισμική ευαισθησία, η υπεργενίκευση και η συστηματική καταπίεση πρέπει να ληφθούν υπόψη στη μελέτη των ομάδων που υφίστανται οικογενειακή βία και στην προθυμία τους να αναζητήσουν βοήθεια -μέλη διαφορετικών ομάδων αντιλαμβάνονται διαφορετικά την εμπειρία τους και απαντούν με διαφορετικό τρόπο συναισθηματικά και συμπεριφοριστικά. Επιπλέον, όσο περισσότερο ενσωματώνονται οι μετανάστες στην κουλτούρα της χώρας υποδοχής τους, τόσο τα υποστηρικτικά τους συστήματα αποσυντίθενται. Η κοινωνική καταπίεση έχει πραγματικές επιπτώσεις και για να κατανοήσουμε πλήρως τις αρνητικές συνέπειες των διαβρωτικών κοινωνικών δυνάμεων στα άτομα που αναγνωρίζονται ως μέλη περιθωριοποιημένων κοινωνικών ομάδων, θα πρέπει να μην αγνοήσουμε τη θέση που τους έχει ανατεθεί σε αυτές τις ομάδες. Οι πολιτισμικά ευαίσθητοι ερευνητές ασφαλώς αναγνωρίζουν τη σημασία της διεξαγόμενης κουλτούρο-κεντρικής και ηθικής ψυχολογικής έρευνας σε άτομα από διαφορετικά εθνικά, γλωσσικά και φυλετικά μειονοτικά υπόβαθρα.

Στην εν λόγω διατριβή λοιπόν επιχειρείται να διερευνηθεί το τρίπτυχο βία-ενδοοικογενειακή κακοποίηση κατά των γυναικών-κοινωνία (ιδωμένο μέσα από μαρτυρίες γυναικών που έχουν βιώσει διαφορετικές μορφές βίας), αλλά και οι κοινωνικές αναπαραστάσεις και στάσεις επαγγελματιών υγείας που στελεχώνουν συμβουλευτικά κέντρα. Οι βιοματικοί ορισμοί που δίνονται από τις κακοποιημένες γυναίκες μπορούν να συμβάλλουν περισσότερο στην κατανόηση του φαινομένου, ιδιαίτερα αν δεχτούμε ότι τελικά βία είναι ό,τι ορίζει ο καθένας μας ως βία.

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΑ

1. Βία και κοινωνία

Το κοινωνικό φαινόμενο της βίας έχει αποτελέσει αντικείμενο μελέτης πολλών ερευνητών, καθώς αν και από πολλούς θεωρείται συνυφασμένο με την ανθρώπινη φύση -άρα αυτονόητο, υπάρχουν αρκετές διχογνωμίες και σημεία που δεν έχουν εξηγηθεί επαρκώς. Στη συνέχεια θα πραγματευτούμε τις απόψεις των κύριων μελετητών της βίας.

Ξεκινώντας από την Αστρινάκη (2011-2012), υποστηρίζει ότι η βία, στους κυρίαρχους λόγους των δυτικών επιστημών και κρατών, εννοιολογείται ως απόρροια μιας εγγενούς ανθρώπινης επιθετικότητας, στοιχείο της ανθρώπινης φύσης ή βιολογίας, που δαμάζεται με τον και από τον πολιτισμό. Στο επίπεδο των κοινωνιών και των πολιτισμών, οι εκδηλώσεις της βίας χαρακτηρίζονται ως άλογες συμπεριφορές που υποδηλώνουν αγριότητα, βαρβαρότητα ή ελλιπή εκπολιτισμό και στοιχειοθετούν ετερότητα. Στο επίπεδο της ατομικής συμπεριφοράς, οι πράξεις βίας αποτελούν εκδήλωση κοινωνικής παρέκκλισης και ένδειξη κοινωνικής ή/και ψυχικής παθολογίας (γι' αυτό υποβάλλονται σε πρακτικές επιτήρησης, αποκλεισμού και καταστολής). Κατά την κοινωνική ανθρωπολογία, η βία είναι στοιχείο της ανθρώπινης κοινωνικότητας που συγκροτείται, εννοιολογείται, ερμηνεύεται και βιώνεται διαφορετικά από τη μία κοινωνία στην άλλη. είναι κοινωνικο-πολιτισμικό «τεχνούργημα» και όχι «φυσικό φαινόμενο», επεξεργασμένη και κυρίαρχη αρχή οργάνωσης των κοινωνικών σχέσεων και ταυτοτήτων. Η βία αναδύεται από τις «κανονικές» κοινωνικές σχέσεις, είναι συνυφασμένη στον κοινωνικό ιστό και αποτελεί οργανωτική αρχή της κοινωνίας. Φέρνοντας ως παράδειγμα τις ορεινές κοινότητες της Δυτικής Κρήτης, υποστηρίζει ότι η βία δε συνιστά αντικοινωνική πράξη αλλά μια θετικά αξιοδοτημένη και κοινωνικά επιτασόμενη συμπεριφορά στο πλαίσιο ενός κυρίαρχου λόγου -δεν είναι ετερότητα αλλά διακριτό γνώρισμα και στοιχείο συγκρότησης των τοπικών, συλλογικών και ατομικών ταυτοτήτων. Είναι προϊόν ενός κυρίαρχου λόγου και ενός πλέγματος σχέσεων εξουσίας και ταυτόχρονα ένα ιδίωμα για την ίδια την παραγωγή της εξουσίας. Οι

ορεινές αυτές κοινότητες είναι φημισμένες για την παράδοση βίας και ανυποταξίας τους (παραδόσεις άλογες και αρχαϊκές). Για τους άντρες η κατοχή όπλων και η οπλοφορία είναι θέμα κοινωνικής υπόστασης, όπως και η αντρεία που δηλώνει υπεροχή στη δύναμη εγκαθιδρύει κοινωνική ιεράρχηση μεταξύ των αντρών (υπάρχει μεθοδική και εντατική κοινωνικοποίηση και αγωγή των παιδιών στη βία από τη βρεφική ήδη ηλικία, επομένως η βία δεν προκύπτει «φυσικά», αλλά την εσωτερικεύουν και την ενσωματώνουν μέσα από τη συστηματική επιτήρηση της όλης δράσης τους). Η βία είναι όχημα μέσω του οποίου εκφράζεται η λογική των κοινωνικών σχέσεων, απόρροια σχέσεων ισχύος και εξουσίας και προϊόν συστηματικής κοινωνικοποίησης και πολιτικής-πολιτισμικής αγωγής.

Σε παλαιότερη μελέτη της Αστρινάκη (2005), επισημαίνεται ότι τα φαινόμενα βίας αποτέλεσαν σημαντικότερο μέρος του σκηνικού του 20ού αιώνα (από την αποικιακή έκταση και την ποικιλόμορφη βία της αποικιοκρατίας έως την άνοδο του ολοκληρωτισμού στην Ευρώπη, από τους δύο Παγκόσμιους Πολέμους έως τον Ψυχρό Πόλεμο και τη βία της μετα-αποικιοκρατίας και από τις πρακτικές βίας των ιθαγενών κοινωνιών έως τις ιθαγενείς πρακτικές βίας των δυτικών κοινωνιών). Στη διάρκειά του η ανθρωπότητα γνώρισε πολέμους καταστροφικότητας αδιανόητης στο παρελθόν και πρωτόφαντες σε κλίμακα και συχνότητα μορφές κρατικής, εθνοτικής και κοινοτικής βίας, με βασικό χαρακτηριστικό τους ένα τεράστιο ρεπερτόριο από ασύλληπτες σε αγριότητα (αλλά και σε πολιτισμική επινοητικότητα) πρακτικές και τεχνικές βίας και από ευρηματικούς τρόπους θανάτωσης και έκθεσης ημιθανών ή νεκρών σωμάτων σε δημόσια θέα -και το σπουδαιότερο, ευφάνταστες τεχνικές ωμοτήτων. Η βία (που πατρνάρεται από την κρατική εξουσία αλλά και που επιδιώκει την κατάκτηση της κρατικής εξουσίας) δεν ασκείται πλέον από επίσημους, θεσμικά οργανωμένους στρατούς αλλά σε πολλές περιπτώσεις ασκείται και από τους ίδιους τους πολίτες. Η κατάρρευση των διακρίσεων μεταξύ νόμιμης και παράνομης βίας, τάξης και αταξίας, είχε σαν αποτέλεσμα τη θεσμοποίηση και «ρουτινοποίηση» της βίας, την αποδοχή της από όλο και περισσότερα στρώματα του πληθυσμού, τη διάθλαση και ανάκλασή της και σε άλλους τομείς και συγκρούσεις της κοινωνικής ζωής και τη διάχυση και μετατροπή της σε «μέρος του πολιτισμικού ρεπερτορίου ολόκληρης της κοινωνίας. Αποτέλεσμα, η κάθετη αύξηση της διαπροσωπικής βίας, της ατομικής παραβατικότητας και του οργανωμένου εγκλήματος.

Η βία των δομών και της καθημερινής ζωής αποτελεί λοιπόν εγγενή κατάσταση ολόκληρου του σύγχρονου κόσμου και είναι κύρια έκφραση της εξουσίας και της κυριαρχίας. Έγινε αντιληπτή ως στοιχείο του ανθρώπου που δαμάστηκε με τον εκπολιτισμό του (αντικοινωνικό στοιχείο των μη-Δυτικών άλλων), όμως δεν παραβιάζει και δεν καταστρέφει μόνο η βία, αλλά μπορεί να αποτελέσει και οργανωτική αρχή στην κοινωνία συγκροτώντας ταυτότητες και ιεραρχώντας.

Κλείνοντας την αναφορά μας στην Αστρινάκη (2007-2008), εξετάζουμε και άλλους μελετητές που έχουν ασχοληθεί με τη βία και βασικές τους απόψεις:

Κατά τους Evans-Pritchard, η μακροχρόνια έχθρα ως θεσμός, συμβάλλει στην κοινωνική συνοχή και άρα συνιστά στοιχείο κοινωνικής ευταξίας, ενώ ως πολιτικός θεσμός, διέπει τις δομικές σχέσεις μεταξύ των τμημάτων μιας φυλής.

Η Σχολή Μάντσεστερ ισχυρίζεται πως, παρά την έλλειψη κυβερνητικών θεσμών, η μακροχρόνια έχθρα και οι συγκρούσεις γενικά δε συνεπάγονται απομάκρυνση διαρκείας από την κοινωνική ευταξία, αλλά αποτελούν εξισοροποιητικούς μηχανισμούς με τους οποίους επιτυγχάνεται η ειρήνη στη μακροχρόνια έχθρα -το έθιμο υπερισχύει της σύγκρουσης διότι ενισχύεται από αυτήν.

Ο Peters τονίζει πως η εκδίκηση, η μακροχρόνια έχθρα και τα άλλα βίαια φαινόμενα είναι δομικά στοιχεία μιας κοινωνικής δομής και θεσμοποιημένες μορφές βίας που επιτελούν πολλαπλές λειτουργίες (ως υποκατάστατα του νομικού μηχανισμού και οργανωτικές αρχές, ως ανταπόδοση του αδίκου -άρα ισορροπία- και ως μέσα διευθέτησης των συγκρούσεων -άρα και αποτροπής της βίας-).

Σύμφωνα με τη θεωρία του Ντυρκέιμ, η βία νοείται ως παραβίαση. Κατά τους Βέμπερ-Μαρξ όμως, γίνεται εργαλείο ή πόρος κοινωνικός και πολιτισμικός, η χρήση της επομένως κρίνεται ως ορθολογική από την κοινωνία.

Συνεχίζοντας με την Arendt (τη θεωρία της οποίας θα αναπτύξουμε στη συνέχεια), ισχυρίζεται πως ούτε η συγκράτηση ούτε η επίλυση της σύγκρουσης αποτελούν προϋπόθεση για τη συγκρότηση της κοινωνίας. Η σύγκρουση λοιπόν δεν οδηγεί απαραίτητα σε ριζική μεταβολή της κοινωνικής δομής -η βία σε κάποιες κοινωνίες (ορεινή Κρήτη) είναι όχι μόνο πολιτισμικά αποδεκτή, αλλά επιθυμητή, προσδοκώμενη και θετικά αξιολογημένη. Γεγονός είναι πάντως πως η βία συγκροτεί και καταστρέφει ταυτόχρονα την ισχύ και τη εξουσία.

Κατά Lenclud υπάρχουν δύο είδη βίας: το πρώτο έχει σαν αποτέλεσμα την εγκαθίδρυση και αναπαραγωγή της κοινωνικής ευταξίας, ενώ το δεύτερο σχετίζεται με παραβιάσεις κατά της παραπάνω εγκαθίδρυσης.

Επισημαίνεται από Claverie ο πολιτισμικά κωδικοποιημένος χαρακτήρας της βίας, της οποίας η άσκηση αποτελεί αντικείμενο εκμάθησης (βία ως τεχνούργημα) και παράγει κοινωνική ευταξία. Ο Riches βλέπει τη βία ως υλικό φαινόμενο και πρόσφορο κοινωνικό και πολιτισμικό πόρο, που ανήκει στην ενσυνείδητη και εμπρόθετη δράση. Είναι αποτελεσματική και ως μέσο μετασχηματισμού του κοινωνικού περιβάλλοντος και ως μέσο εκδραμάτισης της σπουδαιότητας ορισμένων κοινωνικών ιδεών. Περαιτέρω, αναλύει την ένταση στις σχέσεις δράστη-θύματος-μαρτύρων και ισχυρίζεται πως συνίσταται στον πολιτικό ανταγωνισμό (αν αμφισβητείται η νομιμότητα της πράξης βίας από τα άτομα) και στη συναίνεση για την πράξη βίας. Επίσης, δίνει έμφαση σε κοινωνικούς, πολιτισμικούς και οικολογικούς παράγοντες που επηρεάζουν τον τύπο και τη συχνότητα της βίας σε κάθε κοινωνική κατάσταση.

Η ίδια μιλώντας για τη βία στις δυτικές κοινωνίες, τονίζει ότι θεωρείται εγγενής στη ζωή του ανθρώπου και αποτελεί συνεχή απειλή της κοινωνικής ευταξίας. Αποτελεί αντικείμενο νομοθετικών ρυθμίσεων και ελέγχου, θεωρείται απαράδεκτη, παράλογη και παράνομη, ενώ αποτελεί παραβίαση των νόμων και της αίσθησης για σωματική ακεραιότητα (όπως και η σεξουαλικότητα). Έτσι οι δυτικοί πολιτισμοί αντέδρασαν με λόγους και πρακτικές αποκλεισμού, εκδίωξης και καταστολής -που ωστόσο δε θεωρούνται οι ίδιοι βία (έστω κι αν χρησιμοποιούν βίαια μέσα) γιατί εκπροσωπούν τη νομιμότητα της εξουσίας. Βία και σεξουαλικότητα λοιπόν υποβάλλονται σε λόγους και πολιτικές αποκλεισμού και καταστολής.

Περαιτέρω, η κοινωνία και η εξουσία θεμελιώνονται στην υποταγή του ατόμου, καθώς όσο πιο θωρακισμένες θεσμικά είναι, τόσο καλύτερα το ελέγχουν (επομένως η βία είναι «φυσικό» μέσο απόκτησης εξουσίας και ισχύος από τα άτομα και τις ομάδες). Η βία επομένως δε νοείται χωριστά από τη συμβολική της επεξεργασία και από τα νοήματα που της αποδίδονται στα εκάστοτε κοινωνικά και πολιτισμικά συμφραζόμενα, ως πράξη είναι απόρροια της βίας που έχει εγγραφεί ως πολιτισμική και κοινωνική επιταγή στο φυσικό σώμα (θεωρείται φαινόμενο οικουμενικό και αδιαφοροποίητο). Όμως πολλά από αυτά που δεχόμαστε ως «φυσικά» (η βία) αποτελούν ουσιαστικά πρόβλημα και χρειάζονται διερεύνηση.

Εξετάζοντας τον ρόλο της βίας στην ιστορία, ο Engels διαπιστώνει ότι η βία είναι μόνο το μέσο, ενώ το οικονομικό όφελος είναι ο σκοπός. Η βία απαιτεί συγκεκριμένα εργαλεία-όπλα (ο ανταγωνισμός των κρατών εξοικειώνει τους λαούς στον χειρισμό των όπλων), τα οποία πρέπει να έχουν παραχθεί και καθορίζεται από την οικονομική πραγματικότητα (δε μπορεί μόνη της να φτιάξει χρήμα). Άρα η νίκη της βίας στηρίζεται στην παραγωγή όπλων (η παραγωγή όπλων δεν είναι πράξη βίας, αλλά βιομηχανική και οικονομική πρόοδος) και αυτή με τη σειρά της στην παραγωγή γενικά (δηλαδή στην οικονομική πραγματικότητα, στα υλικά μέσα που έχουν διατεθεί στη διάθεση της βίας).

Το παράλογο της βίας είναι ότι ασκείται από λίγους σε πολλούς. Όμως, η ανθρωπότητα ξεκίνησε από το ζώο, άρα κατά Engels, χρειάστηκε κτηνώδη μέσα για να βγει από τη βαρβαρότητα. Μια πράξη βίας γίνεται πολιτική πράξη, καθώς όλα τα οικονομικά φαινόμενα εξηγούνται από πολιτικά αίτια -δηλαδή με τη βία. Ιστορικά, η ατομική ιδιοκτησία δεν εμφανίζεται στην ιστορία ως αποτέλεσμα της ληστείας και της βίας (η βία μπορεί μόνο να μεταθέσει την κατοχή ενός πράγματος). Μιλώντας και για την υποταγή του ανθρώπου στη δουλεία (με τη μορφή της μισθωτής εργασίας σήμερα), τονίζει πως εκείνη δεν υπάρχει ούτε λόγω της βίας ούτε λόγω ιδιοκτησίας που στηρίζεται στη βία. Στην πραγματικότητα είναι συνέπεια ανάπτυξης της παραγωγής και της ανταλλαγής ή μονοπώλησης των μέσων παραγωγής από λίγους, άρα και πάλι λόγω οικονομικών αιτιών. Αυτό που έχει σημασία κατά τον Ένγκελς λοιπόν είναι να εξετάσουμε τη γένεση των τάξεων και των σχέσεων κυριαρχίας και δουλείας (ως δουλεία χαρακτηρίζεται και ο έντονος καταμερισμός της εργασίας). Στη βάση κάθε πολιτικής κυριαρχίας υπάρχει μια κοινωνική λειτουργία και κάθε πολιτική βία στηρίζεται σε μια οικονομική λειτουργία κοινωνικού χαρακτήρα, που αποξενώνει τα άτομα από τους διαχειριστές των κοινών κοινωνικών λειτουργιών. Όταν η πολιτική βία ανεξαρτητοποιηθεί τότε ή δεν έχουμε σύγκρουση και η οικονομική ανέλιξη επιταχύνεται, ή συγκρούονται και η βία υποκύπτει στην οικονομική ανέλιξη (και στις 2 περιπτώσεις, η οικονομική ανέλιξη προχωρά). Ο Ένγκελς, τέλος, καταφέρθηκε εναντίον του Ντύρινγκ, ο οποίος θεωρεί τη βία «το απόλυτο κακό» και αγνοεί πως κατά Μαρξ «είναι μια μαμή για μια παλιά κοινωνία που κυοφορεί μια νέα».

Προχωρώντας στους Schmidt and Schroeder (2001), διαπιστώνουμε πως η βία δεν είναι ποτέ ιδιοσυγκρασιακή. Εκφράζει πάντα κάποιο είδος σχέσης με άλλο μέλος και οι βίαιες πράξεις δε στοχεύουν οποιονδήποτε τυχαία (παρόλο που το θύμα μπορεί να

επιλεχθεί σαν εκπρόσωπος μιας ευρύτερης κατηγορίας). Ως κοινωνική πράξη σχετίζεται με την οργανωτική λογική και δεν είναι απομονωμένη πράξη, αλλά σχετίζεται με μια ανταγωνιστική σχέση. Ένα βασικό στοιχείο της βίας είναι η επιτελεστική της ποιότητα, καθώς χρειάζεται κοινό για επιβεβαίωση της δύναμης και της νομιμότητάς της. Είναι κοινωνική δράση που συμβαίνει κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες, προς συγκεκριμένα θύματα, δημιουργεί συγκεκριμένες ρυθμίσεις με συγκεκριμένα αποτελέσματα και παράγει μοναδικές εμπειρίες που μεσολαβούν πολιτισμικά και αποθηκεύονται στη συλλογική μνήμη της κοινωνίας (επομένως μπορεί να θεωρηθεί ως μια οργανωτική λογική στρατηγική για παζάρεμα δύναμης). Οι ίδιοι παραθέτουν τρεις κύριες προσεγγίσεις άλλων μελετητών: την επιχειρησιακή προσέγγιση (είναι μετρήσιμες οι υλικές και πολιτικές αιτίες της σύγκρουσης και γίνεται σύγκριση δομικών καταστάσεων και του τρόπου που επηρεάζουν τις ιστορικές συνθήκες), τη γνωστική προσέγγιση -που είναι και η πιο δημοφιλής (η βία νοείται ως πολιτισμικά κατασκευασμένη, ως παρουσίαση πολιτισμικών αξιών) και τη βιωματική προσέγγιση (η βία εδώ σχετίζεται με την ατομική υποκειμενικότητα που δομεί την καθημερινότητα των ανθρώπων).

Μελετώντας τη βία και την κοινωνία, η Harders (2011) ισχυρίζεται πως οι κοινωνίες οργανώνουν την πρόσβαση σε/ και την χρήση διαφόρων τύπων βίας με έμφυλο τρόπο και παίρνουν προφυλάξεις με το να θεσμοθετούν, ρυθμίζουν, εκπολιτίζουν ή εξαπολύουν συλλογική ή ατομική βία μέσα σε θεσμοθετημένες σχέσεις δύναμης. Αυτές οι διαδικασίες ποικίλλουν πολιτισμικά και ιστορικά (τα έμφυλα συστήματα της βίας χτίζονται μέσα από θεσμούς όπως το κράτος, ο στρατός, η γραφειοκρατία, το εκπαιδευτικό σύστημα και η οικογένεια και κατοχυρώνονται από θρησκευτικές πεποιθήσεις και τη γλώσσα), είναι σίγουρα δυναμικές και οργανώνονται από το φύλο, την τάξη, το έθνος και άλλες ταυτότητες. Οι κοινωνίες αναπτύσσουν έμφυλες δομές και πρακτικές που επιτρέπουν τη χρήση της βίας σε ατομικό επίπεδο, ενώ ο πόλεμος είναι τύπος συλλογικής βίας, που σχηματίζεται από κοινωνικές δυναμικές κλιμάκωσης και αποκλιμάκωσης (προϊόν κοινωνικής αλληλεπίδρασης), επομένως η συλλογική και η ατομική βία είναι προϊόντα έμφυλων κοινωνικών διαδικασιών και αλληλεπιδράσεων. Συμπερασματικά, οι σχέσεις κράτους και κοινωνίας είναι έμφυλες σχέσεις βίας, ενσωματωμένες στην οικονομική, κοινωνική, παραγωγική, πολιτική ανασφάλεια.

Στο έργο της η Arendt (2000) δίνει έμφαση τόσο στην έννοια της βίας, όσο και στη δύναμη. Όσο η βία συνιστά ένα τρομακτικά ανεξέλεγκτο μέσον στο πεδίο των διεθνών σχέσεων, τόσο εμφανίζεται ως εξαιρετικά γοητευτικό και αποτελεσματικό μέσο στο πεδίο των εσωτερικών υποθέσεων και κυρίως στο θέμα της επανάστασης. Η βία αναμφισβήτητα παίζει τεράστιο ρόλο στα ανθρώπινα πράγματα, αφού κανένας δεν αμφισβητεί ούτε εξετάζει κάτι πασιφανές (γι' αυτό έχει παραμεληθεί όσον αφορά τη μελέτη της). Υπενθυμίζει ότι κατά τον Μαρξ δεν είναι η βία που επιφέρει το τέλος μια κοινωνίας αλλά οι εγγενείς αντιφάσεις της και υποστηρίζει πως η σύγχρονη εμμονή υπέρ της βίας από κυβερνήσεις και πολίτες οφείλεται στην πλήρη αποδοχή και επικράτηση των ιεραρχήσεων εκείνων που καθιέρωσε η αντιδημοκρατική φιλοσοφική παράδοση, που δομεί την πολιτική κοινότητα με βάση το σχήμα εξουσιαστής-εξουσιαζόμενος. Ο εξαναγκασμός και η βία μπορεί να αποδειχθούν επιτυχημένες τεχνικές κοινωνικού ελέγχου και πειθούς όταν έχουν ευρεία λαϊκή υποστήριξη -η προσφυγή στη βία γενικά είναι μεγάλος πειρασμός λόγω της εγγενούς αμεσότητας και ταχύτητάς της (άλλωστε ο κύριος λόγος που ο πόλεμος είναι ακόμα παρών είναι γιατί δεν έχει ακόμα εμφανιστεί στην πολιτική σκηνή κανένα υποκατάστατο αυτού του έσχατου κριτή στις διεθνείς υποθέσεις).

Θεμελιώδης είναι η διάκριση μεταξύ βίας και δύναμης στο έργο της Arendt. Η δύναμη υφίσταται εκεί που οι άνθρωποι συγκροτούνται σε πολιτική κοινότητα, ενώ η βία εκδηλώνει την παρουσία της όταν απουσιάζει η πραγματική δύναμη, έχει εργαλειακό χαρακτήρα και μπορεί να εξουδετερώσει τη δύναμη αλλά όχι να τη δημιουργήσει (πρωταρχική η δύναμη). Η βία χρειάζεται πάντα αιτιολόγηση (ενώ η δύναμη νομιμοποίηση) που της παρέχει ο στόχος που επιδιώκει. Είναι αποτελεσματική για την επίτευξη μεταρρυθμίσεων αλλά εξαιρετικά επικίνδυνη στην υπηρεσία της επανάστασης και δε θα είναι ποτέ νόμιμη, είναι ανθρώπινο φαινόμενο αλλά σε αντίθεση με τη δύναμη είναι αντιπολιτική (κρίνεται με συμπάθεια η βία από την Arendt και θεωρείται ορθολογική, μόνο όταν επιδιώκει βραχυπρόθεσμους στόχους -δεν προάγει σκοπούς, ούτε την ιστορία). Η δύναμη έχει την ανάγκη μεγάλων αριθμών (ακραία μορφή της είναι το «όλοι εναντίον ενός») ενώ η βία όχι μέχρι ενός σημείου, γιατί στηρίζεται σε εργαλεία (ακραία μορφή της είναι το «ένας εναντίον όλων»). Η υποκατάσταση της δύναμης από τη βία (όταν η βία αφεθεί ανεξέλεγκτη) μπορεί να εξαφανίσει τη δύναμη και να φέρει νίκη, αλλά με πολύ μεγάλο κόστος και για τον

νικητή. Υπάρχει αντιστροφή στη σχέση δύναμης και βίας: όταν η μία επικρατεί απόλυτα, η άλλη απουσιάζει. Η βία δεν προέρχεται από τη δύναμη (η οποία δε μετριέται με τον πλούτο), ενώ και οι δύο δεν αποτελούν φυσικά φαινόμενα, αλλά ανήκουν στο πολιτικό πεδίο των ανθρώπινων πραγμάτων, λόγω της ικανότητας του ανθρώπου να πράττει, να αρχίζει κάτι καινούριο. Δέχεται τέλος, ως ψυχολογική αλήθεια το γεγονός ότι η θέληση για δύναμη και η θέληση για υποταγή είναι αλληλένδετες και μιλάει για μια σύγχρονη μορφή κυριαρχίας, τη γραφειοκρατία, στην οποία δε μπορεί να εντοπιστεί η ευθύνη, καθώς είναι η εξουσία του Κανενός (είναι η τυρρανικότερη όλων αφού δε μπορεί να ζητηθεί ο λόγος από κανένα και αποτελεί ένα από τα ισχυρότερα αίτια της σημερινής στασιακής αναταραχής σε όλο τον κόσμο).

Ο Benjamin (2011) διερωτάται κατά πόσο είναι δυνατή μια διάκριση της βίας σε εκείνη που υποτάσσει και εκείνη που απελευθερώνει, θέτοντας ζήτημα νομιμότητας των μέσων που συνιστούν βία. Τη βία δεν την ασκεί, ούτε την υπομένει κανείς με αφέλεια. Το εγχείρημα μιας κριτικής της βίας θα μπορούσε να περιγραφεί ως έκθεση της σχέσης της με το δίκαιο και τη δικαιοσύνη. Διότι βία προκύπτει από μια ανεξαρτήτου αποτελέσματος αιτία μόνον όταν αυτή αρχίζει να επεμβαίνει στις ηθικές αξίες. Είναι σαφές ότι η σχέση μέσου-σκοπού είναι η πλέον θεμελιώδης σχέση σε οποιαδήποτε έννομη τάξη. Επιπλέον, ότι η βία απαντάται μόνο στην επικράτεια των μέσων, όχι των σκοπών. Έτσι, το ερώτημα αν η βία εν γένει, ως αρχή, είναι ηθική ως μέσο για την επίτευξη των δίκαιων σκοπών, παραμένει ανοιχτό (σε αντίθεση με την Arendt που τη θεωρεί ορθολογική για την επίτευξη συγκεκριμένων σκοπών).

Διακρίνοντας τις δύο κυρίαρχες θεωρίες για τη βία, σύμφωνα με την πρώτη περί της βίας ως φυσικού δεδομένου (θέση που σύμφωνα με τον Benjamin πρέπει να αντικρουστεί), αν η βία είναι φυσικό προϊόν δεν υπάρχει κάποιο πρόβλημα στη χρήση της, εξαιρουμένης της κατάχρησής της για την επίτευξη άδικων σκοπών. Η θετικοδικαιϊκή θέση περί της βίας ως ιστορικού γεγονότος είναι διαμετρικά αντίθετη, υποστηρίζοντας ότι το πρώτο δίκαιο μπορεί να ασκήσει κριτική στους σκοπούς του (η δικαιοσύνη γίνεται το κριτήριο των σκοπών), ενώ το δεύτερο στα μέσα του (η νομιμότητα γίνεται το κριτήριο των μέσων). Οι δύο σχολές συναντιούνται στο κοινό τους θεμελιακό δόγμα, που πρεσβεύει ότι οι δίκαιοι σκοποί μπορούν να επιτευχθούν μέσω νόμιμων μέσων και τα νόμιμα μέσα χρησιμοποιούνται για δίκαιους σκοπούς. Το δίκαιο επομένως θεωρεί τη βία στα χέρια του μεμονωμένου ατόμου κίνδυνο που

υπονομεύει την έννομη τάξη. Αυτή η απειλητική βία συγκεντρώνει τη συμπάθεια του κοινού (όπως στην περίπτωση της ταξικής πάλης με το δικαίωμα απεργίας των εργαζομένων -η οργανωμένη εργατική τάξη είναι το μοναδικό υποκείμενο δικαίου εκτός του κράτους που έχει το δικαίωμα να ασκήσει βία, αν και το κράτος μπορεί να τη χαρακτηρίσει παράνομη). Η απεργία δείχνει ότι η βία έχει τη δυνατότητα να μετασχηματίσει ή να θεμελιώσει νομικές συνθήκες (όμως η απεργία πχ των γιατρών κρίνεται περισσότερο ανήθικη, ωμή και εκβιαστική από την πολιτική γενική απεργία).

Πρόσθετα, δείχνει πως κάθε μορφή βίας ως μέσο είναι είτε βία που θεσπίζει είτε βία που συντηρεί το δίκαιο. Όταν δεν αξιώνει τίποτα από αυτά τα δύο, παραιτείται από κάθε εγκυρότητα. Όμως μια απολύτως μη βίαιη λύση διαφωνιών δεν καταλήγει ποτέ σε έννομο συμβόλαιο, αλλά οδηγεί σε ενδεχόμενη βία, καθώς απονέμει σε κάθε μέρος το δικαίωμα να χρησιμοποιήσει έναντι του άλλου βία σε περίπτωση παράβασης του συμβολαίου. Υπάρχει και μια μη μεσολαβημένη λειτουργία της βίας, όπως αυτή που προκαλείται στις εκρήξεις βίας λόγω μεγάλου θυμού –εκεί δεν αποτελεί μέσο, αλλά εκδήλωση. Ο Benjamin τέλος, θεωρεί εφικτή, χωρίς αμφιβολία, τη μη βίαιη λύση των συγκρούσεων, γεγονός που φαίνεται στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών, ιδιαίτερα όταν υπάρχει καλλιέργεια ψυχής. Κίνητρο των ατόμων για ειρηνική διευθέτηση των έννομων συμφερόντων τους χωρίς την ανάμιξη της έννομης τάξης είναι ο φόβος των αμοιβαίων απωλειών που μπορεί να προκαλέσει μια έντονη αντιπαράθεση, ανεξαρτήτως έκβασης (αυτό διαφέρει στη σύγκρουση μεταξύ τάξεων και εθνών). Τονίζει ότι κάθε δίκαιο που προκύπτει και εδραιώνεται από κάθε νέα μορφή βίας που νικά τις προηγούμενες, θα παρακμάσει.

Ο Πανούσης⁴ μιλώντας για τη βία στους νέους, μας φέρνει προ των ευθυνών μας υποστηρίζοντας ότι η βία των λέξεων, των κινήσεων ή των πράξεων, η βία του ενός ή των πολλών, η βία της ενηλικίωσης ή της περιθωριοποίησης, του ρατσισμού ή της υπεροχής, η γοητεία της βίας, η διαλεκτική της βίας, οι χώροι της βίας, τα θύματα της βίας, οι ασκήσεις βίας και η ετικέτα της βίας δεν συνιστούν ενδημικό και επιδεινούμενο πρόβλημα αν εμείς δεν συμβάλλουμε στην ανάπτυξη και κλιμάκωσή του. Η χρησιμοποίηση διαφόρων όχι ισοδύναμων όρων (καταστροφικότητα, παραβατικότητα, μη-προσαρμογή, απειθαρχία, ανώδυνη βία, βιαιότητα και εν τέλει εγκληματικότητα) αποδεικνύει την αμχανία του νομοθέτη, του ερευνητή αλλά και του διαχειριστή των

---

⁴ Πανούσης, «Από τα παιδιά του κινδύνου στα επικίνδυνα παιδιά» <http://www.ec-patr.org/youth/panousis.htm>, πρόσβαση στις 22/11/2012

εντάσεων στην οριοθέτηση και την εννοιολόγηση της βίας. Κατά τα λεγόμενά του, η καθεστηκία τάξη δεν ανέχεται μια αταξία που δεν προκαλεί η ίδια (ή το σύστημα το οποίο υπηρετεί) και η οποία δεν της αποφέρει κανένα κέρδος, δεν ανέχεται να εμπίπτει και αυτή στο πεδίο της κοινωνίας της διακινδύνευσης (αφού τους κινδύνους τους επιφυλάσσει για τους άλλους) και βέβαια δεν ανέχεται τη συνύπαρξη (ακόμα και τη χωροταξική) των αποκλειστών με τους αποκλεισμένους.

Ο Δημητρίου (2003) δείχνει πως το ίδιο βίαιο συμβάν μπορεί να είναι αποδεκτό ή μη, νόμιμο ή παράνομο ανάλογα με τον χαρακτηρισμό του από τους θεσμοθετημένους φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, αλλά και τις προσλήψεις των κοινωνικών υποκειμένων. Η βία για τον συγγραφέα ορίζεται ως κοινωνική διαδικασία και αφορά τις κοινωνικές σχέσεις, είναι θεμελιώδες συστατικό και αποτελεί αναγκαία συνθήκη ύπαρξης και επιβολής των εξουσιαστικών μηχανισμών καταναγκασμού εκ μέρους μιας μειοψηφίας. Στη γένεση και την εξέλιξη της βίας επιδρούν καταλυτικά η κοινωνική δομή και οι κυρίαρχες πολιτισμικές αξίες. Η δύναμη συνιστά γενική έννοια με πολλές εκφορές, ενώ η εξουσία αποτελεί την εκφορά της δύναμης που στηρίζεται στη βία (η βία είναι το φυσικό μέσο που χρησιμοποιεί η εξουσία όταν κινδυνεύουν η ίδια και οι μύθοι της). Λεπτομερέστερα, η βία συνιστά κοινωνική σχέση και μέσο για την κατάκτηση, θέσπιση και συντήρηση της κυριαρχίας. Χαρακτηρίζεται από αμφισημία και υπάρχει σχετικότητα του ορισμού της ανάλογα με την εποχή, την κοινωνία και την κουλτούρα. Πηγάζει από τις σχέσεις εξουσίας και μέσα από την πτώχευση, τη μετανάστευση και την όξυνση των διακρίσεων προκαλεί απώλεια του υλικού-συμβολικού-κοινωνικού κεφαλαίου, δηλαδή χαλάρωση του κοινωνικού ιστού και εξασθένιση της συλλογικότητας. Πολλές περιπτώσεις συμπεριφοράς που κάποιο άτομο με πρόθεση προξενεί βλάβη στον ίδιο ή και σε κάποιον άλλο, θεωρούνται φυσιολογικές (όπως η ομαδική παραβατική συμπεριφορά των εφήβων ή η ενδοοικογενειακή βία). Η αποδοχή της χρήσης βίας διαφέρει από χώρα σε χώρα, από περιοχή σε περιοχή, ενώ και η χρήση της διαφέρει ανά κοινωνική τάξη, επάγγελμα, φυλή, φύλο και ηλικία.

Συζητώντας για το κρατικό μονοπώλιο της βίας, εξηγεί ότι ο νόμος και η απόδοση του δικαίου ανήκουν στο κράτος και κάθε διαπροσωπική αντιδικία και κάθε μορφή αυτοδικίας είναι απαγορευμένες (αν και αμφισβητείται αν αυτή η απαγόρευση περιορίζει την εγκληματικότητα). Το κράτος όμως είναι και η πηγή της βίας (της αμυντικής -ξενοφοβία, της οργανωτικής -θεσμοί, γραφειοκρατία και της σωφρονιστικής

-ποινές). Υπάρχει λοιπόν συνεργασία θεσμών και ιδεολογίας (με την κατασκευή του εγκληματία από σωφρονιστήρια και φυλακές και την κοινωνική αναπαράστασή του μέσα από τα ΜΜΕ), ώστε να υπενθυμίζει το κράτος την παρουσία της εξουσίας του μέσω της παραγωγής βίας από το σωφρονιστικό σύστημα και να τη δικαιολογεί (άλλωστε η πολιτισμική βία είναι η πίεση με την οποία οι θεσμοί και οι μηχανισμοί εξουσίας εισάγουν στο σώμα και στο μυαλό την υπακοή στους νόμους πειθάρχησης -πχ με την εκπαίδευση των παιδιών).

Η κοινωνική πρόσληψη της βίας ως φαινομένου που επιδρά δυσμενώς στην καθημερινότητα εξαρτάται από την έκταση και ένταση της βίαιης αντικοινωνικής συμπεριφοράς και από την κοινωνική ανοχή τέτοιων μορφών συμπεριφοράς. Η προάσπιση των δικαιωμάτων θεωρείται αντίσταση στην άμεση βία (λόγω του μύθου που επικρατεί για τη βία ως πρόληψη ενδεχόμενης απειλής -πράγμα που δε βρίσκει εφαρμογή στην ενδοοικογενειακή βία). Η ανατροπή όμως ενός συστήματος με τη βία περικλείει και τον κίνδυνο της αναπαραγωγής της.

Διακρίνει τις θεωρίες που ερμηνεύουν τη βία σε βιολογικές (με βάση βιολογικούς νόμους) και κοινωνικές (η ένταξη βίας επιτελείται μέσα στο πλαίσιο των κοινωνικών εξαρτήσεων της και διακρίνεται σε εξωκοινοτική και ενδοκοινοτική βία). Μια από τις βασικότερες σχετίζεται με την υποκουλτούρα της βίας, δηλαδή μεταβιβάζεται πολιτισμικά κι εκδηλώνεται κυρίως στα κατώτερα κοινωνικο-οικονομικά στρώματα, όπου η υποκειμενική ερμηνεία μιας χειρονομίας ή κατάστασης μπορεί να οδηγήσει τους εμπλεκόμενους σε βίαιη διαντίδραση (οι κοινωνικοί πρωταγωνιστές είναι τόσο παράγωγα των κοινωνικών συνθηκών, όσο και ενεργητικά υποκείμενα που δρουν και επιδρούν στην κοινωνική δομή). Συνεχίζοντας σε επόμενο έργο του (Δημητρίου, 2011) διαπιστώνει ότι η ανάπτυξη της παγκοσμιοποίησης, που συνδέεται με το νεοφιλελευθερισμό, συνοδεύεται με την όξυνση των κοινωνικών διακρίσεων και την ένταση της ανισότητας. Οι κοινωνικές διακρίσεις δεν είναι ιδιότητες αλλά σχέσεις των ολίγων, των ξεχωριστών που απολαμβάνουν κοινωνικά προνόμια, προς τους άλλους, τους πολλούς που βρίσκονται σε μειονεκτική κοινωνική θέση -συνεπώς, είναι σχέσεις εκμετάλλευσης και εξουσίας. Οι προνομιούχοι κατέχουν θέσεις κυριαρχίας, ενώ οι άλλοι υποβιβάζονται σε θέσεις υποτέλειας. Οι σχέσεις κυριαρχίας χαρακτηρίζουν τις κοινωνίες της ανισότητας (ή ασύμμετρες κοινωνίες) οι οποίες σήμερα επικρατούν στον πλανήτη και εκφράστηκαν με διάφορες μορφές διάκρισης, ανάλογα με τις ιστορικές

συνθήκες: με διάκριση του χρώματος (ρατσισμός), της ηλικίας (γεροντοκρατία), της καταγωγής και του αίματος (αριστοκρατία), των φύλων (πατριαρχία), της γλώσσας (αργκό), της γνώσης (μυστικές εταιρείες), του πλούτου, της φήμης κ.ά. Η διάκριση των φύλων υπακούει στον ίδιο γενικό κανόνα (όπως και όλες οι άλλες διακρίσεις), ήτοι να θεωρείται φυσική σταθερά για όλες τις κοινωνίες και να συνδέεται άμεσα με τη βία.

Τις θεωρίες της βίας πραγματεύεται και ο Gregg (2003) διακρίνοντάς τες σε βιολογικές (κυρίως τα ένστικτα και τα γονίδια), ανθρωπολογικές (η επιθετικότητα ως προϊόν εξέλιξης), ψυχολογικές, πολιτισμικές και κοινωνικές θεωρίες (η επιθετικότητα και η εχθρότητα υφίστανται λόγω κουλτούρας και κοινωνικής δομής). Η θεωρία της υποκουλτούρας της βίας αναφέρεται εδώ ξανά (οι υποομάδες μαθαίνουν και αναπτύσσουν αξίες μέσω σχέσεων και οργανισμών που δίνουν έμφαση και δικαιολογούν τη χρήση φυσικής δύναμης πέραν του «φυσιολογικού»), ενώ προτιμητέο είναι το ολιστικό μοντέλο κοινωνικής εξέλιξης που αναγνωρίζει το ρόλο βιολογικών, πολιτισμικών και ψυχολογικών παραγόντων στην ανάπτυξη προβλημάτων όπως η βία. Τονίζει πως όλοι έχουμε υπάρξει θύτες και θύματα βίας είτε άμεσα είτε έμμεσα (ως καταναλωτές βίαιων σκηνών κλπ- το γεγονός ότι η κοινωνία δεν αντιμετωπίζει τη βία ως κοινωνική ασθένεια έχει να κάνει με τη συντριπτική επιρροή και κατανάλωση των ΜΜΕ). Οι μορφές βίας δε μπορούν να είναι αποκομμένες από τις πολιτισμικές και δομικές ρίζες των προνομίων και της ανισότητας, τα οποία εκφράζονται μέσω των κοινωνικών διευθετήσεων της προσωπικής περιουσίας και της πατριαρχίας -όμως σπάνια θεωρούμε την ανορεξία, την αυτοκτονία, το αυτομαστίγωμα, τη λεκτική βία, τις απειλές και τον εκφοβισμό ως βία. Η δομική βία όμως είναι αισθητή στη ζωή μας: ο ένας τύπος της είναι για εγκαθίδρυση, υπεράσπιση και επέκταση κυριαρχίας και ανισότητας, ο άλλος για την αύξηση της ελευθερίας με την αντίσταση στα άτομα που αντιπροσωπεύουν το κατεστημένο.

Σε σχέση με τους γενετικούς και περιβαλλοντικούς παράγοντες που διαμορφώνουν τη γενικότερη συμπεριφορά μας ο Παπαδάτος (2001) αναλύει την επίδρασή τους από την αρχαιότητα έως και σήμερα. Οι πρώτοι που μίλησαν για την αποκλειστική επιρροή του ανθρώπου από το περιβάλλον ήταν οι Αρχαίοι Έλληνες στωικοί φιλόσοφοι (όπως και ο Locke -ψυχή ως *tabula rasa*), το ζήτημα όμως είναι πόσο συμμετέχει ο κάθε παράγοντας και με τι τρόπο. Πότε υπερισχύει ο ένας, πότε ο άλλος, αλλά συνήθως επιδρούν και οι δύο -σε όλη τη διάρκεια της ζωής του ατόμου υπάρχει μια δυναμική του

αλληλεπίδραση με την κοινωνία και η συμπεριφορά του κάθε ατόμου είναι το εκάστοτε δυναμικό αποτέλεσμα μια σειράς παραγόντων. Συγκεντρωτικά λοιπόν, οι θεωρίες για τα αίτια της ανάπτυξης του ατόμου είναι οι βιολογικές θεωρίες (κύριος παράγοντας που καθορίζει την ανάπτυξή μας και τις σχέσεις με τους άλλους είναι το γενετικό υλικό, το περιβάλλον επηρεάζει αλλά πολύ λιγότερο), οι θεωρίες της μάθησης (μαθαίνουμε μέσω της ενεργητικής διαδικασίας της παρατήρησης και η συμπεριφορά των ατόμων συγκεκριμένης ηλικιακής ομάδας ομοιάζει γιατί η κοινωνία τους συμπεριφέρεται διαφορετικά), οι ψυχαναλυτικές θεωρίες (η ψυχολογική ανάπτυξη και η προσωπικότητα βασίζονται σε εκ γενετής ένστικτα και ενορμήσεις, η ικανοποίηση των οποίων σχετίζεται με το ομαλό ή μη πέρασμα ανάμεσα στα διάφορα στάδια εξέλιξης του ατόμου), οι γνωστικές θεωρίες (δίνεται έμφαση στα αντικείμενα και στο περιβάλλον ανάπτυξης της σκέψης: κάθε παιδί γεννιέται με μια βασική στρατηγική για την αλληλεπίδραση που θα έχει με το περιβάλλον και αλλαγές στη στρατηγική αυτή μπορούν να γίνουν από νέες εμπειρίες και την αλληλεπίδρασή του με το περιβάλλον. Με τον τρόπο αυτό δημιουργεί γνωστικά σύνολα για να μπορεί να καταλάβει τι του γίνεται, ενώ οι μαθησιακές του δεξιότητες συνδέονται με την ανάπτυξη σώματος και εγκεφάλου) και η θεωρία των ρόλων (σε κάθε κοινωνία και πολιτισμό δημιουργούνται συγκεκριμένοι κοινωνικοί ρόλοι -οικονομικοί, εργασιακοί, ερωτικοί, ηλικιακοί- που απαιτούν ορισμένη συμπεριφορά από τα άτομα, με προϋπόθεση την ύπαρξη σχέσεων. Αναπτυσσόμαστε μέσα από αυτούς, αλλάζουν στη διάρκεια της ζωής μας, ενώ κάθε αλλαγή δημιουργεί κάποιες άσχημες καταστάσεις, ιδιαίτερα όταν συνδυάζεται με ένταση).

Ειδικότερα ως προς τα αίτια της συμπεριφοράς δράστη και θύματος βίας, οι διαπροσωπικές και οι ψυχολογικές θεωρίες αποδίδουν την άσκηση βίας στη ψυχοπαθολογία του δράστη η πολλές φορές και του θύματος. Οι κοινωνικές και ψυχολογικές θεωρίες ασχολούνται με τη δυαδική σχέση «αποστέρηση, επιθετικότητα». Οι κοινωνικές και πολιτισμικές θεωρίες, σύμφωνα με τις οποίες αναπτύσσεται, ιδιαίτερα σε κατώτερα κοινωνικά στρώματα, μιλούν για μια μορφή κουλτούρας της βίας. Η βία συνιστά ένα ισχυρό μέσο επιβολής και ελέγχου, το οποίο όμως καθίσταται κατά τη πορεία του συγκινησιακά ανεξέλεγκτο, γι αυτό και οι ίδιοι οι πρωταγωνιστές

της δεν μπορούν στις περισσότερες εκ των περιπτώσεων, να εξηγήσουν πως έφτασαν σ' αυτό το σημείο⁵.

Και ο Markowitz (2003) προσπαθώντας να εξηγήσει το φαινόμενο της βίας, διαπιστώνει πως δε διανέμεται τυχαία ανάμεσα κοινωνικά δημογραφικές κατηγορίες ή ομάδες μέσα στην κοινωνική δομή. Μαζί με την υπερ-παρουσίαση των νέων αντρών, πιθανότερο είναι η βία να εμφανιστεί από μη-Λευκούς, χαμηλού κοινωνικο-οικονομικού υποβάθρου (αυτοί που συλλαμβάνονται για βίαια εγκλήματα είναι λιγότερο πιθανό να είναι απόφοιτοι Λυκείου, πιο πιθανό να είναι άνεργοι και με χαμηλό εισόδημα -είτε ως θύτες είτε ως θύματα, όταν πχ οι γονείς χρησιμοποιούν βίαιες μεθόδους για να σωφρονίσουν τα παιδιά). Παρόλα αυτά, πολλές από τις φυλετικές διαφορές στις τιμές της βίας, οφείλονται στις φυλετικές διαφορές του κοινωνικο-οικονομικού στάτους. Κυρίαρχες στην έρευνά του είναι δύο διαρκείς και συμπληρωματικές προσεγγίσεις στη σχέση μεταξύ οικονομικού μειονεκτήματος και βίας, οι θεωρίες πολιτισμικής και κοινωνικής αποδιοργάνωσης. Στις πολιτισμικές θεωρίες, ένα σημαντικό μέρος της σχέσης ανάμεσα στην οικονομική μειονεξία και τη βία αντιπροσωπεύεται από στάσεις απέναντι στη βία, όπως τη μεγαλύτερη έμφαση στο θάρρος, στην τιμωρία, στην πρόθεση κλιμάκωσης αρνητικών γεγονότων σε διαμάχες και στη χρήση σωματικής δύναμης για την αποκατάστασή τους. Ένας κοινός τόπος είναι ότι τα οικονομικά ελλείμματα οδηγούν σε μια ευαισθησία ή ανησυχία κάποιου για το στάτους του, ιδιαίτερα ανάμεσα στους συναδέλφους και τους γείτονες. Στην απουσία των συμβατικών οικονομικών ευκαιριών, οι απόψεις που διευκολύνουν την εμφάνιση βίας επιτείνονται σαν μέσο εξασφάλισης αυτών των σκοπών. Το να είσαι μάρτυρας σκηνών βίας και η εμπλοκή σε αυτές ενισχύει τις απόψεις που δικαιολογούν τη χρήση της, οδηγώντας σε μια «αντιπολιτευτική» κουλτούρα που προάγει συγκεκριμένες συμπεριφορές και τρόπους παρουσίασης του εαυτού, οι οποίες αναστέλλουν την επιτυχημένη συμμετοχή σε εκπαιδευτικές και εργασιακές ευκαιρίες, διαιώνοντας την οικονομική μειονεξία. Στη θεωρία της κοινωνικής αποδιοργάνωσης (οι διαφορές του κοινωνικο-οικονομικού επιπέδου και οι διαφορετικές τιμές στη βία εξηγούνται από τις διαφορετικές ικανότητες των κοινωνιών και ιδιαίτερα της γειτονιάς να επιβάλλουν ανεπίσημο έλεγχο και επίβλεψη στους κατοίκους για να περιορίσουν τη βία -δηλαδή τη συλλογική αποτελεσματικότητα), η σχέση χαμηλού κοινωνικο-οικονομικού επιπέδου

---

⁵ Μπακογιώργος, «Η ενδοοικογενειακή βία και η αντιμετώπισή της», <http://pandemos.panteion.gr/index.php?op=record&pid=iid:677>, πρόσβαση στις 23/11/2012

και βίας οφείλεται εν μέρει στη συνοχή της γειτονιάς (που επηρεάζεται από το μέγεθος, την πυκνότητα, τα επίπεδα της οργανωτικής συμμετοχής των κατοίκων και το εύρος των δεσμών του δικτύου) και στη συλλογική αποτελεσματικότητα (όμως τα αποτελέσματα της μείωσης της βίας λόγω αυτών των παραγόντων εξασθενούν σε γειτονιές με παγιωμένο έγκλημα, με αναστάτωση στην οικογένεια, αποεκβιομηχανισμένες, με αλλαγή πληθυσμού, με χαμηλό κοινωνικο-οικονομικό επίπεδο, με αστική απομόνωση, με εθνική/φυλετική ετερογένεια, με ανέπαφες οικογένειες και με γείτονες που επικαλύπτουν έντονα τα κανονιστικά και μη κοινωνικά δίκτυα -άρα η συνοχή και ο ανεπίσημος έλεγχος εξασθενούν όταν αποδυναμώνονται οι θεσμοί της κοινωνίας). Σε γειτονιές με φτώχεια και με διαφορές στη αποτελεσματική κοινωνικοποίηση (όπως με διαφορετικές αξίες των ατόμων) παρατηρείται μεγαλύτερη ανοχή του εγκλήματος και της βίας. Άρα η χρήση της βίας περιλαμβάνει μια διαδικασία λήψης αποφάσεων, που επηρεάζεται από τις αξίες του ατόμου σκεπτόμενο τη χρήση του καταναγκασμού, αλλά και από το αποτέλεσμα που προκύπτει ζυγίζοντας τα οφέλη και τους κινδύνους της χρήσης βίας.

Σύμφωνα με τη θεωρία της κοινωνικής αλληλεπίδρασης (η οποία βοηθά να κατανοήσουμε τη χρήση της σωματικής βίας σε πολλές περιπτώσεις -όπως στη συντροφική βία, στη σωματική τιμωρία του παιδιού από τους γονείς ή στον οπλισμένο ληστή) η βία αποτελείται από καταναγκαστικές πράξεις που περιλαμβάνουν την πρόθεση να προκαλέσουν βλάβη ή να επιβάλλουν συμμόρφωση, όπως είναι οι απειλές, οι τιμωρίες και χρήση σωματικής δύναμης. Οι πράξεις αυτές έχουν ως αλληλένδετους στόχους το να υποχρεώσουν κάποιον σε μια συμπεριφορά ή να την αποτρέψουν, να διεκδικήσουν και να προστατέψουν τις υφιστάμενες ταυτότητες και να διευθετήσουν παράπονα. Η θεωρία της κοινωνικής αλληλεπίδρασης υποστηρίζει ότι ανάμεσα στα μέλη κάποιων κοινωνικών ομάδων, ο καταναγκασμός είναι η προτιμώμενη μέθοδος για τη διευθέτηση των διαμαχών και η βία είναι η προτιμώμενη μέθοδος καταναγκασμού. Έτσι, τα άτομα με μεγάλη έμφαση σε αξίες όπως θάρρος, σκληρότητα, τιμωρία, όταν προκληθούν μπορεί να αντιδράσουν με τρόπους που μπορεί να κλιμακωθούν και να οδηγήσουν σε χρήση βίας. Επίσης, η βία στα άτομα χαμηλού κοινωνικο-οικονομικού επιπέδου είναι ένας τρόπος ανεπίσημης αυτοβοήθειας στην αντιλαμβανόμενη από εκείνα απουσία βοήθειας στην επίλυση διαμαχών από επίσημες αρχές (υπάρχει και στη θεωρία της υποκουλτούρας της βίας, όπου υπάρχουν κοινωνικές διαφορές στο θάρρος,

στη σκληρότητα, στην τιμωρία και οι στάσεις για τη βία μαθαίνονται μέσω της έκθεσης στη βία -είτε ως μάρτυρες είτε ως θύματα). Η κοινωνική δομική θέση συνδέεται με γνωστικές διαφορές που διευκολύνουν τη βία (τα νεότερα άτομα, οι άντρες, οι μειονότητες και τα άτομα χαμηλού κοινωνικο-οικονομικού επιπέδου μπορεί να εμπλέκονται περισσότερο σε διαμάχες και όταν δεν ικανοποιείται το αίτημά τους να κάνουν χρήση σωματικής βίας).

Αναφερόμενος σε μια μη κοινωνική, αλλά ψυχολογική θεωρία, ο Αλεξανδρίδης (2004) επισημαίνει ότι η βία δεν είναι μόνο η υπερβολική διέγερση αλλά και η μη διέγερση των ζωτικών λειτουργιών συντήρησης της μηχανής. Είναι φαινόμενο δι-υποκειμενικό και ενδο-υποκειμενικό. Έχει επιπτώσεις όχι μόνο πάνω στο δράστη, το θύμα και στο πλαίσιο μέσα στο οποίο εκδηλώνεται, αλλά και σε όλα τα συστήματα στα οποία ανήκουν αυτά τα τρία μέρη και σε όλα τα συστήματα που αυτά τα ίδια θα εμπλακούν, με δράση προδρομική και αναδρομική (είτε με αρνητικές συνέπειες είτε με θετικές- όπως την εμφάνιση πιο σύνθετων και λειτουργικά ανώτερων ποιοτικά οργανώσεων ενός συστήματος). Συνεπώς υπάρχει ορθολογική (με την προώθηση σχεδίου δημιουργικότητας μέσα στο πρόταγμα της ζωής) και καταστροφική βία (με σκοπό την απόλαυση της καταστροφικής ενόρμησης, δηλαδή την επανάληψη του τραύματος και του θανάτου). Η σκέψη που θα οδηγήσει τη βία στη μεταλλαγή της σε ενεργητική δύναμη απαιτεί την ενεργητική συναισθηματική παρουσία του άλλου ατόμου.

Στη διατριβή της η Παππά (2012) αναφέρει τη ρήση του Foucault: *«Κάθε εξουσία είναι εξουσία ζωής και θανάτου»*. Αναλύοντας την ετυμολογία του όρου, η βία είναι λέξη ομόρριζη του βίου, δηλαδή της ζωής. Και οι δύο λέξεις (βίος και βία) προέρχονται από τις σανσκριτικές λέξεις *Jivah* που σημαίνει ζωντανός και *Jiya* που σημαίνει βία. Η λέξη *violence* προέρχεται από το λατινικό *vis*, το οποίο σημαίνει βία, αλλά σημαίνει και δύναμη, σθένος, ισχύς. Η *vis* για την ακρίβεια χαρακτηρίζει τη χρήση της δύναμης, τις βιαιοπραγίες, καθώς επίσης και την ισχύ των όπλων. Η βία, σύμφωνα με τους ερευνητές, ξεκινάει πριν από 4.000 χρόνια, μαζί με το πατριαρχικό εξουσιαστικό σύστημα, όπου η τιμωρία, η βία και οι απειλές ήταν τα μέσα επιβολής του ισχυρού πατριάρχη προς τους κατωτέρους του. Όμως, η βία είναι καταγεγραμμένη από Γενέσεως κόσμου (ο Κάιν καταλαμβάνεται από μεγάλο θυμό και προβαίνει στην αδελφοκτονία). Ο Freud αναζητά τις ρίζες της βίας στις ανάγκες της ίδιας της ζωής και

της επιβίωσης, ενώ η μετάβαση στο δίκαιο και στο νόμο συντελείται με τη μετάβαση από την ατομική στην ομαδική βία, στην «σχύ εν τη ενώσει» της κοινότητας.

Αναζητώντας τη λογική των βίαιων πράξεων, η Παππά προχωρά με τις ψυχαναλυτικές θεωρίες. Σύμφωνα με τον J.-A. Miller αρχικά, τα εγκλήματα διακρίνονται σε εγκλήματα ωφελμιστικά και σε εγκλήματα απόλαυσης. Γίνεται αναφορά στον Lacan σύμφωνα με τον οποίο υπογραμμίζεται αφενός ότι μόνο μέσω της ψυχανάλυσης μπορεί να αναδειχθεί η αλήθεια της εγκληματικής πράξης και αφετέρου, ότι μέσα από αυτή την αλήθεια το υποκείμενο μπορεί να αναλάβει την ευθύνη αυτού που έκανε. Σύμφωνα με την κλασική ψυχαναλυτική άποψη, η ψυχολογική δομή της προσωπικότητας του ατόμου περιλαμβάνει το Εγώ, το Υπερεγώ και το Εκείνο. Το Εγώ είναι ο ρυθμιστής, η ομάδα των λειτουργιών που εξασφαλίζει την προσαρμογή του ατόμου σε εσωτερικούς και εξωτερικούς-περιβαλλοντικούς παράγοντες, ενώ το Υπερεγώ εμπεριέχει τους ηθικούς κανόνες, τα ιδεώδη και τα ιδανικά βάσει των οποίων πορεύεται το άτομο. Το Εκείνο είναι στο σύνολό του ασυνείδητο και εμπεριέχει τις ενστικτώδεις ενορμήσεις (σεξουαλικές και καταστροφικές). Μία σημαντικότερη ομάδα λειτουργιών του Εγώ είναι οι μηχανισμοί άμυνας, που αποτελούν την προσπάθεια του Εγώ να ελέγξει επώδυνες, μη αποδεκτές ιδέες και συναισθήματα. Ορισμένοι μηχανισμοί άμυνας είναι η άρνηση (όπου το άτομο προστατεύει τον εαυτό του από δυσάρεστα και επώδυνα συναισθήματα με το να μην αποδέχεται πραγματικά γεγονότα), η παραποίηση (όπου η εξωτερική πραγματικότητα του ατόμου παραποιείται προκειμένου να ικανοποιηθούν εσωτερικές ανάγκες του ατόμου), η προβολή (όπου συναισθήματα, επιθυμίες ή ιδέες του ατόμου προβάλλονται προς τα έξω και αποδίδονται σε κάποιον άλλον για να αποφύγει το άτομο επώδυνες καταστάσεις και δυσάρεστα συναισθήματα), η απώθηση (όπου μνήμες ωθούνται στο ασυνείδητο για να μην έχει πρόσβαση εκεί το άτομο και που αν γινόταν συνειδητό θα προκαλούσε επώδυνα και δυσάρεστα συναισθήματα), η σωματοποίηση (όπου σκέψεις και συναισθήματα αντικαθίστανται από σωματικές εκδηλώσεις) και πολλοί άλλοι μηχανισμοί άμυνας.

Κοινωνικά μιλώντας, η ίδια ισχυρίζεται τέλος, ότι για την εγκληματολογία, το έγκλημα δεν είναι μια αφηρημένη έννοια κάποιας διάταξης ενός νόμου, αλλά ένα πραγματικό πρόβλημα της καθημερινής ζωής, ένα κοινωνικό γεγονός με απτές διαστάσεις. Κάποιες μορφές βίας είναι η ενδοοικογενειακή, η κακοποίηση ατόμων με

αναπηρία, η βία στον αθλητισμό, η σεξουαλική παρενόχληση στο χώρο εργασίας, η κακοποίηση ηλικιωμένων, ο οικονομικός πόλεμος, η έμμεση τρομοκρατία των ΜΜΕ ή/και των πολιτικών, η βία της παγκοσμιοποίησης, της διαφορετικότητας, του ρατσισμού και της ξενοφοβίας, η βία που εκπορεύεται από την εξουσία, η ευθανασία, τα εγκλήματα τιμής, η συστημική βία και πολλές άλλες.

Κλείνοντας την παρουσίαση των κυρίαρχων θεωριών, χρήσιμο είναι να εξετάσουμε και κάποιους γενικούς ορισμούς της βίας:

Ως βία νοείται η όποια σωματική, λεκτική και ψυχολογική ή συναισθηματική βία, ο εξαναγκασμός και η παραμέληση, ανεξάρτητα από το αν η χρήση της βίας είναι επαναλαμβανόμενη ή λαμβάνει χώρα μόνο μια φορά (Βιβιλάκη, Δάγλα και Πατελάρου, 2008)⁶.

Η Βλάχου (2005) σημειώνει πως η έννοια της βίας και η αντιμετώπισή της διαφέρουν μεταξύ των χωρών, λόγω διαφορετικών αρχών και κανόνων και πολιτισμικής ανομοιογένειας (στην Ελλάδα η βία είναι κοινωνικά αποδεκτός τρόπος επίλυσης των συγκρούσεων και ιδιωτικό ζήτημα στα πλαίσια του οίκου). Είναι φαινόμενο κατάχρησης ή χρησιμοποίησης της δύναμης με απώτερο στόχο την επιβολή της θελήσεως και τον καταναγκασμό, από τα ισχυρά προς τα αδύναμα μέλη της κοινωνίας.

Ο Freud βλέπει την επιθετικότητα ως μια πρωτόγονη ενόρμηση του ανθρώπου. Οι θεωρίες της μάθησης υποστηρίζουν ότι ο άνθρωπος μαθαίνει μέσα από την παρατήρηση προτύπων να είναι βίαιος. Και ο Durkheim πρεσβεύει ότι το έγκλημα είναι σύμπτωμα ασθένειας της κοινωνίας που νοσεί. Μορφές της είναι η αναξιοκρατία, η ανεργία, η υποβάθμιση της νοημοσύνης του κοινού από τα ΜΜΕ, η διαφθορά του κρατικού μηχανισμού, η αδικία, η περιφρόνηση και όσα ακόμα δημιουργούν θυμό και αγανάκτηση⁷.

Τέλος, η Σπινέλλη (2008) ξεχωρίζει τη νομική έννοια της βίας (ως κάθε πράξη, παράλειψη ή και απειλή βίας η οποία εξαναγκάζει τρίτα πρόσωπα σε πράξη, παράλειψη ή ανοχή για την οποία το θύμα ή τα θύματα δεν έχουν υποχρέωση), ενώ δίνει έμφαση και στον ορισμό του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας: *«η με πρόθεση απειλή ή χρήση*

---

⁶ http://www.kethi.gr/attachments/111_ENDOIKOGENEIAKH_BIA_KATA_GYNAIKWN.pdf, πρόσβαση στις 10/9/2012

⁷ Πανελλαδική Οργάνωση Γυναικών «ΠΑΝΑΘΗΝΑΪΚΗ», <http://www.panathinaikinm.gr/kakopiimenes-ginaikes.html>, πρόσβαση στις 22/11/2012

σωματικής δύναμης ή εξουσίας εναντίον ενός τρίτου ή του ίδιου του δράστη ή και εναντίον μιας ομάδας ατόμων, η οποία έχει ως αποτέλεσμα την επέλευση ή την αυξημένη πιθανότητα επέλευσης θανάτου, τραυματισμού, ψυχικής βλάβης, ελλιπούς ανάπτυξης ή αποστέρησης». Στο πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης: «Βία θεωρείται κάθε πράξη ή παράλειψη που θέτει σε κίνδυνο τη ζωή, τη σωματική ή ψυχική ακεραιότητα ή ελευθερία ενός ατόμου ή που βλάπτει σοβαρά την εξέλιξη της προσωπικότητάς του», ενώ στην κοινωνιολογική της διάσταση, διαφορετικά την ορίζει το θύμα, διαφορετικά ο δράστης, διαφορετικά τα ΜΜΕ και διαφορετικά η εκάστοτε κοινωνία.

Ολοκληρώνοντας το κομμάτι των κύριων ερμηνευτικών προσεγγίσεων για τη βία και την κοινωνία και πριν προχωρήσουμε στην ανάλυση της μορφής της που πραγματεύεται η παρούσα εργασία -τη βία κατά των γυναικών από τον σύντροφό τους, αξίζει να σημειωθεί ως παράδειγμα ένα φαινόμενο, που συνδέει την κακοποίηση των γυναικών και το κοινωνικό πλαίσιο στο οποίο επισυμβαίνει. Το φαινόμενο αυτό συνίσταται στην αγιοποίηση των γυναικών λόγω του αναίτιου ξυλοδαρμού από τον σύντροφό τους.

Τον 10^ο αιώνα εμφανίζεται στη βυζαντινή αγιολογία (και επιχειρείται να προπαγανδιστεί στη βυζαντινή κοινωνία), ένας νέος τύπος γυναικείας αγιότητας που είχε ενσωματωθεί στο θεσμό του γάμου (βίοι Θεοφανούς, συζύγου του Λέοντος Q", της Μαρίας της Νέας και της Θωμαΐδος της Λεσβίας). Οι δύο φορείς ιδεολογίας, Εκκλησία και Πολιτεία, που είχαν τη δυνατότητα με κανόνες και νόμους να επιβάλλουν τις θέσεις τους γύρω από το θεσμό του γάμου, από τους πρώτους κιόλας αιώνες της χριστιανικής Εκκλησίας δεν συνέπλεαν πάντα. Η θέση της Εκκλησίας απέναντι στο αδιάλυτο του γάμου την οδήγησε να ζητήσει ρητά τη συμμόρφωση της πολιτειακής νομοθεσίας προς τις αντιλήψεις της. Δινόταν, δηλαδή, έμμεσα η δυνατότητα σε όποιον ήθελε να διαζευχθεί, εφόσον ήταν έτοιμος να αντιμετωπίσει τις συνέπειες, που σε αρκετές περιπτώσεις καθιστούσαν πρακτικά αδύνατη τη σύναψη νέου γάμου.

Η γυναίκα συνεπώς έπρεπε να υπομένει και σε καμία περίπτωση να μη ζητά τη διάλυση του γάμου. Στο πρότυπο της γυναικείας αγιότητας μέσα από το γάμο ενσωματώθηκε επομένως η υπομονή στα συζυγικά μαρτύρια, ως αίτημα της κοινωνίας και όχι της εξουσίας. Οι γυναίκες όφειλαν να υπομένουν τη βάνανυση συμπεριφορά των συζύγων τους («και γυναίκες τοις Ιδίοις ανδράσιν ύποτάσσεσθαι ώς εν Κυρίω»). Οι ευκαιριακές προσθήκες στο πρότυπο αγιότητας στοιχείων, που είτε εξυπηρετούσαν

πολιτικές σκοπιμότητες είτε επιχειρούσαν να απαλύνουν τη δυσαρέσκεια και την κοινωνική αδικία που προκάλεσαν οι παλινδρομήσεις του πολιτειακού νομοθέτη, δε γίνονταν εύκολα αποδεκτές στη συνείδηση των πιστών αλλά ούτε και από την επίσημη Εκκλησία (Νικολάου, 2008).

Η βία λοιπόν είτε ως ανεπιθύμητο-παθολογικό στοιχείο που πρέπει να εξοστρακιστεί από την κοινωνία, είτε ως εργαλείο, είτε ως διαμορφωτής της κοινωνίας, είναι μέρος της ζωής μας. Το αυτονόητο και το συνεχές της ύπαρξής της, οι συνέπειές της σε όλα τα επίπεδα της καθημερινότητας και της μελλοντικής πραγματικότητας και οι δυσκολίες γύρω από την ανεύρεση ενός κοινά αποδεκτού ορισμού, την καθιστούν συνεχές αντικείμενο κοινωνικής μελέτης και διερεύνησης -από τον άνθρωπο για τον άνθρωπο.

2. Ενδοοικογενειακή βία

2.1 Εισαγωγή-ορισμοί

Εστιάζοντας στο φαινόμενο της βίας στην οικογένεια, βλέπουμε πως υπάρχουν παράγοντες που την κάνουν μοναδική σε σχέση με άλλες μορφές βίας. Αρχικά, για να εκδηλωθεί, απαιτείται σχέση ανάμεσα στα εμπλεκόμενα μέρη, η οποία υπάρχει πριν, κατά τη διάρκεια ή και μετά τα περιστατικά βίας. Επιπλέον, κάποιες μορφές βίας απαντώνται πιο συχνά εντός του οικογενειακού πλαισίου, ενώ σε κάποιες κοινωνίες έχει άλλη νομική σημασία από άλλες μορφές βίας. Γενικά χαρακτηριστικά της είναι η απομόνωση (είναι η πιο ιδιωτική μορφή βίας), οι διαφορές στη δύναμη (το άτομο με τη μεγαλύτερη δύναμη ή τις περισσότερες πηγές επιβάλλει τη θέλησή του στους άλλους - αν και αυτό αλλάζει στη σημερινή κοινωνία), η δύναμη ή η έλλειψή της (όταν κάποιος θεωρεί ότι αν και δεν έχει έλεγχο ή δύναμη στη δουλειά ή στο κοινωνικό περιβάλλον, μπορεί παρόλα αυτά να έχει δύναμη στη σχέση του με τους άλλους εντός της οικίας, αυτό μπορεί να πάρει τη μορφή βίας), η χρήση ουσιών (η οποία βοηθά και τον θύτη και το θύμα να βρουν μια εξωτερική δικαιολογία για την κακοποίηση) και οι βαθιές και σε διάρκεια χρόνου επιπτώσεις στα θύματα (αίσθηση απώλειας αυτοεκτίμησης, δυσκολίες στην εμπιστοσύνη και δυσκολίες προσαρμογής ακόμα κι όταν έχει τελειώσει η κακοποίηση)⁸.

Η κακοποίηση των γυναικών είναι επομένως ένα σύνθετο φαινόμενο (Follingstad, ... Polek, 1990) το οποίο έχει ερευνηθεί από πολλές πλευρές για να καθοριστούν οι αιτίες και οι σχετιζόμενοι παράγοντες. Έχει αναγνωριστεί ως παγκόσμιο πρόβλημα δημόσιας υγείας και παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων -15-71% των γυναικών από 15-49 ετών που βρίσκονταν σε σχέση έχουν υποστεί σωματική ή και σεξουαλική κακοποίηση, ενώ περίπου 1,5 εκατομμύριο γυναίκες χάνουν τη ζωή τους ετησίως στις ΗΠΑ- (Balci and Ayranci, 2005, Beydoun, ... Zonderman, 2012, Blanchfield, ... Seelke, 2009, Chang, Dado,... Scholle, 2006, Gilboe, ...Wilk, 2009, Koziol-McLain,....Fyfe, 2008, Linos, Khawaja and Kaplan, 2012, McLaughlin, ... O'Connor,

---

⁸ http://www.pearsonhighered.com/assets/hip/us/hip_us_pearsonhighered/samplechapter/0205679706.pdf, πρόσβαση στις 20/10/2012

2012, Naved,... Persson, 2006, Pallitto,..... Watts, 2012, Rahman, Hoque and Makinoda, 2011, Sareen, ... Grant, 2009)⁹.

Το μεγάλο μέγεθος της βίας μπορεί να αποδοθεί στην αποδοχή της τόσο από τους άντρες, όσο και από τις γυναίκες (Al-Badayneh, 2012). Σύμφωνα με την έρευνα των Fortin και συνεργατών (2012), υπάρχουν 4 τύποι ενδοοικογενειακής βίας: της κοινής βίας στο ζευγάρι (ο πιο συνηθισμένος τύπος -συμβαίνει και από τους δύο), η ενδοοικογενειακή τρομοκρατία (ασυμμετρικό μοντέλο, όπου μόνο ο ένας ασκεί βία και έλεγχο επάνω στον άλλον), η αντίσταση στη βία (όταν το θύμα χρησιμοποιεί βίαιους και μη τρόπους για να εξουδετερώσει τις προσπάθειες επιβολής ελέγχου από τον θύτη) και ο αμοιβαίος έλεγχος της βίας (συμβαίνει και από τους δύο -και από τον θύτη και από το θύμα). Η ενδοοικογενειακή βία περιλαμβάνει μεταξύ άλλων τη φυσική, ψυχολογική, οικονομική, σεξουαλική κακοποίηση και παραμέληση σε αμοιβαίες σχέσεις (συμπεριλαμβανομένων γονέα-παιδιού, ενηλίκων παντρεμένων και συμβιούντων και σε σχέσεις ομοφυλοφιλικές) και γενικά χαρακτηρίζει κάθε πράξη ή παράλειψη από άτομα που συμβιώνουν, που καταλήγει σε σοβαρό τραυματισμό άλλων μελών στην οικογένεια (Kang, 2012)¹⁰.

Οι Simister (2012) και Stanko (1985) διακρίνουν τον όρο «ενδοοικογενειακή βία» (καθώς αναφέρεται σε ίσες και από τους δύο πράξεις) από τον όρο «κακοποίηση των γυναικών», (καθώς ο δεύτερος υποδηλώνει την ανδρική κυριαρχία πάνω στη γυναίκα). Άλλοι ερευνητές (Kanagaratnam, Mason,....Toner, 2012, Koziol-McLain, 2001) εστιάζουν στη συντροφική κακοποίηση, υποστηρίζοντας ότι περιγράφει μια φυσική, σεξουαλική ή ψυχολογική βλάβη, προκαλούμενη από έναν τωρινό ή πρώην σύντροφο ή σύζυγο. Μπορεί ακόμα να περιγραφεί και ως συναισθηματική αντίδραση του άντρα σε μια δυσάρεστη εμπειρία (Kuijpers, Van der Knaap and Winkel, 2012), αλλά αυτό συμβαίνει σπανιότερα. Μια γυναίκα είναι περισσότερο πιθανό να κακοποιηθεί από τον σύντροφό της παρά από οποιονδήποτε άλλο (Dior-Sidibe',....Becker, 2006), αλλά η πραγματική διάσταση του προβλήματος δε μπορεί να δοθεί, γιατί ένα μεγάλο ποσοστό γυναικών που κακοποιείται φοβάται να το καταγγείλει¹¹.

⁹http://www.isotita.gr/var/uploads/POLICIES/PLHROFORIAKO%20YLIKO/Violence%20against%20women_gender%20equality_social%20inclusion_health_EC_2010.pdf, πρόσβαση στις 13/12/2012

¹⁰http://www.pearsonhighered.com/assets/hip/us/hip_us_pearsonhighered/samplechapter/0205679706.pdf, πρόσβαση στις 20/10/2012

¹¹ Καραμολέγκου, «Ενδοοικογενειακή βία: αίτια, συνέπειες, αντιμετώπιση», <http://www.fee.org.gr/articles-blog/204-family-violence.html>, πρόσβαση στις 14/7/2012

Σύμφωνα με τη Διακήρυξη της 4ης Παγκόσμιας Διάσκεψης του ΟΗΕ για τις Γυναίκες, στο Πεκίνο, το 1995: «Βία κατά των γυναικών είναι κάθε πράξη ή απειλή βίας που κατευθύνεται εναντίον του γυναικείου φύλου, οπουδήποτε και αν εκδηλώνεται αυτή, είτε στο δημόσιο είτε στον ιδιωτικό χώρο, και επιφέρει ή μπορεί να επιφέρει στις γυναίκες βλάβη ή πόνο σωματικό, σεξουαλικό ή ψυχολογικό, φόβο ή ηθελημένη στέρηση της ελευθερίας»¹². Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας την ορίζει ως «το εύρος καταναγκαστικών σεξουαλικών, ψυχολογικών και σωματικών πράξεων εναντίον εφήβων και ενηλίκων γυναικών από πρώην ή τωρινούς συντρόφους» (Abadi,... Richter, 2012, Ahmad,... Stewart, 2009). Η βία αυτή συμπεριφορά κυμαίνεται από τη λεκτική κατάχρηση, τη σωματική και σεξουαλική επίθεση, τον βιασμό μέχρι και την ανθρωποκτονία (Παπαγιαννοπούλου, Γκούβα, 2009) και χρησιμοποιείται για την απόκτηση δύναμης και ελέγχου σε μια ομοφυλοφιλική ή ετεροφυλοφιλική σχέση (Levy, 2008). Χαρακτηρίζεται από διαρκή κίνδυνο και έλλειψη ελέγχου, ακόμα και όταν δε συμβαίνει κάποιο πραγματικό γεγονός (Brien,...Taylor, 2012, Pico-Alfonso, 2005), ενώ δράστης της βίας μπορεί να είναι από τον σύζυγο των γυναικών μέχρι και το ίδιο το κράτος¹³.

Δίνεται σημασία στο βίωμα της πράξης από τη γυναίκα ως απειλή, εισβολή, επίθεση¹⁴ και στην αυθαίρετη στέρηση της ελευθερίας και την ταπείνωσή της, που διαιωνίζει την ανισότητα μεταξύ των δύο φύλων και χρησιμοποιείται ως μέσο υποταγής (Ludermir,... Jansen, 2008)^{15 16}. Οι Malley-Morisson and Hines (2007) επισημαίνουν ότι για τα άτομα σε μειονεκτικές και καταπιεσμένες ομάδες, η δομή της κοινωνίας, οι πολλαπλές μορφές διακρίσεων και προκαταλήψεων και η θεσμοθετημένη βία μπορεί να επιδεινώσουν τις κακοποιητικές οικογενειακές σχέσεις. Επιπλέον, οι Βιβιλάκη, Δάγλα και Πατελάρου (2008) αναγνωρίζουν ως κυριότερο παράγοντα κινδύνου εκδήλωσης ενδοοικογενειακής βίας την κύηση σε γυναίκες 16–24 ετών, ενώ οι Coker και συνεργάτες (2002) τη σωματική κακοποίηση που έχει δεχτεί κάποιος ως παιδί. Μεταξύ άλλων η Παππά (2012) τονίζει ότι η βία κατά γυναικών περιλαμβάνει χτυπήματα, σεξουαλική κακοποίηση κοριτσιών, βία για θέματα προίκας και τιμής, βιασμό μέσα στο

¹² http://www.soc.uoc.gr/gender/documents/Gend_Trans_Proceedings.pdf, πρόσβαση στις 14/7/2012

¹³ Μουργελά, «Βία κατά των γυναικών: ίσως πιο κοντά απ'ό,τι φαντάζεσαι, <http://pacific.jour.auth.gr/emmeis/?p=1620>, πρόσβαση στη 1/2/2013

¹⁴ <http://www.apa.org/about/awards/partner-violence.pdf>, πρόσβαση στη 1/2/2012

¹⁵ <http://www.isotita.gr/index.php/publication/c7/>, πρόσβαση στις 7/11/2012

¹⁶ http://www.kethi.gr/attachments/112_GYNAIKES_PSYXOKOINWNIKES_DIASTASEIS.pdf, πρόσβαση στις 2/7/2013

γάμο, εκτός γάμου βία, ακρωτηριασμό γεννητικών οργάνων και άλλες παραδοσιακές επώδυνες πρακτικές.

Φαίνεται λοιπόν πως οι άνδρες κακοποιούνται περισσότερο από αγνώστους, οι γυναίκες από γνωστούς (Gregg, 2003). Κάθε γυναίκα ενδέχεται να βρεθεί σε ένα κακοποιητικό επεισόδιο με έναν άνδρα μια φορά στη ζωή της. Αν όμως βρεθεί και δεύτερη φορά σε μια ανάλογη κατάσταση και παραμείνει, τότε χαρακτηρίζεται ως κακοποιημένη (Σπανού, 2005).

2.2 Μορφές ενδοοικογενειακής βίας κατά γυναικών

«Δείρε τη γυναίκα σου έστω κι αν δεν ξέρεις τι έκανε, εκείνη ξέρει»

Ναστρεδίν Χότζας

Σε μελέτη της η Byun (2012) δείχνει ότι η βία στις σχέσεις μεταξύ συντρόφων ομοιάζει με τη βία μεταξύ μη-συντρόφων, ενώ μορφές βίας που εμφανίζονται εκτός των οικογενειών μπορεί να εφαρμοστούν και στην ενδοοικογενειακή. Εδώ θα πραγματευτούμε τις κύριες μορφές κακοποίησης των γυναικών, οι οποίες εμφανίζονται διαδοχικά ή ταυτόχρονα και προσδιορίζουν τα στάδια από τα οποία περνάει μια σχέση βίας ή υποταγής:

Ξεκινώντας με τη σωματική βία, με τον όρο αυτό αναφερόμαστε σε πράξεις που γίνονται με την πραγματική ή προσλαμβάνουσα πρόθεση πρόκλησης σωματικού πόνου ή τραυματισμού σε ένα άλλο πρόσωπο, που οδηγούν ακόμα και στον θάνατο (ξυλοδαρμός, απόπειρα πνιγμού, καψίματος, τράβηγμα μαλλιών κλπ).

Η σεξουαλική κακοποίηση ως μορφή βίας είναι ο εξαναγκασμός του θύματος σε σεξουαλική επαφή μέσω απειλής (μέσω συναισθηματικής βίας, πχ με την απειλή απιστίας) ή άσκησης σωματικής βίας από τον δράστη, που επιτυγχάνεται συνήθως με τον βιασμό του θύματος και πλαισιώνεται και από σωματική, ψυχολογική, λεκτική βία. Οι άντρες μπορεί να εξισώνουν την κακοποίηση των συντρόφων τους με τη σεξουαλική διέγερση και ικανοποίηση. Η μορφή αυτή κακοποίησης δεν έχει μελετηθεί ιδιαίτερα (είτε γιατί τη θεωρούμε δευτερεύουσας σημασίας είτε γιατί ο συζυγικός βιασμός δεν έχει γίνει αποδεκτός και κατανοητός από το κοινωνικό σύνολο –για αυτούς τους λόγους

οι γυναίκες ή το θεωρούν συζυγική τους υποχρέωση ή δε θεωρούν ότι ο σεξουαλικός εξαναγκασμός αποτελεί βιασμό), αλλά συνυπάρχει με τη σωματική κακοποίηση.

Προχωρώντας στη λεκτική και ψυχολογική βία, ορίζεται ως η συμπεριφορά που έχει σκοπό να προκαλέσει ψυχικό πόνο και να πλήξει το «Εγώ» του θύματος μέσα από τον υποβιβασμό, τον εξευτελισμό και την καταστροφή της αυτοεκτίμησής του, με στόχο την υποταγή και τον έλεγχο του. Έχει συμβολικό χαρακτήρα και περιλαμβάνει ενεργητικές πράξεις (χυδαιότητες, υποτίμηση, σπάσιμο αντικειμένων, απειλές σωματικής βίας) ή νεκρική σιγή και κακοδιαθεσία. Είναι εξίσου αποτελεσματική με τη σωματική βία στην επιβολή της υποταγής του θύματος στον δράστη ή και περισσότερο, καθώς δρα υπόγεια και εσωτερικά. Συγγενείς μορφές της είναι και η συναισθηματική και ψυχολογική κακομεταχείριση που περιλαμβάνει επιπλέον και την εκούσια παραμέληση της ανταπόκρισης του δράστη στις συναισθηματικές ανάγκες του θύματος (με την καταστροφή αντικειμένων, τον εξαναγκασμό του θύματος για ικανοποίηση αναγκών του δράστη, τον υπερβολικό έλεγχο και τις απαγορεύσεις, την παθολογική ζήλια και την καχυποψία και την απομόνωση του θύματος από το στενό κι ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον). Τα θύματα νιώθουν ντροπή, αμφιβολία και ενοχές για τη «συνενοχή» τους, ενώ πείθονται ότι οι σύντροφοι δεν πρόκειται να αλλάξουν και ίσως αρχίζουν να κινητοποιούνται προς την εγκατάλειψη της σχέσης.

Μορφή κακοποίησης αποτελεί και η οικονομική αποστέρηση, ήτοι ο έλεγχος της χρήσης και της διάθεσης των οικονομικών πόρων της οικογένειας από το δράστη, ενώ το θύμα δεν έχει οικονομική ανεξαρτησία και αποκλείεται από τη διαχείριση των χρημάτων. Σημαντική κρίνουμε και την κοινωνική απομόνωση του θύματος, που εκφράζεται με τον έλεγχο που ασκεί ο δράστης στις κοινωνικές δραστηριότητες του θύματος (επιβάλλεται περιορισμός και απαγόρευση των κοινωνικών σχέσεων, με αποτέλεσμα την απομόνωση θύματος στα στενά πλαίσια της κακοποίησης).

Τέλος, και η παραμέληση με τη μορφή στέρησης βασικών και θεμελιωδών δικαιωμάτων του θύματος (ελευθερίας, οικονομικών, αποστέρηση ιατρικής και συναισθηματικής φροντίδας) αποτελεί κακοποίηση (Βιβιλάκη, Δάγλα και Πατελάρου, 2008, Γατσάς, 2008, Βλάχου, 2005)^{17 18}.

---

¹⁷ http://www.kethi.gr/attachments/111_ENDOOIKOGENEIAKH_BIA_KATA_GYNAIKWN.pdf,

πρόσβαση στις 10/9/2012

¹⁸ Λαϊνιώτη, «Ενδοοικογενειακή βία: Το κρυφό πρόσωπο της κακοποίησης»,

http://lifepositive.gr/psixologia/endooikogeniaki_via_to_krifo_prosopo_tis_kakopoihsis/, πρόσβαση στις 14/7/2012

Οι διάφορες μορφές βίας συνήθως συνυπάρχουν. Έτσι, γυναίκες που υπόκεινται σε σωματική κακοποίηση, μπορεί ταυτόχρονα να είναι θύματα και ψυχολογικής και σεξουαλικής κακοποίησης. Περαιτέρω, η βία έχει κλιμακούμενη πορεία -συνήθως, η λεκτική και η ψυχολογική βία εξελίσσονται σε σεξουαλική και σε σωματική βία (Διομήδους,... Λιάσκος, 2008).

Η Παππά (2012) επισημαίνει δύο στοιχεία που συνδέονται με τις μορφές της κακοποίησης στην οικογένεια. Αφενός, οι επανειλημμένες σωματικές ή σεξουαλικές επιθέσεις έχουν σίγουρα συναισθηματικές και ψυχολογικές συνέπειες και αντίστροφα, η ψυχολογική βία καταλήγει σε σωματική φθορά. Αφετέρου, σπάνια μια μορφή βίας λαμβάνει χώρα ανεξάρτητα, χωρίς την ταυτόχρονη εκδήλωση και μιας άλλης μορφής - ειδικότερα σημειώνει ότι φυσική και ψυχολογική βία είναι άρρηκτα συνδεδεμένες· δεν υπάρχει φυσική βία χωρίς να έχει προϋπάρξει ψυχολογική, όπου όμως υπάρχει ψυχολογική βία δεν είναι απαραίτητο να υπάρχει και σωματική βία.

Η σωματική βία έχει μελετηθεί πολύ περισσότερο από τη λεκτική και ψυχολογική βία. Δεν ισχύει η «παραδοσιακή» αντίληψη ότι τη λεκτική τη χρησιμοποιούν περισσότερο οι γυναίκες, ενώ τα θύματα σπανίως μιλούν για τη σεξουαλική βία¹⁹ και έχουν δυσκολία στο να αναγνωρίσουν την ψυχολογική βία ως κακοποίηση -η οποία ίσως είναι και πιο οδυνηρή από τη σωματική βία (Σπανού, 2005). Οι Παπαδόδημα και συνεργάτες (2006) συμπληρώνουν ότι ο δράστης σεξουαλικής βίας μπορεί να χρησιμοποιήσει μέσα, όπως αλκοόλ και άλλες κατασταλτικές ουσίες για να κάμψει την αντίσταση του θύματος, για να εξασφαλίσει κι ο ίδιος δικαιολογία για τον εαυτό του ή για να «πάρει κουράγιο».

Όσον αφορά και στην οικονομική βία, τα οικονομικά μέσα μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε μία σχέση κακοποίησης είτε με το να παγιδευτεί η γυναίκα στη σχέση από το φόβο πως θα φτωχύνει, είτε με το να χρησιμοποιηθεί το χρήμα σαν μέσο καταναγκασμού²⁰.

Και σε σχέση με την εμφάνιση των τύπων βίας (Krebs,... Warner, 2011), οι γυναίκες που είχαν βιώσει κακοποίηση από κάποιον που δεν ήταν σύντροφός τους ήταν πιο

---

¹⁹ http://www.soc.uoc.gr/gender/documents/Gend_Trans_Proceedings.pdf, πρόσβαση στις 14/7/2012

²⁰ Μαρίνου, «Η Κοινωνική Ταυτότητα της Κακοποιημένης Γυναίκας», <http://www.scribd.com/doc/50440012/%CE%94%CE%99%CE%A0%CE%9B%CE%A9%CE%9C%CE%91%CE%A4%CE%99%CE%9A%CE%97-%CE%A4%CE%95%CE%9B%CE%99%CE%9A%CE%9F>, πρόσβαση στις 24/11/2012

πιθανό να κακοποιηθούν μελλοντικά και από τον σύντροφό τους. Επίσης, εκείνες που είχαν υποστεί καταδίωξη από τον σύντροφό τους ήταν πιθανότερο να βιώσουν περισσότερες μορφές ενδοοικογενειακής κακοποίησης από εκείνες που είχαν βιώσει σωματική, συναισθηματική ή ψυχολογική βία.

2.3 Θεωρίες ερμηνείας του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας

Στο κεφάλαιο αυτό, θα πραγματευτούμε τις κυριότερες αιτιολογικές προσεγγίσεις του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας, μέσα από την ανάλυση των επικρατέστερων ερμηνευτικών μοντέλων του φαινομένου. Η Σπανού (2005) διακρίνει τέσσερις μεγάλες κατηγορίες: 1) τις ατομικές ή ψυχιατρικές προσεγγίσεις, που επιχειρούν να ερμηνεύσουν την άσκηση βίας με βάση τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας, τόσο του δράστη, όσο και του θύματος 2) τις κοινωνικο-ψυχολογικές προσεγγίσεις, που ερμηνεύουν την εκδήλωση του φαινομένου στο πλαίσιο της αλληλεπίδρασης του ατόμου με την οικογένεια και το ευρύτερο κοινωνικό του περιβάλλον 3) τις κοινωνικο-πολιτισμικές προσεγγίσεις, που αποδίδουν την άσκηση βίας στο πλαίσιο της οικογένειας σε κοινωνιολογικές παραμέτρους και τέλος, 4) τα σύνθετα ερμηνευτικά μοντέλα.

Ξεκινάμε από το **ψυχιατρικό μοντέλο**, το οποίο αναλύει τη συζυγική βία λαμβάνοντας υπόψη ψυχοπαθολογικά χαρακτηριστικά και διαταραχές προσωπικότητας δράστη και θύματος (ψυχική ασθένεια, ψυχοπαθολογία, κατάχρηση ουσιών, πνευματική διαταραχή). Είναι από τα δημοφιλέστερα ερμηνευτικά μοντέλα και το πρώτο που αναπτύχθηκε, ενώ ο πυρήνας του αντανάκλαται στις κοινωνικές αντιλήψεις και αναπαραστάσεις για τον δράστη και το θύμα κακοποίησης. Τα αποτελέσματα των ερευνών είναι πολλές φορές αντικρουόμενα (η συντριπτική πλειοψηφία των δραστών δε φαίνεται να αντιμετωπίζει πρόβλημα ψυχοπαθολογικής φύσης). Έχει σαφείς επιρροές από τις ερμηνείες της επιθετικότητας, που αφορούν μεταξύ άλλων τις ψυχαναλυτικές θεωρίες, (ο άνθρωπος είναι εκ φύσεως επιθετικός, η βία και η επιθετικότητα είναι η ενεργοποίηση του «ενστίκτου του θανάτου» και της επιθετικής παρόρμησης), τις ιατρικές και βιολογικές μελέτες (βιολογικές διαταραχές, όπως η υπογλυκαιμία ή ο υπερθυρεοειδισμός θεωρήθηκε ότι προκαλούν επιθετικές αντιδράσεις) και τις ψυχομετρικές τεχνικές (το βίαιο άτομο είναι μια εγωκεντρική

προσωπικότητα με έλλειψη ελέγχου των συναισθημάτων της). Η σύγχρονη θεωρητική σκέψη όμως δεν υποστηρίζει ότι μια απογοήτευση ή αποτυχία στη ζωή του ατόμου οδηγεί σε επιθετική συμπεριφορά. Αντίθετα, δίνεται έμφαση στο εξωτερικό ερέθισμα, δηλαδή στις κοινωνικές μεταβλητές της διαδικασίας της μάθησης. Επομένως, η κριτική του μοντέλου συνίσταται στο ότι δίνει έμφαση μόνο σε ατομικούς και ψυχολογικούς παράγοντες και όχι στους κοινωνικούς. Με αυτόν τον τρόπο, η «άρρωστη» και διαταραγμένη προσωπικότητα του δράστη εφησυχάζει την κοινωνία με το ότι οι «φυσιολογικοί» άνθρωποι δεν εμπλέκονται σε τέτοιες διαδικασίες και έτσι απενοχοποιούνται οι κοινωνικές δομές, οι θεσμοί και η κοινωνική οργάνωση.

Συνεχίζοντας με τις **συμπεριφοριστικές θεωρίες**, η κακοποίηση είναι αποτέλεσμα επιβράβευσης (συμπεριφοριστικής, συναισθηματικής, κοινωνικής -δύναμη και εξουσία) ή τιμωρίας του δράστη, σε περίπτωση άσκησης ή αποφυγής της.

Οι **γνωστικές θεωρίες** αντιλαμβάνονται την κακοποίηση ως απόρροια εκδραμάτισης φαντασιωσικών σκηνών από τον δράστη ή ως προσπάθειά του να επιλύσει γνωστικές ασυμφωνίες για την εικόνα του εαυτού του.

Το **κοινωνιολογικό μοντέλο ανάλυσης** αναπτύχθηκε τη δεκαετία του '70, σε μια προσπάθεια απάντησης στην ψυχιατρική ανάλυση του φαινομένου. Αναδεικνύεται ότι η κακοποίηση των γυναικών δεν είναι μια πράξη παρανοϊκών, αλλά «φυσιολογικών» ανδρών, οι οποίοι πιστεύουν στην κυριαρχία και στην υπεροχή τους, αλλά δεν έχουν τα μέσα για να ανταποκριθούν σε αυτό το ρόλο. Άλλωστε σε μια πατριαρχική κοινωνία η χρήση βίας ως μέσο διατήρησης της ανδρικής κυριαρχίας είναι απολύτως φυσιολογική και γι' αυτό κοινωνικά αποδεκτή, επιλεγμένη συμπεριφορά που αναπτύσσεται μέσα στη δυναμική των κοινωνικών δομών. Αυτή η προσέγγιση αφορά τους περιορισμούς και τις δυνατότητες ανάπτυξης που προκύπτουν μέσα από την ιστορία, την οικολογία, τη γεωπολιτική της κοινωνίας, τη δεδομένη οργάνωση των κοινωνικών δομών ως αποτέλεσμα των προηγούμενων συσχετισμών, τη θέση της οικογένειας ως θεσμού στην κοινωνική οργάνωση και τη διαντίδραση μεταξύ ατομικής κοινωνικοποίησης και κοινωνικής οργάνωσης. Η ενδοοικογενειακή βία αποκτά περιεχόμενο και νόημα, καθορίζεται, ανταποκρίνεται και συνοδοιπορεί με τη δομική βία, όπως αυτή προκύπτει από τις δομές και τον τρόπο οργάνωσης της κοινωνίας. Γενικά η βία εδώ λειτουργεί με τέτοιο τρόπο, ώστε να σχηματίζονται και να διατηρούνται θέσεις ισχύος -οι βίαιοι άντρες λειτουργούν και αναπτύσσονται μόνο εντός συγκεκριμένων κοινωνικών

συστημάτων -όταν κακοποιούν τις συντρόφους τους, ενισχύουν τη θεσμικά κατοχυρωμένη ατομική τους δύναμη και εξουσία. Τονίζεται η εργασία (με συνοδά χαρακτηριστικά την υποαπασχόληση, τη δυσαρέσκεια κάποιου από την εργασία, το εργασιακό στρες) ως ένας σημαντικός παράγοντας ιδιαίτερα στη σημερινή κοινωνία, καθώς η φύση της, το νόημα που αποδίδεται σε αυτή, ο τρόπος οργάνωσής της και η θέση των μελών της οικογένειας σε αυτή επηρεάζουν τη συμπεριφορά τους. Οι άντρες εμφανίζονται ως ιδιαίτερα εξαρτημένοι από την εργασία τους, έχουν ανατραφεί με την αξία ότι είναι το σημαντικότερο κομμάτι που προσδιορίζει την κοινωνική τους ταυτότητα, το κύρος τους, την πρόσβασή τους στα επίπεδα εξουσίας και τα δικαιώματά τους στα πλαίσια του γάμου (ο άντρας έχει ως κοινωνικούς ρόλους την αυτονομία-την ανταγωνιστικότητα-την επαγγελματική επιτυχία, ενώ η γυναίκα την ικανότητα για ανάπτυξη και διατήρηση σχέσεων). Επομένως, όταν το άτομο θέλει να αποκαταστήσει τη χαμένη του αυτοεκτίμηση και την αίσθηση ελέγχου του ίδιου και των άλλων (τα οποία ίσως χάνει στο χώρο εργασίας του), χρησιμοποιεί τη βία. Η κριτική του κοινωνιολογικού μοντέλου συνίσταται στο ότι δεν εξετάζει τη διαφοροποίηση της συμπεριφοράς των υποκειμένων τα οποία εκτίθενται σε παρόμοια περιβάλλοντα, αλλά παρουσιάζουν διαφορετικές μορφές αντίδρασης και κοινωνικής συμπεριφοράς. Συμπερασματικά, για μια ολοκληρωμένη ερμηνεία του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας οφείλουμε να εξετάζουμε και τα ατομικά χαρακτηριστικά και την επίδραση του κοινωνικού πλαισίου.

Προχωρώντας την ανάλυσή μας, η **θεωρία των κοινωνικών πόρων** εξετάζει την οικογένεια ως σύστημα, η οργάνωση του οποίου στηρίζεται στην ισχύ ή την απειλή ισχύος. Όσο περισσότερους πόρους έχει ένα άτομο (ατομικούς, οικονομικούς, κοινωνικούς) τόσο περισσότερη κοινωνική δύναμη έχει. Η έλλειψη ή η διακινδύνευση των υπάρχοντων πόρων μπορεί να κάνει τα υποκείμενα να ασκήσουν βία, για να ανακτηθεί και να διατηρηθεί η «χαμένη» δύναμη. Το μοντέλο δέχτηκε κριτική, δεδομένου ότι η κακοποίηση είναι και σήμερα ιδιαίτερα έντονη, παρά την αύξηση της οικονομικής και κοινωνικής δύναμης της γυναίκας.

Η **φεμινιστική θεώρηση** είναι μια από τις σημαντικότερες προσπάθειες ανάδειξης του προβλήματος της βίας κατά των γυναικών σε κοινωνικό πρόβλημα, που απαιτεί την παρέμβαση όλων των κοινωνικών φορέων και την αυστηροποίηση των μηχανισμών του κοινωνικού ελέγχου. Υποστηρίζει ότι η οικονομικο-κοινωνική και ιστορική εξέλιξη των

κοινωνικών δομών λειτουργεί άμεσα και έμμεσα προς την ενίσχυση του πατριαρχικού μοντέλου που προάγει και καλλιεργεί την ανδρική κυριαρχία μέσα στους κόλπους της οικογένειας και των υπόλοιπων κοινωνικών θεσμών. Η ανδρική κυριαρχία είναι η παραδειγματική μορφή της συνολικής βίας. Η ασυμμετρία στις σχέσεις των φύλων είναι ανάλογη προς την οικουμενική ασυμμετρία που υπάρχει στους χώρους αυτούς (προκύπτει από τον τρόπο που τα βιολογικά δεδομένα προσλαμβάνονται και ερμηνεύονται σε διάφορες κοινωνίες). Η κακοποίηση της γυναίκας ιστορικά λειτουργεί ως ένας μηχανισμός αναπαραγωγής του μοντέλου της ανδρικής κυριαρχίας και υποταγής της γυναίκας στην εξουσία του άντρα-δυνάστη της (άλλωστε η δύναμη και η εξουσία είναι κοινές μεταβλητές σε όλες τις άνισες κοινωνικές καταστάσεις).

Η **θεωρία της υποκοουλτούρας της βίας** υποστηρίζει πως η μελέτη της βίαιης συμπεριφοράς πρέπει να πραγματώνεται μέσα στο κοινωνικό περιβάλλον στο οποίο οι συμπεριφορές αναπτύσσονται και από το οποίο έχουν προέλθει, καθώς κάποιες κοινωνικές ομάδες έχουν διαφορετικά επίπεδα βίας. Η βία εξαρτάται περισσότερο από τις πολιτισμικές διαφορές και λιγότερο από τις βιοψυχικές διαφορές των δύο φύλων, ενώ ο όρος «υποκοουλτούρα» σηματοδοτεί ένα διαμορφωμένο σύμπλεγμα κανόνων, αξιών και στάσεων, μέσα στο οποίο η βία και η επιθετικότητα έχουν καθιερωθεί και επικρατήσει στο σύνολο των αξιών της κοινωνίας. Σύμφωνα με τις κυριότερες θέσεις του μοντέλου, καμιά υποκοουλτούρα δε μπορεί να είναι απόλυτα διαφορετική ή σε πλήρη σύγκρουση με την κοινωνία της οποίας αποτελεί μέρος και δε συνεπάγεται ότι τα άτομα που την υιοθετούν ακολουθούν βίαιη συμπεριφορά σε όλες τις περιπτώσεις, γιατί αυτό θα έθετε σε κίνδυνο την ομαλή λειτουργία της ομάδας ή της κοινωνίας -ο αριθμός και το είδος των περιπτώσεων στις οποίες ένα άτομο χρησιμοποιεί βία, αποτελούν δείκτη του βαθμού ταύτισής του με τις αξίες που χαρακτηρίζουν την υποκοουλτούρα της βίας. Περαιτέρω, ο υποπολιτισμικός χαρακτήρας της βίας κυριαρχεί και επιδρά στα μέλη της ομάδας της υποκοουλτούρας ανεξαρτήτως φύλου, αλλά εμφανίζεται ιδιαίτερα έντονος σε συγκεκριμένη ηλικιακή κατηγορία, ήτοι από το τέλος της εφηβείας μέχρι και τη μέση ηλικία. Η μη-βία αποτελεί αντίθετη αξία και το άτομο-μέλος της ομάδας που δε χρησιμοποίησε βία εκεί που αναμενόταν, κινδυνεύει με εξοστρακισμό από την ομάδα (πχ θεωρείται δειλός ο άντρας που δεν υπερασπίζεται με βία την τιμή της γυναίκας του) και με αυτόν τον τρόπο η βία αποκτά θετικό περιεχόμενο μέσω της κοινωνικής μάθησης. Τέλος, τα δύο χαρακτηριστικά της

επιθετικότητας (πόνος και πλήγμα στο θύμα/ εξωτερική της επιβράβευση) είναι παρόντα στην υποκοουλτούρα της βίας και ο μηχανισμός ενεργοποίησής τους προωθείται μέσα από την κοινωνική υποστήριξη του δράστη βίας από την ομάδα του. Ενώ η χρήση της βίας είναι νομιμοποιημένη και αποτελεί τρόπο ζωής και μέσο επίλυσης προβλημάτων, ο δράστης δεν αποδοκιμάζεται από την κοινωνία και δεν αναπτύσσει αισθήματα ενοχής, επειδή δεν αντιλαμβάνεται ότι προσβάλλει το θύμα, αλλά και το ίδιο το θύμα ανήκει συχνά στην ίδια υποκοουλτούρα με τον δράστη, άρα αποδέχεται τη βία ως μέσο επίλυσης διαφορών.

Στη **θεωρία της κοινωνικοποίησης των ρόλων των φύλων**, οι άνδρες ενθαρρύνονται να είναι περισσότερο επιθετικοί από τις γυναίκες και έτσι εκφράζουν και τα συναισθήματά τους. Αν υφίστανται βία, έχουν θηλυπρεπή ρόλο στην κοινωνία.

Η **θεωρία των οικογενειακών συστημάτων** δέχεται ως αιτία κακοποίησης την ανισορροπία των δυναμικών και των σχέσεων μεταξύ των μελών της οικογένειας, η οποία εξαρτάται από τα χαρακτηριστικά των μελών της οικογένειας, τις ρυθμιστικές δομές και τις ματαιώσεις και τις συγκρούσεις που βιώνουν.

Κεντρική θέση στη **θεωρία της κοινωνικής μάθησης** καταλαμβάνει η οικογένεια και τα γονεϊκά πρότυπα που επιδρούν και διαμορφώνουν τη συμπεριφορά των κοινωνικών υποκειμένων. Η οικογένεια είναι ο πρωτογενής φορέας κοινωνικοποίησης που αναλαμβάνει να διδάξει στα μέλη της κοινωνικές αξίες, ρόλους, πρότυπα συμπεριφοράς και τρόπους αντιμετώπισης προβλημάτων και επίλυσης συγκρούσεων από πολύ μικρή ηλικία (εν ολίγοις, στα αγόρια «ανδρικές» συμπεριφορές και στα κορίτσια «γυναικείες» συμπεριφορές). Τα παιδιά παρατηρούν και μιμούνται τη συμπεριφορά των άλλων: όταν λοιπόν το παιδί βιώσει βία μέσα στην οικογένεια, τη θεωρεί ως ενδεδειγμένη συμπεριφορά για την επίλυση των συγκρούσεων, την έκφραση του θυμού και τον έλεγχο της συμπεριφοράς των άλλων. Το μοντέλο μεταφέρεται από γενιά σε γενιά και επηρεάζει καθοριστικά τη συμπεριφορά των υποκειμένων και ως ενήλικες (διαγενεακή μεταφορά της βίας). Η κριτική που ασκείται στο μοντέλο οφείλεται στο γεγονός ότι άτομα με ιστορικό βίας στην οικογένεια κατάφεραν να αναπτύξουν ως ενήλικοι σχέσεις απαλλαγμένες από βία. Όμως, σημαντική προσφορά του είναι η ανάδειξη της επίδρασης των εμπειριών κατά την παιδική ηλικία στην εκδήλωση βίας, περισσότερο πχ από τα χρόνια οικονομικά προβλήματα ή γεγονότα που προκαλούν στρες.

Συνεχίζοντας με τη **θεωρία των κοινωνικών συναλλαγών στις διαπροσωπικές σχέσεις**, είναι γενικά παραδεκτό ότι τα άτομα επιδιώκουν επιβραβεύσεις και ανταμοιβές και αποφεύγουν τις τιμωρίες. Ο δράστης μιας συμπεριφοράς ανταλλάσσει τους πόρους του (όπως το κύρος, την ελκυστικότητα) για ένα επιθυμητό κέρδος, επιδιώκοντας το καλύτερο αποτέλεσμα (στα πλαίσια του γάμου εκφράζεται με τη συναλλαγή των οικονομικών πόρων του άντρα και των συναισθηματικών πόρων της γυναίκας -παραδοσιακό περιεχόμενο ρόλων). Βασική είναι και σε αυτή τη θεωρία η έννοια της δύναμης, όπου εκφράζει την ικανότητα του υποκειμένου να επιτυγχάνει το σκοπό του στηριζόμενο στη σχέση εξουσίας του με ένα άλλο πρόσωπο -οι διαπροσωπικές σχέσεις αποτελούν λοιπόν αρένα για την άσκηση δύναμης και ελέγχου. Και αυτό το μοντέλο δέχτηκε κριτική, καθώς εξετάζει μόνο τις εκούσιες σχέσεις των υποκειμένων κι όχι τις εξαναγκαστικές (αυτές υπό την απειλή ή τη χρήση βίας). Επιπρόσθετα, δε λαμβάνει υπόψη την κοινωνική διάσταση του φύλου, όπως εκφράζεται μέσω της ενθάρρυνσης των αντρών για αυτονομία κι επιθετικές στρατηγικές και των γυναικών για εξάρτηση και αμυντικές στρατηγικές.

Η **θεωρία ανακολουθίας της κοινωνικής τάξης** υποστηρίζει ότι αιτία της βίαιης συμπεριφοράς είναι η έλλειψη πόρων και η συνεπαγόμενη ασυμφωνία και το άγχος που νιώθει το άτομο, καθώς απειλούνται τα πατριαρχικά μοντέλα εξουσίας και γενικότερα τα συστήματα αξιών του.

Στη συνέχεια, η **θεωρία συναισθηματικών δεσμών** θέτει και ψυχολογικές και κοινωνιολογικές παραμέτρους στην ερμηνεία της βίας. Η κακοποίηση οφείλεται σε ακατάλληλες και ανεπαρκείς σχέσεις με τους γονείς, γεγονός που εμποδίζει την ανάπτυξη ενός δεσμού αγάπης μεταξύ γονέων και παιδιού και δημιουργεί πρόσφορο έδαφος για δυσκολίες στις στενές διαπροσωπικές σχέσεις κατά την ενήλικη ζωή.

Κατά τη **θεωρία του κοινωνικού ελέγχου**, ο σύγχρονος παραβάτης ή αποκλίνων είναι ορθολογιστής και υπολογίζει με ακρίβεια το κόστος και τα οφέλη της καταχρηστικής του συμπεριφοράς, καθώς οι ανθρώπινες σχέσεις στηρίζονται σε όλο τους το εύρος στον υπολογισμό ανταμοιβών από τα δρώντα υποκείμενα και στην αποφυγή απωλειών ή κυρώσεων. Πυρήνας του κοινωνικού ελέγχου είναι τα αρνητικά μέτρα, με τις αρνητικές τους συνέπειες για τον αποκλίνοντα. Η καταχρηστική επομένως συμπεριφορά του άνδρα κακοποιητή αποτελεί την ορθολογική επιλογή χρήσης βίας σε

ένα σύστημα κερδών-απωλειών (ιδιαίτερα όταν ο κοινωνικός έλεγχος είναι χαλαρός, άρα μειωμένο και το κοινωνικό κόστος της συμπεριφοράς του).

Ο Hirschi επισημαίνει ότι, όσο πιο ασθενής ο δεσμός ατόμου και κοινωνίας, τόσο αυξάνει η πιθανότητα το άτομο να αναπτύξει παρεκκλίνουσα συμπεριφορά (επομένως, στις περιπτώσεις κακοποίησης της γυναίκας, η ανάπτυξη ισχυρών κοινωνικών δεσμών επιδρά στην αποτροπή εκδήλωσης βίαιης συμπεριφοράς). Σύμφωνα με τον Gelles, όσο μεγαλύτερη η απομόνωση του ζευγαριού από τον κοινωνικό έλεγχο -ιδιαίτερα σε ζητήματα «ιδιωτικά», όσο πιο άνιση η κατανομή δύναμης ανάμεσα στον άνδρα και τη γυναίκα και όσο υψηλότερος ο βαθμός κοινωνικής αποδοχής και νομιμοποίησης της βίας, τόσο μεγαλύτερες οι πιθανότητες εκδήλωσης βίαιης συμπεριφοράς, καθώς το κόστος της είναι χαμηλό και συνεπώς δεν πλήττεται το κύρος ή η κοινωνική υπόσταση του δράστη. Η ανάγκη διερεύνησης ρόλου και άλλων μεταβλητών (ηλικία, μόρφωση, κοινωνικο-οικονομική θέση, οπτική φύλου και ρόλος του στη συμπεριφορά των υποκειμένων, συνέπειες μέτρων στη συμπεριφορά του δράστη) συνετέλεσε στην κριτική των θέσεων του Gelles (Βιβιλάκη, Δάγλα και Πατελάρου, 2008, Γατσάς, 2008, Παπαμιχαήλ, 2005, Παπαμιχαήλ, 2004, Παππά, 2012, Loue, 2002)^{21 22 23}.

Παραθέτουμε και το **μοντέλο της κοινής βίας στο ζευγάρι**, που αφορά σε κοινωνικούς παράγοντες, όπως το στρες. Εδώ η βία αποτελεί μια περιοδική απάντηση στις περιστασιακές συγκρούσεις της καθημερινής ζωής, ωθούμενη από την ανάγκη να ελέγξει κάποιος μια συγκεκριμένη κατάσταση κι όχι γενικά τη σχέση, ενώ μπορεί η βία να ασκηθεί κι από τους δύο (Παπαμιχαήλ, 2004)²⁴. Υπάρχει ακόμα το μάθημα της κακοποίησης (η διδαχή από άλλους να δράς βίαια ή απειλητικά και η επιβράβευση της ελεγκτικής και απειλητικής συμπεριφοράς), η ευκαιρία της κακοποίησης και η επιλογή της κακοποίησης²⁵.

---

²¹ http://www.pearsonhighered.com/assets/hip/us/hip_us_pearsonhighered/samplechapter/0205679706.pdf, πρόσβαση στις 20/10/2012

²² Μαρίνου, «Η Κοινωνική Ταυτότητα της Κακοποιημένης Γυναίκας», <http://www.scribd.com/doc/50440012/%CE%94%CE%99%CE%A0%CE%9B%CE%A9%CE%9C%CE%91%CE%A4%CE%99%CE%9A%CE%97-%CE%A4%CE%95%CE%9B%CE%99%CE%9A%CE%9F>, πρόσβαση στις 24/11/2012

²³ Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης-Τμήμα Ψυχολογίας, «Η Κοινωνική κατασκευή της Θηλυκότητας στην εφηβεία», www.psy.auth.gr, πρόσβαση στις 22/11/2012

²⁴ http://www.kethi.gr/attachments/111_ENDOOIKOGENEIAKH_BIA_KATA_GYNAIKWN.pdf, πρόσβαση στις 10/9/2012

²⁵ Πανελλαδική Οργάνωση Γυναικών «ΠΑΝΑΘΗΝΑΪΚΗ», <http://www.panathinaikim.gr/kakopiimenes-ginaikes.html>, πρόσβαση στις 22/11/2012

Ειδικότερα οι Taft και συνεργάτες σε μελέτη τους σε Αφροαμερικανίδες (2009) χρησιμοποιούν ως ερμηνευτικά μοντέλα κακοποίησης τη θεωρία μακρο-δομικών παραγόντων (αποδυνάμωση ρόλου ανεπίσημων θεσμών της κοινωνίας στον έλεγχο της κοινότητας), τη θεωρία ατομικών παραγόντων (θεσμικός και εσωτερικευμένος ρατσισμός και διακρίσεις), τη φεμινιστική-πολιτική θεωρία, τη θεωρία επίδρασης των ΜΜΕ και της δημοφιλούς κουλτούρας και τη θεωρία επίδρασης των στερεοτύπων (στερεότυπα για Αφροαμερικανίδες: αφύσικα ισχυρές, μη θηλυκές και ανεξάρτητες).

Από την ανάλυση των παραπάνω ερμηνευτικών προσεγγίσεων προκύπτει ότι η επιτυχής αντιμετώπιση του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας προϋποθέτει τη συνδυαστική προσέγγιση της βίας διαμέσου ενός σύνθετου μοντέλου, το οποίο θα συμβάλει στην ουσιαστική εκτίμηση του συνόλου των παραγόντων που ενδέχεται να συντείνουν στην εμφάνισή της στο πλαίσιο των διαφόρων επιπέδων αναφοράς (Σπανού, 2005).

2.4 Μύθοι και πραγματικότητα για την ενδοοικογενειακή βία

Οι μύθοι που επικρατούν για την ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών μπλέκονται με την πραγματικότητα και επιδρούν καθοριστικά στις κοινωνικές αντιλήψεις και αναπαραστάσεις για τη βία μεταξύ συντρόφων, καθώς και τους τρόπους αντιμετώπισής της -δρουν εφησυχαστικά πάνω στα μέλη της κοινωνίας μειώνοντας το συναίσθημα του φόβου και της κοινωνικής ευπάθειας. Στη συνέχεια θα παραθέσουμε και θα σχολιάσουμε τους ευρύτερα διαδεδομένους μύθους²⁶ (Αρτινοπούλου, 2006):

Αρχικά, θεωρείται πως η κακοποίηση των γυναικών από τους συντρόφους τους δεν είναι ένα φαινόμενο με ανησυχητικές διαστάσεις και δεν πρέπει να μας απασχολήσει σοβαρά. Όμως, η γνώση γύρω από τις πραγματικές διαστάσεις του φαινομένου δυσχεραίνεται από την ιδιωτική φύση της σχέσης και την αθέατη πλευρά των συμπεριφορών εντός του οίκου, τον υψηλό σκοτεινό αριθμό των περιστατικών λόγω απροθυμίας ή δυσκολίας του θύματος να καταγγείλει τον δράστη, τη σπάνια αναγνώριση του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας ως εγκλήματος, αλλά και από τη θεώρησή του ως συνηθισμένου και φυσιολογικού, λόγω κουλτούρας. Επιπλέον, η κακοποίηση δεν αποτελεί ιδιωτική, οικογενειακή υπόθεση, καθώς η στέρηση των

---

²⁶ http://www.kethi.gr/attachments/111_ENDOOIKOGENEIAKH_BIA_KATA_GYNAIKWN.pdf, πρόσβαση στις 10/9/2012

βασικών δικαιωμάτων της γυναίκας, η κατάχρηση της εξουσίας και η διαιώνιση της βίας από γενιά σε γενιά αφορούν όλο το κοινωνικό σύνολο.

Συνεχίζοντας, παρόλο που λόγω των πολλών ερμηνευτικών προσεγγίσεων του φαινομένου θεωρείται πως δεν υπάρχει κάποια συγκεκριμένη ερμηνεία αναφορικά με το φαινόμενο της κακοποίησης, στην πραγματικότητα υπάρχει ασφαλής οδός εξέτασης της κακοποίησης εντός και εκτός της οικογένειας και είναι η πραγμάτευση της δυναμικής αλληλεπίδρασης των παραγόντων που συντελούν στην εμφάνισή της.

Άλλη διαστρεβλωμένη αντίληψη είναι εκείνη που υποστηρίζει ότι έχει υπερπροβληθεί η πλευρά των γυναικών και πως στην πραγματικότητα δεν κακοποιούν μόνο οι άντρες αλλά και οι γυναίκες. Η αλήθεια είναι πως τις περισσότερες φορές οι γυναίκες εμφανίζουν βίαιη συμπεριφορά σε κατάσταση άμυνας και σίγουρα εκείνη δεν έχει τη δυναμική, την έκταση και τις επιπτώσεις που έχει η αντίστοιχη αντρική βίαιη συμπεριφορά (λόγω πλεονεκτικότερης σωματικής διάπλασης του άντρα αλλά και λόγω κοινωνικοποίησής του, που του επιτρέπει να είναι επιθετικός, καθώς η επιθετικότητα στους άντρες αποτελεί διαπίστευμα του αντρισμού τους).

Οι υπεραπλουστευμένες διαπιστώσεις σχετικά με την ύπαρξη κοινών χαρακτηριστικών όλων των δραστών της κακοποίησης και της ενοχοποίησης της κατάχρησης του αλκοόλ ή/και των εξαρτησιογόνων ουσιών για την εμφάνιση καταχρηστικής συμπεριφοράς ανήκουν επίσης στην κατηγορία των λανθασμένων αντιλήψεων (η χρήση ουσιών είναι δείκτης επιθετικής συμπεριφοράς, αλλά χρησιμοποιείται περισσότερο ως δικαιολογία για τις ανεπιθύμητες βιαιοπραγίες, χωρίς να αποτελεί αιτία της άσκησής τους). Επιπλέον, η θέση σχετικά με τη δυσκολία ελέγχου του θυμού από τους δράστες είναι επίσης ανακριβής, καθώς οι περιπτώσεις αυτές είναι ελάχιστες -όπως στις κρίσεις επιληψίας. Συνήθως η καταχρηστική συμπεριφορά είναι εκούσια και γι'αυτό μπορεί να αποφευχθεί αν το θέλει ο δράστης, δεν πρέπει να συγχέεται ο παρορμητισμός του με την αδυναμία ελέγχου των ενεργειών του.

Οι κακοποιημένες γυναίκες έχουν κατηγορηθεί πως μεγαλοποιούν τα συμβάντα καταχρηστικής συμπεριφοράς -αναληθής αντίληψη, αν αναλογιστούμε τις δυσλειτουργίες της γυναίκας εξαιτίας της κακοποίησης σε επαγγελματικό, κοινωνικό και διαπροσωπικό επίπεδο και τις συνοδές ψυχικές διαταραχές, οι οποίες δεν αποτελούν σε καμία περίπτωση διάθεση υπερβολής εκ μέρους της γυναίκας. Περαιτέρω, έχει

υποστηριχθεί ότι οι ίδιες προκαλούν την εις βάρος τους καταχρηστική συμπεριφορά (η βίαιη συμπεριφορά όμως θα συμβεί ανεξάρτητα από τις πράξεις ή τα λεγόμενα της γυναίκας, τα οποία ακόμα και αν πυροδότησαν μια βίαιη αντίδραση, η τελευταία δε δικαιολογείται και δεν αυτο-νομιμοποιείται με κανένα τρόπο). Πρόσθετα, η άποψη ότι η κακοποίηση είναι αποτέλεσμα λανθασμένης συμπεριφοράς της γυναίκας, χρησιμοποιείται ως άλλοθι είτε από τους άντρες για να νομιμοποιήσουν τη βία εναντίον των συντρόφων τους, είτε από τις γυναίκες, οι οποίες έχουν έντονο το αίσθημα της ενοχής για όσα υφίστανται.

Επίσης λανθασμένα, έχει θεωρηθεί ότι η καταχρηστική συμπεριφορά είναι ένα φαινόμενο που συχνά παύει να επισυμβαίνει από μόνο του. Η έρευνα αποδεικνύει ότι ελάχιστοι άντρες παύουν να κακοποιούν εντελώς (ακόμα και αν εκλείψει η σωματική κακοποίηση, η ψυχολογική και η λεκτική συνεχίζουν να υπάρχουν ως μέθοδοι ελέγχου και κυριαρχίας του άντρα στη γυναίκα).

Αν από την άλλη χρειαστεί παρέμβαση, υπάρχει η αντίληψη ότι η ψυχοθεραπεία αποτελεί αποτελεσματικότερη θεραπεία παρά η φυλακή. Εδώ αντιτάσσουμε την άποψη ότι η ψυχοθεραπεία είναι μεν εναλλακτική μέθοδος έκτισης ποινής, ωστόσο είναι πολύ δύσκολο να επιτευχθεί η αναχαίτιση της βίας και η ολοσχερής διακοπή της ψυχολογικής κακοποίησης μόνο μέσω των προγραμμάτων αυτών.

Ακόμα, κυριαρχεί το στερεότυπο που θέλει τις γυναίκες που παραμένουν σε μια σχέση κακοποίησης παράφρονες ή μαζοχίστριες. Αντίθετα, ένα σημαντικό ποσοστό των κακοποιημένων γυναικών εγκαταλείπουν τους συντρόφους τους στα δύο πρώτα χρόνια εμφάνισης της καταχρηστικής συμπεριφοράς. Οι λόγοι εντούτοις που κάποιες δε διαφεύγουν της κακοποίησης είναι σημαντικοί (η πλήρης οικονομική εξάρτηση από τον σύντροφο, ο φόβος των αντιποιών, η εμφάνιση ψυχικών διαταραχών και η πολιτισμική αποδοχή της βίας είναι οι σημαντικότεροι).

Επικρατεί ευρέως ο μύθος ότι η ενδοοικογενειακή βία εμφανίζεται μόνο σε οικογένειες με χαμηλό εισόδημα -στην πραγματικότητα συμβαίνει σε οποιοδήποτε κοινωνικό στρώμα, απλά στα κατώτερα γίνεται πιο γνωστή στις διωκτικές αρχές και στις υπηρεσίες πρόνοιας. Επιπλέον, είναι παραποιημένη η αντίληψη σχετικά με την εμφάνισή της μόνο σε δυσλειτουργικές οικογένειες (η δυσλειτουργία στην οικογένεια είναι ένα χαρακτηριστικό που σχετίζεται με τη βίαιη συμπεριφορά, αλλά όχι το μοναδικό) ή σε ψυχικά ασθενή άτομα (καθώς αποδεικνύεται ότι λιγότερο από το 10%

των περιστατικών κακοποίησης συνδέεται με κάποια ψυχική νόσο του δράστη ή του θύματος).

Τέλος, δεν υπάρχει αιτιοκρατική σχέση της κακοποίησης στην παιδική ηλικία και της μετατροπής του παιδιού σε κακοποιητή στην ενήλικη ζωή (αν και οι ενήλικες που παρουσιάζουν βίαιη συμπεριφορά έχουν περισσότερες πιθανότητες από τον υπόλοιπο πληθυσμό να έχουν κακοποιηθεί ως παιδιά, αυτό καταλήγει να είναι περισσότερο πιθανολογία).

Ολοκληρώνουμε την ανάλυση των μύθων με εκείνους που αφορούν τον συζυγικό βιασμό -ο οποίος υπάγεται στο γενικότερο πλαίσιο της κακοποίησης γυναικών, όπως ότι δεν είναι συχνό φαινόμενο, οπότε δεν χρειάζεται να του δοθεί ειδική νομική προσοχή/ δεν είναι τόσο σοβαρός, όσο ο βιασμός από έναν ξένο -είναι απλά μία κατάσταση κατά την οποία η γυναίκα δεν έχει διάθεση για σεξ και ο άνδρας της επιμένει/ όταν η γυναίκα παντρεύεται, αυτόματα συναινεί και στη σεξουαλική πράξη με τον άνδρα της/ οι άνδρες δεν μπορούν να ελέγξουν και να καταστείλουν τις σεξουαλικές τους ορμές και οι γυναίκες είναι αυτές που θα πρέπει να εμποδίσουν το βιασμό τους/ ένας σύζυγος θα πρέπει να μπορεί να έχει σεξουαλικές σχέσεις με τη γυναίκα του, χωρίς το φόβο ποινικών κυρώσεων/ οι νόμοι σχετικά με το συζυγικό βιασμό διαλύουν έναν γάμο/ όταν μία γυναίκα λέει όχι, εννοεί ναι²⁷. Ακόμη, η αντίσταση από τη γυναίκα θεωρείται ως διαιώνιση του συγκρουσιακού κλίματος στο σπίτι και ως σύμπτωμα συναισθηματικής αστάθειας ιδιαίτερα σε μειονοτικούς πληθυσμούς²⁸.

2.5 Χαρακτηριστικά γυναικών και ανδρών που εμπλέκονται στο φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας

Γενικά, οι ερευνητές συμφωνούν ότι δεν υπάρχει ένα συγκεκριμένο προφίλ θυτών ή θυμάτων, καθώς προέρχονται από όλα τα κοινωνικο-οικονομικά στρώματα, με μόρφωση που κυμαίνεται από ελάχιστη ή ανύπαρκτη έως και ανώτατη, διαμένουν σε πόλεις και χωριά και είναι διαφόρων ηλικιών. Αυτό όμως που φαίνεται να έχουν κοινό είναι η αποδοχή που δείχνουν για τους παραδοσιακούς ρόλους των δύο φύλων και η

---

²⁷ http://obrela.gr/articles/Et_Bibl_Prakt_Papadomark.pdf, πρόσβαση στις 14/7/2012

²⁸ Παπάνης, «Ελληνική Κοινωνική Έρευνα», <http://epapanis.blogspot.gr/>, πρόσβαση στις 14/7/2012

μεγάλη πιθανότητα ύπαρξης βίας στη γονεϊκή τους οικογένεια (Διομήδους,.... Λιάσκος, 2008).

Το γεγονός ότι το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας μοιάζει να πολλαπλασιάζεται όσο μεγαλύτερα είναι τα εισοδήματα και το μορφωτικό επίπεδο, τονίζει επίσης τη μη σύνδεσή του με το μορφωτικό επίπεδο των δραστών²⁹. Στην Ολλανδία, σχεδόν οι μισοί από όλους τους δράστες βίαιων πράξεων κατά των γυναικών είναι κάτοχοι πανεπιστημιακού πτυχίου. Στη Γαλλία, οι δράστες είναι σε αυξημένο ποσοστό στελέχη μεγάλων επιχειρήσεων, αξιωματικοί της αστυνομίας ή του στρατού και μεγαλογιατροί. Στην Ελλάδα, οι δράστες έχουν όλα τα παραπάνω χαρακτηριστικά και επιπλέον, προστίθενται οι ιερωμένοι.

Αναφέρουμε και κάποια άλλα χαρακτηριστικά που απαντώνται συχνότερα σε μελέτες που προσπαθούν να συνθέσουν το προφίλ ανδρών και γυναικών που εμπλέκονται σε κακοποιητική σχέση:

Οι άνδρες φαίνεται να εμφανίζουν κοινωνική δυσπροσαρμοστικότητα και συναισθηματική αστάθεια, να έχουν χαμηλή αυτοεκτίμηση, να έχουν γαλουχηθεί στο στερεότυπο ανδρικό ρόλο μέσα στην οικογένεια και ασφαλώς, στην παραδοσιακή υπεροχή των ανδρών έναντι των γυναικών. Συνηθίζουν την άρνηση και ελαχιστοποίηση της βίαιης συμπεριφοράς τους, διακρίνονται από έλλειψη ελέγχου, από απόδοση ευθυνών σε άλλους, από υπερβολική εξάρτηση από τη σύντροφο και ζηλοτυπία, ενώ έντονη είναι η απομόνωσή τους, η εμφάνιση χρήσης εξαρτησιογόνων ουσιών και η ύπαρξη βίαιων παιδικών βιωμάτων του δράστη. Πρόσθετα, η χρήση βίας τους δημιουργεί αίσθημα αναπλήρωσης όταν βιώνουν αδυναμία άσκησης ελέγχου, λειτουργώντας ως μηχανισμός άμυνας.

Αντίθετα οι γυναίκες εμφανίζονται να διακρίνονται από χαμηλή αυτοεκτίμηση, παθητική και ενοχική συμπεριφορά λόγω εσωτερίκευσης στερεοτυπικών ρόλων των φύλων, ανασφάλεια και αναξιοσύνη. Παρουσιάζουν ψυχοσωματικά συμπτώματα, ενώ δεν έχουν στη διάθεσή τους τα κατάλληλα εκπαιδευτικά, ψυχολογικά, οικονομικά εφόδια που θα τους επέτρεπαν να ξεφύγουν από την κακοποιητική σχέση. Επιπλέον

---

²⁹ Λαϊνιώτη, «Ενδοοικογενειακή βία: Το κρυφό πρόσωπο της κακοποίησης», http://lifepositive.gr/psixologia/endooikogeniaki_via_to_krifo_prosopo_tis_kakopoihshs/, πρόσβαση στις 14/7/2012

θεωρούν ότι μπορούν να «αλλάξουν» τον σύντροφό τους και αδυνατούν να ξεχωρίσουν τη σεξουαλική πράξη από την αγάπη (Παπαμιχαήλ, 2004, Σπανού, 2005)^{30 31}.

Παρά τα χαρακτηριστικά που τους αποδίδονται, οι έρευνες δείχνουν πως δεν είναι όλες οι γυναίκες παθητικοί δέκτες της κατάστασής τους. Αντιθέτως γίνονται πολύ δραστήριες, προσπαθούν και βρίσκουν τρόπους να αντιμετωπίσουν την οργή και τις εκρήξεις του συντρόφου τους παραμένοντας στη σχέση. Όμως, με πολλούς τρόπους οι γυναίκες αυτές παρεμποδίζονται από κοινωνικές δυνάμεις στην προσπάθειά τους να εγκαταλείψουν μόνιμα το σύντροφό τους³².

Τα κύρια μειονεκτήματα επομένως των περισσότερων ερευνών για τα χαρακτηριστικά των ατόμων που εμπλέκονται στο φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας, συνίστανται στο ότι τα ερευνητικά δεδομένα για τους δράστες προέρχονται συνήθως από παρατηρήσεις και εκτιμήσεις όχι των ίδιων των δραστών, αλλά των θυμάτων τους, αλλά και στο ότι οι έρευνες για τις γυναίκες στηρίζονται σε μικρά κλινικά δείγματα και μελετούν ένα συγκεκριμένο τύπο θυμάτων -αυτών που απευθύνονται σε χώρους υποδοχής και φιλοξενίας κακοποιημένων γυναικών (Σπανού, 2005). Επομένως, τα εν λόγω χαρακτηριστικά θα πρέπει να εξετάζονται με ιδιαίτερη προσοχή καθώς από τη μία πλευρά, διάφορες έρευνες καταλήγουν σε αντιφατικά πορίσματα, ενώ από την άλλη, η de facto αποδοχή αυτών των σχέσεων ενισχύει τους μύθους που κυριαρχούν στο ευρύ κοινό.

2.6 Παράγοντες κινδύνου

Κλείνοντας το δεύτερο κεφάλαιο της έρευνας θα εξετάσουμε παράγοντες υψηλού κινδύνου (Διομήδους,...Λιάσκος, 2008, Δουζένης,...Λύκουρας, 2005, Τζαβέλλα, 2010, Ruiz-Pérez,...Garralón-Ruiz, 2005)^{33 34} για την εμφάνιση ή την κλιμάκωση της

---

³⁰ http://www.kethi.gr/attachments/111_ENDOOIKOGENEIAKH_BIA_KATA_GYNAIKWN.pdf, πρόσβαση στις 10/9/2012

³¹ Καραμολέγκου, «Ενδοοικογενειακή βία: αίτια, συνέπειες, αντιμετώπιση», <http://www.fee.org.gr/articles-blog/204-family-violence.html>, πρόσβαση στις 14/7/2012

³² Μαρίνου, «Η Κοινωνική Ταυτότητα της Κακοποιημένης Γυναίκας», <http://www.scribd.com/doc/50440012/%CE%94%CE%99%CE%A0%CE%9B%CE%A9%CE%9C%CE%91%CE%A4%CE%99%CE%9A%CE%97-%CE%A4%CE%95%CE%9B%CE%99%CE%9A%CE%9F>, πρόσβαση στις 24/11/2012

³³ <http://ethicsinhealth.org/wp-content/uploads/2012/01/intimate-patner-violence-jewkes.pdf>, πρόσβαση στις 19/10/2012

³⁴ http://www.kethi.gr/attachments/111_ENDOOIKOGENEIAKH_BIA_KATA_GYNAIKWN.pdf, πρόσβαση στις 10/9/2012

καταχρηστικής συμπεριφοράς. Οι εν λόγω παράγοντες είναι περισσότερο ενδεικτικοί της αλληλεπίδρασης μεταξύ των βίαιων επεισοδίων και των παραμέτρων που παρεμβάλλονται (Αρτινοπούλου, 2006).

Ένας παράγοντας είναι η γεωγραφική απομόνωση της οικογένειας, καθώς το θύμα δεν έχει εύκολα στη διάθεσή του υποστηρικτικά δίκτυα, επομένως ο δράστης μπορεί εύκολα να έχει υπό τον έλεγχό του την κατάσταση. Η υπερβολική συναισθηματική εξάρτηση από τον σύντροφο/σύζυγο οδηγεί επίσης σε κοινωνική απομόνωση, καθώς το θύμα θεωρεί πως όλες τις οι ανάγκες θα ικανοποιηθούν από τον σύντροφο, άρα δεν έχει τη δυνατότητα να στραφεί σε σημαντικούς άλλους όταν θα υποστεί κακοποίηση.

Η οικονομική δυσπραγία της γυναίκας την καθιστά εξαρτημένη από τον σύντροφο, ο οποίος τη θεωρεί «αδιοκτησία» του. Ακόμη, τα χρόνια ιατρικά προβλήματα είτε για τη γυναίκα είτε για τα παιδιά ως παράγοντας ευπάθειας, συνεπάγονται μεγάλο οικονομικό και συναισθηματικό βάρος για την οικογένεια.

Η μορφωτική ή/και επαγγελματική ανισότητα μεταξύ των συντρόφων μπορεί να αποτελέσει αίτιο ή αφορμή κακοποίησης, ιδιαίτερα όταν υπερέχει η γυναίκα του άντρα (ο ίδιος μπορεί να νιώσει ανεπάρκεια και ανικανότητα, καθώς προσλαμβάνει τη διαφορά αυτή ως ένδειξη αδυναμίας να είναι ο ίδιος επικεφαλής της οικογένειας. Η εν λόγω ανισότητα πυροδοτεί την καταχρηστική συμπεριφορά, κυρίως με ψυχολογική και σωματική βία, αλλά και απειλή κατά της ζωής).

Ως παράγοντας επικινδυνότητας εμφανίζεται και η έλλειψη ικανοτήτων διαπαιδαγώγησης και φροντίδας των παιδιών και η σύγκρουση των γονεϊκών ρόλων, αφού τα μικρής σημασίας πειθαρχικά προβλήματα μπορεί να κλιμακωθούν σε βία μέσα στην οικογένεια. Επίσης και η εγκυμοσύνη μπορεί να σηματοδοτήσει οξείες κρίσεις (μέσω κυοφορίας ανεπιθύμητου παιδιού, άγχους για τη φροντίδα του και την κάλυψη των αναγκών του ή μέσω πυροδότησης ζήλιας στον σύντροφο για την αυξημένη προσοχή της γυναίκας προς το παιδί). Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται η σύγκρουση μεταξύ των μελών της οικογένειας αναφορικά με τις καθημερινές δραστηριότητες και η γενικότερη σύγκρουση των ρόλων στην οικογένεια, καθώς οι υποχρεώσεις των μελών δεν καθορίζονται σύμφωνα με την ικανότητα ή το ενδιαφέρον τους για αυτές, αλλά με βάση το φύλο και την ηλικία τους.

Η επανειλημμένη σύναψη στενών σχέσεων στις οποίες έχει σημειωθεί βία σε οποιοδήποτε βαθμό αποτελεί παράγοντα κινδύνου για μια γυναίκα, όπως και η ελλιπής

γνώση της για το παρελθόν του συντρόφου αναφορικά με τις ερωτικές του σχέσεις ή/και με τις σχέσεις του με τους γονείς του. Τονίζεται η ηλικία ως από τους πλέον σταθερούς παράγοντες κινδύνου (το 20% των αντρών 18-25 ετών και το 17% των αντρών 26-35 ετών έχουν ασκήσει τουλάχιστον μία φορά τον τελευταίο χρόνο κάποια κακοποιητική συμπεριφορά σε βάρος των συντρόφων τους), όπως και ο γάμος ή η συμβίωση σε νεαρή ηλικία και κυρίως μετά από σύντομη περίοδο γνωριμίας ως δείκτης πιθανής μελλοντικής κακοποίησης.

Γενικότερα, η ηλικία και ο αριθμός των παιδιών, η παρουσία προγόνων, κάποιος θάνατος στην οικογένεια, η απιστία, η αλλαγή επαγγελματικής καριέρας και η εγκατάλειψη σχετίζονται με τη δυσλειτουργία στην οικογένεια, η οποία μπορεί να οδηγήσει και στη βία. Κυρίως η κατάχρηση εξαρτησιογόνων ουσιών αποτελεί αιτιολογικό παράγοντα για οικονομικά και συναισθηματικά προβλήματα στην οικογένεια, καθώς μπορεί να προσφέρει δικαιολογία για την κακοποίηση (η οποία απαγορεύεται από τις κοινωνικές νόρμες και αξίες).

Το οικογενειακό περιβάλλον (Kang, 2012) είναι σημαντικό στη διαφοροποίηση της εμφάνισης της ενδοοικογενειακής βίας. Η δομή της οικογένειας, οι πόροι, η σταθερότητα και οι σχέσεις των συγκατοίκων στο σπίτι επηρεάζουν πολύ περισσότερο τη θυματοποίηση από τον αριθμό των ατόμων του νοικοκυριού. Άτομα με χαμηλό εισόδημα, άνεργα και με μικρό χρόνο παραμονής μέσα σε μια κοινότητα βρίσκονται σε μεγαλύτερο κίνδυνο θυματοποίησης, καθώς αυξάνεται το στρες και η απομόνωσή τους από τα άλλα μέλη της κοινότητας. Επιπλέον, οι συγκρούσεις που μπορεί να οδηγήσουν σε βία επηρεάζονται από το οικογενειακό περιβάλλον, λόγω του κοινωνικού στρες που προκαλείται (πχ λόγω έλλειψης πόρων).

Η Βλάχου (2005) δείχνει πως τα άτομα με ειδικές ανάγκες βρίσκονται σε αυξημένο κίνδυνο, ο Παπάνης³⁵ διαπιστώνει πως συμβαίνει η βία συχνότερα σε ζευγάρια που συμβιώνουν παρά σε παντρεμένα, ενώ σημειώνονται επίσης ως σημαντικοί παράγοντες η πίστη σε άκαμπτους ρόλους του φύλου (πχ στην ανδρική κυριαρχία), το αίσθημα ανεπάρκειας ή αδυναμίας και η επιθυμία για έλεγχο και δύναμη στις σχέσεις (Balci and Ayganci, 2005)³⁶. Ο Γατσάς (2008) επισημαίνει επιπλέον ως παράγοντα κακοποίησης

---

³⁵ Παπάνης, «Ελληνική Κοινωνική Έρευνα», <http://epapanis.blogspot.gr/>, πρόσβαση στις 14/7/2012

³⁶ American Psychiatric Association, "Domestic Violence", <http://www.psychiatry.org/domestic-violence>, πρόσβαση στις 30/1/2013

την παθολογική ενασχόληση με τα τυχερά παιχνίδια και ως χρονική εμφάνιση του φαινομένου τις απογευματινές ώρες, μετά την επιστροφή του θύτη από την εργασία.

Τέλος, οι Διομήδους και συνεργάτες (2008) τονίζουν πως η μόρφωση και η κοινωνική θέση φαίνεται να μην έχουν καμία επίδραση στη μείωση της πιθανότητας εμφάνισης του φαινομένου. Πέραν λοιπόν των παραγόντων που προαναφέρθηκαν, είναι φανερό πως η ενδοοικογενειακή βία γενικότερα απαντάται σε κάθε κουλτούρα, χώρα και ηλικία, επηρεάζει άτομα από όλα τα κοινωνικο-οικονομικά, εκπαιδευτικά και θρησκευτικά υπόβαθρα και συμβαίνει και σε ομοφυλοφιλικές και σε ετεροφυλοφιλικές σχέσεις.

3. Κοινωνικοί ρόλοι και ενδοοικογενειακή βία

«...όμως αυτό είναι καθορισμένο, όπως οι ρίζες της γης και η βάση όλων.

Ο άνδρας στη γη και η γυναίκα στην εστία. Ο άνδρας με το σπαθί, με τη βελόνα αυτή. Ο άνδρας με το μυαλό, με την καρδιά η γυναίκα. Ο άνδρας να διατάζει και η γυναίκα να υπακούει. Σε κάθε άλλη περίπτωση, σύγχυση...» Tennyson, “The Princess”, 1847

Μελετώντας τον κοινωνικό παράγοντα στη γέννηση και τη διατήρηση του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας κατά των γυναικών, εξετάζουμε τους κοινωνικούς ρόλους που αποδίδονται στα άτομα και πώς εκείνοι διαμορφώνουν τις σχέσεις των δύο φύλων - και κατά συνέπεια, τη συμπεριφορά εντός του οικογενειακού πλαισίου.

Το φαινόμενο της κακοποίησης δε γνωρίζει περιορισμούς και δεν επηρεάζεται από διαφορετικές εθνολογικές ομάδες, διαφορετικά πολιτισμικά υπόβαθρα και διαφορετικούς τρόπους ζωής. Κάθε γυναίκα, με βάση και μόνο το φύλο της, μπορεί σε κάποια στιγμή της ζωής της να δεχθεί κακοποίηση (Ανδρουλάκη, Μερκούρης,..... Ανδρουλάκης, 2007), ενώ η βία χρησιμοποιείται ως προϊόν της αντρικής δύναμης πάνω στις γυναίκες και έχει βαθιές ρίζες στην αίσθηση ανδρισμού των ανδρών (Dobash, Dobash, 1998). Η άσκηση σωματικής όσο και ψυχικής βίας από τους άνδρες πάνω στις γυναίκες απηχεί αλλά και ερμηνεύει με τρόπο απερίφραστο και κυνικό την άνιση κατανομή της εξουσίας που υπάρχει ανάμεσα στα δυο φύλα. Η άνιση αυτή κατανομή αποτελεί δομικό στοιχείο της κοινωνικής πραγματικότητας, όπως άλλωστε και η οικονομική εξάρτηση της γυναίκας απ’τον σύζυγο, η μειονεκτική θέση στην οποία αυτή βρίσκεται στον τόπο που εργάζεται, οι μειωμένες ευκαιρίες που έχει για να μορφωθεί, ο παραγκωνισμός της από τα κέντρα όπου λαμβάνονται οι σημαντικές αποφάσεις κ.ά. Οι περισσότεροι από τους κοινωνικούς επιστήμονες αναγνωρίζουν (Ruiz-P’erez,... Garral’on-Ruiz, 2005) ότι η πατριαρχική δομή που έχει η οικογένεια αποτελεί το κύριο αίτιο της βίας εναντίον των γυναικών³⁷ (World Organization Against Torture, 2006). Στην Παγκόσμια αναφορά για τη Βία και την Υγεία (2002) σημειώνεται ότι «*οι γυναίκες είναι περισσότερο ευάλωτες στη βία από τον σύντροφό τους σε κοινωνίες που υπάρχουν χαρακτηριστικές ανισότητες ανάμεσα στους άντρες και τις γυναίκες, άκαμπτοι*

---

³⁷ Μπακογιώργος, «Η ενδοοικογενειακή βία και η αντιμετώπιση της» <http://pandemos.panteion.gr/index.php?op=record&pid=iid:677>, πρόσβαση στις 23/11/2012

ρόλοι του φύλου, πολιτισμικοί κανόνες που υποστηρίζουν το δικαίωμα του άντρα να κάνει σεξ ανεξάρτητα από το αν το επιθυμεί η γυναίκα και ασθενείς κυρώσεις απέναντι σε μια τέτοια συμπεριφορά» (Naved, ... Persson, 2006).

Οι ορισμοί της κακοποίησης είναι πολιτισμικά εξαρτώμενοι: ό,τι σε ένα έθνος είναι αποδεκτό, σε ένα άλλο μπορεί να συνιστά κακοποίηση -ακόμα και εντός του ίδιου έθνους μπορεί να αλλάζει το αποδεκτό ή μη με την πάροδο του χρόνου. Η κουλτούρα και οι ατομικοί παράγοντες παίζουν ρόλο στα θύματα και τους θύτες, καθώς οι γυναίκες είναι πιο αδύναμες σωματικά και κοινωνικοποιούνται με τέτοιο τρόπο ώστε να είναι υποτακτικές (ακόμα και στις μητριαρχικές κοινωνίες δεν προστατεύονται οι γυναίκες από την κακοποίηση -Ebbe, Das, 2010). Ανεξάρτητα από την σύγκρουση ή την κουλτούρα, είναι γενικά αποδεκτό ότι η βία είναι κομμάτι της ζωής, άμεσα ή έμμεσα, για τις γυναίκες όλων σχεδόν των κοινωνιών και διακρίνεται από κυρίαρχες αντιλήψεις, παραδόσεις και θεσμούς όπου και αν λαμβάνει χώρα. Η έκταση και ο αντίκτυπος της ενδοοικογενειακής βίας έχουν μελετηθεί περισσότερο από οποιονδήποτε άλλο τύπο βίας. Επιπλέον, η βία έχει χρησιμοποιηθεί ως μηχανισμός νομιμοποίησης της αντρικής υπεροχής και εγκατάστασης της ανδρικής εξουσίας, ενώ χαρακτηριστικά, η διάκριση των φύλων λόγω της κουλτούρας μιας κοινωνίας για τη βία και των αντιλήψεων των ατόμων για αυτή ορίζεται ειδικότερα ως σεξισμός³⁸.

Χρήσιμο είναι αρχικά να αποσαφηνίσουμε κάποιες έννοιες που σχετίζονται με το φύλο και τη διαμόρφωσή του:

Τα **στερεότυπα του φύλου** είναι κοινωνικές αντιλήψεις σύμφωνα με τις οποίες ορισμένα προτερήματα, μειονεκτήματα και μορφές συμπεριφοράς αποδίδονται στα άτομα, ανάλογα με το αν αυτά τα τελευταία είναι άνδρες ή γυναίκες. Υπάρχουν πολλά κοινωνικά στερεότυπα: άλλα βασίζονται στην ηλικία, άλλα στη φυλή ή στην κοινωνική τάξη, στη θρησκεία, το βάρος κλπ. Τα στερεότυπα φύλου, όμως, έχουν την ιδιομορφία ότι χωρίζουν το πληθυσμό σε δυο ομάδες, καθώς όλα τα άτομα κατηγοριοποιούνται είτε ως άνδρες είτε ως γυναίκες. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, πολλά από εκείνα να βασίζονται στην έννοια της αντίθεσης (λογική/συναίσθημα). Με βάση την αντίληψη ότι σε πολύ μεγάλο βαθμό η ταυτότητα του φύλου διαμορφώνεται στα πλαίσια του κοινωνικού περιγύρου, καθιερώθηκαν στη βιβλιογραφία οι έννοιες του **βιολογικού και του κοινωνικού φύλου**. Στην αγγλοσαξονική βιβλιογραφία η εννοιολογική αυτή

---

³⁸ <http://www.isotita.gr/index.php/publication/c7/>, πρόσβαση στις 7/11/2012

διαφοροποίηση εκφράζεται με τη χρήση των όρων “sex” και “gender”, που δηλώνουν αντίστοιχα τη βιολογική και την κοινωνική πλευρά της διαφοράς ανάμεσα στους άνδρες και τις γυναίκες.

Το φύλο ως κοινωνική κατηγορία προέρχεται μέσα από τη φεμινιστική προσέγγιση για τις ταυτότητες φύλου, η οποία υποστηρίζει ότι το φύλο (δηλαδή το σύνολο των συμπεριφορών και των χαρακτηριστικών που συναντά κανείς στους άνδρες και τις γυναίκες και που αποδίδονται στο γεγονός ότι τα άτομα ανήκουν στη μια ή στην άλλη κατηγορία) προσδιορίζεται σε μεγάλο βαθμό κοινωνικά. Η προσέγγιση αυτή δίνει κυρίως έμφαση στον τρόπο με τον οποίο οι κοινωνικές προκαταλήψεις και τα στερεότυπα, καθώς και οι ιστορικές και κοινωνικές συγκυρίες που επηρεάζουν διαχρονικά τις σχέσεις των φύλων, επιδρούν στην κοινωνικοποίηση των ανδρών και των γυναικών και διαμορφώνουν συγκεκριμένες ταυτότητες φύλου.

Συνεχίζοντας με την ψυχολογική έννοια της **ταυτότητας του φύλου**, εννοούμε το σύνολο των στοιχείων εκείνων που προσδίδει στο άτομο την αίσθηση και την αντίληψη ότι ανήκει σε μια συγκεκριμένη κατηγορία, με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, συμπεριφορές, συναισθήματα, ρόλους. Η ταυτότητα του φύλου, όπως και οι άλλες ταυτότητες, χρησιμοποιείται για τον αυτοπροσδιορισμό ενός ατόμου σε σχέση με άλλα άτομα ή ομάδες ατόμων. Οι ταυτότητες του φύλου είναι λοιπόν νοητικές και κοινωνικές κατασκευές που διαμορφώνονται ανάλογα με τις εκάστοτε κοινωνικές συνθήκες, νωρίς στη ζωή του παιδιού, σε μια φάση κατά την οποία το παιδί συνειδητοποιεί τις διαφορές των φύλων και κατατάσσει τον εαυτό του στη μια ή την άλλη κατηγορία.

Η **κοινωνική κατασκευή των ταυτοτήτων φύλου** υποστηρίζει ότι οι ταυτότητες του φύλου δεν είναι σταθερές και, όχι μόνο διαμορφώνονται μέσα από τις κοινωνικοποιητικές διαδικασίες, αλλά κατασκευάζονται με διαφορετικό τρόπο κάθε φορά, ανάλογα με τις κοινωνικές και πολιτισμικές συνθήκες. Το μέσο που κατασκευάζει τις ταυτότητες είναι οι λόγοι που κυριαρχούν σε κάθε εποχή και που περιγράφουν όχι μόνο τι σημαίνει να ανήκει κανείς στο ένα ή στο άλλο φύλο, αλλά και ποιες είναι οι σωστές συμπεριφορές, οι ρόλοι και οι προσδοκίες που συνδέονται με το κάθε φύλο. Οι λόγοι αυτοί εμπεριέχονται σε γραπτά κείμενα, στο καθημερινό λόγο, στους επίσημους λόγους της εκπαίδευσης, των ΜΜΕ κλπ.

Τέλος, **το φύλο** συνδέεται με συγκεκριμένες **σφαίρες επιρροής**. Αυτό αποδεικνύεται από το γεγονός ότι στα πλαίσια της διαμόρφωσης των σχέσεων των φύλων ιστορικά, οι

άνδρες παραδοσιακά ανήκουν και κινούνται στη δημόσια σφαίρα -την οποία και επηρεάζουν-, ενώ οι γυναίκες στην ιδιωτική. Η δημόσια σφαίρα ονομάζεται και χώρος της παραγωγής, ενώ η ιδιωτική/οικογενειακή σφαίρα ονομάζεται και χώρος της αναπαραγωγής, καθώς εδώ όχι μόνο αναπαράγεται βιολογικά το ανθρώπινο είδος, αλλά και κοινωνικά, με τις αξίες και τις αντιλήψεις για τις σχέσεις των φύλων μέσα από την κοινωνικοποίηση που δέχεται η νεότερη γενιά³⁹.

Συνεχίζοντας στην ίδια έρευνα και αποσαφηνίζοντας τις έμφυλες ταυτότητες που σχηματίζονται και μέσω του εκπαιδευτικού πλαισίου, διαπιστώνουμε ότι μπορεί να ειπωθούν ως ένα αμοιβαία αποκλειόμενο και οριζόμενο δίπολο, σύμφωνα με το οποίο ο ανδρισμός σημαίνει δύναμη-δράση-σκληρότητα-λογική, ενώ η θηλυκότητα είναι συνώνυμη με αδυναμία-παθητικότητα-μαλθακότητα-συναίσθημα. Το εν λόγω δίπολο έχει τις ρίζες του στην εποχή του ευρωπαϊκού Διαφωτισμού, με κεντρικό τον ρόλο των εννοιών της δύναμης και της γνώσης καθώς και της χρήσης τους. Ιστορικά, υποστηρίζεται πως είναι προτιμότερο να είναι κανείς αγόρι, καθώς ο ανδρισμός θεωρείται «ανώτερος», ενώ η θηλυκότητα ορίζεται ως «έλλειψη ταυτότητας» (non-identity). Η εξυπνάδα θεωρείται στοιχείο της ανδρικής ταυτότητας ενώ η ικανότητα για πειθαρχική μελέτη στοιχείο της γυναικείας. Περαιτέρω, τα κορίτσια πρέπει να συμμορφώνονται σε ένα διπλό, συχνά και αντιφατικό στόχο: να είναι σωστές μαθήτριες, αλλά και να γίνουν σωστές γυναίκες (η επιθετική ή διεκδικητική συμπεριφορά των κοριτσιών ερμηνεύεται ιδιαίτερα αρνητικά, ενώ μπορεί να οδηγήσει στον εξοστρακισμό τους από τις ομάδες των συνομηλίκων και στην απόδοση υποτιμητικών χαρακτηρισμών, τόσο από τους εκπαιδευτικούς όσο και από τους συνομηλίκους). Επομένως από την εφηβική τους ηλικία τα κορίτσια αν και επιδιώκουν οικονομική ανεξαρτησία και αλλαγή, εκφράζουν έντονα και έναν κυρίαρχο λόγο συναισθηματικής εξάρτησης από τα αγόρια.

Συμπληρωματικά, σύμφωνα με τις νέες προσεγγίσεις της φυλετικής ταυτότητας, ο βαθμός στον οποίο τα φύλα διαφέρουν είναι λιγότερο σημαντικός από τις συνέπειες της έμφασης τέτοιων διαφορών. Οι οπαδοί της μεταμοντέρνας θεωρίας ισχυρίζονται ότι το βιολογικό ή το κοινωνικό φύλο (το οποίο θεωρείται δυναμική κατασκευή που εξαρτάται από το εκάστοτε πλαίσιο -Χόρτη, 2007) δεν πρέπει να θεωρείται πλέον ως

---

³⁹ Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης-Τμήμα Ψυχολογίας, «Ταυτότητες Φύλου και το Σχολικό Πλαίσιο», www.psy.auth.gr, πρόσβαση στις 22/11/2012

διαφορά ανάμεσα στους ανθρώπους, αλλά ως μια αρχή ή ένα αξίωμα κοινωνικής οργάνωσης, το οποίο δομεί σχέσεις εξουσίας ανάμεσα στα δύο φύλα. Επίσης, θεωρούν τις κατηγορίες «άνδρας» και «γυναίκα» ως κατασκευασμένες ιδεολογικές και όχι βιολογικές κατηγορίες.

Αναλύοντας το φύλο και τη σχέση του με τη βία, η Harders (2011) επισημαίνει ότι το φύλο είναι κοινωνικός θεσμός βασιζόμενος σε τρεις δομικές αρχές: στο χωρισμό των ανθρώπων σε δύο κοινωνικές ομάδες, στην κοινωνική κατασκευή των μεταξύ τους διαφορών και στη διαφορετική αντιμετώπιση των ανθρώπων, που νομιμοποιείται από κοινωνικά παραγόμενες διαφορές (διαφορά βιολογικού από κοινωνικό φύλο). Ισχυρίζεται ότι οι φυλετικές σχέσεις είναι λανθάνουσες σχέσεις βίας, γιατί αναπαράγουν συστηματικά την ευαλωτότητα των γυναικών, καθώς οι έμφυλες απόψεις για τη βία είναι παρόμοιες διαπολιτισμικά και διαχρονικά (επιθετικό αρσενικό-παθητικό θηλυκό). Μεταφράζει την ύπαρξη υψηλής ενδοοικογενειακής βίας σε μεταπολεμικές κοινωνίες ως επαναδιεκδίκηση των ανδρικών ταυτοτήτων μετά από μια ατομική ή συλλογική κρίση (με την εγκαθίδρυση ελέγχου των ανδρών στις γυναίκες, στις κοινωνικές δομές και στις αποφάσεις), ενώ συμπεραίνει ότι για να υπάρχει κουλτούρα της βίας, συνεργάζονται και τα δύο φύλα και οι αλλαγές στους φυλετικούς ρόλους επομένως μπορεί να προκαλέσουν ένταση, ακόμη και βία.

Η Τεντοκάλη (1991) μιλά επίσης για τη συγκρότηση της ταυτότητας του γυναικείου φύλου, η οποία αναλύθηκε ως το αποτέλεσμα του κοινωνικού καθορισμού της ταυτότητας των φύλων, με διαπολιτισμικό χαρακτήρα και συνέχεια στην ιστορία (κοινωνικοποίηση με τη μετάβαση ρόλων και πεποιθήσεων από τη μια γενιά στην άλλη). Οι αξιολογήσεις για τα άτομα είναι προϊόντα του πολιτισμού μας. Η Moore συμπληρώνει ότι η υποκειμενική εμπειρία του φύλου και οι σχέσεις μεταξύ των κοινωνικά κατασκευασμένων φύλων συνδέονται με την ισχύ και τις πολιτικές σχέσεις - η βία είναι ριζωμένη στις συγκρούσεις μεταξύ των διαδικασιών μέσω των οποίων άντρες και γυναίκες συγκροτούν τις έμφυλες υποκειμενικότητες τους. Και εδώ υπογραμμίζεται ότι η θηλυκότητα και ο ανδρισμός δεν αποτελούν παγιωμένα στοιχεία που εντοπίζονται αποκλειστικά σε γυναίκες και άντρες, καθώς και ότι η βία γίνεται αποτελεσματική ως μέσο κοινωνικού ελέγχου, όταν νιώθει κάποιος ότι απειλείται και θέλει να ανακτήσει την ισχύ (όπως ο άντρας που νιώθει ότι απειλείται από τη γυναίκα) και την ταυτότητά του. Ως παράδειγμα αναφέρει μια γυναίκα που κακοποιείται συχνά

από τον άντρα της και εκείνος την τιμωρεί για όλες όσες πέρασαν από τη ζωή του, καθώς η μόνη γυναίκα που μπορεί να ελέγξει είναι η σύζυγός του και βιαιοπραγεί ως αποτέλεσμα κρίσης αναπαραστάσεων υποκειμενικών και κοινωνικών, όχι με βάση την έμφυλη ιδιότητά του (Αστρινάκη, 2007-2008).

Η Eckstein (2011) δείχνει ότι το φύλο είναι μια άποψη της ταυτότητας του ατόμου που πρέπει να ενισχύεται σε κάθε περίπτωση και περιλαμβάνει πρακτικές διαμόρφωσης. Ως εκ τούτου, μια κατασκευή όπως η αρρενωπότητα επιτυγχάνεται μέσω κοινωνικών συμπεριφορών σε καταστάσεις που αλλάζουν διαρκώς αναφορικά με το φύλο και τις σχέσεις δύναμης, μέσω επαναλαμβανόμενων παραστάσεων και των ακόλουθων ενισχύσεων, αλλά και της δέσμευσης του ατόμου στην εν λόγω ταυτότητα.

Αν και δεν κοινωνικοποιούνται όλα τα άτομα σύμφωνα με τους παραδοσιακούς ρόλους των φύλων τους, όταν συμβαίνει αυτό, οι γυναίκες κοινωνικοποιούνται με τέτοιο τρόπο ώστε να μην είναι τόσο συνδεδεμένες με άλλους, ενώ οι άντρες κοινωνικοποιούνται ώστε να έχουν μεγαλύτερη αυτονομία (ίσως εκεί οφείλονται οι διαφορετικές τακτικές που ακολουθούνται από τα δύο φύλα κατά τη διάρκεια των συγκρούσεων: η αδυναμία/μη διεκδίκηση του ενός σχετίζεται με τη βία του άλλου). Γενικά, οι σχετιζόμενες με το φύλο διαφορές υπάρχουν σε συνδυασμό με τη συχνότητα με την οποία άντρες και γυναίκες εκδηλώνουν βία στην οικογένεια, όπως και με τις επιδράσεις της βίας στην ποιότητα της σχέσης. Η κακοποίηση συμβαίνει συχνότερα μέσα σε σοβαρές σχέσεις στις οποίες τα άτομα είναι δεσμευμένα σε αυτήν, καθώς στα πλαίσια αυτά είναι και πιο αποδεκτή η κακοποίηση, αλλά και η σοβαρότητα της κακοποίησης είναι μεγαλύτερη στα πλαίσια του γάμου, παρά μέσα σε μια απλή σχέση. Κάποιοι κοινωνικο-πολιτισμικοί παράγοντες που επηρεάζουν τη συχνότητα της κακοποίησης των γυναικών (Katz, Kuffel and Coblentz, 2002) είναι οι πατριαρχικές απόψεις των συντρόφων τους και το διαφορετικό επίπεδο απειλών που δέχονται, λόγω της μεγαλύτερης φυσικής δύναμης και μεγέθους των αντρών.

Ακόμα, ο Δημητρίου (2003), συνδέει ιστορικά την ανάπτυξη της βίας με την αλλαγή στις σχέσεις των δύο φύλων και τον περιορισμό στην πρόσβαση στις πηγές- η γυναίκα γίνεται εργαλείο οικονομικής και πολιτικής ανόδου, ενώ η επιθετικότητα στον άντρα χρησιμοποιείται ως μέσο κυριαρχίας για να επιβληθεί στη γυναίκα. Η συνάρτηση της βίας με την ανάδειξη του ανδρισμού και τη διάκριση των φύλων δείχνει ότι γίνεται πολιτισμικό μέρος της κοινωνίας και ενσωματώνεται θεσμικά σε αυτήν. Η κοινωνική

διάκριση των φύλων επομένως είναι η αρχαιότερη μορφή πολιτικής εξάρτησης και προϊόν των ιστορικών όρων -η κατασκευή του ανδρισμού εμπεριέχει και την κατασκευή της βίας, ενώ η κακοποίηση γυναίκας από τον άντρα δηλώνει την κατοχή και την εξουσία του πάνω σε αυτήν.

Επεκτείνοντας τον συλλογισμό του (Δημητρίου, 2011) σημειώνει ότι δεν υπάρχει διαφορά στις πνευματικές και στις άλλες ικανότητες ανάμεσα στα δύο φύλα, αλλά αντίθετα, μέχρι την ηλικία των 20 ετών τα κορίτσια προηγούνται σε ωριμότητα από τα αγόρια και κατόπιν τη χάνουν εξαιτίας της κοινωνικής υποβάθμισής τους. Το γεγονός ότι τα φύλα αποτελούν κυρίως κοινωνική κατασκευή, που διέπεται από τις σχέσεις δύναμης και εξουσίας παρά από φυσική σταθερά, επιβεβαιώνεται επιπλέον και από την ομοφυλοφιλία, από το τρίτο φύλο, από τους μπερτάτς των Ινδιάνων (εξαγιασμένα άτομα που είναι εκτός φύλου) και από την αρρενολογία (όπου ο άνδρας ξαπλώνει παριστάνοντας τον άρρωστο ενώ η έγκυος σύζυγος δουλεύει). Εφόσον η κοινωνική διάκριση εκφράζει σχέση εξουσίας και πίεσης του ενός μέρους προς το άλλο, είναι επόμενο, όπως συμβαίνει σε όλα τα επίπεδα οργάνωσης του αντικειμενικού κόσμου, το πιεζόμενο μέρος να απαντά με αντίδραση -ακόμα και όταν δείχνουν συναίνεση, το κάνουν με τον υπολογισμό να πετύχουν παρασκηνιακά κάποιο κέρδος. Και στις δύο περιπτώσεις, το κυρίαρχο μέρος καταφεύγει στη βία τόσο για να κάμψει την εξέγερση του υποτελούς, όσο και για να προλάβει την εκδήλωσή της και να τον διατηρήσει στη θέση μιας έστω υποκριτικής συναίνεσης. Τονίζει περαιτέρω ότι υπάρχουν σημεία που διαφοροποιούν τη διάκριση των φύλων από τις άλλες διακρίσεις και της δίνουν ιδιαίτερη σημασία: η διάκριση των φύλων εμφανίζεται σε όλες τις κοινωνίες της ανισότητας (ο οικονομικός καταμερισμός, που χρειάστηκε μεγάλο χρονικό διάστημα για να συγκροτηθεί, προσαρμόστηκε πάνω στο βιολογικό), εκφράζει την πρώτη σχέση ανισότητας που διαμορφώθηκε στην ιστορία της κοινωνίας, άρα, είναι βαθιά ριζωμένη και, γι' αυτό, θα είναι και η τελευταία που θα εκλείψει, ενώ διέπεται από αμφισημία (ο άνδρας βρίσκεται σε θέση κυριαρχίας προς όλες τις γυναίκες αλλά, από την άλλη πλευρά, διατηρεί στενούς συναισθηματικούς, βιωματικούς ή και οικονομικούς δεσμούς προς τη μητέρα, την αδελφή, τη σύζυγο και άλλες -επιδιώκει να παντρευτεί, ενώ ταυτόχρονα ονομάζει το γάμο «κρέμασμα». Άλλος λόγος της αμφισημίας είναι η ένταξή της, στην ταξική δομή της κοινωνίας -η πλούσια γυναίκα ασκεί εξουσία στο υπηρετικό προσωπικό ακόμα και αν είναι ανδρικό. Εξαιτίας της ίδιας επίσης

αμφισημίας, η ανισότητα των φύλων είναι αδιαφανής, ώστε το σύνολο των ανδρών αλλά και το μεγαλύτερο μέρος των γυναικών δεν αναγνωρίζει ότι βρίσκονται σε σχέση κυρίαρχου/ υποτελούς. Ένδειξη της αμφισημίας είναι τέλος, ότι η γυναίκα είναι εκείνη που ανατρέφει το αγόρι στο πρότυπο του ανδρισμού).

Η ιστορία των ασύμμετρων κοινωνιών (επικράτησαν επειδή πέτυχαν ταχύτερη ανάπτυξη πλεονάσματος) περικλείει και την ιστορία ανάδειξης της ανδρικής κυριαρχίας. Κάποιοι τρόποι που χρησιμοποίησε ο άντρας για να υποβαθμίσει τη γυναίκα είναι η πολυγυνία και το χαρέμι, ο στιγματισμός της ως μiasμένη, ο αποκλεισμός της από το ιερατικό λειτούργημα, η υποταγή της στον κώδικα τιμής, η θυγατροκτονία, το εμπόριο λευκής σαρκός και η πορνεία, το κυνήγι των μαγισσών και το διαφορετικό λεξιλόγιο. Με τον τρόπο αυτό, η μορφή της ανδρικής βίας που υφίσταται η γυναίκα γίνεται κριτήριο του βαθμού της υποτέλειάς της. Άλλωστε, το ρεπερτόριο της βίας είναι πλουσιότερο ανά κοινωνίες, περιλαμβάνοντας απαγορεύσεις στη στάση του σώματος (σκυφτό σώμα στις Μανιάτισσες, χαμηλό βλέμμα, κλειστά τα πόδια όταν κάθεται), περιορισμούς στο ντύσιμο και στην κόμμωση (μακριά μαλλιά, καλύπτρα, φερετζές), τη θεώρησή της ως «θήραμα» του άνδρα -επομένως, οποιαδήποτε πρωτοβουλία της στη σύναψη ερωτικής σχέσης συνεπάγεται την έκπτωσή της στη θέση της πόρνης, τον αποκλεισμό από το γεύμα των ανδρών, απαγορεύσεις στην ενασχόληση (αθλήματα, ποδόσφαιρο, οπλοχρησία, κυνήγι, μουσικές κομπανίες), απαγόρευση της παρουσίας της στον ανδρωνίτη και σε άλλους χώρους των ανδρών (καφενείο, ταβέρνα, μπιλιάρδο), απαγόρευση της παρουσίας της στο θέατρο (στην αρχαιότητα και μέχρι την Κομέντια ντελ Άρτε), περιορισμό της κατά το εκκλησίασμα στο γυναικωνίτη, το κλείσιμο σε μοναστήρι (στη φεουδαρχική Ευρώπη) και την απομόνωση στην περίοδο των εμμήνων, αποκλεισμό από τα κύρια επαγγέλματα (τη ναυτιλία, την οδήγηση οχήματος, την πυροσβεστική) και από τις επιστήμες, αποκλεισμό από την ισοτιμία αμοιβής όταν βγει στην εργασία, αποκλεισμό από τη μόρφωση και την τέχνη (οι πρώτες γυναίκες συγγραφείς δημοσίευαν με ανδρικό ψευδώνυμο, οι γυναικείοι ρόλοι στο θέατρο παίζονταν από άνδρες με μάσκα, πράγμα που ισχύει ακόμα στην Ιαπωνία), περιορισμό από τις διευθυντικές θέσεις και την πολιτική ζωή και ως αποκορύφωμα, το δικαίωμα της θανάτωσής της από τον πάτερ φαμίλια για λόγους τιμής, με λιθοβολισμό εάν μοιχεύσει ή και αν βιαστεί.

Τα θύματα της βασισμένης στο φύλο βίας βρίσκονται παντού. Ο Simister (2012) ισχυρίζεται ότι οι κοινωνικές πιέσεις επιδοκιμάζουν την ανδρική βία και πείθουν τις γυναίκες όχι μόνο να δέχονται τη βία, αλλά να έχουν έλλειψη ελέγχου στις αποφάσεις του νοικοκυριού. Η βία μεταξύ συντρόφων συνδέεται με τις ιδέες της ανδρικής υπεροχής στους γυναίκες -αυτό γίνεται φανερό με διαφορετικούς τρόπους σε διαφορετικές κοινωνίες, αλλά η βία συνήθως χρησιμοποιείται για να δημιουργεί και να επιβάλλει φυλετική ιεραρχία και να τιμωρεί παραβάσεις, να λύνει τη σύγκρουση στη σχέση και να αναζητά διάλυση στην κρίση ανδρισμού παρέχοντας μια (συχνά παροδική) αίσθηση δύναμης

Κατά Παπαμιχαήλ (2005) προκύπτει ότι η κοινωνία στο σύνολό της λειτουργεί πάνω σε σχέσεις εξουσίας και δύναμης την οποία ασκεί μέσα από τα ποικίλα υποσυστήματά της -όπως η οικογένεια- στα μέλη της προκειμένου να εξασφαλίσει το ελάχιστο της κοινωνικής αποδοχής και υποταγής που θα της επιτρέψουν την ύπαρξη και αναπαραγωγή της. Η βία χρησιμοποιείται σε όλα τα κοινωνικά υποσυστήματα επειδή είναι μία από τις σημαντικότερες πηγές δύναμης με την οποία τα υποκείμενα μπορούν να κάνουν τους άλλους να εξυπηρετήσουν τους στόχους και τις ανάγκες τους. Κατά συνέπεια, η κοινωνικοποίηση των ατόμων στηρίζεται στην αποδοχή της βίαιης δομής της οικογένειας, σε βαθμό τέτοιο ώστε η βία να θεωρείται δεδομένη, να μην εξετάζεται και να μην αμφισβητείται.

Το άγχος, η ένταση, η σύγχυση και η ανεπάρκεια που προκαλείται από τις αλλαγές στους ρόλους των δύο φύλων, σε συνδυασμό με την αποτυχία των κοινωνικών θεσμών να περιορίσουν πολλές μορφές ανδρικής κυριαρχίας, οδηγούν αρκετούς άντρες στην άσκηση βίας ως μέσο ανάκτησης δύναμης, ελέγχου και κυριαρχίας στις ιδιωτικές και κοινωνικές τους σχέσεις (συχνά τα επεισόδια αφορούν συγκρουόμενες προσδοκίες του άντρα σε σχέση με τη δράση και τη συμπεριφορά της γυναίκας, τη γυναικεία εργασία και τη χειραφέτηση μέσα και έξω από την οικογένεια). Η συμπεριφορά των δύο φύλων καθορίζεται από ρόλους και θεσμούς ειδικούς για κάθε φύλο, οι οποίοι επιβάλλονται από την κοινωνία, καθώς οι πεποιθήσεις για το φύλο είναι βαθιά ριζωμένες στο οικοδόμημα της κοινωνίας και μεταβιβάζονται από πολύ μικρή ηλικία με πολλούς και ανεπαίσθητους τρόπους. Όπου η βία θεωρείται φυσιολογική και εντάσσεται στα πλαίσια της ευρύτερης δομικής βίας, πολλοί φορείς κοινωνικοποίησης λειτουργούν και ως φορείς δομικής βίας (οικογένεια, εκπαίδευση, ΜΜΕ). Ο ανδρισμός επομένως

περιλαμβάνει οποιαδήποτε χαρακτηριστικά ορίζονται από την κοινωνία ή τον πολιτισμό ως αντρικά (συγκεκριμένοι τρόποι σκέψης, συμπεριφοράς, συναισθημάτων), οτιδήποτε άλλο θεωρείται θηλυκό, άρα μη αποδεκτό. Αντίστοιχα, η γυναίκες μαθαίνουν να τονίζουν τη θηλυκότητά τους, η οποία μπορεί να χαθεί από την αυτονομία και την ανεξαρτησία τους (οφείλουν να παρέχουν ευχαρίστηση και φροντίδα στον σύντροφο και να περιορίζουν τις απαιτήσεις τους).

Για να κατανοήσουμε τη βία κατά γυναικών από τους συζύγους, έχει πολύ μεγάλη σημασία το πολιτισμικό πλαίσιο και η ανοχή ή επιβράβευση της βίας από αυτό (Dobash, Dobash, 1998). Γεγονός είναι ότι η ροπή στη χρήση βίας είναι μεγαλύτερη στους άντρες από τις γυναίκες και πρακτικές βίας κατά γυναικών εντός της οικογένειας (όπως η καύση των γυναικών στην Ινδία) σχετίζονται με συγκεκριμένες κοινωνίες, κουλτούρες, θρησκείες σε όλο τον κόσμο. Η κουλτούρα είναι ο παράγοντας που τα περιλαμβάνει όλα και εξηγεί το γιατί και το πώς της κάθε πρακτικής. Οι γυναίκες παρουσιάζονται ως το αυθεντικό σώμα της εθνικής παράδοσης (αδρανείς και παραδοσιακές), ενσωματώνοντας τη συντηρητική αρχή της συνέχειας. Οι άντρες αντίθετα αντιπροσωπεύουν την προοδευτική αρχή (ισχυροί, εμπνέοντας εμπιστοσύνη), ενσωματώνοντας την προοδευτική ή επαναστατική αρχή της ασυνέχειας. Για τους άντρες, η βία είναι ενσωματωμένη σε ένα πλέγμα σωματικότητας, εμπειρίας και αντρικής κουλτούρας, έτσι χρησιμοποιείται και διατίθεται πιο εύκολα -η επιθετική και βίαιη συμπεριφορά έχουν μεγάλη αξία και επιβραβεύονται σε πολλούς πολιτισμούς «ανδρισμού», ως ενδείξεις ανδρικής κυριαρχίας, δύναμης, εξαναγκασμού και ελέγχου και συμβολίζουν ότι οι άντρες είναι διαφορετικοί από τις γυναίκες (ακόμα και σε αθλήματα χρησιμοποιούνται για την έκφραση επιθετικότητας και το σώμα γίνεται εργαλείο δύναμης, εκφοβισμού και επιτυχίας). Οι νεαροί άντρες μαθαίνουν τη βία, η οποία διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην κοινωνική τους θέση και την προσωπική τους ταυτότητα. Πολλές φορές, δεν έχει σημασία το αποτέλεσμα μιας διαμάχης ανάμεσα σε δύο άντρες, αλλά μόνο και μόνο το γεγονός ότι θα εμπλακούν σε αυτήν δείχνει γενναιότητα και επίτευγμα ανδρισμού -διαφορετική η βία μεταξύ ανδρών από τη βία μεταξύ ανδρών και γυναικών: στην πρώτη έχουμε αισθήματα ηρωικών επιτευγμάτων, ανδρείας και αντρικής ταυτότητας, ενώ στη δεύτερη το απόλυτο αποτέλεσμα ήταν το να αποδεικνύουν ότι δεν υποτάσσονται στις γυναίκες τους που έχουν κάνει κάτι λάθος και αξίζουν τη βίαιη συμπεριφορά, να τις βάλουν στη θέση

τους, να δείξουν ποιος είναι το αφεντικό, περιγράφοντας όμως τις πράξεις τους με θυμό, χωρίς αίσθηση ανδρικής υπερηφάνειας και τόνωσης της αντρικής τους ταυτότητας λόγω της ίδιας της βίαιης πράξης, αλλά λόγω του αποτελέσματος πάνω στη γυναίκα, αντίθετα, υποβάθμιζαν ή αρνούσαν την πράξη (οι γυναίκες μιλούν λεπτομερέστερα, οι άντρες όχι, ίσως λόγω ντροπής ή γιατί δε θεωρούν ότι χρησιμοποιούν βία). Οι άντρες ακόμα και αν δεν εμπλέκονται σε πράξεις βίας με άλλους άντρες, αποκτούν επαναεπιβεβαίωση με τη βία κατά των γυναικών, επομένως όλοι οι άντρες ωφελούνται από πράξεις βίας (είναι αντρική δραστηριότητα και οι άντρες είναι πιο πρόθυμοι και ικανοί να την χρησιμοποιήσουν). Οι γυναίκες από την άλλη, συναινούν στη σιωπή για τη βία εις βάρος τους εντός των κοινωνιών τους. Στην Ιρλανδία, η γυναίκα «κουβαλά το έθνος», δε μπορεί να προδώσει τον σύζυγό της, ειδικά όταν είναι ένας ήρωας για την κοινωνία του, -είναι τραγική αλλά στωική φιγούρα που οι γενναίοι γιοι της υπερασπίζονται την τιμή της στο πεδίο της μάχης (κοινό θέμα σε κοινωνίες υπό στρες).

Συνεχίζοντας τη διαπολιτισμική τους μελέτη, οι Dobash and Dobash (1998) δείχνουν ότι σε έρευνα του 1989, η σωματική βία κατά των γυναικών ήταν ο πιο κοινός τύπος βίας μέσα στην οικογένεια (περίπου στο 85% των κοινωνιών). Ακόμα και σε χώρες όπως η Σουηδία, όπου οι ίσες ευκαιρίες και η καλή μεταχείριση των γυναικών κατέχουν σημαντική θέση στην πολιτική ατζέντα, οι γυναίκες ακόμη παλεύουν να ζήσουν ανεξάρτητες από την ενδοοικογενειακή βία.

Μια συγκεκριμένη διάσταση της ανδρικής βίας είναι η προσπάθεια κάποιων αντρών να ελέγξουν τα αναπαραγωγικά δικαιώματα των συντρόφων τους -ο έλεγχος πάνω στη γονιμότητα μπορεί να είναι η αιτία δυνητικής ή πραγματικής βίας, γι' αυτό οφείλουμε να γνωρίζουμε περισσότερα για τη σημασία και τον αντίκτυπό του σε κοινωνίες υπό στρες. Οι γυναίκες στην Κροατία είναι ορισμένες ως γεννήτορες των παιδιών για να δημιουργηθεί το έθνος της Κροατίας (για δημογραφική ανανέωση) και ως μητέρες πλήρους απασχόλησης για να μεγαλώσουν τα παιδιά τους μέσα στο έθνος (για πνευματική ανανέωση). Σε τέτοιες χώρες, η αναγκαστική εγκυμοσύνη των γυναικών εξελίσσεται σε μία επιπλέον διάσταση της ενίσχυσης του υποτακτικού ρόλου της γυναίκας.

Ένα κοινό θέμα αυτών των πολιτικών είναι η επιρροή θεμελιωδών θρησκευτικών πεποιθήσεων και μετααποικιακών στάσεων σε χώρες που ανακάμπτουν από πολιτική

αναδιοργάνωση. Όταν οι γυναίκες επιχειρούν να ασκήσουν έλεγχο στη γονιμότητά τους αναφέρονται συχνά επιθέσεις στα πλαίσια τις οικογένειας, αλλά επίσης συχνά επιδοκιμάζονται από τις αρχές της πολιτείας στην οποία στρέφονται οι γυναίκες για βοήθεια. Επίσης, ένα σημαντικό θέμα στις συγκρουσιακές καταστάσεις είναι η μεταφορά της κληρονομιάς μέσω της ανδρικής πλευράς, όπου ο ακόλουθος γάμος είναι μια τεράστια πίεση προς τη γυναίκα να αποκτήσει γιους (παράδειγμα ελέγχου της αναπαραγωγικής διαδικασίας της γυναίκας αποτελεί ένας Βόρειος Ιρλανδός ο οποίος απειλούσε τη γυναίκα του «να κάνει ή γιο ή τίποτα» την ώρα που πήγαινε να γεννήσει).

Ακόμα κι όπου η βία σχετίζεται με μια συγκεκριμένη πολιτισμική παράδοση, μπορεί να επηρεαστεί εξίσου από την εθνική και πολιτική διαμάχη εντός του έθνους (γυναίκες απειλούνται με διαζύγιο λόγω μιας πλουσιότερης γυναίκας, υφίστανται βία λόγω απαίτησης μεγαλύτερης προίκας, οι γονείς πιέζουν για οικονομική στήριξη από τα παιδιά τους, ενώ στο Ιράκ λόγω των εσωτερικών συγκρούσεων με τους Κούρδους και της συνακόλουθης φτώχειας, αναγκάστηκαν να πουλήσουν οι οικογένειες ακίνητη περιουσία, ξεκινώντας από τα κοσμήματα των γυναικών -τα οποία αποτελούσαν την προίκα των φτωχών γυναικών και λόγω του ότι αυτά ήταν η μόνη οικονομική τους ασφάλεια, γίνονταν ακόμα πιο εξαρτημένες και ευάλωτες από τον σύζυγο, με συνακόλουθη διχόνοια στο ζευγάρι, ακόμα και με εξαναγκασμό στην επαιτεία και στην πορνεία). Και στην Ινδία παρατηρείται αυξημένη βία που σχετίζεται με την προίκα λόγω αυξανόμενου υλισμού (οι δολοφόνοι «προίκας» είναι κυρίαρχοι στις μεσαίες τάξεις-συνήθως στις περιπτώσεις που ο γάμος κανονίστηκε πολύ γρήγορα), επομένως η συσσώρευση ως κατάσταση καπιταλιστικής ανάπτυξης σχετίζεται ευθέως με τη βίαιη καταπίεση των γυναικών εντός του οίκου. Οι άντρες προσπαθούν να διατηρήσουν την παραδοσιακή τους κουλτούρα κρατώντας τις γυναίκες στο σπίτι και παράλληλα παθαίνουν εμμογή μέσα σε μια διεθνή καταναλωτική κοινωνία. Σε μια προσπάθεια διατήρησης ή αύξησης του κεφαλαίου, τα συστήματα που βασίζονται στην προίκα εξελίσσονται και εξαπλώνονται και σε άλλες περιοχές, γεγονός το οποίο οδηγεί σε διαμάχες-φόνους-αυτοκτονίες που σχετίζονται με την προίκα. Επιπλέον, στην Αφρική, τα προγράμματα ανεύρεσης εργασίας φαίνεται να εκτοπίζουν τις γυναίκες από τη αγροτική παραγωγή, γεγονός που κάνει περισσότερο εξαρτημένες και αυξάνει τα επίπεδα της βίας εντός του οίκου.

Στον ελλαδικό χώρο, ακόμη και σήμερα, η οργάνωση των θεσμών και των βασικών κοινωνικών οργανισμών παραμένει σύμφωνη με τα παραδοσιακά ανδρικά πρότυπα και μοντέλα ζωής. Πολλές φεμινίστριες ισχυρίζονται ότι οι σύγχρονες κοινωνικές συνθήκες χαρακτηρίζονται από μια «νεο-πατριαρχία», δηλαδή μια νέου είδους πατριαρχική οργάνωση, η οποία διαφέρει από παλαιότερους τρόπους κοινωνικής οργάνωσης μόνο ως προς το βαθμό και τη μορφή (Αθανασιάδου, 2002), ενώ ένα από τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά στη διαμόρφωση της γυναικείας ταυτότητας είναι η παροχή της «κοινωνικής μητρότητας», η οποία καθορίζει και την πρωταρχική θέση της γυναίκας στην οικογένεια. Επιπλέον, η νομοθεσία, η αγορά εργασίας και η επίσημη εκπαίδευση ενισχύουν τη διάκριση των ρόλων σε ανδρικούς και γυναικείους, αναπαράγοντας έτσι τον οικογενειακό προσδιορισμό των Ελληνίδων.

Το γεγονός ότι η ενδοοικογενειακή βία έχει μελετηθεί κυρίως σε Καυκάσιες γυναίκες έχει συντελέσει στο να έχουν παραμεληθεί οι γυναίκες των εθνικών μειονοτήτων, το πολιτισμικό πλαίσιο των οποίων έχει αγνοηθεί αρκετά (και οι οποίες επηρεάζονται περισσότερο από την ενδοοικογενειακή βία από τις Καυκάσιες γυναίκες - σοβαρότερα και συχνότερα). Το εισόδημα -όπως υποστηρίζουν οι Taft και συνεργάτες (2009)- επηρεάζει περισσότερο την εμφάνιση ενδοοικογενειακής βίας από την εθνικότητα (αν και στις ΗΠΑ σχετίζονται στενά εισόδημα και εθνικότητα, επομένως οι Αφροαμερικανές έχουν να αντιμετωπίσουν και στρες και την ένταση της φτώχειας, είναι οικονομικά εξαρτημένες από τους συζύγους και επιπλέον η θρησκεία με τη διατήρηση του γάμου ή η θέση του συζύγου στην κοινωνία ή η αγνόηση των διαθέσιμων υπηρεσιών τις κάνουν να μην αναζητούν βοήθεια, να έχουν χαμηλή κοινωνική στήριξη και επίπεδο εκπαίδευσης).

Η πραγματικότητα της ενδοοικογενειακής βίας είναι χτισμένη κοινωνικο-ιστορικά και σε γενικό πλαίσιο εξαρτώμενη όπου η καταπίεση ανακύπτει από τις κοινωνικές δομές (όπως τους υποδεέστερους, βασισμένους στο φύλο ρόλους των γυναικών μέσα από κοινωνικά πρότυπα υπεροχής των αντρών) και αυτό επισημαίνεται και από τους Ahmad και συνεργάτες (2009). Παρόλο που όλες οι γυναίκες είναι δυνατό να θυματοποιηθούν, ο κίνδυνος είναι μεγαλύτερος σε συγκεκριμένες κοινωνικο-πολιτικά περιθωριοποιημένες υποομάδες (στη Νότια Ασία συνδέεται με αποικιακά επακόλουθα, με κατάρρευση της τοπικής κουλτούρας και του πολιτικού συστήματος, παύση της οικονομικής εξέλιξης, άνοδο των δομικών ιεραρχιών και την υποδούλωση των

γυναικών σε γυναικείες αγγαρείες -οι γυναίκες στη Νότια Ασία μπορεί να υφίστανται καταπίεση όχι μόνο από τη δική τους κοινότητα λόγω προτύπων βασισμένων στο φύλο και στην τάξη, αλλά και από τη δεσπόζουσα κοινότητα, η οποία βασίζεται στην κατάσταση της μετανάστευσης και της εθνικής μειονότητας, με κυρίαρχα τα κοινωνικο-πολιτικά πρότυπα πατριαρχίας, οικογένειας και κολεκτιβισμού, που βλέπει το άτομο όχι σαν μονάδα αλλά μέσα στο κοινωνικό σύνολο).

Σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε στην Ινδία (Raval, Raval and Raj, 2010), διαπιστώνεται ότι το πολιτισμικό πλαίσιο δίνει έμφαση στους οικογενειακούς ρόλους για τις γυναίκες. Η κοινωνική συμπεριφορά των γυναικών παρακινείται από την ανάγκη να διατηρήσουν τις οικογενειακές σχέσεις και να εκπληρώνουν τα καθήκοντα τους, παρά να ικανοποιούν τις προσωπικές τους επιθυμίες. Οι γυναίκες συνοδεύονται πάντα από άντρες, ενώ στην Stridharma (κώδικας συμπεριφοράς των γυναικών) περιγράφονται οι βασικές αρχές της καλής κόρης, νύφης, συζύγου και μητέρας, που βασίζονται στους οικογενειακούς ρόλους και στις προσδοκίες που αυτοί δημιουργούν. Επιπλέον, ενώ οι γυναίκες οφείλουν να σέβονται τους γονείς τους (και το πράττουν), νιώθουν ότι εκείνοι τους φέρονταν άδικα. Έτσι, χαλαρώνουν οι δεσμοί με την οικογένεια και η έντονη αίσθηση του καθήκοντος απέναντί της. Ως εκ τούτου, μια λύση σε αυτήν την κατάσταση είναι η φυγή (ιδιαίτερα όταν η οικογένειά τους δεν εγκρίνει τον αγαπημένο τους και θέλει να τις παντρέψει με έναν δικής τους επιλογής), για να χτίσουν σχέσεις φροντίδας, οι οποίες τους έλειπαν σπίτι τους, εκφράζοντας με τον τρόπο αυτό την αντίθεσή τους στις πολιτισμικές νόρμες. Αυτές οι γυναίκες θεωρούνται από τον περίγυρο πιο ευάλωτες και πιο εύκολο να μπλέξουν σε κυκλώματα πορνείας, ενώ αυτή τους η πράξη θεωρείται αδιανόητη (καθώς είναι αντίθετη από τους παραδοσιακούς ρόλους της γυναίκας), ενώ αν επιστρέψουν σπίτι δέχονται τέτοια βία από την υπόλοιπη οικογένεια ή απειλές από τον κοινωνικό περίγυρο, που συνήθως φεύγουν ξανά.

Σε συλλογή διαπολιτισμικών μελετών της Αστρινάκη (2007-2008), η Toreen στην επιτόπια έρευνά της στα νησιά Φίτζι διαπίστωσε ότι είναι αξίωμα η κυριαρχία του άντρα στη γυναίκα. Εκεί ο έρωτας θεωρείται αντρικό χαρακτηριστικό ενώ η ζήλια αναγνωρίζεται ως κίνητρο για την εκδήλωση βίας με την ευθύνη των γυναικών (παρατηρείται ότι οι μητέρες αναπαράγουν τη βία ενθαρρύνοντας από νωρίς τα μωρά τους να είναι επιθετικά). Στις Άνδεις η Harvey τονίζει την υπερηφάνεια των γυναικών

για το πώς ανταπέδιδαν τα χτυπήματα των αντρών τους, ενώ δε θεωρούσαν οι γυναίκες άμεσα υπεύθυνους τους άντρες τους για τη βία που υφίσταντο. Η βία είναι αποδεκτή και νόμιμη για την επιβολή σεβασμού και ο ανδρισμός λογίζεται ως σωματική δύναμη και αυτόνομο πνεύμα, ενώ οι γυναίκες έχουν ως καθήκον τη σκληρή εργασία και τη συντήρηση του σπιτιού. Η ζήλια αποτελεί κίνητρο βίας, ώστε να εγκαθιδρυθούν αρμόζουσες σχέσεις (επιβεβαιώνεται ο ανδρισμός, ενώ η γυναίκα δε μπορεί να χτυπήσει και οι συγγενείς του άντρα θα την κατηγορήσουν για αυτό).

Σημαντικό ρόλο στη διεξαγωγή της βίας στις Κορεάτισσες, λόγω της παράδοσής τους, παίζει η πεθερά τους (η οποία μπορεί να ασκεί ακόμα και βία), ο κύκλος της βίας (με την άμεση αντίδραση ή και την κλιμάκωση της βίας), η εμπειρία της μετανάστευσης και η κουλτούρα της πατρίδας τους (Byun, 2012).

Στην Ιορδανία, το 28% του δείγματος της έρευνας πιστεύει ότι ένας σύζυγος έχει δικαίωμα να ελέγχει τη συμπεριφορά μιας γυναίκας αλλά και όλης της οικογένειας και το 93% πιστεύει ότι είναι υποχρέωση της γυναίκας να υπακούει τον άντρα της (Al-Badayneh, 2012). Αποδέχονται τη βία ως μέσο πειθαρχίας για την προστασία της φήμης και της αξιοπρέπειας της οικογένειας, αλλά όχι ατομικά (πχ εναντίον των ζώων). Οι κυρίαρχες κοινωνικές αξίες στην Ιορδανία (οι οποίες ερμηνεύουν τις αντιλήψεις των ατόμων) είναι η αμοιβαία υποστήριξη, η αμοιβαία ευθύνη, η ιδιωτικότητα και η αρμονία στην οικογένεια, η αλληλεγγύη και η αντρική δικαιοδοσία για όλες τις αποφάσεις.

Η βία κατά των γυναικών συνεπάγεται ότι είναι κομμάτι των ρόλων του φύλου και της κοινωνικής κουλτούρας. Οι γυναίκες που ανέφεραν συγκρούσεις, διαφορές και βία, την ίδια στιγμή ήταν ικανοποιημένες και δεσμευμένες στις οικογένειές τους, χωρίς πρόθεση να εγκαταλείψουν την κακοποιητική σχέση. Αυτό οφείλεται στους φυλετικούς ρόλους και στις προσδοκίες του Ιορδανικού κοινωνικού συστήματος: για να αποφύγουν συνέπειες οι γυναίκες, οφείλουν να συμμορφωθούν με τους κοινωνικούς και πολιτισμικούς ρόλους που δικαιολογούν τη βία ως κομμάτι της εξουσίας των αντρών και της πειθαρχίας των γυναικών (οι άντρες κρίνονται ως δυνατοί, ανεξάρτητοι, επιθετικοί, χωρίς συμπόνια ενώ από την άλλη, οι γυναίκες είναι αδύναμες, συμπονετικές, υποταγμένες και ειρηνικές). Η πολιτισμική και κοινωνική αποδοχή της βίας κατά των γυναικών είναι ο πιο ευρύς παράγοντας στο μακρο-επίπεδο, μέσα από πολιτισμικές και κοινωνικές νόρμες που υποστηρίζουν τους ρόλους αντρών και

γυναικών και μαθαίνονται από πολύ μικρή ηλικία (η πατριαρχική κουλτούρα αναφέρεται στη διατήρηση δύναμης, ελέγχου και οικονομικής-σεξουαλικής επικράτησης του άντρα προς τη γυναίκα), υποτιμώντας τη γυναίκα, ενώ η τιμή του άντρα είναι η αφοσίωση της γυναίκας. Επομένως, η βία κατά των γυναικών και η ανισότητα των ρόλων δικαιολογείται, γίνεται αποδεκτή και κανονικοποιείται από την κουλτούρα της κοινωνίας. Οι γυναίκες την εσωτερικεύουν, έτσι την ανέχονται για να αποφύγουν το κοινωνικό στίγμα, να προστατέψουν τη φήμη της οικογένειάς τους και να αποφύγουν το διαζύγιο (σύνδρομο της Στοκχόλμης με τη συμπάθεια του κακοποιητή). Είναι παγιδευμένες στην οικογένεια καταγωγής τους και στην οικογένειά τους μετά τον γάμο, καθώς η πρώτη τις πιέζει να μείνουν στην κακοποιητική και άδικη σχέση τους, για να διατηρήσουν την προσωπική και οικογενειακή τους φήμη, την αξιοπρέπεια και την ενότητα, αποφεύγοντας την κακή φήμη και το γενικευμένο στίγμα σε ολόκληρο το κοινωνικό δίκτυο. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, την αυτο-ενοχοποίησή τους και την παραμονή τους στο γάμο.

Έρευνα που έγινε σε άντρες Τούρκους φοιτητές δείχνει ότι υιοθετούν περισσότερο τους παραδοσιακούς ρόλους των φύλων, παρά οι γυναίκες. Επιπλέον, υιοθετούν περισσότερες προκαταλήψεις σχετικές με τους κοινωνικούς ρόλους του φύλου, αλλά και για τις αποφάσεις που οι ίδιοι μπορούν να παίρνουν για την κοινωνική ζωή των γυναικών (ίσως γιατί αυτό υποστηρίζεται από την κοινωνία τους, αλλά και γιατί οι κοινωνικοί ρόλοι είναι φτιαγμένοι «στα μέτρα τους»). Ανέχονται τη βία (ακόμα κι όταν έχουν γίνει μάρτυρες αυτής) και αυτή ακριβώς η ανοχή είναι από τα σημαντικότερα εμπόδια στη βελτίωση του κοινωνικού στάτους των γυναικών, καθώς οι ίδιες τείνουν επίσης να θεωρούν «φυσιολογική» τη βία (Adana, Arslantas,.....,Sahin, 2011).

Ένας αριθμός συμμετεχόντων στην έρευνα των Sukhera και συνεργατών αρνήθηκαν την ύπαρξη ενδοοικογενειακής βίας εντός του οίκου τους (ακόμα κι όταν την αναγνώριζαν, υποβάθμιζαν την αξία της), αλλά δέχονταν γενικά την ύπαρξή της στην κοινότητα (Sukhera,...Morse, 2012). Μιλούν για φόβο, ιδιωτικότητα του ζητήματος, στίγμα και επαναθυματοποίηση, γι' αυτό είναι σημαντική η ενδυνάμωση και η ορμή για αλλαγή. Στο Σαν Χοσέ, οι γυναίκες είναι αρκετό διάστημα μόνες τους στο σπίτι λόγω αγροτικών εργασιών των αντρών, με αποτέλεσμα να νιώθουν ανεξάρτητες και ασφαλείς στο σπίτι -κάτι που αλλάζει όταν οι άντρες γυρίζουν βίαιοι και έχοντας καταναλώσει

αλκοόλ (γι' αυτό οι γυναίκες παρακινούνται από τους ειδικούς να διατηρήσουν τις αλλαγές που θέλουν να κάνουν ακόμα κι όταν επιστρέψουν οι άντρες σπίτι).

Η άποψη των γυναικών επηρεάζεται από το χαμηλό επίπεδο αλφαριθμητισμού και το σχετικά χαμηλό κοινωνικό τους προφίλ. Επίσης και η φτώχεια είναι παράγοντας επικράτησης της ενδοοικογενειακής βίας, αλλά και των αντιλήψεων που συνδέονται με αυτήν στην αγροτική Ονδούρα. Σε έρευνα στο Ταμίλ (Kanagaratnam, Mason, ... Toner, 2012), διαπιστώθηκε ότι οι απόψεις των γυναικών σχετικά με τη βία ήταν βαθιά ενσωματωμένες στο κοινωνικο-πολιτιστικό τους περιβάλλον και επηρεάζονταν από τις προσδοκίες της κοινότητας για τους κοινωνικούς ρόλους που βασίζονται στο φύλο (οι γυναίκες διατηρούν περισσότερο παθητική παρά ενεργητική στάση).

Η χειραφέτηση και η αυτονομία των γυναικών στο Μπαγκλαντές (Rahman, Hoque and Makinoda, 2011) μπορεί να τις θέσουν σε αυξημένο κίνδυνο να υποστούν ενδοοικογενειακή βία (η ενδοοικογενειακή βία είναι ανησυχητικά συνηθισμένο φαινόμενο στα έθνη της Νότιας Ασίας). Οι εργαζόμενες γυναίκες ανήκουν στις ομάδες υψηλού κινδύνου, καθώς έτσι μπορεί να «προκαλούν» την εξουσία του συζύγου ή επειδή οι ίδιοι οι άντρες τις θεωρούν απειλητικές για την κυριαρχία τους. Το κοινωνικο-πολιτισμικό πλαίσιο μπορεί να εξηγήσει γιατί οι μη εργαζόμενες γυναίκες εμπλέκονται λιγότερο σε επεισόδια ενδοοικογενειακής βίας. Επομένως η χειραφέτηση των γυναικών μπορεί να τις προστατεύσει από την κακοποίηση μόνο αν συνειδητοποιήσουν οι άντρες τα ίσα δικαιώματα των γυναικών με εκείνους, αλλιώς μπορεί να κινδυνεύουν ακόμη περισσότερο οι γυναίκες να γίνουν θύματα ενδοοικογενειακής βίας. Ακόμα, όσο αυξάνεται η ηλικία φαίνεται να μειώνεται η ενδοοικογενειακή βία.

Οι Linos και συνεργάτες (2012) ανακαλύπτουν ότι στο Ιράκ οι γυναίκες συναντούν σημαντικά εμπόδια για ισότητα των φύλων, λόγω επίμονων πατριαρχικών προτύπων και ηθικών και κοινωνικών φραγμών. Η απειλή της βίας στις πατριαρχικές κοινωνίες χρησιμοποιείται σαν εργαλείο διασφάλισης ότι οι γυναίκες δε θα παραβιάσουν τους αναμενόμενους από την κοινωνία ρόλους του φύλου τους. Οι ίδιες όμως οι γυναίκες το δέχονται αυτό όταν είναι λιγότερο μορφωμένες ή μη εργαζόμενες.

Στο Ιράν αντίθετα, η υψηλότερη εκπαίδευση μητέρας και συζύγου και η εργασία της μητέρας λειτουργούν ως προστατευτικές συνθήκες για την εμφάνιση της ενδοοικογενειακής βίας (όταν εργάζεται μόνο ο σύζυγος έχει όλη την ελευθερία και τα δικαιώματα μέσα στην οικογένεια -συμπεριλαμβανομένων των πράξεων λεκτικής,

σωματικής και σεξουαλικής βίας). Επίσης, βοηθά πολύ η στήριξη από το κοινωνικό περιβάλλον, την οποία δε μπορούν να έχουν λόγω της ιδιωτικότητας του ζητήματος αλλά και παραδοσιακών αξιών. Πρόσθετα, μπορεί να φοβούνται αντίποινα από τον σύντροφο ή να στιγματίζουν οι ίδιες τον εαυτό τους (λόγω θρησκευτικών πεποιθήσεων ή πατριαρχικών κοινωνικών δομών, που τις υποχρεώνουν να ανέχονται τη βία σιωπηλά) αλλά να στιγματίζονται και από τα μέλη της οικογένειάς τους ή υπαλλήλους της κοινωνίας που ζουν, επομένως δεν αναζητούν βοήθεια και παγιδεύονται στον φαύλο κύκλο χαμηλής αυτοεκτίμησης και μη αναζήτησης βοήθειας. Γενικά, το θέμα της ενδοοικογενειακής βίας θεωρείται μυστικό της οικογένειας και καλύπτεται από σιωπή (Abadi,...Richter, 2012).

Και οι τύποι βίας κατά γυναικών σχετίζονται με το κοινωνικό πλαίσιο (Blanchfield,...Seelke, 2009), καθώς υπάρχουν τα εγκλήματα προστασίας τιμής της οικογένειας (λιθοβολισμός, κάψιμο) ή η βία που σχετίζεται με τη μειωμένη προίκα (κυρίως σε Πακιστάν, Ινδία, Μπαγκλαντές). Επίσης, υπάρχουν και παραδοσιακές πρακτικές που είναι αποδεκτές κοινωνικά (η ενδοοικογενειακή βία, ο γάμος παιδιών), όπως και πολιτισμικοί παράγοντες που επιτείνουν σε ορισμένες περιπτώσεις τη χρήση βίας (η στειρότητα της γυναίκας, η άρνηση για σεξ, η χρήση αλκοόλ και ουσιών, το κοινωνικό δίκτυο και το μοίρασμα των αγγαρειών -Ebbe, Das, 2010).

Επιπρόσθετα, κατά Levy (2008), οι πολιτισμικές και θρησκευτικές αξίες και πεποιθήσεις (παράδειγμα, η συλλογικότητα με έμφαση στην υπακοή και την αρμονία της ομάδας ή η ατομικότητα της κοινωνίας και το επίπεδο ανοχής νέων συμπεριφορών) διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της εμπειρίας της βίας μια γυναίκας. Διαχωρίζονται και εδώ οι μορφές βίας που απαντώνται σε όλο τον κόσμο (ενδοοικογενειακή βία, βιασμός, trafficking) και άλλες που αναδύονται σε συγκεκριμένους πολιτισμούς (κλειτοριδεκτομή).

Οι Διομήδους και συνεργάτες (2008) ισχυρίζονται ότι οι καταχρηστικές συμπεριφορές που πολλές γυναίκες υφίστανται αποτελούν πράξεις παραβίασης των θεμελιωδών δικαιωμάτων τους, που αποδίδονται κυρίως στις διακρίσεις που υφίστανται, λόγω κοινότυπων αντιλήψεων για τον υποδεέστερο ρόλο τους στην κοινωνία (κατά τον World Organization Against Torture, 2006, υπάρχουν βαθιά ριζωμένα στερεότυπα για το βιασμό μέσα στο γάμο στη συνείδηση της κοινωνίας και των επίσημων φορέων εξουσίας στο σύστημα ποινικής δίωξης και δικαιοσύνης της

Ελλάδας -δε θεωρείται έγκλημα κατά τον Ποινικό Κώδικα, ενώ η ενδοοικογενειακή βία καλύπτεται από τον Αστικό και Ποινικό Κώδικα και άλλους ειδικούς νόμους και διώκεται μόνο αν η γυναίκα ασκήσει μήνυση για πρόκληση σωματικών βλαβών). Γενικά οι κοινωνικές νόρμες επιτάσσουν την υποταγή, το συμβιβαστικό χαρακτήρα και την παθητικότητα ως αποδεκτές ή και θελκτικές γυναικείες συμπεριφορές. Όσες γυναίκες παραβιάζουν αυτή την εικόνα αποκλίνουν, ειδικά εάν προβαίνουν σε πράξεις αντεκδίκησης προς το σύζυγο που τις κακοποίησε (κατά την εκδίκαση τέτοιων περιπτώσεων αναμένεται από εκείνες να δείξουν μεταμέλεια, εφόσον θέλουν να αντιμετωπίσουν ελαφρύτερη ποινή, ενώ εκείνες που θα αποδώσουν την πράξη τους στο δικαίωμα της αυτοσυντήρησης και της επιβίωσης θα κριθούν αυστηρότερα). Η επιθετικότητα είναι χαρακτηριστικό των ανδρών στις περισσότερες από τις σημερινές κοινωνίες, γεγονός που δικαιολογεί πολλές πράξεις βίας εκ μέρους τους και αποκλείει κάθε γυναικεία αντίδραση⁴⁰.

Η κακοποίηση των γυναικών από τους συντρόφους τους είναι μια μαθημένη κοινωνική συμπεριφορά για άντρες και γυναίκες (διαγενεακός κύκλος της βίας). Οι εμπειρίες της βίας στο σπίτι κατά την παιδική ηλικία διδάσκουν στα παιδιά ότι η βία είναι φυσιολογική σε συγκεκριμένες περιπτώσεις. Έτσι, οι άντρες μαθαίνουν να χρησιμοποιούν τη βία και οι γυναίκες να την ανέχονται -ή τουλάχιστον να ανέχονται την επιθετική συμπεριφορά. Επιπλέον, η βία κατά γυναικών είναι συχνότερη σε κοινωνίες που η βία είναι συνηθισμένη σε συγκρούσεις και πολιτικούς αγώνες. Οι ιδεολογίες για την ανδρική ανωτερότητα νομιμοποιούν την πειθαρχία των γυναικών από τους άντρες -συχνά λόγω παραβάσεων των συντηρητικών γυναικείων ρόλων του φύλου- και τη χρήση της δύναμης σε αυτή τη διαδικασία (επομένως οι γυναίκες γίνονται τα κατάλληλα οχήματα για την επικύρωση της ανδρικής δύναμης). Η σημασία της διατήρησης της ενότητας ανδρών και γυναικών με κάθε κόστος, η έλλειψη νόμων για την προστασία των γυναικών και η μη πρέπουσα σημασία από την αστυνομία σε αυτά τα περιστατικά δημιουργούν ανοχή στη βία από τις οικογένειες ή και τις κοινωνίες. Οι ιδεολογίες για την ανδρική κυριαρχία επηρεάζουν τους νόμους, την αστυνομία, τα συστήματα δικαιοσύνης και τον τρόπο που αντιμετωπίζονται οι γυναίκες -γενικά, οι πιο συντηρητικοί άνδρες είναι πιθανότερο να κακοποιήσουν μια γυναίκα,

---

⁴⁰ Παπάνης, «Ελληνική Κοινωνική Έρευνα», <http://epapanis.blogspot.gr/>, πρόσβαση στις 14/7/2012

όπως και οι πιο φιλελεύθερες γυναίκες είναι πιθανότερο να κακοποιηθούν από τους άντρες⁴¹.

Αξίζει τέλος να πραγματευτούμε την απεικόνιση της ενδοοικογενειακής βίας στον κινηματογράφο μέσα από δύο ταινίες (ως αποτέλεσμα της επιρροής του γυναικείου κινήματος και των κοινωνικών και πολιτισμικών αλλαγών που έλαβαν χώρα μετά το 1968), καθώς ένα ισχυρό μέσο αποτυπώνει τη σχέση βίας και κοινωνικού πλαισίου και όπως έχει καταδειχθεί, ο κινηματογράφος αποτελεί ένα σημαντικό μέσο μαζικής επικοινωνίας και σε πολλές περιπτώσεις η έμφυλη αναπαράσταση σε αυτόν κινείται στα επίπεδα και πλαίσια της αναπαραγωγής των άνισων ρόλων των φύλων. Στην πρώτη ταινία («Μέχρι το Πλοίο», του Αλέξη Δαμιανού) η γυναίκα, ειδικά στην αγροτική ύπαιθρο, εξαρτάται οικονομικά και κοινωνικά από τον άνδρα. Τα στερεότυπα έχουν ως εξής: η άσχημη γυναίκα, εργαζόμενη και κάπως οικονομικά ανεξάρτητη, έχει έναν ωραίο αλλά άνεργο άντρα με τον οποίο φαίνεται ότι έχει ζήσει έντονη ερωτική ζωή. Στην ταινία, αλλά και στη ζωή, η άσχημη γυναίκα δε δικαιούται έναν ωραίο άντρα. Η βία του άντρα εναντίον της είναι λεκτική, ψυχολογική και σωματική (την εξευτελίζει και την χτυπά), έτσι μόνο υπερισχύει το φύλο του απέναντι στην πενιχρή οικονομική της αυτάρκεια και έτσι την κρατά σε συνεχή υποτέλεια. Θα ήταν πολύ ανατρεπτικό για την εποχή να φύγει η γυναίκα τελείως μόνη, να πάρει τη ζωή στα χέρια της. Στη δεύτερη ταινία («Ζωή», του Γ. Κατακουζηνού), η Ζωή ενώ δεν εργάζεται, δεν είναι νοικοκυρά· ενώ είναι παντρεμένη, δε θέλει να κάνει παιδιά. Είναι θύμα κακοποίησης από τους πρώτους μήνες του γάμου της. Ο άντρας της την χτυπά με αφορμές είτε τη συμπεριφορά της μπροστά σε φίλους τους, είτε για το μαγείρεμα, είτε για την αυθάδειά της ή την αδιαφορία της. Μετά, της ζητά συγνώμη και επανέρχεται η τάξη. Η κοπέλα αντιδρά και πηγαίνει στο σπίτι των γονιών της. Όμως, εκεί η μητέρα της (εκφραστής του νόμου του πατέρα) τη διώχνει. Στην ταινία αποτυπώνεται αρκετά σωστά το κοινωνικό και ψυχολογικό αδιέξοδο που βιώνουν οι κακοποιημένες γυναίκες, όταν δεν έχουν σε ποιον να μιλήσουν ή δε βρίσκουν ανταπόκριση στο οικογενειακό τους περιβάλλον. Αναπαρίσταται επιπλέον εδώ κάτι που είναι γνωστό στην έρευνα για τη βία, ότι ο βίαιος σύζυγος δεν είναι στην πλειοψηφία παράφρων ή δράκος, αλλά ένας κανονικός άντρας που θέλει να επιβάλλει υποταγή στη γυναίκα του μέσω της βίας. Μία άλλη αρετή της ταινίας είναι η απεικόνιση της Ζωής ως επιζήσασας, παρότι στο τέλος

---

⁴¹ <http://ethicsinhealth.org/wp-content/uploads/2012/01/intimate-partner-violence-jewkes.pdf>, πρόσβαση στις 19/10/2012

χάνει τη ζωή της. Η Ζωή -συμβολικό το όνομα της ηρωίδας- παλεύει για να ζήσει διαφορετικά (δηλαδή εκτός κοινωνικής νομιμότητας) και αγωνίζεται για να ξεφύγει από την κακοποίηση. Συμπερασματικά και στις δύο ταινίες⁴², παρ'ότι απέχουν χρονολογικά 30 χρόνια η μία από την άλλη, το αίτιο άσκησης της βίας είναι το ίδιο. Η γυναίκα αποτελεί είδος συναλλαγής και, όταν παραβαίνει το νόμο του πατέρα ή του συζύγου και διεκδικεί αυτό που δικαιωματικά δεν της ανήκει, δηλαδή την αυτοτέλειά της, πρέπει να τιμωρηθεί.

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας επισημαίνει ότι η κοινωνική οπτική του φύλου πρέπει να περιλαμβάνεται σε όλα τα προγράμματα και τις πολιτικές, για να διατηρηθεί η ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών. Οι γυναίκες που υφίστανται κοινωνικές διακρίσεις με βάση το φύλο αντιμετωπίζουν ανισότητες στην κατοχή πολιτικών, νομικών, κοινωνικών και οικονομικών δικαιωμάτων, στην άσκησή τους και στην κατοχή πηγών, όπως γης και κεφαλαίου. Πρόσθετα, δεν πρέπει να παραγνωρίζεται το γεγονός ότι το φύλο καθορίζεται από τη φύση, ενώ το κοινωνικό φύλο από την κουλτούρα (Adana, Arslantas,....., Sahin, 2011).

Συμπερασματικά επομένως, η φυλή και η εθνικότητα φαίνεται ότι είναι κοινωνικά κατασκευάσματα περισσότερο, παρά βιολογικές κατηγορίες. Χαρακτηριστικό στερεότυπο αποτελεί το γεγονός ότι τα υψηλότερα επίπεδα βίας σε εθνικές και φυλετικές μειονότητες (σε σχέση με λευκές κοινότητες) οφείλονται σε ανεπάρκεια ή παθολογία στις αξίες και τον τρόπο ζωής των μειονοτήτων. Η πολιτισμική ευαισθησία όμως δε δικαιολογεί τη βία: η κακοποίηση των μελών της οικογένειας αποτελεί καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και δεν πρέπει να δικαιολογείται λόγω πολιτισμικών διαφορών (Malley-Morrison and Hines, 2007).

---

⁴² http://www.soc.uoc.gr/gender/documents/Gend_Trans_Proceedings.pdf, πρόσβαση στις 14/7/2012

4. Συνέπειες ενδοοικογενειακής βίας

Με βάση τις προηγούμενες αναφορές στο φαινόμενο της βίας κατά των γυναικών, κρίνεται σκόπιμο να πραγματευτούμε στο παρόν κεφάλαιο τις πολύπλευρες, αλληλοσυνδεδεμένες και πολλαπλές συνέπειές του τόσο στα ίδια τα θύματα, όσο και σε άλλους-άμεσους ή έμμεσους-αποδέκτες του.

Σύμφωνα με την Παγκόσμια Τράπεζα, η βία κατά των γυναικών αποτελεί μεγάλο κίνδυνο για τη δημόσια υγεία και σοβαρή αιτία θανάτου και αναπηρίας για τις γυναίκες ηλικίας 16 έως 44 ετών. Οι επιπτώσεις της βίας έχουν και οικονομική διάσταση, η οποία δεν αφορά μόνο το κόστος παροχής υπηρεσιών στήριξης στις κακοποιημένες γυναίκες, αλλά και την εξοικονόμηση πόρων που η πρόληψη δύναται να επιφέρει στους προϋπολογισμούς των κοινωνικών πολιτικών στέγασης, υγείας, κοινωνικής ασφάλισης και πρόνοιας και της λειτουργίας του ποινικού συστήματος (Βιβιλάκη, Δάγλα και Πατελάρου, 2008). Σύμφωνα με έρευνα του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας (2005), μία στις τρεις γυναίκες θα υποστεί κατά τη διάρκεια της ζωής της κάποια μορφή βίας. Το Συμβούλιο της Ευρώπης μάλιστα, το 2002, χαρακτήρισε το συγκεκριμένο πρόβλημα ως «επείγουσας σημασίας ζήτημα Δημόσιας Υγείας» (Διομήδους,....Λιάσκος, 2008) ενώ σύμφωνα με επόμενη μελέτη του Π.Ο.Υ. το 2006 (Sukhera,...Morse, 2012), η επικράτηση της βίας κατά γυναικών κυμαίνεται από 15%-71%. Αναφερόμενοι ξανά στον Π.Ο.Υ., διαπιστώνουμε ότι η φυλετική βία συμβαίνει σε υψηλά ποσοστά (αν και λόγω στίγματος και ντροπής μπορεί να υποαναφέρονται τα κρούσματα κακοποίησης) και σχετίζεται με ψυχικές διαταραχές. Περιλαμβάνει ένα μεγάλο εύρος ειδών κακοποίησης (όπως ψυχολογική, ψυχική, σεξουαλική) με γεωγραφικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά. Τα είδη αυτά έχουν διαφορετική επίδραση στην πνευματική υγεία κάθε γυναίκας (πχ μέσω της χρήσης αλκοόλ), ιδιαίτερα η ψυχολογική κακοποίηση, η οποία είναι πιο συχνή από την σωματική και σχετίζεται περισσότερο με ψυχικές διαταραχές. Οι συνέπειες είναι δυνατό να παραμένουν πολλά χρόνια μετά το συμβάν, ιδιαίτερα όταν υπάρχουν υψηλά επίπεδα έντασης, σοβαρότητας και διάρκειας της επίθεσης -αποτελούν μέρος του συνδρόμου κακοποιημένης γυναίκας, όπου είναι σημαντικός προβλεπτικός παράγοντας επισκέψεων στον γιατρό και αυξημένης χρήσης υγειονομικών υπηρεσιών (Ludermir,.....Jansen, 2008).

Εξετάζοντας τις συνέπειες για την ευρεία κοινωνία και το θύμα, καταλήγουμε σε αρνητικά αποτελέσματα, όπως είναι ο πόνος, ο φόβος και η δυστυχία, η μείωση της παραγωγικής συνεισφοράς των γυναικών στην οικογένεια-την οικονομία-την κοινωνική ζωή, η εξάντληση πόρων από τις κοινωνικές υπηρεσίες-το σύστημα δικαιοσύνης-τους εργοδότες, τα μειωμένα εκπαιδευτικά επιτεύγματα από τις γυναίκες- τα παιδιά τους- τους θύτες, άρα γενικότερα η μείωση προόδου της κοινωνίας. Συνοπτικά αναφέρονται ως σημαντικότερες συνέπειες τα προβλήματα υγείας που συνδέονται με συναισθηματικές και ψυχικές συνέπειες στις γυναίκες και τα παιδιά, η κοινωνική απομόνωση, η οικονομική αβεβαιότητα και ο θάνατος⁴³.

Οι Παπαγιαννοπούλου και Γκούβα (2009) υποστηρίζουν ότι η ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών έχει προσδιοριστεί ως σημαντικό πρόβλημα δημόσιας υγείας με σοβαρές συνέπειες για τις γυναίκες, προσβάλλοντας τη φυσική και συναισθηματική τους ακεραιότητα τόσο βραχυπρόθεσμα όσο και μακροπρόθεσμα, με σημαντικό κοινωνικό αντίκτυπο. Ασκείται μέσω της σωματικής και σεξουαλικής κακοποίησης, της λεκτικής επιθετικότητας, της συναισθηματικής και ψυχολογικής κακομεταχείρισης, της οικονομικής αποστέρησης και της κοινωνικής κακομεταχείρισης. Επιφέρει επιπτώσεις σε ατομικό, πολιτικό, κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο και αποτελεί μία από τις κυρίαρχες μορφές παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, καθώς στερεί το δικαίωμα ισότητας ανάμεσα στις γυναίκες και τους άνδρες. Επιπρόσθετα, προσβάλλει την ασφάλεια, την αξιοπρέπεια και την αυτοεκτίμηση των γυναικών, καθώς και το δικαίωμα στις θεμελιώδεις ελευθερίες. Στην έρευνα του ΚΕΘΙ το 2003⁴⁴ τονίζεται πως η κακοποίηση των γυναικών -ως καταστρατήγηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων- έχει προεκτάσεις και επιπτώσεις σε ατομικό, πολιτικό, κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο. Επηρεάζει και άλλα μέλη της οικογένειας του θύματος, επιφέρει αρνητικές συνέπειες στην υγεία του (σωματική και ψυχική), προκαλεί τον κοινωνικό αποκλεισμό του, ευνοεί την αναπαραγωγή διαστρεβλωμένων κοινωνικών ρόλων και μεταφράζεται σε τεράστιο κόστος στον κρατικό προϋπολογισμό. Σε άλλη έρευνα του ΚΕΘΙ της ίδιας χρονιάς⁴⁵, επισημαίνονται οι σοβαρές σωματικές, σεξουαλικές, ψυχολογικές, οικονομικές και

---

⁴³http://www.isotita.gr/var/uploads/POLICIES/PLHROFORIAKO%20YLIKO/Violence%20against%20women_gender%20equality_social%20inclusion_health_EC_2010.pdf, πρόσβαση στις 13/12/2012

⁴⁴http://www.kethi.gr/attachments/111_ENDOOIKOGENEIAKH_BIA_KATA_GYNAIKWN.pdf, πρόσβαση στις 10/9/2012

⁴⁵http://www.kethi.gr/attachments/112_GYNAIKES_PSYXOKOINWNIKES_DIASTASEIS.pdf, πρόσβαση στις 2/7/2013

κοινωνικές διαστάσεις της βίας (αρκετές μορφές της συνυπάρχουν), που καταλύουν την αυτονομία της γυναίκας και καταπατούν το δικαίωμά της για ατομική ελευθερία και ασφάλεια. Δίνοντας έμφαση στην ψυχική υγεία της γυναίκας, αναφέρονται 3 συγκεκριμένα χαρακτηριστικά της βίας που μπορούν να προκαλέσουν Μείζονα Καταθλιπτική Διαταραχή και αυτά συνίστανται στην ταπείνωση και τον εξευτελισμό, στο χαμηλό κοινωνικό επίπεδο και τη κοινωνικο-οικονομική υποτέλεια και στην έλλειψη διεξόδου, συνοδευμένη από το υποκειμενικό αίσθημα της παγίδευσης. Άλλες ψυχο-συναισθηματικές συνέπειες που απορρέουν από την κακοποίηση είναι ο χωρισμός, η κατάθλιψη, η οικονομική εξάρτηση, η κοινωνική απομόνωση, ο εκφοβισμός, οι φοβίες, η σωματοποίηση συμπτωμάτων, ο αυτοκτονικός ιδεασμός και η μετατραυματική διαταραχή. Σε αυξημένο κίνδυνο φαίνεται πως βρίσκονται οι γυναίκες που έχουν βιώσει στην παιδική ηλικία κακοποίηση και οι γυναίκες νεαρής ηλικίας.

Οι Malley-Morrison and Hines (2007) ισχυρίζονται ότι η ενδοοικογενειακή βία αποτελεί εθνικό θέμα δημόσιας υγείας που καταλήγει σε εκατοντάδες θανάτους, τραυματισμούς, ψυχικές διαταραχές και χαμένες ημέρες δουλειάς και σχολείου κάθε χρόνο, ενώ η American Psychiatric Association δίνει έμφαση με τη σειρά της στις εξής σωματικές, ψυχικές και κοινωνικές συνέπειες της βίας⁴⁶: στο φόβο της γυναίκας (να μείνει και να επαναθυματοποιηθεί ή να φύγει και να δεχτεί μεγαλύτερη επίθεση), στη μαθημένη απελπισία, στο μετατραυματικό στρες και γενικότερα, σε δυσμενείς επιπτώσεις στο ιατρικό-δικαστικό-οικονομικό σύστημα. Επιπρόσθετα η Παππά (2012), εντάσσοντας τις κακοποιημένες από τον σύντροφο γυναίκες σε ευάλωτη κοινωνική ομάδα υψηλού κινδύνου, κάνει λόγο για τα γενικά τους χαρακτηριστικά (ανήκουν στις ομάδες του πληθυσμού που έχουν περιορισμένη ή καθόλου πρόσβαση σε κοινωνικά και δημόσια αγαθά, και δυσκολεύονται ή αδυνατούν σε πολλά επίπεδα και σε διάφορους τομείς να έχουν ποιότητα ζωής -στη στέγη, στην εργασία, στο ικανοποιητικό εισόδημα, στην εκπαίδευση, στην ιατρική περίθαλψη και στη κοινωνική ασφάλιση). Στη συνέχεια, αναλύει πιο συγκεκριμένα τα συναισθήματά τους και δίνει έμφαση στο στίγμα που τα συνοδεύει, καθώς τα άτομα αυτών των πληθυσμιακών ομάδων είναι στιγματισμένα, συχνά ζουν απομονωμένα βιώνοντας τον κοινωνικό ρατσισμό, αλλά παράλληλα νιώθουν άγχος, φόβο, ανασφάλεια, ακόμα και θυμό. Αισθάνονται και βιώνουν την απόρριψη, που εκφράζεται με τον αποκλεισμό τους από τις συλλογικές εκδηλώσεις και

---

⁴⁶ <http://www.apa.org/about/awards/partner-violence.pdf>, πρόσβαση στη 1/2/2013

δραστηριότητες. Είναι σύνηθες τα άλλα μέλη της κοινωνίας να αποφεύγουν αυτά τα άτομα κατ' επανάληψη και επομένως ο κοινωνικός στιγματισμός τα οδηγεί σε μια αντίδραση προς την υπάρχουσα κοινωνική πραγματικότητα και βιώνουν έντονα το αίσθημα της μοναξιάς, της απόρριψης και της περιθωριοποίησης. Ενίοτε παρατηρούνται εντάσεις ακόμα και μεταξύ τους, καθώς τα κοινωνικά προβλήματα διογκώνονται και τα άτομα ζουν αποκλεισμένα, με αποτέλεσμα το κόστος να είναι ψυχολογικό, κοινωνικό, πολιτισμικό και οικονομικό.

Το στίγμα, την αβεβαιότητα και τον φόβο των γυναικών μετά από κάθε περιστατικό κακοποίησης δείχνει και ο Al-Badayneh (2012), ενώ σε κοινωνικό επίπεδο, η βία και το κοινωνικό στίγμα που τη συνοδεύει επηρεάζουν την ικανότητα των γυναικών να συμμετέχουν και να συνεισφέρουν πλήρως στις κοινότητές τους και αυξάνει την πιθανότητα μη ευρέσεως εργασίας, φτώχειας, κοινωνικής απομόνωσης και σχολικής διαρροής. Συνδέεται ακόμα η βία με σωματικές επιπτώσεις (κατάγματα, μελανιές, θάνατο, χρόνιους πόνους, προβλήματα εντέρου), με HIV, με διακρίσεις και άνιση δύναμη στη σχέση αντρών και γυναικών, αλλά και με οικονομικές επιπτώσεις (Blanchfield,....Seelke, 2009).

Ο Levy (2008) ξεκινώντας με τις συνέπειες στις χώρες που δεν αξιοποιούν πλήρως το δυναμικό τους, προχωρά στον αρνητικό αντίκτυπο στη βιωσιμότητα της οικογένειας, στο στιγματισμό του θύματος και στη μειωμένη αναζήτηση ιατρικής βοήθειας και τέλος σε σωματικές συνέπειες (συνηθέστερες είναι οι χρόνιοι πόνοι, οι αναπηρίες, οι διαταραχές διατροφής, το μετατραυματικό στρες, τα σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα, η χρήση ουσιών, ο φόβος, ο θυμός, η ενοχή, η ντροπή, η αδυναμία, η αποτυχία και η εξάρτηση). Επιπρόσθετα, σε επίπεδο της ευρύτερης κοινωνίας, με την κακοποίηση των γυναικών σχετίζεται η φτώχεια, η στέρηση, η φτωχή εκπαίδευση, η έλλειψη ευκαιριών, η αντικειμενοποίηση των γυναικών και οι αντιλήψεις περί ανδρισμού, το AIDS, η χρήση ουσιών και η οικονομική και συναισθηματική εξάρτηση των θυμάτων από τον κακοποιητή (Ebbe, Das, 2010).

Τα σημαντικότερα και συνηθέστερα βραχυπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα σωματικά και ψυχικά επακόλουθα της ενδοοικογενειακής κακοποίησης όπως δείχνουν αρκετές μελέτες (Beydoun,.....Zonderman, 2012, Kanagaratnam, Mason,....Toner, 2012, Koziol-McLain,....Fyfe, 2008, Koziol-McLain, 2001, Simister, 2012)⁴⁷ είναι ο

---

⁴⁷ <http://www.isotita.gr/index.php/publication/c7/>, πρόσβαση στις 7/11/2012

τραυματισμός, η αναπηρία, ο χρόνιος πόνος, η αρθρίτιδα, οι πονοκέφαλοι και οι ημικρανίες, τα γαστρεντερικά προβλήματα, οι σεξουαλικές επιθέσεις, οι κολπικές αιμορραγίες και τα σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα, οι επιπλοκές στην εγκυμοσύνη, η χρήση ουσιών, η κοινωνική δυσλειτουργία, οι οικονομικές απώλειες, η αϋπνία, το σύνδρομο μετατραυματικού στρες, το άγχος, η καταθλιπτική διαταραχή και η επιλόχειος κατάθλιψη, τα ψυχοσωματικά συμπτώματα (εκζέματα, κρίσεις πανικού, κοιλιακά άλγη, κολικοί του εντέρου), η υπονόμηση της ενέργειας των γυναικών και η διάβρωση της αυτοπεποίθησής τους, οι αυτοκτονικές σκέψεις και ο θάνατος.

Η υποστήριξη από την κοινωνία επισημαίνεται ως ιδιαίτερα σημαντική για τη μείωση των αρνητικών ψυχολογικών επιπτώσεων (μείωση αυτοκτονιών, αύξηση της αυτοεκτίμησης) τόσο στους άντρες όσο και στις γυναίκες θύματα. Επιπλέον, η σεξουαλική ή σωματική βία είναι οι πιθανότερα αναφερόμενες μορφές βίας από τις γυναίκες κατά τη διάρκεια της ζωής τους, καθώς και τα θέματα ελέγχου και δύναμης που δεν περικλείουν σωματική ή σεξουαλική κακοποίηση (Coker,...Smith, 2002). Κατά τον μελετητή της αυτοκτονικής συμπεριφοράς Durkheim *«οι γυναίκες είναι λιγότερο επιρρεπείς στην αυτοκτονία γιατί τείνουν να κατοικούν στην προστατευτική οικογενειακή σφαίρα και δε σαχλαμαρίζουν για τις υποθέσεις του κόσμου»*. Οι πολιτισμικές έννοιες και η αποδοχή της αυτοκτονικής συμπεριφοράς ποικίλουν και πολλές φορές οι αυτοκτονικές συμπεριφορές στιγματίζονται αρκετά -οι οποίες συμπεριφορές είναι πιθανό να σχετίζονται με αυξημένο άγχος λόγω αλλαγής του ρόλου τους ή λόγω χαμηλών επιπέδων θρησκευτικών πιστεύω. Η υψηλή συχνότητα αυτοκτονικών ιδεασμών και αποπειρών (από τους παράγοντες που συμβάλλουν περισσότερο στο παγκόσμιο φορτίο της ασθένειας) και η ισχυρή σχέση τους με τη βία κατά των γυναικών (τόσο κατά την παιδική ηλικία όσο και στην ενήλικη ζωή) απεικονίζουν την ανάγκη ιεράρχησης της βίας για την ανάπτυξη στρατηγικών μείωσης αυτοκτονιών στις γυναίκες. Η αυξημένη αυτονομία και η διαθέσιμη κοινωνική υποστήριξη μπορεί να ρυθμίζουν τις σχέσεις ανάμεσα στο χαμηλό επίπεδο ψυχικής υγείας και στη βία και στις μεταβλητές των προτύπων του φύλου μέσω μετριασμού των αισθημάτων απομόνωσης και απελπισίας (Devries,...Garcia-Moreno, 2011).

Οι Follingstad και συνεργάτες (2012) ερευνώντας το άγχος των κακοποιημένων γυναικών, παρατηρούν ότι μεγάλα επίπεδα συμπτωμάτων άγχους (με σωματοποιημένα συμπτώματα) εντοπίζονται στις γυναίκες που ήταν περισσότερο αφοσιωμένες και

δεσμευμένες στη σχέση τους -η αφοσίωση μεγαλώνει, όσο μεγαλύτερο είναι το άγχος για να πετύχουν και να διατηρήσουν τη σχέση τους, η οποία χαρακτηρίζεται από αγχώδη προσκόλληση. Επιπλέον, οι γυναίκες με μεγαλύτερη ικανοποίηση δεν αναφέρουν συμπτώματα κακής ψυχικής υγείας.

Σε μια προσπάθεια ερμηνείας των καταθλιπτικών συμπτωμάτων και της αιτιολογίας τους συνδυαστικά με την κακοποίηση, παρατηρείται σύνδεση μεταξύ ενδοοικογενειακής βίας και προβλημάτων κατάθλιψης στις γυναίκες, όμως οι γυναίκες διαφέρουν στη σοβαρότητα και το μέγεθος των συναισθηματικών τους αντιδράσεων στην κακοποίηση και κάποιες μπορούν να είναι ανθεκτικές παρά την έκθεσή τους σε τόσο ακραίο στρες. Οι 3 τύποι βίας (σωματική, ψυχολογική, σεξουαλική) συνδέονται θετικά με γνωστικά σχήματα και εκείνα με τη σειρά τους συνδέονται θετικά με την κατάθλιψη. Η αποσύνδεση και η απόρριψη κρίνονται ως οι πιο σημαντικοί τομείς, καθώς περιλαμβάνουν γνωστικά σχήματα όπως την εγκατάλειψη, την κακοποίηση και την ελαττωματικότητα, τα οποία μπορεί να ενεργοποιηθούν ιδιαίτερα όταν οι γυναίκες ή τα παιδιά είναι θύματα ακραίας βίας. Κατά τις συναισθηματικές θεωρίες για το τραύμα, αυτά τα γνωστικά σχήματα μπορεί να είναι τα αποτελέσματα του τραύματος (οι τραυματικές εμπειρίες της κακοποίησης μπορεί να διαταράξουν τα γνωστικά σχήματα για τους εαυτούς τους και τον κόσμο και να παράγουν αρνητική γνώση -πχ ο κακοποιητής μέσω της συστηματικής και επαναλαμβανόμενης επιβολής του ψυχολογικού τραύματος, καταστρέφει την αίσθηση του εαυτού του θύματος σε σχέση με τους άλλους, πληγώνει την αυτονομία του και καλλιεργεί παθολογική προσκόλληση σε αυτόν). Επίσης, τα γνωστικά σχήματα μπορεί να συνιστούν διαρκείς βαθύτερες δομές, οι οποίες έχουν τις ρίζες τους στην παιδική ηλικία και παραμένουν κρυμμένες μέχρι να ενεργοποιηθούν από γεγονότα σχετικά με αυτές. Ακόμα, σύμφωνα με τη θεωρία προσκόλλησης του Bowlby, η αύξηση των καταθλιπτικών συμπτωμάτων συμβαίνει όταν το ευάλωτο άτομο (το οποίο χαρακτηρίζεται από ανασφαλή προσκόλληση) βιώνει στρεσογόνους παράγοντες στη σχέση, οι οποίοι ενεργοποιούν το σύστημα προσκόλλησης, ενισχύοντας τις αρνητικές πεποιθήσεις για τον εαυτό του ατόμου και τους άλλους. Τέλος, τα γνωστικά σχήματα ενεργοποιούνται όχι μόνο από το βίωμα της βίας, αλλά και από την ίδια την καταθλιπτική διάθεση. Τα μοντέλα της γνωστικής προδιάθεσης κατάθλιψης προτείνουν ότι η κατάθλιψη είναι πιθανότερο να προκύψει από μια αλληλεπίδραση μεταξύ δυσμενών συνθηκών και εγγενών γνωστικών

χαρακτηριστικών που αυξάνουν τον κίνδυνο για καταθλιπτική διάθεση. Γνωστικές μεταβλητές που έχουν προταθεί για εξουδετέρωση του αντίκτυπου των αρνητικών γεγονότων είναι η αυτο-πολυπλοκότητα, η αυτο-αρμοδιότητα και ο προσανατολισμός στην επίλυση προβλημάτων. Συγκεκριμένα για την ψυχολογική προσαρμογή των γυναικών σημαντική είναι η καταπολέμηση της αυτοενοχοποίησης και της χαμηλής αίσθησης αυτοελέγχου, η συνειδητοποίηση της αξίας του εαυτού και η τόνωση της ιδέας για τον εαυτό.

Το μοντέλο του Young υποστηρίζει ότι οι γυναίκες με πολλά δυσπροσαρμοστικά σχήματα βιώνουν παρόμοια επίπεδα κατάθλιψης είτε βιώνουν στρεσογόνους παράγοντες είτε όχι. Λόγω του ρόλου των αλληλεπιδράσεων με τους άλλους στην ανάπτυξη της αυτο-παρουσίασής μας, η εμπειρία της βίας μπορεί να αποβεί ιδιαίτερα επιζήμια για γνωστικά σχήματα όπως η αξία και η αποτελεσματικότητα του εαυτού (Calvete,....Corral, 2007).

Η Stanko (1985) ερμηνεύει την παρουσία όλων των αρνητικών σωματικών και ψυχικών συμπτωμάτων στη ζωή των γυναικών θυμάτων βίας ως εξής: για μια χρονική περίοδο-μέρες/μήνες/χρόνια- πολλές κακοποιημένες γυναίκες πιάνονται στον ιστό της βίας, ανίκανες να προβλέψουν πότε θα συμβεί περισσότερη βία ή γιατί συμβαίνει. Κατά την περίοδο αυτή, λαμβάνουν χώρα πολλά συμπτώματα που μειώνουν την ικανότητα της γυναίκας να δραπετεύσει από την κατάσταση. Εξαιτίας της κακοποίησης από τον σύντροφο αλλά και του αποκλεισμού τους από τη συμμετοχή στην κοινωνία, βλέπουν λοιπόν τον εαυτό τους ως αποτυχία και ως αντικείμενο συμφωνίας και επίκρισης που επιβάλλεται από τους άντρες, από των οποίων την προστασία και την υποστήριξη εξαρτώνται και με τα ονόματα των οποίων είναι γνωστές.

Στη διατριβή του ο Γατσάς (2008) καταθέτει πως η προσωπικότητα των θυμάτων δεν είναι επαρκώς δομημένη και εμφανίζουν χαμηλή αυτοεκτίμηση και αυτοεικόνα, έλλειψη εμπιστοσύνης του εαυτού τους και θεωρούν τον εαυτό τους ανάξιο να τύχει καλής μεταχείρισης. Πολλές φορές προέρχονται από δυσλειτουργικές οικογένειες με αυταρχικό, εσωστρεφές και άκαμπτο οικογενειακό περιβάλλον το οποίο κάνει τις γυναίκες περισσότερο ευάλωτες σε πιθανή θυματοποίηση, με δυσκολία στην ανάπτυξη μηχανισμών ψυχολογικής θωράκισης και αίσθημα προσωπικής και κοινωνικής ανεπάρκειας. Κατά συνέπεια, έχουν έλλειψη ικανοτήτων, προσόντων αλλά και δυνατοτήτων να προασπίσουν τον εαυτό τους και τα δικαιώματά τους, πιστεύουν πως

οφείλουν να φέρονται καλά στον καθένα ανεξάρτητα από τη δική του συμπεριφορά απέναντί τους και πως δεν πρέπει να διαμαρτύρονται και να εκφράζουν τα συναισθήματά τους. Πολλές φορές έχουν φοβίες αποδοκιμασίας ή απόρριψης, φόβο για το άγνωστο, φόβο ότι κάνουν λάθος, φόβο να διεκδικήσουν, είναι καχύποπτα άτομα και πιστεύουν ότι κανείς δεν μπορεί να τα βοηθήσει

Στη μελέτη τους οι Follingstad και συνεργάτες (1990) αποδεικνύουν ότι η έκταση στην οποία οι γυναίκες πιστεύουν τις απειλές και τη γελοιοποίηση από τους άντρες ή θεωρούν δικαιολογημένη την κακοποιητική τους συμπεριφορά είναι παράγοντας που καθορίζει τις επιπτώσεις της συναισθηματικής τους κακοποίησης. Οι κακοποιητικοί σύντροφοι συχνά βασίζονται στη χρήση της καταναγκαστικής δύναμης (όπως με τη χρήση απειλών για σωματική βλάβη) για να εγκαταστήσουν κυριαρχία πάνω στις κακοποιημένες γυναίκες. Πρόσθετα, η γελοιοποίηση είναι η μορφή συναισθηματικής κακοποίησης που αναφέρουν περισσότερο οι γυναίκες και τη θεωρούν ως τη χειρότερη μορφή (καθώς επηρεάζει την αυτοεκτίμησή τους και καταστρέφει την ικανότητά τους να νιώσουν καλά με τον εαυτό τους), με αρνητικό αντίκτυπο στο μεγαλύτερο ποσοστό, καθώς οι συνέπειές της μπορεί να είναι καταστροφικές (ακολουθούν οι απειλές για κακοποίηση είτε προς την ίδια ή προς τα μέλη της οικογένειάς της και μετά η ζήλια/κτητικότητα, η καταστροφή της προσωπικής ιδιοκτησίας της γυναίκας και ο οικονομικός και κοινωνικός περιορισμός -ο οποίος συμβαίνει σε πολύ υψηλή συχνότητα). Γενικά, οι γυναίκες ισχυρίζονται ότι η συναισθηματική κακοποίηση έχει πιο σοβαρό αντίκτυπο στις ίδιες από τη σωματική, ίσως γιατί η πρώτη δεν είναι δείκτης του πότε θα συμβεί η δεύτερη.

Λόγω της συναισθηματικής κακοποίησης, προκαλούνται μακροπρόθεσμες συνέπειες στην αυτοεκτίμηση της γυναίκας, που με τη σειρά της μειώνει την ικανότητά της να αντιμετωπίσει την κακοποίηση, επομένως συμβάλλει στη διατήρηση του κύκλου της βίας. Η χαμηλή αυτοεκτίμηση αυξάνεται όσο η γυναίκα θεωρεί δικαιολογημένη τη γελοιοποίησή της από τον άντρα, όσο την απειλεί ότι θα φύγει από τη σχέση ή όσο επηρεάζει τη συμπεριφορά της (μερικές φορές και η ίδια η γυναίκα θέτει περιορισμούς στη συμπεριφορά της, ώστε ο άντρας να μην έχει λόγο να αμφισβητεί τις πράξεις της).

Λίγα γνωρίζουμε για τους προστατευτικούς παράγοντες (Levendosky,...Davidson, 2004), αν και συνδέεται η θετική κοινωνική υποστήριξη με την καλή σωματική και ψυχική υγεία -είναι σημαντική (ιδιαίτερα η στοχευμένη, πρακτική υποστήριξη, όχι τόσο

η πληροφόρηση) ανάμεσα στα διάφορα στάδια της ζωής των γυναικών (στην εγκυμοσύνη έχει γενικά θετικό αντίκτυπο στην ψυχική υγεία, την αυτοεκτίμηση και τη μακροπρόθεσμη λειτουργία της ίδιας της μητέρας, αλλά και του παιδιού), ενώ η αρνητική κοινωνική υποστήριξη συνδέεται με φτωχότερη λειτουργικότητα της ψυχικής υγείας. Τα αρνητικά αποτελέσματα των επικριτικών διαπροσωπικών αλληλεπιδράσεων συνήθως έχουν ισχυρότερα αποτελέσματα στο άτομο από τις θετικές αλληλεπιδράσεις (οι επικρίσεις μπορεί να ακυρώσουν την επιρροή της θετικής υποστήριξης), ενώ οι προστατευτικοί παράγοντες προσφέρουν περισσότερο στις γυναίκες που θυματοποιούνται μικρότερο χρονικό διάστημα.

Οι σοβαρά κακοποιημένες γυναίκες τείνουν να είναι κοινωνικά απομονωμένες και με έλλειψη ατόμων στην κοινωνία που μπορούν να τους παρέχουν υποστήριξη. Οι λόγοι για τους οποίους μια γυναίκα που θυματοποιείται σοβαρά έχει λιγότερους υποστηρικτές και χαμηλότερη κοινωνική στήριξη είναι η απομόνωση της γυναίκας από τον θύτη με σκοπό τον έλεγχό της, η περιορισμένη πρόσβασή της σε οικονομικούς και κοινωνικούς πόρους και η υποβάθμιση ή η μη αποκάλυψη της κακοποίησης από τις γυναίκες λόγω ντροπής ή λόγω αισθήματος ότι δε μπορεί κανείς να τις βοηθήσει- έτσι το υποστηρικτικό δίκτυο μπορεί να μη γνωρίζει τι συμβαίνει. Επίσης μπορεί να παίζει ρόλο το κοινωνικό-οικονομικό επίπεδο (οι υποστηρικτές που βρίσκονται χαμηλά σε αυτό το επίπεδο, μπορεί να είναι ήδη αρκετά στρεσαρισμένοι για να ασχοληθούν και με άλλα πρόσωπα) ή οι προσδοκίες των άλλων, που διαμορφώνουν την κοινωνική ταυτότητα του υποκειμένου και ομοιάζουν με αυτό (μπορεί και οι άλλοι να είναι θύματα βίας, να μην έχουν διαθέσιμους συναισθηματικούς ή οικονομικούς πόρους για βοήθεια, να ελαχιστοποιούν τη σημασία του γεγονότος ή να ενισχύουν την κοινωνική ταυτότητα της κακοποιημένης γυναίκας).

Οι Coolidge και Andreson (2002) προσθέτουν πως η μη έγκαιρη διάγνωση και αντιμετώπιση των ψυχικών δυσλειτουργιών των γυναικών λόγω κακοποίησης, μπορεί να οδηγήσει σε χρόνιες, περισσότερο ανθεκτικές μορφές ψυχοπαθολογίας. Ο Gregg (2003), πέρα από τη συναισθηματική κακοποίηση και το τραύμα των θυμάτων βίας, ισχυρίζεται πως κάποια άτομα δεν ανακάμπτουν τελείως, ενώ ως βία ορίζει και την άρνηση βασικών αγαθών και ικανοποίησης αναγκών.

Θύματα ίδιων μορφών βίας μπορεί να έχουν διαφορετικές αντιδράσεις ή και το ανάποδο. Μπορεί οι ψυχο-συναισθηματικές επιπτώσεις να μειωθούν ή να μετριαστούν,

αλλά το θύμα να μην είναι το ίδιο άτομο που ήταν πριν την κακοποίηση. Γενικά οι συνέπειες είναι όπως μια πέτρα που πέφτει στο νερό και δημιουργεί συνεχώς όλο και μεγαλύτερους κύκλους, καθώς επηρεάζονται τα θύματα, οι οικογένειες και ολόκληρη την κοινωνία. Πέρα όμως από τις σωματικές και ψυχικές επιπτώσεις υπάρχουν και οι οικονομικές, υλικές και άυλες (υλικές: ιατρικής και ψυχικής φροντίδας, αστυνομικών υπηρεσιών-φυλακής, πρόστιμα, καταστροφή περιουσίας, μειωμένη παραγωγικότητα στη δουλειά, προγράμματα για πρόληψη ή βοήθεια θυμάτων/ άυλες: απώλεια ποιότητας ζωής-η οποία δεν είναι εύκολο να αποτιμηθεί, όπως και ο πόνος, ο φόνος, ο βιασμός, η μη συντροφικότητα)⁴⁸.

Οι σοβαρές συνέπειες ειδικότερα του συζυγικού βιασμού τόσο στη σωματική όσο και στην ψυχική υγεία των γυναικών έχουν μελετηθεί από την Παπαδομαρκάκη⁴⁹. Η πράξη του συζυγικού βιασμού γίνεται αντιληπτή από το θύμα σαν την απόλυτη απομυθοποίηση της ρομαντικής συζυγικής σχέσης. Πρόκειται για μία εμπειρία περισσότερο αγχογόνα και από τη σωματική κακοποίηση, επειδή η γυναίκα συχνά πιστεύει ότι έχει τη δυνατότητα να αρνηθεί το σεξ, ή επειδή ο άνδρας της μπορεί να το αποκτήσει ανά πάσα στιγμή. Έτσι, υποβάλλεται σε ένα καθεστώς διαρκούς τρόμου μίας νέας επίθεσης, είτε είναι ξύπνια, είτε κοιμάται. Επιπλέον, η καθημερινή επαφή με το θύτη είναι από μόνη της μία στρεσογόνα κατάσταση

Ειδικότερα για τον ιό HIV ως συνέπεια της αναγκαστικής χωρίς προφυλάξεις σεξουαλικής δραστηριότητας, υπάρχει ισχυρή συσχέτιση ανάμεσα στην ενδοοικογενειακή κακοποίηση και στη μόλυνση από τον ιό (συμβαίνει 3 φορές περισσότερο σε γυναίκες που υφίστανται ενδοοικογενειακή βία-12% στις ΗΠΑ, ίσως και μεγαλύτερα τα ποσοστά λόγω μειωμένων αναφορών των γυναικών για ενδοοικογενειακή βία). Οι πιθανές αιτίες είναι 4: το αναγκαστικό σεξ με μολυσμένο από τον ιό άντρα, η μειωμένη συζήτηση (ιδιαίτερα στις νέες γυναίκες) ή ο συμβιβασμός σχετικά με τις προφυλάξεις στο σεξ, το γεγονός ότι οι κακοποιημένες γυναίκες εμπλέκονται σε πιο επικίνδυνες συμπεριφορές που σχετίζονται με το σεξ (κατανάλωση ουσιών, πρόωμη έναρξη σεξουαλικής ζωής, αλλαγή πολλών συντρόφων) και το φτωχό ανοσοποιητικό σύστημα λόγω κατάθλιψης ή συνδρόμου μετατραυματικού στρες. Βρέθηκε από την έρευνα (Sareen,...Grant, 2009) ότι οι χωρισμένες, χήρες ή

⁴⁸http://www.pearsonhighered.com/assets/hip/us/hip_us_pearsonhighered/samplechapter/0205679706.pdf, πρόσβαση στις 20/10/2012

⁴⁹http://obrela.gr/articles/Et_Bibl_Prakt_Papadomark.pdf, πρόσβαση στις 14/7/2012

ανύπαντρες γυναίκες βρίσκονται σε υψηλότερο κίνδυνο για HIV από τις παντρεμένες ή εκείνες που συζούν, όπως και οι γυναίκες χαμηλότερου μορφωτικού και οικονομικού επιπέδου.

Αν και υπάρχουν περιπτώσεις όπου οι άντρες γίνονται θύματα κακοποίησης, οι Ahmad και συνεργάτες (2009) υποστηρίζουν πως οι συνέπειες της ενδοοικογενειακής βίας είναι σοβαρότερες για τις γυναίκες παρά για τους άντρες, καθώς εκείνες είναι 3 φορές πιθανότερο να δολοφονηθούν, 2 φορές πιθανότερο να τραυματιστούν και 6 φορές πιθανότερο να χρειαστούν ιατρική βοήθεια. Επιπλέον, η χρόνια θυματοποίησή τους μπορεί να προκαλέσει χρόνια κακή υγεία και κοινωνικά ζητήματα όπως κατάθλιψη, απόπειρες αυτοκτονίας, εθισμούς, χρόνια σωματικά συμπτώματα και αρνητικό αντίκτυπο στη συμπεριφορά και την υγεία των παιδιών. Οι γυναίκες και οι άντρες βιώνουν διαφορετικά την κακοποίηση μέσα στη σχέση κατά τους Katz, Kuffel and Coblenz (2002), καθώς οι γυναίκες εκφράζουν περισσότερα αρνητικά συναισθήματα και στρες, ενώ στα πλαίσια μιας σοβαρής σχέσης, οι γυναίκες μετά από επεισόδια κακοποίησης βιώνουν πολύ μικρότερη ικανοποίηση από τη σχέση τους από τους άντρες ή από τις γυναίκες που είναι λιγότερο δεσμευμένες σε μια σχέση (ίσως γιατί η κακοποίηση που μπορεί να προέλθει από τις γυναίκες είναι λιγότερο επιβλαβής από εκείνη που προκαλούν οι άντρες, αλλά και γιατί οι γυναίκες που είναι δεσμευμένες σε μια σχέση έχουν επενδύσει πολλά -προδίδεται η εμπιστοσύνη και η αγάπη τους). Και κατά Golding (1999), οι γυναίκες δέχονται πολύ σοβαρότερους και συχνότερους τραυματισμούς ή απειλές από τους άντρες (2-3 φορές περισσότερο) και οι διαφορές των δύο φύλων στις αντιλήψεις του κινδύνου μπορεί να είναι σχετικές με τις συνέπειες για την ψυχική υγεία. Επιπλέον, επισημαίνονται και σε αυτή την έρευνα τα προβλήματα ψυχικής υγείας που μπορεί να αντιμετωπίσουν τα παιδιά ως μάρτυρες βίαιων περιστατικών, καθώς και το ακραίο στρες των γυναικών λόγω απειλών ή πραγματικής βίας (που αποτελεί προπομπό του μετατραυματικού συνδρόμου), αλλά και τα υψηλά προσωπικά και κοινωνικά κόστη της βίας (στα άμεσα ανήκει η φροντίδα, στα έμμεσα η χαμένη παραγωγικότητα). Παρόμοια τα ευρήματα των Ishida και συνεργατών (2010): οι γυναίκες είναι έως και 3 φορές πιο πιθανό από τους άντρες να εμφανίσουν κατάθλιψη και άγχος, λόγω τεκνοποίησης και ανατροφής των παιδιών, αλλά και λόγω κοινωνικών και οικονομικών μειονεκτημάτων που σχετίζονται με το γυναικείο φύλο. Υπάρχει σημαντική σχέση ανάμεσα στη βία κατά γυναικών και στην ψυχική τους υγεία

και ειδικότερα στην κακοποίηση από τον σύντροφο. Όσον αφορά τους τύπους κακοποίησης, συχνότερα απαντάται η συναισθηματική, ενώ περισσότερο κακοποιούνται οι γυναίκες που βρίσκονται σε μια συναινετική σχέση από τις παντρεμένες.

Ενοχοποιητικοί παράγοντες άγχους που σχετίζονται με τη φτώχεια (όπως η οικονομική ανασφάλεια, ο στιγματισμός και οι διακρίσεις) εξηγούν εν μέρει τη μεγαλύτερη ευαλωτότητα των φτωχών ατόμων στις ψυχιατρικές διαταραχές. Παρόλα αυτά, τα προσωπικά χαρακτηριστικά (η μεγάλη ηλικία, η χηρεία, το φύλο, η κακή σωματική υγεία) είναι πιο καθοριστικοί παράγοντες από τη φτώχεια καθ'εαυτή. Περαιτέρω, η διάλυση της ενότητας ως συνέπεια ενδοοικογενειακής κακοποίησης, η κατανάλωση αλκοόλ και η ανεργία (και του συντρόφου) αυξάνουν τον κίνδυνο για θυματοποίηση και φτωχότερη υγεία. Επίσης, ο κίνδυνος θυματοποίησης σχετίζεται και με τις παιδικές εμπειρίες της βίας (συμπεριλαμβανομένης της μαρτυρίας της βίαιης συμπεριφοράς του πατέρα προς τη μητέρα) και ενοχοποιείται ακόμα και για αυξημένο κίνδυνο αυτοκτονιών (κυρίως η σωματική βία). Συνεχίζοντας με την εξέταση των παραγόντων κινδύνου (Fortin,...Beaudry, 2012), οι νεότεροι ενήλικες είναι πιθανότερο να βιώσουν ενδοοικογενειακή βία σε σχέση με μεγαλύτερους ενήλικες (η ηλικία σχετίζεται και με τον τύπο βίας στη σχέση). Θετικά σχετιζόμενη με τη θλίψη που νιώθουν οι γυναίκες θύματα (η οποία κι εδώ επισημαίνεται ως μεγαλύτερη από την αντίστοιχη των αντρών) είναι περισσότερο η ψυχολογική παρά η σωματική βία, η οποία θλίψη μετριάζεται από τον μεγαλύτερο αριθμό των ατόμων στους οποίους αναζητούν βοήθεια. Οι άντρες έχουν ίδιες επιπτώσεις στο κομμάτι της θλίψης και από τη σωματική και από την ψυχολογική βία, ενώ η κοινωνική υποστήριξη -σε αντίθεση με τις γυναίκες- δε λειτουργεί βοηθητικά για εκείνους (ίσως έχουν λιγότερα σημεία αναφοράς, η κοινωνία αντιλαμβάνεται ως ασήμαντο το θέμα της κακοποίησης από γυναίκες ή δε γνωρίζουν ακριβώς τι να ζητήσουν ως βοήθεια από τους γύρω τους). Επιπλέον οι άντρες δέχονται αντίθετα κοινωνικά μηνύματα που τους μπερδεύουν: «μη χτυπάς μια γυναίκα»/ «όταν κάποιος σε απειλεί πρέπει να ανταποκριθείς, να παλέψεις και να νικήσεις» και ακόμα, όσο μεγαλύτερο το διάστημα που βιώνει κάποιος βία, τόσο μεγαλύτερη και η ψυχολογική του θλίψη. Η έρευνα των Ανδρουλάκη και συνεργατών (2007) δείχνει επίσης παράγοντες που αυξάνουν τον κίνδυνο θυματοποίησης, ενώ όσο μεγαλύτερης διάρκειας και όσο μεγαλύτερου βαθμού είναι η βία που ασκείται στη

γυναίκα, τόσο μεγαλύτερος είναι ο βαθμός επίπτωσης στη φυσική και ψυχική υγεία της. Ιδιαίτερα σε γυναίκες που παρουσιάζουν πνευματική υστέρηση, σε χωρισμένες και ηλικιωμένες γυναίκες, το φαινόμενο αυτό παρουσιάζει αυξημένη συχνότητα. Και πάλι γίνεται λόγος για τις προφανείς και διαρκείς φυσικές και συναισθηματικές επιπτώσεις της βίας κατά των γυναικών, όπου διαρκούν για μεγάλη χρονική περίοδο -ακόμη και όταν η βία έχει σταματήσει να ασκείται και σε μερικές περιπτώσεις διαρκούν για όλη τη ζωή της γυναίκας.

Οι Pallitto και συνεργάτες (2012) μελετώντας συγκεκριμένα την ανεπιθύμητη εγκυμοσύνη και τα επακόλουθά της ως επιπτώσεις της γυναικείας κακοποίησης, βρήκαν ότι υπάρχει σημαντική σχέση ανάμεσα στην κακοποίηση από τον σύντροφο και σε ανεπιθύμητη εγκυμοσύνη ή/και έκτρωση (οι γυναίκες που κακοποιούνται είναι σε αυξημένο κίνδυνο για ανεπιθύμητη εγκυμοσύνη και εκτρώσεις). Η γυναίκα στην κακοποιητική σχέση συνήθως δε συμμετέχει σε επιλογές για έλεγχο της σεξουαλικής της ζωής (όπως με αντισύλληψη), ενώ έχουν αναφερθεί σωματικά προβλήματα υγείας, πόνος, φτωχή υγεία, στρες, αυτοκτονικές σκέψεις και απόπειρες αυτοκτονίας, φτωχή υγεία του παιδιού, κίνδυνοι για την περιγεννητική και μητρική υγεία και θάνατος μητέρας λόγω κακών συνθηκών έκτρωσης. Τέλος, επισημαίνονται και οι επιπτώσεις στη δημόσια υγεία λόγω του σημαντικού υγειονομικού φορτίου που σχετίζεται με τις ανεπιθύμητες εγκυμοσύνες, ιδιαίτερα με εκείνες που καταλήγουν σε εκτρώσεις υπό μη ασφαλείς συνθήκες -στις γυναίκες που προέρχονται από φτωχές οικονομικά χώρες έχει επιπλέον σημασία, καθώς ζουν σε περιβάλλον που οι χώροι για έκτρωση είναι πολύ περιορισμένοι ή καθόλου ασφαλείς.

Αλλά και οι Abadi και συνεργάτες τονίζουν (2012) ότι η ενδοοικογενειακή βία στην εγκυμοσύνη είναι ένα διεθνές κοινωνικό πρόβλημα υγείας λόγω των πιθανών σωματικών και ψυχολογικών επιπτώσεων στη μητέρα και το έμβρυο (στις αναπτυσσόμενες χώρες τα ποσοστά κυμαίνονται από 4-29%). Πιο συγκεκριμένα οι συνέπειες στην έγκυο και στο παιδί ποικίλουν ανάμεσα σε χαμηλό βάρος, μολύνσεις, υψηλή πίεση, κολπική αιμορραγία, μετατραυματικό στρες, κρίσεις πανικού, κατάθλιψη, ενοχλήσεις στο φαγητό ή στον ύπνο, αυτοκτονικά σύνδρομα, χρήση ουσιών/καπνού/αλκοόλ, αργή λήψη προγεννητικής φροντίδας, χαμηλό βάρος νεογέννητου, πρόωρη γέννηση και γενικά σωματικές βλάβες. Επιπλέον η αυτοεκτίμηση των γυναικών (σημαντικός παράγοντας για την ψυχική τους υγεία) επηρεάζεται

σημαντικά από τη βία εντός του σπιτιού. Και συσχετίζοντας την εγκυμοσύνη, την κακοποίηση και την αυτοκτονικότητα, οι McLaughlin και συνεργάτες (2012) επισημαίνουν ότι η κακοποίηση από τον σύντροφο είναι ένας σημαντικός παράγοντας κινδύνου για αυτοκτονικές σκέψεις και συμπεριφορές (καθώς οδηγεί σε αισθήματα παγίδευσης και ήττας, τα οποία αυξάνουν τον κίνδυνο αυτοκτονίας στο 35-40% είτε κατά τη διάρκεια της κακοποιητικής σχέσης ή μετά), ενώ έχει βρεθεί ότι οι κακοποιημένες γυναίκες είναι περισσότερο πιθανό κατά την απόπειρα αυτοκτονίας να είναι έγκυες απ' ό,τι οι μη κακοποιημένες γυναίκες.

Το σύνδρομο μετατραυματικού στρες είναι από τις πιο συχνές ψυχικές επιπτώσεις της κακοποίησης -απαντάται στο 64% των κακοποιημένων γυναικών και αποτέλεσμα τραυματικών γεγονότων που έχουν είτε φυσική είτε ανθρώπινη προέλευση. Χαρακτηριστικά του είναι η αναβίωση του γεγονότος, το συναισθηματικό μούδιασμα ή η αποφυγή και η αυξημένη διέγερση. Στις κακοποιημένες γυναίκες, αυτά τα συμπτώματα μπορεί να επιμένουν για καιρό, ακόμα και μετά το τέλος της κακοποιητικής σχέσης. Η μεγαλύτερη ευαλωτότητα των κακοποιημένων γυναικών στο σύνδρομο μετατραυματικού στρες μπορεί να είναι αποτέλεσμα και των συσσωρευτικών τραυματικών εμπειριών, καθώς οι εν λόγω γυναίκες συχνά είναι εκτεθειμένες και σε άλλες μορφές θυματοποίησης. Σαφώς υπάρχει ισχυρή επικοινωνία μυαλού-σώματος (με τις συνδέσεις μεταξύ νευρικών-ενδοκρινικών-συμπεριφορικών συστημάτων) και συνεπώς το σύνδρομο μετατραυματικού στρες μπορεί να επιμένει και μακροπρόθεσμα σε μια γυναίκα, ακόμα κι όταν έχει εγκαταλείψει την κακοποιητική σχέση, αφού ουσιαστικά πρόκειται για το κόστος στο σώμα όταν προσαρμόζεται σε αντίθετους και επαναλαμβανόμενους στρεσογόνους παράγοντες (όπως τις προσωπικές σχέσεις, τον τρόπο ζωής και διάφορους περιβαλλοντικούς παράγοντες). Δύναται να υπερβεί τους μεσολαβητές του νευρικού-ενδοκρινολογικού-ανοσοποιητικού συστήματος που μπορεί να επηρεάσουν αρνητικά τη χημεία, δομή και λειτουργία του οργανισμού με την πάροδο του χρόνου. Χαρακτηριστικά του συνδρόμου είναι τα συμπτώματα αναβίωσης της εμπειρίας (έντονα αισθήματα δυστυχίας, αντίδραση του οργανισμού στις υπενθυμίσεις του τραύματος, διακοπτόμενος ύπνος και επίπονες εμπειρίες), η αποφυγή ή το μούδιασμα (αποφυγή σκέψεων, συναισθημάτων, δραστηριοτήτων, ανθρώπων ή συζητήσεων που σχετίζονται με το τραύμα, μειωμένο ενδιαφέρον για δραστηριότητες και απόσπαση από τους άλλους) και η αυξημένη διέγερση. Αποτελεί γενικά δείκτη για

σωματικά προβλήματα υγείας σε γυναίκες βετεράνες πολέμου και σε κακοποιημένες γυναίκες και χαρακτηρίζεται από συμπεριφορές υπερ-επαγρύπνησης, από αντιδράσεις με υπερβολικό ξάφνιασμα, ευερεθιστότητα και/ή μειωμένη συγκέντρωση. Έχουμε και από την Παπαμιχαήλ (2005) αναφορά στα χαρακτηριστικά του συνδρόμου κακοποιημένης γυναίκας (άγχος, φόβος, κατάθλιψη, σοκ, θυμός, ενοχή, εξευτελισμός, σύγχυση σκέψης, φορτικές αναμνήσεις, μη ελεγχόμενη αναβίωση τραυματικών γεγονότων, σκληρότητα, καχυποψία, έλλειψη εμπιστοσύνης, τρόμος). Επιπλέον οι γυναίκες που υποφέρουν από το εν λόγω σύνδρομο μπορεί να υπήρξαν είτε άμεσα είτε έμμεσα θύματα κακοποίησης κατά την παιδική ηλικία, να κάνουν χρήση ουσιών ή η μείωση της κριτικής τους ικανότητας να τις κάνει ξανά θύματα. Αγγίζει όλα τα επίπεδα της ζωής της γυναίκας και διαταράσσει ποικιλοτρόπως τις διαπροσωπικές της σχέσεις, μέσω της φυσικής και συναισθηματικής απομάκρυνσης-απομόνωσης της γυναίκας αλλά και μέσω της κακής ποιότητας των σχέσεών της με φίλους και οικογένεια.

Το σύνδρομο μετατραυματικού στρες έχει μελετηθεί ιδιαίτερα ως συνέπεια της ενδοοικογενειακής βίας, καθώς επηρεάζει σε διάρκεια χρόνου τη λειτουργικότητα των γυναικών. Αναφορικά με την ψυχοσύνθεση της κακοποιημένης γυναίκας, η Σπανού (2005) σημειώνει ότι η άσκηση βίας οδηγεί στην ανάπτυξη μιας ψυχολογικής άμυνας ή αλλιώς μιας τακτικής επιβίωσης, που κάνει τα θύματα να απωθούν τα επεισόδια βίας και να ελαχιστοποιούν τη σοβαρότητά τους. Τα ψυχολογικά τραύματα του θύματος κακοποίησης εκδηλώνονται ως συμπτώματα διαταραχής, η οποία εντάσσεται στη διαγνωστική κατηγορία «Διαταραχή Μετά-τραυματικού Στρες» και καλείται «Σύνδρομο Κακοποιημένης Γυναίκας». Είναι γεγονός ότι η κακοποίηση επιδρά σημαντικά στην αυτοεκτίμηση, την αυτοπεποίθηση και την αυτοεικόνα των γυναικών-θύματων της. Η συνεχής αρνητική κριτική, η υποτίμηση και ο εξευτελισμός που υφίστανται οι γυναίκες-θύματα ενδοοικογενειακής βίας, μεταβάλλουν την αυτοεικόνα τους και καταρρακώνουν την αυτοπεποίθηση και την αυτοεκτίμησή τους. Η κατάθλιψη, το άγχος, η παθητικότητα, η μυστικοπάθεια και ο φόβος είναι γνώριμα ψυχολογικά χαρακτηριστικά των γυναικών που υφίστανται κακοποίηση, ενώ σταδιακά έρχεται η κοινωνική απομόνωση και η διακοπή της επαγγελματικής πορείας, με συνέπεια την αποστέρηση της επαγγελματικής καταξίωσης και της οικονομικής ανεξαρτησίας. Όλες οι συνέπειες (σωματικές και ψυχικές) που έχουν αναφερθεί παραπάνω επιβεβαιώνονται και από αυτή την έρευνα, ενώ προστίθεται και η ανθρωποκτονία του δράστη (1 στις 2

κρατούμενες των φυλακών Κορυδαλλού που σκότωσαν είχαν την αντίληψη ότι οι άνδρες τους χρησιμοποιούσαν όλο και πιο έντονη βία, με αποτέλεσμα οι ίδιες να υφίστανται όλο και πιο σοβαρούς τραυματισμούς και φόβο). Σε δικαστική διαμάχη όμως, κατά τη φεμινιστική θεώρηση, είναι πολύ πιθανό να κριθεί «άρρωστη» η γυναίκα, αντί να κριθούν «αρρωστημένες» οι κοινωνικές συνθήκες που προκάλεσαν το πρόβλημα.

Συνήθως η ψυχολογική κακοποίηση (οι απειλές, η απομόνωση του θύματος, ο εξευτελισμός) συνυπάρχει με τη σωματική ή και με τη σεξουαλική, όμως η ψυχολογική έχει μοναδικό (και ίσως μεγαλύτερο από τη σωματική) αντίκτυπο στην ψυχολογική λειτουργία των γυναικών, ιδιαίτερα μέσω της κατάθλιψης και του μετατραυματικού συνδρόμου. Έχει διαπιστωθεί από έρευνες ότι η κακοποίηση στην παιδική ηλικία αυξάνει την ευαλωτότητα σε κακοποίηση, σε ψυχικά και ψυχο-κοινωνικά προβλήματα στην ενήλικη ζωή (ο συνδυασμός σωματικής και σεξουαλικής κακοποίησης στα παιδιά συνδέεται στην ενήλικη ζωή με υψηλότερα επίπεδα μετατραυματικού στρες, τα οποία εξαρτώνται από τον τύπο της κακοποίησης, τη διάρκεια και τη συχνότητά της και αυξάνουν τον κίνδυνο για ψυχοπαθολογική συμπτωματολογία και ενήλικη θυματοποίηση). Όμως, ο μεγαλύτερος παράγοντας κινδύνου για ανάπτυξη συνδρόμου μετατραυματικού στρες δεν είναι από μόνη της η παιδική κακοποίηση, αλλά ο συνδυασμός της με κακοποίηση από τον σύντροφο στην ενήλικη ζωή (Pico-Alfonso, 2005). Οι γυναίκες που βίωναν πιο σοβαρή ενδοοικογενειακή κακοποίηση (ως οξύ παράγοντα άγχους) τόνιζαν περισσότερο (Woods,...Angott, 2008) τη φυσική υγεία και τη συμπτωματολογία του συνδρόμου μετατραυματικού στρες (τα υψηλά επίπεδα κακοποίησης σχετίζονται με σοβαρότερη συμπτωματολογία μετατραυματικού στρες και υπάρχει θετική συσχέτιση όλων των τύπων της κακοποίησης και συμπτωμάτων νευρομυϊκών-άγχους-ύπνου-γυναικολογικών). Άλλα ψυχολογικά συμπτώματα που έχουν παρατηρηθεί είναι η δυστυχία, η κατάθλιψη, το άγχος, οι διαταραχές ύπνου και φαγητού, η κοινωνική δυσλειτουργία, ο αυτοκτονικός ιδεασμός και οι απόπειρες, η αυξημένη πιθανότητα για κατανάλωση ουσιών, οι γνωστικές αλλαγές αποδόσεων και στάσεων και οι διαταραχές στις ικανότητες στις σχέσεις με άλλα άτομα. Γενικά η κακοποίηση από τον σύντροφο επηρεάζει την ισορροπία του οργανισμού και την καλή υγεία, καθώς προκαλεί αυξημένο κίνδυνο νοσηρότητας και θνησιμότητας.

Πέρα από τις συνέπειες που έχουν ήδη τονιστεί στις γυναίκες (σοβαρότατος φυσικός τραυματισμός της γυναίκας που μπορεί να φτάσει ακόμα και στο θάνατο, έντονο άγχος και συναισθήματα κατάθλιψης, ιδέα ή η πράξη αυτοκτονίας, κατακερματισμός του εαυτού, αίσθημα αναξιοότητας ή αδυναμίας της γυναίκας να απεμπλακεί από μία βίαιη σχέση και να σταθεί στα πόδια της), θα δούμε σύντομα και τις συνέπειες στα παιδιά, τα οποία αποτελούν σημαντικούς άμεσους ή έμμεσους δέκτες της βίας μέσω καβγάδων μεταξύ των γονιών ή σιωπηλής εχθρότητας, υποτίμησης και γελοιοποίησής τους, αμέλειας ή και σωματικής κακοποίησης των ίδιων των παιδιών, τα οποία συνεπάγονται έλλειψη αυτοπεποίθησης και ενέργειάς τους⁵⁰.

Ο Belsky δείχνει πως το συνεχές στρες και η μειωμένη υποστήριξη επηρεάζουν την ψυχολογική λειτουργία των γονέων, άρα και την ανατροφή των παιδιών. Επομένως, υποστηρίζεται από τους Levendosky and Graham-Bermann (2001) το οικολογικό μοντέλο για την κατανόηση των επιδράσεων της ενδοοικογενειακής βίας στη ζωή γυναικών και παιδιών και η θεωρία του τραύματος για τις διαδικασίες μέσω των οποίων η ενδοοικογενειακή βία επηρεάζει γυναίκες και παιδιά. Το μοντέλο εξετάζει οντογενετικούς, μικροσυστημικούς και εξωτερικούς παράγοντες: οι οντογενετικοί σχετίζονται με την μητρική ψυχολογική λειτουργία (χαμηλότερη ψυχολογική λειτουργία σημαίνει φτωχότερη ανατροφή των παιδιών και μη ασφαλή προσκόλλησή τους) και με το ιστορικό παιδικής κακοποίησης της μητέρας (οι γυναίκες που έχουν τραυματιστεί ως παιδιά μπορεί να κουβαλούν αυτή την ευαλωτότητα και στην ενήλικη ζωή τους -θεωρία του τραύματος). Οι μικροσυστημικοί αφορούν στην ενδοοικογενειακή βία (τα αποτελέσματα της ενδοοικογενειακής βίας στα παιδιά έχουν να κάνουν με το πώς επηρεάζεται η ίδια η μητέρα, δηλαδή από την αρνητική ψυχολογική της λειτουργία -κατάθλιψη, τραυματικά συμπτώματα- και την ικανοποίηση από το γάμο της), στην κακοποίηση των παιδιών (ο σημαντικότερος παράγοντας για την κοινωνική και συναισθηματική προσαρμογή του παιδιού, περισσότερο και από το να είναι το παιδί μάρτυρας κακοποίησης), στην ικανοποίηση από τον γάμο και στις ικανότητες για ανατροφή των παιδιών (συσχετισμός με φτώχεια, ανεργία). Τέλος, οι εξωτερικοί παράγοντες σχετίζονται με την έλλειψη κοινωνικής υποστήριξης και με αρνητικά γεγονότα ζωής.

---

⁵⁰ Λαϊνιώτη, «Ενδοοικογενειακή βία: Το κρυφό πρόσωπο της κακοποίησης», http://lifepositive.gr/psixologia/endooikogeniaki_via_to_krifo_prosopo_tis_kakopoihshs/, πρόσβαση στις 14/7/2012

Οι Randell και συνεργάτες (2012) χαρακτηρίζουν την έκθεση των παιδιών στην ενδοοικογενειακή βία ως παιδιατρικό θέμα με πολυάριθμες και αρνητικές επιπτώσεις, όπως ο θάνατος ή ο τραυματισμός από σωματική βία, η μη φυσιολογική ψυχολογική ανάπτυξη, οι μαθησιακές δυσκολίες, τα προβλήματα στο σχολείο (εκφοβισμός, απουσίες), οι δυσπροσαρμοστικές συμπεριφορές, η χρήση ουσιών και η γενικότερη παραβατική συμπεριφορά. Ως ενήλικοι τα παιδιά κουβαλούν ακόμα επιπτώσεις, όπως καρδιολογικά προβλήματα, αυτοκτονίες, κατάθλιψη ή χρήση ουσιών.

Αρκετές έρευνες δείχνουν ότι παιδιά των οποίων η μητέρα κακοποιείται, είναι και τα ίδια θύματα λεκτικής, σωματικής, ψυχολογικής ή σεξουαλικής κακοποίησης. Επίσης, οι κακοποιημένες γυναίκες διατρέχουν πολύ μεγάλο κίνδυνο να κακοποιήσουν και οι ίδιες τα παιδιά τους. Κομμάτια από τη συμπεριφορά των γονέων είναι δυνατό να μεταβιβάζονται και στις επόμενες γενιές, στην ενήλικη ζωή των παιδιών τους μέσα στο συζυγικό τους ρόλο, καθώς φαίνεται πως έχουν αποσυνδέσει τα συναισθήματά τους από τις αναμνήσεις της δικής τους κακοποίησης⁵¹. Περαιτέρω, σε άλλη μελέτη (Brien, Taylor, 2012) διαπιστώνεται ότι το να είναι ένα παιδί μάρτυρας σκηνών κακοποίησης (συμβαίνει στο 44% των σκηνών ενδοοικογενειακής βίας στην Αυστραλία) ισοδυναμεί με παιδική κακοποίηση, λόγω των συνεπειών που μπορεί να έχει στη μακροπρόθεσμη συναισθηματική και κοινωνική του ευημερία (με εμφάνιση κατάθλιψης, αυτοκτονικής συμπεριφοράς ή αντικοινωνικότητας). Τα άτομα που μελετήθηκαν στην εν λόγω έρευνα, ως παιδιά ήξεραν ότι θα συνέβαινε βία ξανά, αλλά όχι το πότε, το πόσο χρόνο και τι μορφή θα έχει - άρα δεν είχαν έλεγχο της κατάστασης- και πάντα στο πίσω μέρος του μυαλού τους ήταν το «τι γίνεται στο σπίτι», δηλαδή σε ένα έντονο, θυμωμένο και απρόβλεπτο περιβάλλον. Πολλές φορές ένιωθαν παραμελημένα, καθώς οι γονείς ασχολούνταν με τη δική τους δυσλειτουργική σχέση και όχι με τις ανάγκες των παιδιών τους: είχαν υλικά αγαθά, αλλά όχι συναισθηματική υποστήριξη που θα τα βοηθούσε ώστε να αποδώσουν κάποιο νόημα σε αυτήν την κατάσταση. Ως ενήλικες ένιωθαν ακόμα θυμό για τη μητέρα τους, ακόμα και για το ότι επανερχόταν στην ίδια κατάσταση (όπως με το να επιστρέφει σπίτι ενώ ήταν αποφασισμένη να φύγει), ενώ για τον πατέρα είχαν μπερδεμένα συναισθήματα λύπης, φόβου, μίσους και αγάπης. Είχαν σωματικές και ψυχολογικές συνέπειες, πολλές φορές ως παιδιά ήταν αποτραβηγμένα και κατηγορούσαν τον εαυτό τους για ό,τι συνέβαινε. Άλλωστε είναι παραδεκτό ότι η

---

⁵¹ Καραμολέγκου, «Ενδοοικογενειακή βία: αίτια, συνέπειες, αντιμετώπιση», <http://www.fee.org.gr/articles-blog/204-family-violence.html>, πρόσβαση στις 14/7/2012

ενδοοικογενειακή βία επηρεάζει αρνητικά τις γονεϊκές πρακτικές της μητέρας και τις σχέσεις της με τα παιδιά, καθώς σχετίζεται θετικά με την επιβολή φυσικής τιμωρίας από τη μητέρα προς τα παιδιά (η οποία όταν συμβαίνει, μπορεί να προκαλέσει προβλήματα συμπεριφοράς των παιδιών κατά την παιδική και εφηβική ηλικία) και αρνητικά με την ανάμειξη της μητέρας στην εκπαίδευση των παιδιών (με πιθανές αρνητικές συνέπειες στη μελλοντική ακαδημαϊκή πορεία του παιδιού και στην εμπλοκή του στις σχολικές διαδικασίες). Πιθανό είναι ότι το στρες και η εχθρότητα μέσα στη σχέση τους, κάνουν τις μητέρες λιγότερο συναισθηματικά διαθέσιμες και επηρεάζουν τις αλληλεπιδράσεις τους με τα παιδιά, με αποκορύφωμα τη μεγαλύτερη χρήση σωματικής τιμωρίας. Επιπλέον, η μητέρα μπορεί να δίνει την προσοχή της στην ασφάλεια του παιδιού ή στην προφύλαξή του από το να δει βία, σε σχέση με το αν έκανε τις εργασίες του για το σπίτι, να το ρωτήσει πώς πήγε στο σχολείο ή να το βοηθήσει να διαβάσει. Η κατάθλιψη εξάλλου είναι ένα από τα πιο κοινά συμπτώματα που μπορεί να βιώσει μια κακοποιημένη γυναίκα και να προκαλέσει αρνητικές επιδράσεις στη μητρότητα (Murray,.....Cheng, 2012).

Σημειώνεται όμως πως αν και τα αποτελέσματα που έχουν ήδη αναφερθεί σχετικά με την σωματική και ψυχική υγεία των παιδιών είναι υπαρκτά, πολλοί «επιζώντες» ενδοοικογενειακής βίας δε χρήζουν φροντίδας ψυχικής υγείας και πολλά από τα συμπτώματά τους λύνονται μόλις οι ίδιοι και τα παιδιά τους είναι ασφαλείς και λαμβάνουν στήριξη. Για άλλους, θεραπεία αποτελεί ο σχεδιασμός για ασφάλεια και ανάρρωση⁵².

Στην περίπτωση των γυναικών που έχουν ήδη εγκαταλείψει τον κακοποιητικό σύντροφό τους, πρέπει να εξετάσουμε το γενικό πλαίσιο των πόρων των γυναικών και τις γενικές δομικές συνθήκες για να δούμε τις επιπτώσεις στην υγεία τους. Οι αυξημένοι προσωπικοί, κοινωνικοί και οικονομικοί πόροι της γυναίκας έχουν θετικές επιπτώσεις στη σωματική και ψυχική υγεία της. Οι πολλαπλές αλλαγές και απώλειες στη ζωή της μπορεί αρχικά να δημιουργούν αισθήματα ελευθερίας, ανακούφισης και αίσθησης ελέγχου, αλλά και συναισθήματα ευαλωτότητας, αυξανόμενης αβεβαιότητας και «εισχωρήσεων» στη ζωή της ίδιας και των παιδιών (μέσα από απειλές, παρενόχληση ή και βία από τον σύντροφο, οικονομικές δυσκολίες, ανάγκη για διευθέτηση θεμάτων υγείας, απομόνωση και περιορισμό στα κοινωνικά τους δίκτυα). Η

---

⁵² American Psychiatric Association, “Domestic Violence”, <http://www.psychiatry.org/domestic-violence>, πρόσβαση στις 30/1/2013

προηγούμενη κακοποίηση μέσα στη σχέση συνεχίζει να έχει αρνητικές συνέπειες στην ψυχική και σωματική υγεία των γυναικών περίπου 20 μήνες μετά την εγκατάλειψη της κακοποιητικής σχέσης και 14 μήνες μετά από το πέρας της διαμονής τους σε έναν ξενώνα, ενώ η παράταση αυτών των επιπτώσεων εξαρτάται από τη σοβαρότητα της κακοποίησης. Η σωματική υγεία επανέρχεται 3,5 χρόνια μετά και εφόσον δεν κακοποιείται πλέον η γυναίκα, γεγονός που έρχεται σε αντίθεση με την αντίληψη ότι η εγκατάλειψη του βίαιου συντρόφου δίνει τέλος στα σχετιζόμενα με την κακοποιητική σχέση προβλήματα. Γενικά η υγεία των γυναικών σχετίζεται με το κοινωνικό και εισοδηματικό τους επίπεδο, τη μόρφωση, τα κοινωνικά υποστηρικτικά δίκτυα, την εργασία και τις συνθήκες διεξαγωγής της, το φυσικό περιβάλλον, τις προσωπικές της στρατηγικές υγείας, τις υπηρεσίες υγείας, το υγιές παιδικό τους περιβάλλον, το φύλο και την κουλτούρα. Το κοινωνικό περιβάλλον μπορεί να έχει θετικές συνέπειες - προσφέροντας καταφύγιο, πόρους, συναισθηματική υποστήριξη- αλλά και αρνητικές - με την υποβάθμιση των εμπειριών της κακοποίησης και την ενοχοποίηση της γυναίκας- (Gilboe,.....Wilk, 2009).

Επεκτείνοντας τη μελέτη για τις συνέπειες της κακοποίησης και μετά το τέλος της σχέσης (Cerulli,...Chin, 2012), σύμφωνα με το βιοψυχολογικό μοντέλο του Ένγκελ υπάρχει βαθιά σύνδεση σώματος και ψυχής και η πρόσληψη της ασθένειας από το άτομο γίνεται σε βιολογικές, ψυχολογικές και κοινωνικές διαστάσεις. Η καταγραφή του πόνου στο σώμα των γυναικών τους υπενθυμίζει διαρκώς την κακοποίηση, ενεργοποιώντας συνεχή συναισθηματικό και ψυχολογικό πόνο και διαταράσσοντας τις κοινωνικές σχέσεις. Ο πόνος είναι εξουθενωτικός σε όσους έχουν θυματοποιηθεί και η νοσηρότητα και θνησιμότητα που σχετίζονται με την ενδοοικογενειακή βία πάλι αντιμετωπίζονται στην έρευνα ως σημαντικό διεθνές θέμα δημόσιας υγείας (12-25% των γυναικών που απευθύνονται σε μονάδες υγείας έχουν υποστεί κακοποίηση). Σε πολλές περιπτώσεις, αν και η σωματική κακοποίηση είχε σταματήσει, οι θύτες τη διατηρούσαν ζωντανή μέσω της υπενθύμισης και του επανατραυματισμού του θύματος, χρησιμοποιώντας και άλλα άτομα ή μέσω μακροχρόνιων δικαστικών μαχών για κοινή κηδεμονία. Έτσι, οι γυναίκες έβαζαν άλλους πριν από τον εαυτό τους (την οικογένεια και τα παιδιά) και ένιωθαν ευάλωτες στους κακοποιητές, εξουθενωμένες, αδύναμες απέναντι στο σύστημα δικαιοσύνης και φοβισμένες, ακόμα κι όταν εκείνοι δεν ήταν πλέον στη ζωή τους. Αυτό μεγάλωνε την αναστάτωσή τους και έκανε αφόρητη την

καθημερινότητά τους, ακόμα και αν είχαν υποστήριξη από κοινωνικές υπηρεσίες, οικογένεια και φίλους. Επιπλέον η γυναίκες, ακόμα και μετά το τέλος της σχέσης, έπρεπε να αναπτύξουν στρατηγικές επιβίωσης (όπως υπερεγρήγορη) αλλά και να διαχειριστούν την απώλεια της πριν-την-κακοποίηση ζωής τους (μιας ζωής ελεύθερης από κακοποίηση, ενώ στο παρόν βίωναν διαρκή σωματικό και ψυχικό πόνο). Ακόμα, η αναστάτωση τους μεγάλωνε όσο δε μπορούσαν να διαμορφώσουν μια νέα ταυτότητα ή να γυρίσουν στον προηγούμενο εαυτό τους.

Στις γυναίκες που συνυπήρχαν κακοποιητικές εμπειρίες ως παιδιά και ως σύζυγοι, υπήρχαν αισθήματα ντροπής και μοναξιάς, ακόμα και μετά την παύση της απομόνωσης και της βίας. Γενικά, οι εμπειρίες που τις έκαναν να νιώθουν ανίκανες να πάρουν μια απόφαση διατηρούσαν τον κύκλο της βίας, οδηγώντας τις σε απογοήτευση και αναστάτωση. Ο συνεχής πόνος και οι ψυχολογικές επιπτώσεις έχουν οδηγήσει γυναίκες να σκεφτούν ακόμα την αυτοκτονία.

Μεγαλύτερος είναι ο κίνδυνος για ενδοοικογενειακή βία, κατάθλιψη και πόνο στις γυναίκες μειονοτήτων με χαμηλό εισόδημα. Και στα σωματικά και στα ψυχολογικά συμπτώματα, ο φόβος παίζει σημαντικό ρόλο. Αναφορικά με τις μεθόδους του κακοποιητή, ο ίδιος μπορεί να αποκτά έλεγχο πάνω στο σώμα της γυναίκας μέσω στέρησης φαγητού, ύπνου ή καταλύματος. Έτσι γίνεται πηγή παρηγοριάς όταν φέρεται με λίγη επιείκεια. Αυτή η δυναμική μειώνει σημαντικά την ικανότητα της γυναίκας να αναλάβει δράση και φέρνει αντιδράσεις μέσω του τραύματος στη σωματική και την ψυχολογική κακοποίηση (μπορεί να είναι μηχανισμός μέσω του οποίου πολλές πτυχές της λειτουργίας της γυναίκας καταστρέφονται) που σχετίζονται με ένα περίπλοκο σύνδρομο παρόμοιο με το σύνδρομο μετατραυματικού στρες, το οποίο όμως περιλαμβάνει επιπλέον συμπτώματα (κατάθλιψη, άγχος, εξιδανίκευση του συντρόφου και διάσταση -Levendosky, Graham-Bermann, 2001).

Σχετικά με το χώρο εργασίας και την ενδοοικογενειακή βία (Tiesman,.... Amandus, 2012), παρατηρείται ότι ένα μεγάλο ποσοστό των ανθρωποκτονιών που συμβαίνει στις γυναίκες στο χώρο της εργασίας τους οφείλεται στους συντρόφους τους (12 φορές περισσότερο από ότι από άγνωστους άντρες). Οι γυναίκες αυτές είχαν ήδη πριν την έρευνα πολλές απουσίες από την εργασία τους και μειωμένη αποδοτικότητα. Κυρίως οι ανθρωποκτονίες αυτού του τύπου λαμβάνουν χώρα σε ιδιωτικούς χώρους εργασίας (εστιατόρια, ξενοδοχεία, γκαράζ, παντοπωλεία) και επιπλέον, σοβαρές συνέπειες

μπορεί να υπάρξουν και για τους συναδέλφους της γυναίκας. Στο κομμάτι των ανθρωποκτονιών, οι γυναίκες που ζουν χωριστά από τους συντρόφους τους βρίσκονται σε πολύ μεγάλο κίνδυνο να πέσουν θύματα δολοφονίας από εκείνον. Όμως, οι γυναίκες που έχουν πάρει διαζύγιο είναι λιγότερο πιθανό να δολοφονηθούν από τους πρώην συντρόφους τους από ότι οι παντρεμένες γυναίκες από τους συζύγους τους, σύμφωνα με τους Vatnar and Bjorkly (2012).

Αξίζει να σημειωθεί ότι οι γυναίκες θύματα βίας, στην προσπάθειά τους να προστατευθούν και να αμυνθούν από τη βία που υφίστανται, κάποιες φορές εμπλέκονται με το σύστημα απονομής δικαιοσύνης και μπορεί να υποστούν νομικές κυρώσεις σαν αποτέλεσμα αυτών των προσπαθειών τους. Είναι τα λεγόμενα «εμπλεκόμενα με τη δικαιοσύνη θύματα ενδοοικογενειακής βίας», τα οποία έχουν υποστεί ενδοοικογενειακή βία και ταυτόχρονα, συλλαμβάνονται τα ίδια ως δράστες βίας. Οι λόγοι για τους οποίους συλλαμβάνονται για βίαιες πράξεις, συνήθως οφείλονται στην προσπάθειά τους να φύγουν από τον κακοποιητικό σύντροφο, να υπερασπιστούν τα παιδιά τους αλλά και τον εαυτό τους, σε αισθήματα φόβου και αδυναμίας και σε προηγούμενη ανοχή κακοποίησης. Υπάρχουν όμως και περιπτώσεις στις οποίες οι συλλήψεις μπορεί να μην προκύψουν από βία των θυμάτων κατά του συντρόφου, αλλά από αυστηρές πολιτικές, από το φόβο των αντιπάλων, από το ότι οι αρχές δε θέλουν να φανούν προκατειλημμένες, από έλλειψη ικανότητας των αρχών να εντοπίσουν τον κύριο υπαίτιο της πράξης ή από προκαταλήψεις των αρχών για τις γυναίκες που εμπλέκονται σε περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας (Macy, Ermentrout and Rizo, 2012). Και οι Henning and Feder (2004) επεκτείνοντας το ζήτημα, διαπιστώνουν ότι όταν η γυναίκα συλλαμβάνεται για πράξεις βίας κατά του συντρόφου της, δε διευκρινίζεται πάντα αν αυτό έγινε σαν πρώτο χτύπημα από την ίδια ή σαν απάντηση στη δική του επιθετικότητα (συνήθως η βία από τη γυναίκα προκύπτει από λόγους αυτοάμυνας). Οι γυναίκες γενικότερα νιώθουν μεγαλύτερη απειλή από τους συντρόφους τους, παρά το αντίθετο. Επιπλέον, οι άντρες δεν αναφέρονται τόσο στη δική τους επιθετικότητα, ενώ υπερτονίζουν την επιθετικότητα της συντρόφου τους. Γι'αυτό καταλήγουν οι ερευνητές πως χρειάζεται προσοχή στην αντιμετώπιση των γυναικών από το σύστημα απονομής δικαιοσύνης σε τέτοιες περιπτώσεις, ώστε να μην αποθαρρυνθούν μελλοντικά να ζητήσουν βοήθεια, αλλά και να μην επιβαρυνθούν χρηματικά και ψυχολογικά.

Συνοψίζοντας επομένως, η ενδοοικογενειακή βία αποτελεί κύρια αιτία νοσηρότητας και θανάτου για τις γυναίκες -συνοδευμένη από συμπεριφορές ελέγχου-, σε όποια χώρα κι αν έχει μελετηθεί. Οδηγεί σε οξείες ιατρικές καταστάσεις, όπως σε πολλαπλά τραύματα στο κεφάλι, στο πρόσωπο, στο λαιμό, στο στήθος, στην κοιλιά και σε χρόνιες καταστάσεις όπως πονοκεφάλους, πόνους στην κοιλιά, πόνους της πύελου, σεξουαλική δυσλειτουργία και θάνατο από αυτοκτονία ή δολοφονία (ή του θύματος ή του δράστη). Ακόμα, σχετίζεται με μειωμένη αυτοεκτίμηση και χαμηλή αντίληψη των θυμάτων για την υγεία τους. Επιπλέον, έχει συνδεθεί με μειωμένη ή και καθόλου χρήση αντισυλληπτικών μεθόδων, ανεπιθύμητη εγκυμοσύνη, αυξημένα ποσοστά σεξουαλικά μεταδιδόμενων νοσημάτων και HIV. Η περίοδος της εγκυμοσύνης δεν είναι προστατευτική, ενώ οι συνέπειες επηρεάζουν πέρα από τις γυναίκες και τα παιδιά, τα οποία μπορεί να είναι θύματα βίας και να γίνουν και τα ίδια στο μέλλον κακοποιητές, να νιώθουν αβοήθητα, ντροπιασμένα, θυμωμένα ή ένοχα. Στην πραγματικότητα, το κόστος της μη αντιμετώπισης του φαινομένου είναι υψηλό και βαρύνει όλη την κοινωνία, καθώς μπορεί να κάνει τους ανθρώπους να πιστεύουν ότι η βία είναι λογικός τρόπος για την επίλυση προβλημάτων, ότι οι άντρες είναι καλύτεροι από τις γυναίκες και ότι αξίζει στις γυναίκες να δέχονται βία, μειώνεται η συμμετοχή και παραγωγικότητα των γυναικών στις κοινωνικο-οικονομικές δραστηριότητες (άρα μειώνεται γενικά η ποιότητα ζωής όλων), ενώ τέλος, τα χρηματικά κόστη των συνεπειών του φαινομένου είναι πολύ υψηλά (Diop-Sidibe',....Becker, 2006).

5. Συμπεριφορά θυμάτων βίας/Αναζήτηση βοήθειας από τις γυναίκες

Σε μια προσπάθεια σύνδεσης της επικράτησης του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας και της ανάγκης για επαγγελματική αντιμετώπισή του, χρήσιμο είναι να εξετάσουμε τόσο τη γενικότερη συμπεριφορά των γυναικών στα πλαίσια της κακοποιητικής σχέσης (και μετά από αυτήν), όσο και τους λόγους και τη χρονική στιγμή που μια γυναίκα αναζητά (ή όχι) βοήθεια.

Στην Ελλάδα, ελάχιστες γυναίκες έχουν υπόψιν τους τις αρμόδιες κοινωνικές υπηρεσίες ή και τις Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις που δραστηριοποιούνται πανελλαδικά ενάντια σε κάθε μορφή βίας. Και ακόμη λιγότερες γνωρίζουν πως μπορούν εκεί να αναζητήσουν από ψυχολογική και νομική υποστήριξη μέχρι προσωρινή φιλοξενία τους σε ξενώνες και παρακολούθησή τους από ειδικούς. Το πρόβλημα όμως είναι ότι τελικά οι κακοποιημένες γυναίκες θα σηκώσουν αργά το τηλέφωνο για βοήθεια (ειδικά οι αστικές οικογένειες έχουν μεγαλύτερη δυσκολία να εκδηλωθούν, καθώς θέλουν να διασώσουν τον καθωσπρεπισμό τους). Στο τέλος θα το τολμήσουν συνήθως γυναίκες ηλικίας κατά μέσον όρο 25-45 ετών, οι οποίες έχουν και παιδιά⁵³.

Δεδομένων των άσχημων επιπτώσεων που υφίσταται η γυναίκα θύμα βίας (σωματικών, ψυχολογικών, κοινωνικών, οικονομικών), γεννιέται το ερώτημα: «γιατί δε φεύγει από τη σχέση»; Εύλογα λοιπόν, πολλοί άνθρωποι θεωρούν άξιο απορίας γιατί οι γυναίκες δεν φεύγουν από το σπίτι και υπομένουν αυτά τα μαρτύρια και θεωρούν ότι η φυγή είναι εύκολη λύση. Η αλήθεια είναι πως τα πράγματα είναι διαφορετικά, καθώς οι γυναίκες, που κακοποιούνται σωματικά, συχνά προέρχονται από οικογένειες που ενθαρρύνουν την παθητικότητα και τον έλεγχο γύρω από τα συναισθήματα των μελών τους. Μπορεί να έχουν χαμηλή αυτοεκτίμηση και εμπιστοσύνη στον εαυτό τους, να είναι διστακτικές και εξαρτημένες και να έχουν μάθει να δέχονται αναντίρρητα τις παραδοσιακές αξίες (όπως ότι «ο άνδρας τους είναι πάνω από όλα»). Όταν οι γυναίκες κάνουν προσπάθειες να πάψουν να είναι θύματα βίας και δεν τα καταφέρνουν, καταλήγουν να κλείνονται στον εαυτό τους, νιώθοντας αισθήματα ντροπής και ενοχής,

---

⁵³ Στεφανής, «Θέλει ψυχή για να ξεφύγει από την κακοποίηση», <http://www.tanea.gr/ellada/article/?aid=4545511>, πρόσβαση στη 1/2/2013

καθώς και ότι είναι υπεύθυνες για ό,τι τους συμβαίνει⁵⁴. Στην προηγούμενη ερώτηση σχετικά με τη φυγή ή μη των θυμάτων μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι η επίκτητη αδυναμία τους διαμορφώνει μια άλλη, διαφορετική πραγματικότητα, την πραγματικότητα του τρόμου και της χειραγώγησης, όσο το κράτος και ο κοινωνικός περίγυρος συνεχίζουν να ανέχονται την βία και το κοινωνικό σύνολο θεωρεί ως υπεύθυνες τις γυναίκες για τη κακοποίηση που αυτές υφίστανται⁵⁵.

Στο παρελθόν οι γυναίκες είχαν κατηγορηθεί (κάτι που ήδη εξετάσαμε στους μύθους για την κακοποίηση) ότι οι ίδιες προκαλούσαν την κακοποίησή τους και ότι υπέφεραν από ένα είδος μαζοχισμού, καθώς δεν μπορούσε να ερμηνευθεί το γεγονός ότι δεν έφευγαν από μια επικίνδυνη -ίσως και θανατηφόρα- σχέση, αγνοώντας την ευθύνη του βίαιου συντρόφου και διαιώνοντας στερεότυπα και προκαταλήψεις. Οι κακοποιημένες γυναίκες όμως δεν είναι μία ομοιογενής ομάδα (Coolidge, Andreson, 2002). Η αναγνώριση της βίας ως τέτοιας είναι το πρώτο βήμα -ειδικά οι γυναίκες θύματα ψυχολογικής βίας είναι πιο δύσκολο να την αναγνωρίσουν ως κακοποίηση, άρα πιο δύσκολο να αμυνθούν και να ανανήψουν από τις επιθέσεις ψυχολογικής υφής (Τζιουβάρια, 2008).

Προσπαθώντας να ερμηνεύσουμε την παραμονή των γυναικών στη βίαιη σχέση λόγω του αναπτυσσόμενου αισθήματος αδυναμίας, δίνονται απαντήσεις από τους Σπανού (2005), Παππά, (2012), Παπάνη⁵⁶, Καραμολέγκου⁵⁷, Μπακογιώργο⁵⁸ και Μαρίνου⁵⁹. Ο φόβος, η ανασφάλεια, η συναισθηματική εμπλοκή, η παγίδευση και η εξάρτηση είναι μερικές από τις αιτίες που απαντούν στο εν λόγω ερώτημα. Φοβούνται τις επιπτώσεις της αποκάλυψης, την αντίδραση από το σύζυγο και το ότι η οικογένειά τους δεν θα τις στηρίξει, είτε γιατί δεν έχει τη δυνατότητα, είτε γιατί ακολουθεί την αντίληψη «*κάνε υπομονή, μην χαλάσεις την οικογένειά σου*». Πιστεύουν ότι θα διαλυθεί

---

⁵⁴ Λαϊνιώτη, «Ενδοοικογενειακή βία: Το κρυφό πρόσωπο της κακοποίησης», http://lifepositive.gr/psixologia/endoikogeniaki_via_to_krifo_prosopo_tis_kakopoihshs/, πρόσβαση στις 14/7/2012

⁵⁵ Μπακογιώργος, «Η ενδοοικογενειακή βία και η αντιμετώπισή της», <http://pandemos.panteion.gr/index.php?op=record&pid=iid:677>, πρόσβαση στις 23/11/2012

⁵⁶ Παπάνης, «Ελληνική Κοινωνική Έρευνα», <http://epapanis.blogspot.gr/>, πρόσβαση στις 14/7/2012

⁵⁷ Καραμολέγκου, «Ενδοοικογενειακή βία: αίτια, συνέπειες, αντιμετώπιση», <http://www.fee.org.gr/articles-blog/204-family-violence.html>, πρόσβαση στις 14/7/2012

⁵⁸ Μπακογιώργος, «Η ενδοοικογενειακή βία και η αντιμετώπισή της», <http://pandemos.panteion.gr/index.php?op=record&pid=iid:677>, πρόσβαση στις 23/11/2012

⁵⁹ Μαρίνου, «Η Κοινωνική Ταυτότητα της Κακοποιημένης Γυναίκας», <http://www.scribd.com/doc/50440012/%CE%94%CE%99%CE%A0%CE%9B%CE%A9%CE%9C%CE%91%CE%A4%CE%99%CE%9A%CE%97-%CE%A4%CE%95%CE%9B%CE%99%CE%9A%CE%9F>, πρόσβαση στις 24/11/2012

η οικογένειά τους και ότι τα παιδιά τους θα κουβαλούν το στίγμα των χωρισμένων γονιών, γι' αυτό εκλογικεύουν την κατάσταση λέγοντας ότι τα παιδιά χρειάζονται και τους δυο γονείς για να μεγαλώσουν σωστά. Νιώθουν ότι ευθύνονται για την κακοποίησή τους, οπότε δεν πρέπει να παραπονιούνται και να εναντιώνονται στο σύζυγο. Ντρέπονται να αποκαλύψουν την κακοποίησή τους, γιατί πιστεύουν ότι θα θιγεί η αξιοπρέπειά τους ή είναι ακόμα ερωτευμένες με τον σύζυγο και είναι πρόθυμες να τα ξεχάσουν όλα αν αλλάξει εκείνος συμπεριφορά.

Η κατανόηση του κύκλου της βίας θα φωτίσει καλύτερα το αίσθημα της αδυναμίας των θυμάτων και το γιατί δεν προσπαθούν να ξεφύγουν. Σε πρώτη φάση (της δημιουργίας έντασης) γίνονται επεισόδια βίας ήπιας έντασης και η κακοποιημένη γυναίκα προσπαθεί με διάφορους τρόπους να τα ελέγξει ώστε να μην καταλήξουν σε οξύ επεισόδιο (εμφανίζοντας υποτακτική και ευγενική συμπεριφορά προς τον σύζυγο, ή ακόμη και με την αποφυγή του). Η γυναίκα αφήνει το σύζυγο να νομίζει πως δέχεται ότι ο θυμός του είναι δικαιολογημένος, προκειμένου να μην κλιμακωθεί η ένταση. Αν το κάνει αυτό καλά, τότε το επεισόδιο θα αποφευχθεί. Αν όμως εκείνος εκραγεί, τότε εκείνη πιστεύει ότι ευθύνεται η ίδια, γιατί δεν κατάφερε να διατηρήσει την ηρεμία. Η γυναίκα αρνείται στον εαυτό της ότι έχει θυμώσει με την άδικη συμπεριφορά του συντρόφου της, αποδέχεται τις αντιδράσεις του, αποδίδει τη συμπεριφορά του σε εξωτερικούς παράγοντες και πιστεύει ότι ίσως και να αξίζει τη βίαιη συμπεριφορά του. Αυτή η έλλειψη προσωπικού ελέγχου κάνει την γυναίκα να πιστεύει πως δεν μπορεί να κάνει τίποτα για να αλλάξει τη ζωή της. Σε δεύτερη φάση (της έκρηξης) το επεισόδιο βίας χαρακτηρίζεται από οξύτητα και αγριότητα, με ξυλοδαρμό που μπορεί να προκαλέσει σοβαρές σωματικές βλάβες και να οδηγήσει τη γυναίκα μέχρι και στο θάνατο. Στη φάση αυτή η γυναίκα θεωρεί ότι δεν μπορεί να ασκήσει κανένα έλεγχο στη συμπεριφορά του συζύγου γιατί θα χειροτερέψει την κατάσταση. Τέλος (στο μήνα του μέλιτος), παρατηρείται υποχώρηση της βίας και της έντασης και έρχεται η ηρεμία που είναι ευπρόσδεκτη και από τις δύο πλευρές. Ο σύζυγος εκφράζει τα τρυφερά του συναισθήματα, εκδηλώνει υπερβολική ευγένεια, φροντίδα, αγάπη και στοργή προς τη σύζυγό του, της ζητά συγνώμη, κλαίει, παραδέχεται την απαράδεκτη πράξη του και υπόσχεται πως δεν θα το ξανακάνει -πιστεύοντας τα όσα λέει και υποσχόμενος πως από δω και πέρα θα ελέγχει τον εαυτό του. Αυτή είναι και η πιο «καταστροφική» φάση, γιατί δημιουργεί εξάρτηση και δεν αφήνει τη γυναίκα να αποχωριστεί το σύντροφο,

είναι η φάση που εκείνη γίνεται πια το θύμα, καθώς πιστεύει ότι αυτή η εικόνα που προβάλλει ο σύντροφός της είναι η αληθινή του εικόνα. Ο Γατσάς (2008) ισχυρίζεται ότι τις περισσότερες φορές η πράξη της μεταμέλειας είναι ουσιαστική, πλην όμως, άλλα πράγματα δεν βοηθούν την παγίωση εκείνων των γνωστικών σχημάτων που θα λειτουργήσουν αποτρεπτικά κατά της βίας και θα υιοθετήσουν συμπεριφορές κοινωνικά αποδεκτές, στην επαφή των συντρόφων και της ήπιας διαχείρισης του θυμού. Επιπλέον επισημαίνει ότι ειδικά η στιγμή του χωρισμού από τον σύντροφο που τις κακοποιεί, είναι πολύ επικίνδυνη για την γυναίκα (τότε αυξάνεται πάνω από 75% η πιθανότητα να δολοφονηθούν σε σχέση με αυτές που μένουν), επομένως πρέπει να είμαστε πολύ προσεκτικοί όταν συμβουλευόμαστε ή κατηγορούμε μία γυναίκα η οποία δεν φεύγει.

Η Παπαμιχαήλ (2004, 2005) μας παραπέμπει επίσης στον κύκλο της βίας και περιγράφει την αίσθηση απώλειας ελέγχου, τον φόβο και την ανασφάλεια, τα αισθήματα απογοήτευσης και προδοσίας απέναντι στον σύζυγο και τελικά, την «επίκτητη αδυναμία» της γυναίκας. Για να μειώσει το θύμα το αίσθημα απόγνωσης που βιώνει, αναπτύσσει τεχνικές άμβλυνσης ή και εξουδετέρωσης του πόνου, μερικές από τις οποίες είναι η επιδέξια διαχείριση των κρίσεων (με την εξομάλυνση εξωτερικών παραγόντων ή την πρόβλεψη βίας -δεν εγκαταλείπεται εύκολα αυτή η τακτική, γιατί είναι απαραίτητη για την καθημερινή επιβίωση), η έμμεση έκφραση του θυμού (με παθητική επιθετικότητα), ο διαχωρισμός του πνεύματος από το σώμα (που την προστατεύει από την οδύνη της κακοποίησης και αυξάνει την αντοχή της -επιλέγεται συχνότερα αυτή η τακτική όσο αυξάνει η ένταση της βίας), η άρνηση και η ελαχιστοποίηση της κατάστασης στον εαυτό της και στους άλλους (η οποία λειτουργεί ως αμυντικός μηχανισμός μείωσης άγχους), ο συμβιβασμός και η ενδοτικότητα (καλλιεργούνται με την εκμάθηση των κοινωνικών ρόλων, καθώς οι γυναίκες μαθαίνουν να κρύβουν και να καταπιέζουν συναισθήματα που μπορεί να τις φέρουν σε σύγκρουση με τον βίαιο σύντροφο, αλλά και να ικανοποιούν τις επιθυμίες του άλλου, από φόβο να μην τον δυσαρεστήσουν).

Μεταβλητές που επηρεάζουν την παθητικότητα της γυναίκας αποτελούν η εξάρτηση από τον σύντροφο και η αγάπη για εκείνον, ο φόβος, οι ελπίδες ότι θα αλλάξει, το αίσθημα ντροπής για τη δημοσιοποίηση της πράξης και η αποφυγή της μετατόπισης της ενοχής στο θύμα (με τον συντηρητικό προσανατολισμό και την εσωτερίκευση των

πολιτισμικών μύθων και στερεοτύπων για τον άντρα ως «κεφαλή» της οικογένειας και την ευθύνη της γυναίκας για τη διατήρησή της, με συνέπεια την υποβάθμιση του εαυτού τους και την εξιδανίκευση του άλλου).

Υπάρχει, όπως διαπιστώνουμε, μεγάλη πίστη και δέσμευση πολλών γυναικών στον κακοποιητή σύντροφό τους. Ενώ επικρατούν μύθοι γύρω από το θέμα που επηρεάζουν και τους επιστήμονες, γενικά υποστηρίζεται ότι υπάρχει κοινωνικό και νομικό κλίμα που ενισχύει την ανικανότητα του θύματος να βγει από τη σχέση κακοποίησης (υπάρχει τραυματικός δεσμός -όπως στις καταστάσεις ομηρίας- που ενισχύεται από την περιοδικότητα της καταχρηστικής συμπεριφοράς). Η αύξηση δύναμης του δράστη συνεπάγεται μείωση αυτοεκτίμησης του θύματος και εκείνη με τη σειρά της, δημιουργεί την ανάγκη του δράστη για διατήρηση της κυριαρχίας του, άρα επικρατεί συνεχής παγίδευση.

Ως προς τη θεωρία του κύκλου της βίας που αναφέρθηκε παραπάνω, αν δεν αντιμετωπιστεί το ζήτημα, με το πέρασμα του χρόνου παρατηρείται μείωση της διάρκειας του 1^{ου} και 3^{ου} σταδίου (το 3^ο έως και απαλείφεται -δηλαδή ο υπολογισμός των υπέρ και κατά του να μείνει στη σχέση) και αύξηση της διάρκειας και της έντασης του 2^{ου} σταδίου (δηλαδή, συναισθηματική κατάρρευση του θύματος, κατάθλιψη, ενοχή, αδράνεια και αδυναμία). Το θύμα επηρεάζεται επίσης από τα στάδια, συσσωρεύοντας ένταση και στο 1^ο και στο 2^ο στάδιο (στο οποίο εκτονώνεται η αντίστοιχη ένταση του δράστη), με επακόλουθα ψυχοσωματικά προβλήματα και συσσωρευμένη επιθετικότητα, που μπορεί να εκδηλωθεί πχ κατά των παιδιών. Αρχικά νιώθουν και οι δύο ντροπή και ενοχή και δεν αναζητούν εξωτερική βοήθεια -πράγμα που ενισχύει τη μελλοντική βιαιότητα, η βία φαίνεται προσωρινή και η γυναίκα αναζητά στον εαυτό της το φταίξιμο. Με το πέρασμα του χρόνου, ο δράστης είναι λιγότερο μετανιωμένος, δε βλέπει κάτι μεμπτό στη συμπεριφορά του, ενώ το θύμα βρίσκεται σε εγρήγορση. Αυτοενοχοποιείται το θύμα λόγω κοινωνικών επιρροών (είτε λόγω χαρακτήρα -δεν είναι ελκυστικές, είναι προκλητικές, ή βάσει συμπεριφοράς -οι ίδιες δε συμπεριφέρθηκαν σωστά) και ενοχοποιείται ο δράστης (βάσει χαρακτήρα -λόγω ψυχοπαθολογικών αιτιών ή χρήσης αλκοόλ, αλλά και βάσει συμπεριφοράς -εξωτερικών παραγόντων). Γενικά η στάση της γυναίκας επηρεάζεται από τον φόβο (κυρίαρχο συναίσθημα που τροφοδοτεί και ενδυναμώνει την κακοποιητική σχέση και λογικό, αφού η απόδραση από την κακοποιητική σχέση μπορεί να είναι πολύ επικίνδυνη), την

οικονομική ανεπάρκεια (ιδιαίτερα όταν υπάρχουν παιδιά), την εξάρτηση (συναισθηματική, κοινωνική, οικονομική λόγω μη αυτοεκτίμησης του θύματος ότι μπορεί να επιβιώσει μακριά από τον δράστη), την αγάπη προς τον δράστη (που τροφοδοτεί την ελπίδα και την αυταπάτη για αλλαγή του δράστη), τα κοινωνικά στερεότυπα για τον ρόλο των φύλων (τα στοιχεία «ανδρισμού», βίας και επιβολής που προξενούν γοητεία στις γυναίκες και ενώ δεν επιθυμούν την κακοποίηση, τους θεωρούν παρόλα αυτά χαρισματικούς και ελκυστικούς) και την αποδοχή της βίας μέσω του αξιακού συστήματος της κοινωνίας (η αποδοχή της κουλτούρας της βίας από το θύμα την καθιστά κοινωνικά αποδεκτή και αναμενόμενη, άρα δεν υπάρχει λόγος να εγκαταλειφθεί η σχέση).

Στο έργο των Dienemann και συνεργατών (2002) αποδεικνύεται πως το κοινωνικό πλαίσιο και η ανάγκη ισορροπίας για φροντίδα δική της αλλά και των άλλων επηρεάζουν τις αποφάσεις που θα πάρει μια γυναίκα για την κακοποίηση. Το θύμα κατηγορεί τον εαυτό του, αφού δε μπορεί να ελέγξει τη συμπεριφορά του συντρόφου του, ενώ το να φύγει δε σημαίνει ότι σταματά η βία.

Συχνά, η ικανότητα μια γυναίκας να δώσει σημασία και να αποφασίσει να προστατευθεί, μετριάζεται από την ένταση της κακοποιητικής σχέσης και το χαμηλό επίπεδο αλληλεπίδρασης με άλλους εκτός αυτής. Η εν λόγω απομόνωση μπορεί να οφείλεται σε συχνές μετακομίσεις, σε διαμονή σε αγροτική περιοχή, σε ζήλια του κακοποιητή και/ή στο να είναι κάποιος μετανάστης. Αυτό δίνει έμφαση τόσο σε ατομικούς παράγοντες, όσο και στην κοινωνική φύση του προβλήματος. Οι προσωπικές αξίες, η κοινότητα, οι θρησκευτικές και οικογενειακές νόρμες, οι πηγές ιερών και οι κυρώσεις επηρεάζουν τόσο τη συμπεριφορά τη δική της, όσο και τη δική του -το στάδιο της ηθικής εξέλιξης επηρεάζει τη σημασία που δίνει μια κακοποιημένη γυναίκα στις εμπειρίες και τις αποφάσεις που αφορούν τη σχέση.

Η Landenburger παρουσιάζει 4 φάσεις από τις οποίες διέρχεται μια γυναίκα πριν εγκαταλείψει την κακοποιητική σχέση: τη δεσμευτική φάση (αρχική εξέλιξη της σχέσης, αρχή της κακοποίησης και αρχικές αντιδράσεις του θύματος, το οποίο αρχικά νιώθει μπερδεμένο), τη διαρκή φάση (είναι η περίοδος που η γυναίκα αναγνωρίζει ότι συμβαίνει η κακοποίηση, αλλά ελαχιστοποιεί τη σημασία της και παραμένει δεσμευμένη στη σχέση προσπαθώντας να ελέγξει τη βία, δίνοντας έμφαση στις καλές πτυχές της σχέσης. Επίσης, νιώθει παγιδευμένη και ότι πρέπει να φύγει για να

επιβιώσει. Ακόμα, νιώθει ότι χάνει τον εαυτό της και επικρατεί μια αίσθηση αναξιοσύνης), τη φάση της αποδέσμευσης (αναζητά πιο ενεργά βοήθεια, συνταυτίζεται με άλλες κακοποιημένες γυναίκες και απορρίπτει όσους την ενθαρρύνουν να παραμείνει στην κακοποιητική σχέση. Επίσης, νιώθει επιτακτική ανάγκη να ικανοποιήσει τις προσωπικές της ανάγκες, το οποίο προσπαθεί να το ισορροπήσει με την ανάγκη να νοιάζεται για τους άλλους, αλλά μπορεί να αποβεί αφόρητο και τρομακτικό) και τη φάση της ανάκτησης (την τελευταία φάση, η οποία ξεκινά όταν πια φεύγει μόνιμα και συνεχίζει μέχρι να κερδίσει μια νέα ισορροπία και νόημα στη ζωή της -είναι πιο πολύπλοκη φάση όταν υπάρχουν παιδιά με ανοιχτά θέματα κηδεμονίας και στήριξής τους).

Κάποιες γυναίκες μειώνουν το στρες που νιώθουν μέσω ελέγχου ή εξάλειψης της κακοποίησης και παραμένοντας στη σχέση και άλλες με το να φύγουν από τη σχέση. Τα μέσα για να παραμείνει μια γυναίκα στην κακοποιητική σχέση περιλαμβάνουν τη διαπραγμάτευση με τον κακοποιητή, το να γίνεται πιο ορατή εκτός της οικίας ή κακοποίηση- άρα και πιο εύκολο να τιμωρηθεί, τις κυρώσεις από φίλους και συγγενείς, τη σύλληψη από την αστυνομία και την εθελοντική συμβουλευτική.

Γενικά, η αλλαγή είναι πολύπλοκη και περιλαμβάνει ταυτόχρονα τα επίπεδα του εαυτού, της σχέσης, της οικογένειας και της κοινότητας, γι' αυτό το λόγο η πραγματικότητα αυτών των γυναικών είναι κάποιες φορές διαστρεβλωμένη. Μπορεί να συμβαίνει σε διαφορετικές φάσεις και σε διαφορετικά επίπεδα, αλλά με το πέρασμα του χρόνου η αλλαγή είναι συσσωρευτική και ορατή. Σε πολλές περιπτώσεις, μπορεί οι πρώτες σοβαρές προσπάθειες να φύγει η γυναίκα να ακολουθήθηκαν από πισωγύρισμα, αλλά όμως και με νέες ιδέες για το τι προκλήσεις θα αντιμετωπίσει όταν φύγει οριστικά. Άλλωστε, το να φύγει μια γυναίκα δε σημαίνει και το τέλος της βίας, ούτε την ανάκαμψη από την κακοποίηση.

Η Stanko (1985) επίσης δείχνει τα μπερδεμένα συναισθήματα των γυναικών και μιλά όχι μόνο για τους λόγους που παραμένουν οι γυναίκες, αλλά και για τους λόγους «πισωγυρίσματος». Οι γυναίκες νιώθουν ταπεινωμένες, εξευτελισμένες, ντροπιασμένες και για αυτό το λόγο παραμένουν σιωπηλές, κυρίως γιατί φοβούνται τι θα τους προσάψουν. Είναι δύσκολο να αντιμετωπίσουν τις κατηγορίες των άλλων (όπως εκείνες που προέρχονται από το οικογενειακό περιβάλλον, που μπορεί να τοποθετεί την

ιερότητα του γάμου πάνω και από την ασφάλεια της γυναίκας) και οδηγούνται σε αυτοενοχοποίηση.

Οι λόγοι που επιστρέφουν οι γυναίκες σε μια κακοποιητική σχέση είναι ίδιοι με αυτούς για τους οποίους μένουν. Κυριαρχούν η ελπίδα ότι ο σύζυγος θα αλλάξει ή ότι δε θα το ξανακάνει -επειδή ζήτησε συγγνώμη, η ανησυχία για τα παιδιά, η ανησυχία για τις οικονομικές δυσκολίες, η παραίτηση στο «αναπόφευκτο» της βίας, ο φόβος για την ασφάλεια των άλλων, ο φόβος να μείνει εκτός του σπιτιού, ο φόβος απώλειας της ταυτότητάς της ως σύζυγος ή τελικά, ο απλός φόβος. Αν λοιπόν υπάρχει κίνδυνος εντός της οικίας, τότε η σεξουαλική παρενόχληση στην εργασία ή στο δρόμο παγιδεύει ακόμα περισσότερο τις γυναίκες κάτω από την αντρική κυριαρχία. Το να φύγουν κάποιες φορές ίσως είναι τόσο άσχημο όσο το να μείνουν. Επίσης, το να αντιδρούν και όχι να δρουν είναι ένα πρότυπο αντίδρασης που έχει διαμορφωθεί από την εξάρτηση των γυναικών από τους άντρες.

Και εκείνη όπως και οι προαναφερθέντες ερευνητές σχολιάζει την υποτιθέμενη αδυναμία των γυναικών που τις χαρακτηρίζει ως «μαζοχίστριες», παθητικές και υποτακτικές. Η πατριαρχία όμως παραμένει: οι γυναίκες συνεχίζουν να κακοποιούνται μέσα στις σχέσεις τους και αυτό θεωρείται απλά μέρος του να είναι οι σύζυγοι, ιδιαίτερα σε συγκεκριμένα πολιτισμικά πλαίσια, όπως και η επιθετική ταυτότητα του άντρα η οποία γίνεται αποδεκτή από τις γυναίκες. Συνεπάγεται επομένως ότι οι γυναίκες μπλέκονται σε αυτή την κατάσταση γιατί η δομή που υπάρχει στις ζωές τους τις προετοιμάζει ουσιαστικά για αυτό.

Σε μεταγενέστερο έργο της (Stanko, 2003) χρησιμοποιεί την ανάλυση του Goffman για τα άτομα που επιβιώνουν από ενδοοικογενειακή βία και την αποκάλυψη ή μη της κατάστασής τους, λόγω φόβου εξοστρακισμού από την κοινωνία. Όταν κάποιος έχει ένα ανεπιθύμητο χαρακτηριστικό που τον κάνει διαφορετικό από τους άλλους, το χαρακτηριστικό αυτό θεωρείται στίγμα και δημιουργεί ασυμφωνία ανάμεσα στην επιθυμητή και την πραγματική κοινωνική ταυτότητα, με συναίσθημα ντροπής για το ότι δεν κατάφερε να είναι αυτό που σύμφωνα με την κοινωνία θα μπορούσε να είναι. Όταν το στίγμα δεν είναι φανερό, τότε προτεραιότητα γίνεται η διαχείριση του χαρακτηριστικού (αν θα αποκαλυφθεί και πώς, πότε και σε ποιόν). Αναμφίβολα, καμία γυναίκα δεν υφίσταται κακοποίηση επειδή την αποδέχεται. Όλες θεωρούν αυτό το

βίωμα ταπεινωτικό και κάνουν τεράστιες προσπάθειες να το σταματήσουν, ανεξάρτητα από το τελικό αποτέλεσμα.

Η Eckstein (2011), αναφερόμενη και εκείνη στον Goffman, υποστηρίζει ότι η επικοινωνία των ανθρώπων δείχνει μια ανησυχία για τους πολιτισμικούς κανόνες και τις καταστάσεις πρότυπα. Πολιτισμικά, αν τα θύματα νιώσουν αναγκασμένα να σχηματίσουν την κατάσταση της θυματοποίησής τους και/ή η ταυτότητα του φύλου τους θεωρείται κοινωνικά αποδεκτή, τότε θα συνεχίζουν να στιγματίζονται για την κακοποίησή τους. Το κοινωνικό στίγμα και η αίσθηση της αποτυχίας μπορεί να επηρεάζουν την πιθανότητα που έχει το θύμα να κατανοήσει τη θυματοποίησή του και τελικά να εγκαταλείψει την κακοποιητική σχέση. Πρόσθετα, σημειώνει στους διαφορετικούς λόγους για τους οποίους άντρες και γυναίκες θύματα παραμένουν στην κακοποιητική σχέση, το γεγονός ότι οι άντρες επιλέγουν πιο στερεότυπους αντρικούς λόγους ταυτότητας (την προσωπική δύναμη, την πατρότητα και την επιθυμία να προστατέψουν άλλους, αλλά και τη θεωρία ότι πρέπει να παραμείνουν σιωπηλοί) - πράγμα το οποίο δείχνει μια κοινωνικά δομημένη κατανόηση του φύλου.

Παρόμοιοι και σε αυτή την έρευνα⁶⁰ οι λόγοι μη αναζήτησης βοήθειας από τις γυναίκες, καθώς οι ίδιες ντρέπονται γι' αυτό που τους συμβαίνει ή αισθάνονται ένοχες, φοβούνται ότι θα κατηγορηθούν και οι ίδιες ή ότι θα δεχτούν τυχόν αντίποινα, δεν είναι σίγουρες ότι πρόκειται για σεξουαλικό έγκλημα, αισθάνονται αγάπη προς το σύζυγο και δέσμευση προς τη σχέση ειδικά όταν υπάρχουν παιδιά, πιστεύουν ότι είναι μέρος των συζυγικών τους καθηκόντων να κάνουν έρωτα με το σύζυγό τους έστω και χωρίς τη θέλησή τους, έχουν θρησκευτικά πιστεύω που τις εμποδίζουν να χωρίσουν, δεν είναι οικονομικά ανεξάρτητες και δεν έχουν υποστήριξη από την οικογένεια και τους φίλους ή δεν έχουν προστασία από το νόμο και την αστυνομία. Επιπλέον, θέλουν να αποφύγουν το στίγμα της θυματοποίησης, φοβούνται τις αντιδράσεις της οικογένειάς τους, έχουν την τάση να εκλογικεύουν τη βίαιη συμπεριφορά των συζύγων τους αποδίδοντας την στο στρες, στο αλκοόλ, ή σε προβλήματα στη δουλειά, έχουν μάθει και πιστεύουν ότι η προσωπική τους αξία οφείλεται και στηρίζεται στους συζύγους τους, θεωρούν ότι είναι οι ίδιες υπεύθυνες να κάνουν το γάμο τους να πετύχει και αν αποτύχουν σ' αυτό αποτυγχάνουν σαν γυναίκες, αν φύγουν τέλος, δεν έχουν που να πάνε.

---

⁶⁰ http://obrela.gr/articles/Et_Bibl_Prakt_Papadomark.pdf, πρόσβαση στις 14/7/2012

Περαιτέρω, η American Psychiatric Association⁶¹ συμπεριλαμβάνει στους λόγους για τους οποίους μια γυναίκα δε φεύγει ή επιστρέφει τις διαφορές στη δύναμη, τη δημόσια έκθεση με τις συνέπειές της, τη μαθημένη απελπισία, τις οικονομικές δυσκολίες, το φόβο επαναθυματοποίησης, το φόβο να μη χάσει τα παιδιά και τη συναισθηματική εξάρτηση. Ενώ η Loue (2002) περαιτέρω ισχυρίζεται ότι οι κύριες αντιδράσεις των γυναικών στη βία είναι η φυγή από τη σχέση (η οποία εξαρτάται από την οικονομική κατάσταση, τη διαθεσιμότητα των υποστηρικτικών υπηρεσιών, προηγούμενους χωρισμούς, ανησυχία για την ασφάλεια, θρησκευτικές παραδόσεις, την αγάπη, τη σοβαρότητα και τη συχνότητα της βίας, το μορφωτικό επίπεδο της γυναίκας, το νεαρό της ηλικίας), η αυτοκτονία, η απομόνωση -ώστε να δημιουργούν λιγότερες συνθήκες διαμαχών, η αποδοχή και η αυτοενοχοποίηση. Επίσης, οι Balci and Ayrançi (2005) υπογραμμίζουν πως αν και η βία ξεκινά συνήθως στον πρώτο χρόνο του γάμου, οι γυναίκες διατηρούν τους γάμους τους εξαιτίας της ανεργίας τους, του μέλλοντος των παιδιών και της ελπίδας βελτίωσης της κατάστασης στο μέλλον, της πίεσης του στενού τους περιβάλλοντος, αλλά και εξαιτίας επίσημων και νομικών εμποδίων.

Η Mahapatra (2012) τονίζει επιπλέον τις αιτίες ανοχής της κακοποιητικής συμπεριφοράς από τις γυναίκες με σημαντικότερες την αίσθηση απομόνωσης γυναικών, καθώς φοβούνται ότι δε θα γίνουν πιστευτές -άρα δεν αποκαλύπτουν την κακοποίηση, τη ντροπή και το στίγμα, το φόβο απόρριψης από την κοινότητα (έντονο σε εκείνες τις κοινότητες, που εξοστρακίζουν τις γυναίκες που χωρίζουν από τον άντρα τους), το φόβο αλλαγής στην κοινωνική τους κατάσταση, το γεγονός ότι αν και μπορεί να έχουν εκπαιδευτικούς ή άλλους πόρους δεν τους χρησιμοποιούν λόγω κουλτούρας (η κοινωνικοποίηση από την παιδική ηλικία και η υπακοή σε πολιτισμικούς κανόνες και παραδόσεις επηρεάζουν τις γυναίκες και στο νέο τους περιβάλλον), τη μη αναγνώριση της κακοποίησης ή του εαυτού τους ως θύμα λόγω της πατριαρχικής φύσης της κοινότητάς τους και την ακόλουθη συγχώρηση ή δικαιολόγηση της σεξουαλικής κακοποίησης. Χρησιμοποιούν όμως πολλαπλές προσωπικές στρατηγικές (οι περισσότερες τουλάχιστον 4), όπως τη σιωπή, την απάντηση, την αποφυγή του συντρόφου, την ευχαρίστηση ή προσπάθεια κατευνασμού του κακοποιητή, την πρόκλησή του και τον τραυματισμό του, αλλά και την εγκατάλειψή του.

---

⁶¹ <http://www.apa.org/about/awards/partner-violence.pdf>, πρόσβαση στη 1/2/2013

Αν πραγματευτούμε το φαινόμενο του συζυγικού βιασμού πιο συγκεκριμένα, πάλι τίθεται το ερώτημα «Γιατί οι γυναίκες συναινούν στο βιασμό τους;»⁶². Οι απαντήσεις για την ανοχή του βιασμού δε διαφέρουν πολύ από την ανοχή οποιασδήποτε άλλης μορφής κακοποίησης των γυναικών, αφού είτε δεν αντιλαμβάνονται οι γυναίκες αυτή την άσκηση πίεσης ως βιασμό, καθώς τον θεωρούν σαν κάτι που μπορεί να συμβεί μόνο μεταξύ ξένων (σύμφωνα με τις παραδοσιακές αντιλήψεις για το γάμο), είτε κάποιες γυναίκες είναι τόσο εξαρτημένες οικονομικά και συναισθηματικά από τους συζύγους τους, ώστε το να τους θεωρήσουν βιαστές και να συνεχίσουν να ζουν μαζί τους, θα ήταν πολύ οδυνηρό, είτε άλλες αποδέχονται το βιασμό γιατί πιστεύουν ότι συμβαίνει σε όλες τις γυναίκες, λόγω της απομόνωσής τους, είτε συναινούν καθώς φοβούνται και σωματική κακοποίηση, είτε φοβούνται την απιστία του συντρόφου, είτε είχαν πολύ λίγες γνώσεις για τη φυσιολογική σεξουαλική συμπεριφορά πριν γνωρίσουν τον άνδρα τους. Όμως ανεξάρτητα από την παραμονή τους, όλες οι γυναίκες είχαν προσπαθήσει να αντιμετωπίσουν την κακοποίηση, είτε εγκαταλείποντας τις σχέσεις τους, είτε προσπαθώντας να ελαχιστοποιήσουν τον κίνδυνο να ξαναβιαστούν, υιοθετώντας διάφορες τεχνικές επιβίωσης (όπως την αποφυγή του συζύγου ή την τυφλή υπακοή σε ό,τι υπαγόρευε).

Επισημαίνεται ότι τα θύματα της ενδοοικογενειακής βίας είναι σε αυξημένο κίνδυνο για επαναθυματοποίηση, καθώς οι επαναλαμβανόμενες επιθέσεις μειώνουν την ικανότητα της γυναίκας να αντιδράσει (Kuijpers, Van der Knaap and Winkel, 2012). Παράγοντας επαναθυματοποίησης τόσο σωματικής όσο και ψυχολογικής είναι η αποφευκτική προσκόλληση -ιδιαίτερα όταν συνοδεύεται από θυμό, αλλά και η επιθετική συμπεριφορά του θύματος (άρα, οι συναισθηματικές αντιδράσεις και των δύο συντρόφων).

Αν και πολλοί ερευνητές ισχυρίζονται ότι οι κακοποιημένες γυναίκες περνούν από φάσεις «μαθημένης αδράνειας» ή «επίκτητης αδυναμίας», υπό την έννοια ότι δεν αντιδρούν στα βίαια επεισόδια, αλλά δέχονται παθητικά την επιθετικότητα⁶³, κατά τον Παπάνη⁶⁴ και τη Σπανού (2005), υπάρχει το στάδιο του «ανοιχτού παραθύρου» ή της

---

⁶² http://obrela.gr/articles/Et_Bibl_Prakt_Papadomark.pdf, πρόσβαση στις 14/7/2012

⁶³ Μαρίνου, «Η Κοινωνική Ταυτότητα της Κακοποιημένης Γυναίκας», <http://www.scribd.com/doc/50440012/%CE%94%CE%99%CE%A0%CE%9B%CE%A9%CE%9C%CE%91%CE%A4%CE%99%CE%9A%CE%97-%CE%A4%CE%95%CE%9B%CE%99%CE%9A%CE%9F>, πρόσβαση στις 24/11/2012

⁶⁴ Παπάνης, «Ελληνική Κοινωνική Έρευνα», <http://epapanis.blogspot.gr/>, πρόσβαση στις 14/7/2012

«επανάκτησης δύναμης» κατά το οποίο συνειδητοποιείται η πραγματικότητα της θυματοποίησης και αυτοθυματοποίησης της γυναίκας και γίνεται έκκληση για βοήθεια. Στην πραγματικότητα, μόλις αρθούν οι ενδοιασμοί, οι φόβοι, οι προκαταλήψεις και η αναποφασιστικότητα, η κακοποιημένη γυναίκα στρέφεται προς πάσα κατεύθυνση για βοήθεια και πολλές φορές την εξασφαλίζει όχι από επίσημους φορείς, αλλά από τα κοινωνικά υποστηρικτικά της δίκτυα. Κατά την περίοδο αυτή, το πιο βασικό στοιχείο είναι η συνειδητοποίηση ότι δεν υπάρχει περίπτωση να αλλάξει ή να βελτιωθεί ο σύντροφος που την κακοποιεί. Αυτό το στάδιο επέρχεται ξαφνικά, διακόπτει τον φαύλο κύκλο της βίας και περιλαμβάνει τη γνώση ότι η γυναίκα έχει πέσει θύμα κακοποίησης, ότι ο άνδρας της πάσχει ψυχικά, ότι υπάρχουν εναλλακτικές λύσεις διευθέτησης των προβλημάτων της συμβίωσης εκτός της βίας, ότι μόνη της δεν μπορεί να ξεφύγει και ότι χρειάζεται τη βοήθεια ειδικών.

Η άποψη που θέλει τη γυναίκα ενεργητική συμπληρώνεται περισσότερο από έρευνα του Κ.Ε.Θ.Ι.⁶⁵, στην οποία διαπιστώνεται ότι η εγκατάλειψη της σχέσης ενέχει τόσο ένα προσωπικό στοιχείο νίκης, όσο και ήττας για τη γυναίκα, καθώς τα προσωπικά και κοινωνικά διακυβεύματα είναι ιδιαίτερα σημαντικά.

Δύο είναι οι κύριες θεωρητικές προσεγγίσεις σχετικά με τους λόγους για τους οποίους μια γυναίκα που υφίσταται βία παραμένει στη σχέση. Η πρώτη εστιάζει στις ψυχολογικές επιπτώσεις της κακοποίησης, οι οποίες με τη σειρά τους προσδίδουν χαρακτηριστικά θύματος στην κακοποιημένη γυναίκα (αναπτύσσει σε γνωστικό-συναισθηματικό-συμπεριφορικό επίπεδο μια αντίδραση μαθημένης αβοηθησίας, όπου θεωρεί ότι η κατάσταση δεν επιδέχεται αλλαγή και ότι η ίδια δε μπορεί να την ελέγξει) και θεωρεί ότι η μόνη επιλογή της είναι η παθητική αποδοχή της κατάστασης, με στόχο την ελαχιστοποίηση του κινδύνου. Επίσης, μια σειρά από ψυχοσυναισθηματικές αντιδράσεις που προκαλούνται από τη συστηματική έκθεση στην κακοποίηση (χαμηλή αυτοπεποίθηση, παθητική αντιμετώπιση, υψηλή εξάρτηση από τον θύτη, άγχος και κατάθλιψη, κοινωνική απομόνωση, αυτοενοχοποίηση, συμμόρφωση προς τον θύτη, στρεβλές αποδόσεις αιτίας, κατάχρηση ουσιών, έντονο στρες) καθιστούν μια γυναίκα εξαιρετικά ευάλωτη και ανίσχυρη απέναντι στη βία. Έτσι αδυνατεί να φύγει από την κακοποιητική σχέση καθώς παγιδεύεται στη δυναμική της βίας, εναποθέτοντας τις ελπίδες της για αλλαγή της κατάστασης στην προσδοκώμενη αλλαγή του συντρόφου

⁶⁵ http://www.kethi.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=169%3A2009-03-30-09-10-41&catid=36%3A--2001&Itemid=23&lang=el, πρόσβαση στις 21/11/2012

της και όχι στη δική της αντίδραση (η οποία παραμένει παθητική). Η δεύτερη προσέγγιση αντιλαμβάνεται την κακοποιημένη γυναίκα ως ένα άτομο που συνεκτιμά ρεαλιστικά τους κινδύνους που ενέχει για την ίδια και τα μέλη της οικογένειάς της η παραμονή της ή μη στο σπίτι και στη σχέση και αναπτύσσει τεχνικές επιβίωσης ώστε να προστατέψει την ίδια και την οικογένειά της από τις επιπτώσεις της βίας (δίνει κυρίως έμφαση σε εξωτερικούς παράγοντες, όπως στην οικονομική εξάρτηση από σύζυγο, στο στιγματισμό που συνοδεύει τη φυγή από το σπίτι, στην ανησυχία για το μέλλον των παιδιών και στην ενοχοποίηση για το ότι αυτά θα χάσουν τον πατέρα τους, στη δυσκολία στην ανεύρεση εργασίας, στην έλλειψη υποστήριξης από το κοντινό της περιβάλλον και κυρίως, στο φόβο για εκδίκηση και αντίποινα του συντρόφου). Οι κοινωνικοί αυτοί λόγοι μπορεί να συνοδεύονται από ανησυχίες συνδεδεμένες με την ψυχοσυναισθηματική κατάσταση της γυναίκας (όπως τον φόβο απέναντι στη μοναξιά ή τη χαμηλή αυτοπεποίθηση). Ωστόσο με αυτή τη θεώρηση κατανοούμε την αντίδραση της γυναίκας στη βία μέσα στο ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο που αυτή συμβαίνει. Τονίζεται έτσι ο ρόλος της κακοποιημένης γυναίκας ως επιζώσας και ως κοινωνικού δράστη που προσπαθεί να προστατέψει τον εαυτό της αλλά και τους άλλους σε συνθήκες εχθρικές ή μη υποστηρικτικές (και όχι ως παθητική αποδέκτρια της βίας). Άλλωστε οι περισσότερες γυναίκες που αναζητούν βοήθεια στην αστυνομία, σε κοινωνικές υπηρεσίες και σε καταφύγια κάθε άλλο παρά παθητικά αντιδρούν, απλά στις αντιδράσεις τους αυτές συναντούν πολλούς από τους προαναφερθέντες αποτρεπτικούς παράγοντες.

Αλλά και σε άλλη του μελέτη το Κ.Ε.Θ.Ι. εξηγεί το ρόλο της επιζώσας γυναίκας⁶⁶, υποστηρίζοντας πως αν και οι ρόλοι του θύματος και της επιζώσας έχουν θεωρηθεί ως αμοιβαία αποκλειόμενοι, δοσμένοι και συγκρουόμενοι, η γυναίκα αλλάζει θέση από θύμα σε επιζώσα με ένα τρόπο που επιτρέπει ευέλικτους προσδιορισμούς σύμφωνα με το τι διακυβεύεται μέσα στην αλληλεπίδραση, αλλά και στο πλαίσιο των συζυγικών σχέσεων δύναμης. Η απόφαση για εγκατάλειψη ή μη της σχέσης αποτελεί μια μακρά και περίπλοκη διαδικασία, που συνήθως δεν είναι γραμμική και σταθερή. Έτσι, επιζώσα γίνεται όχι μόνο η γυναίκα που επιλέγει να φύγει, αλλά και εκείνη που επιλέγει να μείνει και να αντιμετωπίσει την κατάσταση με στρατηγικές (που υποτίθεται πως συνδέονται με το ρόλο του θύματος). Οι ρόλοι του θύματος και της επιζώσας επομένως

⁶⁶ http://www.kethi.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=169%3A2009-03-30-09-10-41&catid=36%3A--2001&Itemid=23&lang=el, πρόσβαση στις 21/11/2012

είναι σχετικά εύπλαστες κοινωνικές κατασκευές τις οποίες η γυναίκα χρησιμοποιεί για να αυτοπροσδιοριστεί, χωρίς να είναι πάντα κάτι από αυτά τα δύο, μπορεί να κινείται ανάμεσά τους. Η γυναίκα μπορεί να νιώθει αποστροφή για τον σύντροφό της και να θέλει τη φυγή (ταυτότητα κοινωνικού δράστη και επιζώσας), αλλά τελικά να επιλέξει να μείνει στη σχέση λόγω εξωτερικών παραγόντων που δε μπορεί να ελέγξει. Επομένως, γίνεται ενεργός δράστης με αντίσταση στη βία και με επαναπροσδιορισμό των σχέσεων δύναμης και εξουσίας στο ζευγάρι και όχι θύμα των περιστάσεων (σύμφωνα με τον Foucault, όπου υπάρχει εξουσία υπάρχει και αντίσταση).

Το ότι οι γυναίκες δεν εγκαταλείπουν την κακοποιητική σχέση γιατί τείνουν να ελαχιστοποιούν το χαρακτήρα και τη σημασία της κακοποίησης εμμένοντας περισσότερο στις ανταμοιβές, που τους παρέχει αυτή η σχέση, σε σχέση με τις ζημιές, ή ακόμα να έχοντας βιώσει άλλες χειρότερες καταστάσεις και να πιστεύουν ότι τώρα βρίσκονται σε καλύτερη θέση, αναγνωρίζεται και από τους Διομήδους και Λιάσκο (2008).

Διαπιστώνεται λοιπόν ότι για τις γυναίκες που βιώνουν ενδοοικογενειακή βία, οι αλλαγές που γίνονται με σκοπό την ασφάλειά τους εντάσσονται σε μια προοδευτική διαδικασία, με πολλαπλά βήματα και στρατηγικές (Chang, Dado,...Scholle, 2006). Τα περισσότερα άτομα περνούν από κάποια προβλέψιμα στάδια στην προσπάθειά τους να αλλάξουν συμπεριφορά (από το στάδιο στο οποίο είτε δε νιώθουν ανάγκη για αλλαγή είτε δεν κατανοούν ότι πρέπει να αλλάξουν, στο στάδιο που αναγνωρίζουν ότι η αλλαγή μπορεί να είναι αναγκαία, από το στάδιο που έχει ληφθεί η απόφαση για αλλαγή και γίνονται σχέδια για αυτό, στο στάδιο της δράσης και ύστερα στο στάδιο που γίνονται προσπάθειες για να ενισχυθεί και να διατηρηθεί η επιθυμητή συμπεριφορά). Η κίνηση μεταξύ των σταδίων δεν είναι απαραίτητα γραμμική, καθώς τα άτομα μπορεί να πισωγυρίσουν σε ένα στάδιο και να αλλάξουν πολλές φορές θέση μεταξύ των σταδίων πριν πετύχουν σταθερή αλλαγή, εξετάζοντας τις πιο ασφαλείς εναλλακτικές. Μπορεί συνεπώς να μην προχωρούν άμεσα σε δράση, αλλά τους δίνεται ώθηση να προχωρήσουν πιο κοντά στην αλλαγή. Το να φύγουν μπορεί να μην είναι επιθυμητή επιλογή για πολλές γυναίκες και υπό ορισμένες συνθήκες να ενέχει αυξημένο κίνδυνο, κάνοντας πιο ασφαλή εναλλακτική το να παραμείνει η γυναίκα στη σχέση.

Από την άλλη, οι Follingstad και συνεργάτες (2012) τονίζουν ότι λόγω της πολυπλοκότητας των σχέσεων, οι επιλογές δεν είναι μόνο «μένω» ή «φεύγω» (όταν

βιώνεται ψυχολογική κακοποίηση, δε σκέφτονται όλες οι γυναίκες με τον παραπάνω τρόπο, μπορεί να μείνουν χωρίς να είναι ικανοποιημένες) και χωρίς αυτό να τις κάνει αδύναμες ή δυνατές αντίστοιχα, απλά αξιολογούν τα κόστη και τα οφέλη. Εδώ δε δείχνουν αδυναμία της γυναίκας, αλλά μια περίεργη ισοτιμία: όσο περισσότερο η γυναίκα θεωρούσε στην έρευνα ότι συνέβαλε στη χρήση ψυχολογικής βίας του συντρόφου της απέναντί της, τόσο μεγαλύτερο ήταν το επίπεδο ικανοποίησης, καθώς η γυναίκα βιώνει μικρότερη ασυμφωνία ανάμεσα στη βία που βιώνει και στο γεγονός ότι μένει στη σχέση (νιώθει ισοτιμία, αφού και οι δύο σύντροφοι δε μπορούν να ελέγξουν τη συμπεριφορά του άλλου -δε γίνεται μόνο από τον ένα εις βάρος του άλλου η κυριαρχία, ο έλεγχος και ο εκφοβισμός). Επίσης, στους προβλεπτικούς παράγοντες μεγαλύτερης ικανοποίησης για τις γυναίκες εντάσσονται η αυξημένη σωματική επιθετικότητα εναντίον του συντρόφου, το να περνά η γυναίκα περισσότερη ώρα με οικογένεια και φίλους και η αυξημένη αίσθηση ικανότητάς της. Ο σημαντικότερος προβλεπτικός παράγοντας ικανοποίησης είναι η αντίληψη της γυναίκας ότι η κακοποίηση δεν είναι σχετικά επιζήμια για τη σχέση της (ικανοποίηση βέβαια δε σημαίνει ευτυχία) και η ύπαρξη λιγότερων αρνητικών αλλαγών του θύτη ανά τα χρόνια. Συνεπώς, η ικανοποίηση των γυναικών και η προσλαμβανόμενη από τις ίδιες αδυναμία παίζουν σημαντικό ρόλο. Οι μη αποτελεσματικές στρατηγικές προσαρμογής των γυναικών μπορεί να ενισχύουν την αντίληψή τους ότι είναι αδύναμες, γ'αυτό περιορίζονται οι εναλλακτικές τους. Όσο η γυναίκα δε βιώνει σωματικές απειλές, ζει λίγα χρόνια μέσα σε ψυχολογική κακοποίηση και θεωρεί ότι έχει ανάγκη από σχέση, θα είναι πιο ευγνώμων για τη σχέση της, άρα και ικανοποιημένη και αφοσιωμένη σε αυτήν. Και όσον αφορά στη στήριξη από το περιβάλλον, η προσλαμβανόμενη απόρριψη από τους άλλους κάνει τις γυναίκες να νιώθουν πιο δεμένες στην προβληματική τους σχέση, ιδιαίτερα αν δεν υπάρχουν άλλες εναλλακτικές. Επιπλέον, δεν είναι όλα τα άτομα πρακτικά και συναισθηματικά έτοιμα να αφήσουν τους συντρόφους τους (Vatnar, Bjorkly, 2012).

Αν συσχετίσουμε την παραμονή στην κακοποίηση με τα είδη κακοποίησης που δέχεται η κάθε γυναίκα (McLaughlin,...O'Connor, 2012), είναι πιο πιθανό να συνεχίσουν να εκτίθενται στη βία οι γυναίκες που βιώνουν μόνο ψυχολογική κακοποίηση. Εκείνες που βιώνουν και σωματική και ψυχολογική κακοποίηση δείχνουν ανάκαμψη στην ψυχική τους υγεία με το πέρασμα του χρόνου (με μείωση συνδρόμου

μετατραυματικού στρες, άγχους και κατάθλιψης), καθώς μπορεί να έχουν περισσότερες πιθανότητες να δώσουν τέλος στη σχέση -ειδικά αν έχουν κοινωνική υποστήριξη. Όμως, αυτή η ανάκαμψη δεν είναι εμφανής στις γυναίκες που υφίστανται μόνο ψυχολογική κακοποίηση (αυτό δείχνει ότι διαφορετικές πτυχές της κακοποίησης έχουν διαφορετικά αποτελέσματα).

Αν και ήδη πραγματευτήκαμε κάποια κοινωνικά στοιχεία για την αντιμετώπιση του θύματος αλλά και του φαινομένου της κακοποίησης των γυναικών εν γένει, οι παρακάτω έρευνες μας δίνουν την ευκαιρία να διευκρινίσουμε περισσότερο το ρόλο της κοινωνίας στην αναγνώριση του φαινομένου από τις γυναίκες και στην αντιμετώπισή του.

Ως κοινωνική υποστήριξη ορίζονται οι συμπεριφορές των αγαπημένων προσώπων που συντονίζονται με τις ανάγκες του ατόμου που βρίσκεται σε μια στρεσογόνα κατάσταση. Η κοινωνική υποστήριξη σε συνδυασμό με την ικανοποίηση που προέρχεται από αυτήν μπορεί να μετριάσει τη θλίψη που προκαλείται από τον στρεσογόνο παράγοντα και να μετριάσει τις επιπτώσεις της στην υγεία του ατόμου (μειώνει το στρες μέσω της παροχής λύσεων στα προβλήματα, της μείωσης της σημασίας του γεγονότος, της πρόληψης ή της μείωσης ακατάλληλων αντιδράσεων και διευκολύνοντας την υιοθέτηση λογικών σκέψεων). Οι περισσότεροι που ζήτησαν βοήθεια μετά από επεισόδια βίας, την αναζήτησαν σε κοντινούς τους ανθρώπους και έμειναν ευχαριστημένοι από την υποστήριξη, ίσως όμως θα ήθελαν άλλο τύπο υποστήριξης (συναισθηματική ή πληροφοριακή). Όμως όσο σοβαρότερη είναι η βία που βιώνει κάποια γυναίκα, τόσο λιγότερο αντιλαμβάνεται ως επαρκή τη διαθέσιμη κοινωνική υποστήριξη -ίσως αυτό οφείλεται και στην αυτο-ενοχοποίηση των γυναικών, αλλά και στις λιγότερες προσπάθειες αναζήτησης βοήθειας από τους αγαπημένους της. Γενικά φαίνεται πως οι αρνητικές αντιδράσεις του περιβάλλοντος (η ενοχοποίηση του θύματος ή το να μη γίνεται πιστευτό, όπως και ο φόβος για παρέμβαση) σχετίζονται με χαμηλό επίπεδο ζωής, ενώ οι γυναίκες που έχουν αρκετά παιδιά που ζουν μαζί τους έχουν πιο θετική αντιμετώπιση από τον περίγυρο (Fortin,...Beaudry, 2012).

Και η ίδια η κακοποίηση από τον σύντροφο επηρεάζει την κοινωνική υποστήριξη των ατόμων λόγω αισθημάτων ντροπής (μπορεί οι μητέρες να γίνονται πιο διστακτικές σχετικά με την αποκάλυψη της βίας και να έρχονται σε επαφή με ομοιοπαθείς γυναίκες, στις οποίες όμως μπορεί να φαίνεται φυσιολογική ή κακοποίηση και να μην έχουν τα

απαραίτητα μέσα για να προσφέρουν συναισθηματική ή συντελεστική υποστήριξη) και λόγω απομόνωσης που επιβάλλει ο ίδιος ο κακοποιητής στο θύμα (Murray,.....Cheng, 2012).

Η εθνότητα παίζει πολύ σπουδαίο ρόλο στις στρατηγικές που θα ακολουθήσει μια γυναίκα. Στο Ταμίλ (Kanagaratnam, Mason,....Toner, 2012), οι εντοπισμένες στο συναίσθημα πρακτικές αντιμετώπισης του φαινομένου κυμαίνονται από την ενοχοποίηση του εαυτού, το στήριγμα στην πίστη, την αποφυγή της σκέψης του γεγονότος, τη θεώρηση της κακοποίησης ως φυσιολογική, την υπομονή, στη δοκιμή στρατηγικών (ιδιαίτερα όταν η γυναίκα βρίσκεται σε αδύναμη θέση κοινωνικά, μπορεί να ζήσει με τέτοιου είδους στρατηγικές για χρόνια). Όταν αυξάνεται η βία και η γυναίκα στοχεύει στην αλλαγή έχουμε ενεργητικές πρακτικές (αύξηση ανεξαρτησίας ενώ μένει ακόμα με τον σύζυγο, χωρισμό, θεραπεία για τον σύζυγο, αναζήτηση εξωτερικής επαγγελματικής βοήθειας). Συνήθως για να αναζητήσουν εξωτερική βοήθεια πρέπει να συμβεί ένα επικίνδυνο για τη ζωή τους περιστατικό, να έχουν εξωτερική συμπαράσταση και να έχουν πάρει την απόφαση να εγκαταλείψουν τον σύντροφο («ζυγίζουν» το ρίσκο και τους πόρους που υπάρχουν). Οι ανησυχίες που νιώθουν οι γυναίκες συνδέονται κυρίως με τις προσδοκίες της κοινωνίας (η γυναίκα πρέπει να κρατήσει ενωμένη την οικογένεια -όταν αποτύχει σε αυτό, κινδυνεύει να εξοστρακιστεί από την κοινωνία). Η διαδικασία της αναζήτησης βοήθειας από τη γυναίκα δε θεωρείται οικουμενικά μια θετική εμπειρία, ιδιαίτερα όταν το θέμα αποτελεί για εκείνη στίγμα. Αν και το να φύγει μπορεί να είναι πιο ασφαλές για εκείνη, η γυναίκα μπορεί για χάρη της οικογενειακής φήμης να μείνει στην κακοποιητική σχέση (η αναζήτηση βοήθειας θεωρείται αποδεκτή, μόνο αν πρόκειται να διατηρηθεί ο γάμος).

Οι Ahmad και συνεργάτες (2009) δείχνουν ότι είναι κυρίαρχη την επιρροή του κοινωνικο-πολιτισμικού πλαισίου, της μετανάστευσης αλλά και των προσωπικών χαρακτηριστικών των γυναικών, ενώ ως λόγοι μη αναζήτησης βοήθειας τονίζονται το κοινωνικό στίγμα της βίας αλλά και του διαζυγίου, οι άκαμπτοι ρόλοι του φύλου, οι γαμήλιες υποχρεώσεις, η αναμενόμενη σιωπή και υποταγή (καλές κόρες/ αδερφές/ σύζυγοι: τριπλή υποταγή), η έλλειψη κοινωνικής στήριξης και οικονομικών πόρων μετά τη μετανάστευση και οι περιορισμένες γνώσεις για τους διαθέσιμους πόρους, αλλά και για τους μύθους σχετικά με τη συντροφική βία. Επίσης, μπορεί για χάρη των παιδιών να θέλουν να κρατήσουν ενωμένη την οικογένεια, ή σκέφτονται τις συνέπειες λόγω

προβλημάτων ανεύρεσης εργασίας- άρα και καλύτερων συνθηκών διαβίωσης για τα παιδιά). Η σιωπή από τη μία είναι στρατηγική για να μην τραβούν την προσοχή, από την άλλη γίνεται όπλο στα χέρια των ανδρών, που ενισχύει την ευαλωτότητα των γυναικών.

Για τη μελέτη των μειονοτήτων, οι Malley-Morisson and Hines (2007) υποστηρίζουν ότι λόγω γλώσσας, ρατσισμού, διακρίσεων, έλλειψης πληροφοριών για τις διαθέσιμες υπηρεσίες, πίστης στην ιδιωτικότητα του ζητήματος, φόβου ότι θα χάσουν το κύρος τους και βίας κατά των κακοποιητών από το σύστημα δικαιοσύνης, τείνουν να υποαναφέρονται στην ενδοοικογενειακή βία. Συνεχίζοντας, οι γυναίκες στις μειονότητες είναι πράγματι πιο πιθανόν να κακοποιηθούν. Το να αποφασίσει μια γυναίκα τι θα κάνει δεν είναι εύκολο, εφόσον μπορεί να υπάρχουν συναισθηματικοί δεσμοί, καταστάσεις ανισότητας στις μειονότητες που εσωτερικεύονται από τα άτομα, να μην είναι αποδεκτή η διάλυση του γάμου από την κοινωνία, να υπάρχουν πολλά επενδεδυμένα χρόνια στη σχέση, να λειτουργεί ανασταλτικά η παρουσία των παιδιών, να υπάρχουν τρομερές οικονομικές επιπτώσεις -με αποτέλεσμα η γυναίκα να έχει μειωμένες εναλλακτικές ή να υπάρχει και πιθανότητα σοβαρότερης βίας αν εγκαταλείψει τη σχέση (αυτά μπορεί να συμβάλλουν σε επαναλαμβανόμενη κακοποίηση, με επιπτώσεις ψυχικές). Η κατάσταση του γάμου, η παρουσία άλλων ενηλίκων μέσα στο νοικοκυριό και η ψυχολογική κακοποίηση (ειδικά μπροστά σε άλλους -ίσως τότε η γυναίκα φεύγει από τη σχέση για να αλλάξει τον σύντροφο και να τον προειδοποιήσει για το τι θα συμβεί αν το ξανακάνει) επηρεάζουν τις αποφάσεις των Αφροαμερικανίδων γυναικών να εγκαταλείψουν ή όχι την κακοποιητική σχέση. Για τις Ισπανίδες, πιο σημαντικό ρόλο κατέχουν το εισόδημα της οικογένειας και η ψυχολογική κακοποίηση. Γενικότερα, επηρεάζονται από το κοινωνικο-οικονομικό στάτους, την επένδυση στη σχέση τους (τη σημασία του να κρατήσουν ενωμένη την οικογένεια) και την ψυχολογική κακοποίηση. Το εισόδημα δεν είναι πάντα σημαντικός παράγοντας για το να είναι περισσότερο ανεξάρτητη η γυναίκα, καθώς είναι χαμηλό στις Λατίνες -οι οποίες γενικά γεννούν και πολλά παιδιά- και τις περισσότερες φορές το διαχειρίζεται ο σύζυγος. Στις Αφροαμερικανίδες, παίζει ρόλο και η αποφυγή του κοινωνικού στίγματος που επιφέρει η εγκατάλειψη του συζύγου. Υπολογίζοντας λοιπόν όλα αυτά, η γυναίκα μπορεί να επιλέξει τελικά να ξαναγυρίσει στην κακοποιητική σχέση (Lacey, 2010).

Στους Ισπανούς πρόσφυγες (Randell,.....Pierce, 2012) σημαντική είναι η κατάστασή τους, αλλά και οι δυσκολίες στη συνεννόηση (οι «άλλοι» μπορεί να βοηθήσουν και ως μεταφραστές). Οι λόγοι αναζήτησης βοήθειας (εσωτερικοί και εξωτερικοί) ποικίλουν ανάμεσα στην αναγνώριση των αρνητικών επιπτώσεων της βίας στα παιδιά στο παρόν και στο μέλλον- κυρίως των ψυχολογικών (ο πιο σημαντικός παράγοντας), στην αναγνώριση της συμπεριφοράς του συντρόφου ως κακοποιητική, στο φόβο, σε μια συγκεκριμένη πολύ σοβαρή κακοποιητική πράξη του συντρόφου και στην παρέμβαση των άλλων που θα πουν το σωστό πράγμα τη σωστή στιγμή, ώστε η γυναίκα να εκτιμήσει τα υπέρ και τα κατά της απόφασής της (λίγες γυναίκες παίρνουν την απόφαση να ζητήσουν βοήθεια χωρίς την ενθάρρυνση των άλλων και τη σωστή πληροφόρηση). Μπορεί όμως τα παιδιά να αποτελέσουν και εμπόδιο στο να εγκαταλείψει η μητέρα την κακοποιητική σχέση, ιδιαίτερα όταν εξαρτάται οικονομικά από τον σύζυγο για να μεγαλώσει τα παιδιά της, αλλά και όταν επιθυμεί να κρατήσει τα παιδιά ενωμένα με τον πατέρα τους.

Στην Ιρλανδία (Dobash, Dobash, 1998), οι τύποι ελέγχου των γυναικών συγχωρούνται και επιδοκιμάζονται από πολιτισμικές πεποιθήσεις που επικυρώνουν την ιερότητα του γάμου ακόμα και με το πρόσωπο της βίας. Είναι πολύ δύσκολο για τις γυναίκες να αλλάξουν μια τέτοια ιδεολογία όταν η τελευταία τυχαίνει ευρείας υποστήριξης και όταν η προσωπική τους ταυτότητα και αίσθηση αυτοξίας είναι εξαρτημένες από το να διατηρήσουν επιτυχημένους γάμους. Μια από τις ειρωνείες στη Βόρεια Ιρλανδία είναι ότι τα προβλήματα μπορεί να αποτελούν έναν «ασφαλή τόπο» για τις γυναίκες που εγκαταλείπουν τους επίμονα βίαιους συντρόφους τους, καθώς αρκετές από εκείνες σκοτώθηκαν επιχειρώντας να φύγουν -το να φύγει μια γυναίκα μπορεί να αποβεί επικίνδυνο και γι'αυτό η ανεύρεση ενός ασφαλούς τόπου είναι εξαιρετικά σημαντική. Οι γυναίκες που τελικά εγκαταλείπουν την κακοποιητική σχέση συχνά παραμένουν στη χώρα τους, το οποίο όμως μπορεί να αποβεί εις βάρος τους, καθώς οι γυναίκες αυτές είχαν πριν μια οικογένεια και μια κοινωνική στήριξη (η αίσθηση απομάκρυνσης από τις πολιτισμικές τους ομάδες, τους φίλους, τα κοινωνικά δίκτυα και η αίσθηση ότι είναι εκτοπισμένες από την υπόλοιπη κοινότητα -όπως οι γυναίκες που είναι πρόσφυγες και βρίσκονται σε κοινωνική και οικονομική αναστάτωση ή ζητούν πολιτικό άσυλο-, μπορεί να τις κάνει να γυρίσουν στο συγκρουσιακό τους περιβάλλον). Επιπλέον, οι γυναίκες μπορεί να συναντούν εμπόδια

λόγω ρατσισμού και σεξισμού. Στην Ιρλανδία, η σωστή θέση των γυναικών είναι στο σπίτι, μεγαλώνοντας γιους για τη χώρα. Με αυτόν τον τρόπο ενισχύεται η κατώτερη και υποτακτική τους θέση, ενώ η απειλή της βίας για τις γυναίκες που ήθελαν να βγουν από αυτό τον ρόλο ήταν αποτελεσματική, για να τις κρατήσει εντός των εγκατεστημένων ρόλων του status quo. Οι γυναίκες όμως που δρουν ως μέσα της κοινωνικής αλλαγής, συχνά αμφισβητούν αυτούς τους ρόλους.

Οι κοινότητες της Νότιας Ασίας έχουν τις δικές τους κοινωνικο-πολιτισμικές εκφράσεις βίας κατά γυναικών, όπως έντονες πατριαρχικές αντιλήψεις, μεγάλα ποσοστά μυστικοπάθειας ή έμφαση στους στενούς δεσμούς στην οικογένεια -αιτίες που τις αποθαρρύνουν από το να ζητήσουν βοήθεια-, ή αυτο-ενοχοποίηση εξαιτίας του κάρμα ή των πράξεών τους σε προηγούμενες ζωές. Η απομόνωση από τον σύζυγο/ σύντροφο (όσο μεγαλύτερη, τόσο πιθανότερη η κακοποίηση -βασίζονται πολύ στον σύντροφό τους και περιμένουν πολλά από αυτόν, όπως οικονομική υποστήριξη) και η αντιλαμβανόμενη από τα άτομα κοινωνική υποστήριξη και η ποιότητά της (όσο μεγαλύτερη, τόσο λιγότερο πιθανό να κακοποιηθούν τα άτομα -αλλά και γενικά σημαντική για τη ζωή των μεταναστριών- με την υποβάθμιση της εμπειρίας, τη μείωση της κατάθλιψης και της γενικής δυστυχίας) προδικάζουν την κακοποίηση. Επίσης ίσως επηρεάζει θετικά ο εκπολιτισμός, καθώς βοηθά τις γυναίκες να αναγνωρίσουν την κατάσταση τους και να ζητήσουν βοήθεια (Mahapatra, 2012).

Οι Taft και συνεργάτες σε έρευνά τους σε Αφροαμερικανίδες (2009), ανακάλυψαν ότι όσες χρησιμοποιούν στρατηγικές αντιμετώπισης σε μια προσπάθεια να φροντίσουν τον εαυτό τους συναισθηματικά, σωματικά, ακόμα και πνευματικά και κάνουν ευρύτερη χρήση της κοινωνικής στήριξης και μειωμένη κατανάλωση ουσιών, ήταν λιγότερο πιθανό να αποπειραθούν να αυτοκτονήσουν σε σχέση με όσες δε χρησιμοποιούν τέτοιες στρατηγικές. Το μετατραυματικό στρες, η κατάθλιψη, η χρήση ουσιών (ιδιαίτερα σε επαναλαμβανόμενη θυματοποίηση) για μπλοκάρισμα των άσχημων αναμνήσεων και για μείωση άγχους και οι απόπειρες αυτοκτονίας (ιδιαίτερα όταν με τη φυσική και ψυχολογική βία συνυπάρχει και σεξουαλική) αποδεικνύεται λοιπόν ότι είναι οικουμενικές αντιδράσεις στην ενδοοικογενειακή βία.

Οι γυναίκες στην Ιορδανία (Al-Badayneh, 2012) απαντούν πως δεν υπάρχει διέξοδος και τείνουν να συμμορφώνονται στις επιταγές της κοινωνίας, γιατί οι σύζυγοί τους ελέγχουν την όλη κατάσταση και λόγω της απομόνωσής τους δημιουργείται είτε δεσμός

μεταξύ εκείνων και των συζύγων τους μόνο ή εξοστρακίζονται από τις άλλες οικογένειες. Ο δισταγμός τους για αναζήτηση βοήθειας οφείλεται κυρίως στην έλλειψη επίγνωσης, αλλά και στην έλλειψη διαθέσιμων υπηρεσιών, στο αρνητικό κοινωνικό στίγμα, στον κίνδυνο για τη φήμη των ίδιων και των οικογενειών τους και στην πεποίθηση πως ό,τι και να κάνουν, τίποτα δε θα αλλάξει. Πρέπει να ικανοποιήσουν τους αυστηρά δομημένους κοινωνικούς τους ρόλους (υποταγή σε σύζυγο και οικογένεια και διατήρηση φήμης της οικογένειας), αλλιώς (αν ζητήσουν διαζύγιο) θα εξοστρακιστούν θεωρούμενες κοινωνικά ως επαναστάτριες και θα κατηγορηθούν ότι είναι αδιάφορες για την οικογένεια και τα παιδιά τους. Νιώθουν επομένως φόβο ότι θα χάσουν την οικονομική ασφάλεια, τα παιδιά, την αγάπη και τον σεβασμό.

Η ενδοοικογενειακή βία στο Μπαγκλαντές αποτελεί ένα σοβαρό πρόβλημα (γενικά είναι σοβαρό θέμα η σωματική βία στις χώρες της Νότιας Ασίας). Οι περισσότερες κακοποιημένες γυναίκες στο Μπαγκλαντές δε μιλούν για την εμπειρία τους κυρίως λόγω φόβου σοβαρότερων πράξεων βίας, στίγματος, αίσθησης αδυναμίας, απειλών, φόβου να μη θέσουν σε κίνδυνο την τιμή της οικογένειας (ανήκει στις εσωτερικευμένες κοινωνικές αξίες που τις επιβαρύνουν), διασφάλισης του μέλλοντος των παιδιών τους, ελπίδας ότι τα πράγματα θα πάνε καλύτερα και αποδοχής της βίας λόγω της κοινωνίας στην οποία ζουν. Ζητούν βοήθεια μόνο όταν τα παιδιά είναι σε κίνδυνο κι όταν δε μπορούν οι ίδιες να αντέξουν άλλο τη βία ή όταν η ζωή τους βρίσκεται σε κίνδυνο (η ηλικία, το εισόδημα της οικογένειας και των γυναικών όπως και η ύπαρξη ιστορικού βίας στην οικογένεια της γυναίκας, δε σχετίζονται εδώ με την αποκάλυψη ή μη της βίας από τις γυναίκες).

Πολλές κακοποιημένες γυναίκες αρχικά αναζητούν βοήθεια σε «ανεπίσημα» δίκτυα, όπως σε γονείς, συγγενείς, φίλους και γείτονες (αυτό φανερώνει πόσο σημαντική είναι η δουλειά που πρέπει να γίνει με όλη την κοινότητα). Στα «επίσημα» δίκτυα απευθύνονται όταν τα «ανεπίσημα» δεν τους παρέχουν τη βοήθεια που ζητούν. Κυρίως οι γυναίκες που ζητούν βοήθεια είναι εκείνες που κακοποιούνται σοβαρά και λεκτικά και σωματικά, οι γυναίκες που κινδυνεύουν τα παιδιά τους, εκείνες που δέχονται απειλές για δολοφονία, οι νεότερες και εκείνες με την υψηλότερη μόρφωση. Λιγότερο εκείνες με φτωχή υγεία, περισσότερο εκείνες που νιώθουν κατάθλιψη. Πολλές φορές η αποκάλυψη της βίας μπορεί να είναι όχι μόνο μια πράξη για να σταματήσουν τη βία

που δέχονται, αλλά μια στρατηγική των γυναικών για να αποφύγουν το επιπλέον στρες (Naved,...Persson, 2006).

Τα αποτελέσματα μιας ακόμα έρευνας (Levy, 2008) δίνουν έμφαση στο ότι οι αποφάσεις των γυναικών για εγκατάλειψη της σχέσης ή αναφορά της κακοποίησης σχετίζονται με πολιτισμικά, ψυχολογικά και οικονομικά περιβάλλοντα, δηλαδή με πιθανή απόρριψη από μια θρησκευόμενη κοινότητα ή με τη χαλάρωση των οικογενειακών δεσμών. Επίσης, απόψεις για το γάμο, το διαζύγιο και τους φυλετικούς ρόλους επηρεάζουν την κατανόηση των λόγων που συμβαίνει η βία και τις συνακόλουθες αντιδράσεις των γυναικών. Ακόμα, έντονοι δεσμοί βασισμένοι στο τραύμα κάνουν την απαλλαγή της γυναίκας από τη σχέση πολύ δύσκολη. Οι Abadi και συνεργάτες (2012) συνδέοντας τα υποστηρικτικά δίκτυα με τη βία στην εγκυμοσύνη, δείχνουν ότι σημαντική για την προφύλαξη από τη βία και την αυτοεκτίμηση των γυναικών είναι κυρίως η προσλαμβανόμενη ποιότητα της στήριξής τους από το περιβάλλον, όχι τόσο ο αριθμός των υποστηρικτικών ατόμων.

Ως ξεχωριστός παράγοντας που σχετίζεται με τη συμπεριφορά της κακοποιημένης γυναίκας σημειώνεται η εγκυμοσύνη. Εκτός από τους πολιτισμικούς παράγοντες που παρεισφρύνουν στον τρόπο με τον οποίο απαντούν οι γυναίκες, η συζήτηση για ευαίσθητα θέματα όπως η ανεπιθύμητη εγκυμοσύνη και η έκτρωση μπορεί να κάνουν τη γυναίκα να μην αποκαλύψει την κακοποίηση ή να την υποβαθμίσει (Pallitto,...Watts, 2012). Επιπλέον, αν και οι έγκυες κακοποιημένες γυναίκες χρησιμοποιούν συχνότερα τις ιατρικές υπηρεσίες από τις μη κακοποιημένες (επειδή θεωρούν φτωχή την υγεία τους ή βρίσκονται πράγματι σε κακή υγεία), μπορεί να δικαιολογούν την κακοποίηση ή να θεωρούν ότι ο άντρας που χτυπά τη γυναίκα του είναι «πιο άντρας» (Diop-Sidibe',....Becker, 2006).

Αναφερόμενη στο δικαστικό κομμάτι που εμπλέκεται στην κακοποίηση (καθώς η καταγγελία των βίαιων περιστατικών απαιτεί τη συνδρομή του) η Ζαραφονίτου (2004) υποστηρίζει ότι τα θύματα αποτελούν τον κυριότερο παράγοντα τροφοδοσίας ολόκληρου του συστήματος της ποινικής δικαιοσύνης και αποτελούν σημαντικές ομάδες πίεσης, που διαδραματίζουν ένα σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση και στην εφαρμογή της αντεγκληματικής πολιτικής. Ως κύριοι λόγοι μη καταγγελίας αξιόποινων πράξεων από τα θύματα ορίζονται οι μη πιθανότητες επιτυχίας, ο φόβος αντιπoinών όταν ο δράστης είναι γνωστός, το μικρό ύψος ζημίας, η σοβαρότητα του αδικήματος, η

αναποτελεσματικότητα της αστυνομίας και η εμπλοκή του θύματος σε επίπονες και μακρόχρονες διαδικασίες, οι συγγενικές σχέσεις δραστών και θύματος (όπως στην περίπτωση των συζύγων) και οι αρνητικές συνέπειες για όλη την οικογένεια (στον βιασμό κυριαρχεί ο φόβος του στιγματισμού). Παρόμοιοι οι λόγοι και για τη Βλάχου (2005), που τονίζει την ύπαρξη τέκνων (για αποφυγή διάλυσης της οικογένειας και ανάγκη προστασίας της ενότητάς της), την οικονομική και συναισθηματική εξάρτηση από τον δράστη, τον κοινωνικό στιγματισμό, τον φόβο ενοχοποίησης από τους άλλους, τον φόβο αντιποίνων, τη ντροπή, τις επιρροές από το περιβάλλον, τα κοινωνικά στερεότυπα που θεωρούν τη βία «έγκλημα» μόνο όταν συμβαίνει μεταξύ αγνώστων, την αρνητική εικόνα των γυναικών για το σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης από προηγούμενες εμπειρίες, τη γραφειοκρατία, τη δαπανηρή και χρονοβόρα διαδικασία, την έλλειψη εμπιστοσύνης για δίκαιη τιμωρία και τον διασυρμό στο δικαστήριο. Το αν θα αναφέρουν τελικά το συμβάν, εξαρτάται από τη σοβαρότητα του περιστατικού, την παρουσία των παιδιών, τη συχνότητα της βίας, το ευρύτερο πλέγμα αξιών και παραδόσεων της κοινωνίας και από το αν τα θύματα θεωρούν ότι οι συμπεριφορές απέναντί τους συνιστούν εγκλήματα ή και ότι τα ίδια είναι πράγματι θύματα, όπως και ο τρόπος που θα επιλύσουν τη σύγκρουση (ιδιωτικά, με απλή αναφορά, με δικαστική επίλυση ή και καθόλου).

Συνολικά και οι άντρες και οι γυναίκες συγκλίνουν στους λόγους που δίνουν τόσο στον εαυτό τους όσο και στους άλλους για την παραμονή τους στις σχέσεις ενδοοικογενειακής βίας. Σε κάθε στάδιο υπάρχουν και διαφορετικοί λόγοι (ελπίδα για το μέλλον, θετικά συναισθήματα και δικαιολογίες για τον σύντροφο, έλλειψη πρακτικών και συναισθηματικών πόρων, γονεϊκές και θρησκευτικές ανησυχίες, θεωρήσεις για τη βία ως κάτι φυσιολογικό, καθώς και συναισθήματα φόβου και ντροπής). Η διαδικασία του να φύγει το θύμα δεν είναι μόνο στάδια αλλαγής, αλλά περιλαμβάνει σχετική αβεβαιότητα και διαχείριση ορίων. Τόσο για τους άντρες όσο και για τις γυναίκες, το προσωπικό κόστος της βίας μπορεί να επιδεινωθεί από τις απειλές στην ταυτότητά τους λόγω των αντιδράσεων των άλλων. Εκτός του ότι έχουν να διαχειριστούν το τραύμα της κακοποίησης, οι άνθρωποι των οποίων η κακοποίηση αποκαλύπτεται πρέπει επίσης να χειριστούν τις ερωτήσεις, τις απειλές και τις αντιδράσεις που στιγματίζουν και που συνοδεύουν την αποκάλυψή της. Μέχρι σήμερα παραμένει η λάθος αντίληψη ότι τα θύματα μπορούν απλά να εγκαταλείψουν τις

κακοποιητικές σχέσεις, ενώ στην πραγματικότητα το να φύγει κανείς από την κακοποιητική σχέση είναι μια διαδικασία που συμβαίνει με την πάροδο του χρόνου (Eckstein, 2011).

6. Εμπειρίες γυναικών (από βία/από ξενώνες υποδοχής)

Πριν προχωρήσουμε στο ερευνητικό μέρος της παρούσας εργασίας, παρατίθενται από τη βιβλιογραφία κάποιες εμπειρίες κακοποιημένων γυναικών, αλλά και επαγγελματιών υγείας που εργάζονται σε συμβουλευτικά κέντρα και ξενώνες υποδοχής.

Ενδεικτικά θα αναφέρουμε κάποια στοιχεία των γυναικών που απευθύνονται σε συμβουλευτικά κέντρα. Ως προς την οικογενειακή κατάσταση των γυναικών, οι περισσότερες είναι έγγαμες (σε ποσοστό 66,75%), σε διάσταση το 16,62%, ενώ το 1,30% είναι χήρες. Ως προς την επαγγελματική τους κατάσταση, είναι άνεργες σε ποσοστό 56,69%, σε κακή οικονομική κατάσταση βρίσκεται το 43,31% και σε μέτρια οικονομική κατάσταση το 41,72%. Όσον αφορά στο μορφωτικό τους επίπεδο, βρέθηκε ότι το 30% είναι Τεχνολογικής ή Πανεπιστημιακής εκπαίδευσης, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό συναντάμε και στην υποχρεωτική εκπαίδευση (30%). Σχετικά με το είδος βίας που υφίστανται, η λεκτική ή ψυχολογική βία απαντώνται στο μεγαλύτερο ποσοστό (56%), σοβαρότερες μορφές βίας στο 3,6% και ο εξαναγκασμός σε σεξουαλική επαφή ανέρχεται στο 3,5%. Τέλος, όσον αφορά στον θύτη, στο 82% των περιπτώσεων είναι ο σύζυγος του θύματος, στο 12% ο σύντροφος και σε μικρότερα ποσοστά είναι κάποιο άτομο του στενού οικογενειακού κύκλου της γυναίκας⁶⁷.

Αν και δεν υφίσταται πια ο ξενώνας της ΜΚΟ «Αλληλεγγύη» (τα δεδομένα που παρατίθενται είναι του 2009), είναι χρήσιμα κάποια στοιχεία όπως αναφέρει το άρθρο στην εφημερίδα «Το Έθνος»: *«Η ενδοοικογενειακή βία «φωλιάζει» ακόμα και στο διπλανό διαμέρισμα. Η διαμονή των κακοποιημένων γυναικών δεν είναι απλώς μία στέγη και ένα πιάτο φαγητό. Η ψυχολόγος και η κοινωνιολόγος του ξενώνα προσπαθούν να απαλύνουν τα ψυχικά τραύματα των γυναικών που ξυλοφορτώθηκαν, εκβιάστηκαν, βιάστηκαν, έζησαν στη σκιά του τρόμου και ενίοτε πουλήθηκαν σαν ένα άψυχο αντικείμενο.» «Ο τυπικός χρόνος παραμονής στον ξενώνα είναι τρεις μήνες, αλλά σχεδόν σε όλες τις περιπτώσεις αυτός παρατείνεται γιατί η ανάγκη ψυχολογικής βοήθειας είναι μεγάλη.» «Πολλές Ελληνίδες που πέφτουν θύματα κακοποίησης δεν απευθύνονται σε οργανωμένες δομές, αλλά βρίσκουν καταφύγιο σε συγγενείς. Οι αλλοδαπές συνήθως είναι*

---

⁶⁷ Λαϊνιώτη, «Ενδοοικογενειακή βία: Το κρυφό πρόσωπο της κακοποίησης», http://lifepositive.gr/psixologia/endooikogeniaki_via_to_krifo_prosopo_tis_kakopoihshs/, πρόσβαση στις 14/7/2012

περισσότερες στον ξενώνα, αφού δεν έχουν κανέναν στην Ελλάδα να τις περιθάλπει και να τις βοηθήσει».

Παρακάτω παρουσιάζεται η αφήγηση του βιώματος της ενδοοικογενειακής βίας από άτομο που απευθύνθηκε στην «Αλληλεγγύη»:

Η αρχή έγινε με απαξιωτικούς χαρακτηρισμούς «είσαι άχρηστη, είσαι χαζή», οι οποίοι επαναλαμβάνονταν τόσο συχνά που στο τέλος έριξαν την αυτοεκτίμησή της στο ναδίρ. Μετά τη γέννησή του παιδιού, ήρθε η επιλόχειος κατάθλιψη και οι πρώτες εκδηλώσεις σωματικής βίας. «*Η βία είναι αλυσίδα που δεν σπάει χωρίς ψυχολογική υποστήριξη*» αναφέρει η Μ. Ο σύντροφός της είχε επίσης κακοποιηθεί στα παιδικά του χρόνια, ενώ η ίδια είχε χάσει τους γονείς της πολύ πρόωρα και μεγάλωσε χωρίς στοργή και ενδιαφέρον. «*Ημουν ανασφαλής και αποζητούσα την αγάπη με κάθε τίμημα*», λέει. Σπούδασε αλλά ο σύντροφός της της απαγόρευσε να εργαστεί. Την έκλεισε στο σπίτι και έγινε ο τύραννός της. «*Πάντα πίστευα ότι οι γυναίκες θύματα οικογενειακής βίας ήταν αυτές χωρίς παιδεία και χωρίς ισχυρό χαρακτήρα. Να που εγώ είμαι η ζωντανή διάψευση*». Όπως τονίζει, στον ξενώνα δεν βρήκε μόνο φαγητό και στέγη, αλλά και υποστήριξη: «*Ακόμα κι αν είχα δικό μου σπίτι να πάω, δεν θα ήταν καλύτερα. Είχα τόσα ψυχολογικά προβλήματα που δεν θα μπορούσα να τα ξεπεράσω μόνη μου. Θα αφιερώσω τη ζωή μου στην ενημέρωση των γυναικών που είναι θύματα βίας μέσα στο σπίτι τους. Όταν συνέλθω εντελώς θα κάνω ακόμη περισσότερα βήματα προς αυτή την κατεύθυνση*», λέει η Μ. «*Και ταυτόχρονα θα προσπαθήσω να θωρακίσω το παιδί μου, ώστε όταν κάποτε έρθει σε επαφή με τον πατέρα του να ξέρει ποια είναι η σωστή στάση που πρέπει να ακολουθήσει...*»⁶⁸.

Το δεύτερο άρθρο που παραθέτουμε έρχεται από την εφημερίδα «Τα Νέα» του 2009, όπου μια γυναίκα αφηγείται την κακοποιητική της εμπειρία: «*Από το πολύ ξύλο είχα λιποθυμήσει. Ξύπνησα πια την άλλη μέρα το πρωί. Ολόκληρο το πρόσωπό μου ήταν πρησμένο. Δεν ήταν η πρώτη φορά που ο σύντροφός μου με χτυπούσε ανελέητα- πολλές άλλες με είχε στείλει στο νοσοκομείο, ακόμα και με σπασμένη μύτη... Κατέφυγα και σε Ξενώνα Κακοποίησης Γυναικών, βγήκα κι άλλαξα τα στοιχεία μου, αλλά αυτός κατάφερε και με βρήκε, εξακολουθεί να με απειλεί...*». Είναι μία από τις χαρακτηριστικές περιπτώσεις γυναικών που πέφτουν θύματα συστηματικού ξυλοδαρμού από αντρικά χέρια. Με τη διαφορά ότι, έστω και με μεγάλη καθυστέρηση, η 35χρονη Άννα

⁶⁸ Βονάτσου, «Γυναίκες της διπλανής πόρτας, θύματα εμπορίας και κακοποίησης», <http://www.ethnos.gr/article.asp?catid=22768&subid=2&pubid=7736906>, πρόσβαση στις 14/7/2012

αποφάσισε να πάρει πλέον την υπόθεση επάνω της, να σπάσει τη σιωπή της και να απευθυνθεί σε ειδικούς. «Προ πενταετίας, μόλις εγκαταστάθηκα στην Αθήνα από επαρχιακή πόλη, γνώρισα αυτόν τον άνθρωπο και αρχίσαμε τη σχέση μας. Στην αρχή ταιριάζαμε, ήμασταν ερωτευμένοι, αρχίσαμε και να συγκατοικούμε. Όσπου ξαφνικά, μετά και το πρώτο τρίμηνο, τα πάντα ανατράπηκαν: το κακό άρχισε με ένα χαστούκι, που όμως γρήγορα εξελίχθηκε σε μπουνιά, ακόμα και στον δρόμο ή άλλους δημόσιους χώρους, για το παραμικρό». «Ήταν η κακιά η ώρα», μου δικαιολογήθηκε στην πρώτη σφαλιάρα. «Δεν θα ξαναγίνει», ισχυρίστηκε μετά και την πρώτη γροθιά... Συνεχώς το ίδιο μου υποσχόταν». Άνεργη και χωρίς άλλον δικό της άνθρωπο τότε στην πρωτεύουσα, εμπιστεύθηκε εύκολα τον 45χρονο θύτη, όπως εξηγεί. «Δεν μπορώ καν να μετρήσω τις φορές που με χτύπησε για μια διαιτία. Με κλείδωνε στο σπίτι, χωρίς φαγητό έως και για πέντε ημέρες, “φρούριο” το είχε κάνει. Κι όσο εγώ του έλεγα πως δεν μπορώ να ζήσω άλλο μαζί του, τόσο πιο πολύ με χτυπούσε», περιγράφει. Πάνω στον χρόνο απευθύνθηκε και στον ΟΑΕΔ για να βρει δουλειά, να σταθεί στα πόδια της. «Επειδή με είχε χτυπήσει πολύ άσχημα το προηγούμενο βράδυ, η διευθύντρια με άκουσε να βογκάω από τους πόνους και κατάλαβε τι μου είχε συμβεί. Μου έδωσε την κάρτα του Ελληνικού Δικτύου Γυναικών Ευρώπης για να ζητήσω εκεί υποστήριξη». Στην αρχή δίστασε να πάρει τηλέφωνο. Δεν ήταν ακόμα έτοιμη να πάει να μείνει σε ξενώνα κακοποιημένων γυναικών. «Το θεώρησα κάτι σαν ίδρυμα. Ωστόσο, απ’ τη στιγμή που δεν έλεγε με τίποτα να με αφήσει ήσυχη, τον επόμενο χρόνο το πήρα απόφαση. Κάλεσα τελικά αυτή τη Γραμμή Βοήθειας, πήγα κι από εκεί. Με δέχθηκε αρχικά κοινωνική λειτουργός, η οποία και με παρέπεμψε σε ψυχολόγο. Την πρώτη κιόλας βδομάδα με φιλοξένησαν και στον ξενώνα τους. Μου έδωσαν δωμάτιο και ρούχα -έφυγα απ’ αυτόν χωρίς να πάρω τίποτα μαζί μου...», θυμάται σήμερα. Στο νέο φιλόξενο περιβάλλον βρήκε, όπως λέει, τη γαλήνη που αναζητούσε. «Το σώμα τον πόνο τον ξεπερνά, η ψυχή όμως δύσκολα. Υστερα από έναν χρόνο διαμονής στον ξενώνα απέκτησα σιδερένια ψυχική δύναμη. Πλέον άλλαξα σπίτι και δουλειά, έχω ξαναφτιάξει και τη ζωή μου με άλλον σύντροφο. Πριν από έναν μήνα μάλιστα, που ο πρώην μου εμφανίστηκε και πάλι απειλώντας με να αποσύρω τη σε βάρος του μήνυση, κατάλαβα ότι μπορώ πια να τον αντιμετωπίσω πιο ψύχραιμα: τώρα ξέρω πως έχω και το Δίκτυο Γυναικών δίπλα μου»⁶⁹.

---

⁶⁹ Στεφανής, «Θέλει ψυχή για να ξεφύγεις από την κακοποίηση», <http://www.tanea.gr/ellada/article/?aid=4545511>, πρόσβαση στη 1/2/2013

Η κοινωνική λειτουργός της Πανελλαδικής οργάνωσης γυναικών «ΠΑΝΑΘΗΝΑΪΚΗ ΜΑΡΑΘΩΝΑ» επίσης καταθέτει τη δική της εμπειρία από τις γυναίκες που έχει γνωρίσει και έχουν ζητήσει τη βοήθειά της: «Όταν φτάνουν στο γραφείο μου διαπιστώνω ότι επιτέλους σπάνε τον κύκλο της σιωπής μετά από κάποιο πολύ βίαιο και ακραίο επεισόδιο. Προδίδουν συνήθως με ντροπή και ενοχές το καλά ριζωμένο «Τα εν οίκω μη εν δήμω». Με έντονη κυκλοθυμική διάθεση και συναισθήματα αμφιθυμίας, περιγράφουν την κακοποίηση τους, χωρίς πραγματικά να συνειδητοποιούν το βάρος, το μέγεθος και τις προεκτάσεις των εξομολογήσεων τους. Είναι ψύχραιμες στις περιγραφές τους διότι προφανώς η ζωή τους είναι ταυτισμένη με τη βία και δεν ξέρουν να ζουν διαφορετικά. Προχωρώντας τη συμβουλευτική μαζί τους συνήθως διαπιστώνω ότι πρόκειται για εξαιρετικά δυνατές γυναίκες με αρετές κι ευαισθησίες. Όλες κατέχουν υψηλό βαθμό αντοχής, αφοσίωσης και κυρίως συμπόνιας -ακόμα και για το θύτη τους-. Πιστεύουν μέσα τους στην αλλαγή και πάντα υπάρχει μια σπίθα ελπίδας. Βρίσκονται μπερδεμένες ακριβώς επειδή δεν μπορούν να οριοθετηθούν συναισθηματικά απέναντι στο θύτη τους. Μέσα τους γνωρίζουν πόσο σημαντικές και απαραίτητες είναι γι' αυτόν και αυτή η εξάρτηση τους δίνει νόημα ζωής. Όταν θα φτάσουμε στο σημείο να αναδειξουμε αυτά τα χαρίσματα, βλέπω ότι είναι ικανές να τα αναγνωρίσουν και να τα παραδεχτούν αλλά δεν μπορούν να απαντήσουν στην ερώτηση, γιατί τα περιορίζουν σε μια καταστροφική σχέση για τον εαυτό τους, για τα παιδιά τους και σε τελική ανάλυση για το θύτη τους. Εδώ αρχίζουν τα πραγματικά δύσκολα επειδή υπάρχουν πολλές δικαιολογίες πραγματικές ή πλασματικές που τις καθηλώνουν. Λες και δεν μπορούν να «δουν». Βέβαια το να φοβόμαστε τον άγνωστο εαυτό μας δεν είναι χαρακτηριστικό των κακοποιημένων γυναικών. Αφορά τον καθένα μας και τη δέσμευση μας να ρισκάρουμε για να ζήσουμε αυτή τη ζωή με πληρότητα ή να κουκουλώσουμε τη δημιουργικότητα μας σε μια πλαστή ασφάλεια μόνο και μόνο από φόβο. Η διαφορά με τις κακοποιημένες γυναίκες είναι το πλαίσιο που βλέπουν να διαδραματίζεται η ιστορία τους, που είναι πιο στενό και ολοφάνερα βίαιο. Όσο μεγάλη κι αν είναι η υποστήριξη και η φροντίδα θα έρθει η ώρα που θα επιλέξει και να πάρει την ευθύνη του εαυτού της και θα νοιώσει την μοναξιά και το φόβο της επιλογής και της ελευθερίας. Η εμπειρία μου λέει ότι λίγες γυναίκες παίρνουν το ρίσκο, εμπιστεύονται το άγνωστο και δεν υποκύπτουν στο φόβο που λέει: που θα πάω, αν με βρει, τι θα φάω, πως θα μεγαλώσω τα παιδιά μου κ.α.. Ξέρω όμως ότι εκείνες που τόλμησαν πέταξαν ψηλά και μακριά. Αν το καλοσκεφτούμε η ενέργεια που χρειάζονται να

αντέχουν την καθημερινή βία και το φόβο είναι πολύ περισσότερη από κείνη που χρειάζονται για να δουλέψουν, να φροντίσουν τον εαυτό τους, τα παιδιά τους και τελικά να επιβιώσουν σ' ένα κόσμο εξ' ορισμού δύσκολο άδικο και σκληρό»⁷⁰.

Η κακοποίηση εν τέλει είναι μια τραυματική εμπειρία για την γυναίκα και τα παιδιά της, με πολλές συμπεριφοριστικές, γνωστικές, συναισθηματικές, συζυγικές και σωματικές συνέπειες. Όπως δείχνουν οι Haj-Yahia και Cohen σε έρευνά τους για την εμπειρία των κακοποιημένων γυναικών στους ξενώνες υποδοχής (2009), οι εμπειρίες των γυναικών διαμορφώνονται από πολλούς παράγοντες που αλληλεπιδρούν μεταξύ τους, όπως τις σχέσεις με το προσωπικό και με τις υπόλοιπες γυναίκες, με τις αντιδράσεις τους απέναντι στον ξενώνα ως οργανισμό και σε σχέση με τις δικές τους προσωπικές εμπειρίες. Γενικά οι γυναίκες βλέπουν τους εαυτούς τους ως άτομα που χρειάζονται βοήθεια, έχουν συμφιλιωθεί με την κατάστασή τους και τη δέχονται σχεδόν άνευ όρων.

Κάποιες φορές οι γυναίκες χρησιμοποιούν εσωτερικές πηγές για να αντιμετωπίσουν τη βία, αλλά χρειάζονται και εξωτερικές πηγές, επομένως απευθύνονται σε επίσημες και ανεπίσημες υπηρεσίες για βοήθεια, υποστήριξη και προστασία από τον κακοποιητικό σύντροφο. Οι ξενώνες (με χρόνο παραμονής περίπου 6 μήνες) προσφέρουν συνήθως προστασία και λειτουργούν ως κρυψώνας για τη γυναίκα και τα παιδιά της, προσφέρουν υποστήριξη και ενίσχυση, προετοιμασία για επιστροφή στην κοινότητα και εμπλουτισμένα προγράμματα. Επιπλέον, παρέχουν πληροφορίες για εναλλακτικές στη ζωή με τον θύτη και διαμορφώνουν μια θετική κοινωνική ατμόσφαιρα, όπου οι γυναίκες μπορούν να αναπτύξουν θετικές σχέσεις μεταξύ τους (σε μια προσπάθεια να ξεπεράσουν το φόβο και το άγχος τους και να ενισχύσουν την αυτοεικόνα τους), με αλληλεγγύη είτε όταν βρίσκονται εκτός του ξενώνα, είτε μέσω της αλληλοενθάρρυνσης είτε με τη διατήρηση επικοινωνίας και φιλίας και αφού φύγουν από τον ξενώνα. Ακόμα, διαθέτουν υπερασπιστική και νομική συμβουλευτική και εκπροσώπηση καθώς και παιδικούς σταθμούς για τα παιδιά των κακοποιημένων γυναικών. Κάποιοι γενικοί κανόνες των ξενώνων συνίστανται στο ότι απαγορεύεται κάθε μορφή βίας, απαγορεύεται το κάπνισμα σε ιδιωτικούς χώρους, απαγορεύεται το αλκοόλ και οι ψυχοδραστικές ουσίες, κάθε γυναίκα είναι υπεύθυνη για τον εαυτό της και φροντίζει για τον δικό της ρουχισμό αλλά και της οικογένειάς της, συμμετέχουν

---

⁷⁰ Καναβάκη, «Κακοποιημένες γυναίκες», <http://www.panathinaikinm.gr/kakopiimenes-ginaiques.html>, πρόσβαση στις 22/11/2012

όλοι στις καθημερινές δουλειές-συλλογικός τρόπος ζωής, όποια αποκαλύψει την τοποθεσία του καταφυγίου φεύγει-γενικά η εμπιστευτικότητα στη διεύθυνση και το τηλέφωνο του ξενώνα είναι σημαντική και αναμένεται και από τις γυναίκες και τους εργαζομένους στον ξενώνα-, όταν βγαίνουν για υποθέσεις τους, πρέπει το αργότερο μέχρι τις 11 να έχουν επιστρέψει και τέλος, όποια παραβιάζει τους κανόνες θα πρέπει να εγκαταλείψει τον ξενώνα.

Οι γυναίκες στον ξενώνα συνήθως ανακαλύπτουν ότι η κακοποίησή τους δε σχετίζεται ούτε με προσωπικό τους λάθος στα πλαίσια του γάμου ούτε με την ιδιοσυγκρασία του συζύγου. Επομένως, μπορούν να είναι κατηγορηματικές ακόμα κι όταν εκφράζουν διαφορετική άποψη από τον σύζυγό τους, ενώ συχνά νιώθουν πιο ελεύθερες και πιο άνετα από τα σπίτια τους. Γενικά επισημαίνουν ότι οι ξενώνες αποτελούν το πιο βοηθητικό μέσο για εκείνες. Υπάρχει όμως από την άλλη μεριά η πιθανότητα είτε να απογοητευτεί το προσωπικό από τις γυναίκες (όπως οι κοινωνικοί λειτουργοί) ή οι ίδιες οι γυναίκες να εκφράζουν παράπονα (όπως την έλλειψη συναισθηματικής υποστήριξης ή τις μη δομημένες και αναποτελεσματικές θεραπευτικές ομάδες).

Γίνεται αντιληπτό ότι οι γυναίκες βρίσκονται σε μια διαδικασία έκθεσης με ανάμεικτα συναισθήματα, καθώς η συλλογική ζωή στον ξενώνα τις μεταφέρει από τη ιδιωτική σφαίρα του εαυτού τους στη γενική, συλλογική σφαίρα. Ισχυρίζονται ότι το καταφύγιο τις διευκόλυνε στην ανάπτυξη και την εξέλιξή τους, στην ενδυνάμωση και την ενθάρρυνσή τους, στην εμπιστοσύνη και στη φυσική και συναισθηματική προστασία. Όμως, ενώ κάποιες δεν ενοχλήθηκαν από τον εγκλεισμό και τους περιορισμούς, άλλες παραπονέθηκαν για το συνωστισμό, το θόρυβο, την έλλειψη ιδιωτικότητας και την εισβολή στην ιδιωτική τους ζωή, τους περιορισμούς και την απομόνωση από τον έξω κόσμο. Κάποιες θεώρησαν ότι δεν έχουν έλεγχο στη ζωή τους και δε μπορούσαν εξαιτίας των υποχρεώσεων που είχαν να κάνουν σχέδια. Η απαίτηση για συμμετοχή όλων από κοινού στις δουλειές θύμιζε σε κάποιες την παιδική τους ηλικία και συνέκριναν την παρέμβαση στην ιδιωτική τους ζωή ακόμα και με βιασμό. Άλλες έβλεπαν τον ξενώνα ως σχολείο ή ακόμα και ως φυλακή, όπου υπάρχει ιεραρχία και τάξεις και δεν κατανοούσαν τον λόγο του περιορισμού του κινητού τηλεφώνου, την αναγκαστική συμμετοχή, την υποχρέωση να αναφέρουν κάθε αναχώρηση από τον ξενώνα και τη δυσκολία διάχυσης των κανόνων. Επίσης ένιωσαν εκτεθειμένες στις

προσβολές των άλλων γυναικών και τις ιδιοτροπίες του προσωπικού, παραμελημένες και απογοητευμένες. Ο ξενώνας χαρακτηρίζεται άκαμπτος, αλλοτριωτικός, απόμακρος, αυταρχικός, που δεν τις λαμβάνει υπόψη στη λήψη αποφάσεων -δε δουλεύει μαζί τους, αλλά για εκείνες.

Οι ίδιες μιλώντας για τον εαυτό τους, είναι στο μέσο μιας δύσκολης διαδικασίας λήψης αποφάσεων, με ακραίους εσωτερικούς διαλόγους. Οι αντιδράσεις τους και η ταυτότητά τους είναι αντιφατικές, αμφίθυμες και ασαφείς. Σταδιακά ή γίνονται περισσότερο αισιόδοξες, ανεξάρτητες, δυνατές, λειτουργικές ή ευάλωτες, αδύναμες, μπερδεμένες, αβοήθητες, θύματα.

Οι ίδιες για τις άλλες γυναίκες νιώθουν κυρίως αισθήματα δυσαρέσκειας, απόστασης, αποξένωσης, εχθρότητας, χωρίς θετικές αναμνήσεις. Λίγες ανέφεραν θετικά συναισθήματα, συνεργασία και θετική ατμόσφαιρα. Από τη μία έχουν ανάγκη για σχέσεις εμπιστοσύνης και αλληλεγγύης, από την άλλη εμφανίζονται πολύ καχύποπτες και προσεκτικές σχετικά με την ανάπτυξη σχέσεων με άλλες γυναίκες. Οι σχέσεις τους εξαρτώνται από προσωπικά χαρακτηριστικά, από τα κίνητρά τους για τη δημιουργία δεσμών, από τις δραστηριότητες που οργανώνει ο ξενώνας και τη γενικότερη φιλοσοφία του αλλά και από το γεγονός ότι μια γυναίκα βλέπει την αντανάκλασή της στις υπόλοιπες -πράγμα το οποίο κάποιες φορές μπορεί να είναι αβάσταχτο και κάποιες άλλες παρήγορο.

Για το προσωπικό έχουν να πουν πολύ καλά λόγια οι περισσότερες -μιλούν για ικανοποίηση, αφοσίωση του προσωπικού, το χαρακτηρίζουν προσβάσιμο και ειλικρινές, συνεργατικό και διαθέσιμο. Κάποιες ανέφεραν προσπάθεια ελέγχου τους από το προσωπικό, απόσταση ή και εχθρότητα, ενώ αν και η συναισθηματική του υποστήριξη είναι σημαντική, κάποιες φορές δε συναντά τις προσδοκίες τους. Από την άλλη, οι κακοποιημένες γυναίκες που ζουν σε ξενώνες βιώνουν γενικότερα κακή κοινωνική υποστήριξη (Levendosky,...Davidson, 2004). Σημαντικοί προβλεπτικοί παράγοντες της ψυχικής υγείας των κακοποιημένων γυναικών είναι η κριτική που δέχονται από τους άλλους (όσο περισσότερη, τόσο χαμηλότερη η αυτοεκτίμηση), η πρακτική υποστήριξη και η ποιότητα της υποστήριξης, η ομοφιλία (ως χαρακτηριστικό του κοινωνικού δικτύου της γυναίκας) και η αποκάλυψη του γεγονότος (πιο εύκολη όταν υπήρχαν άτομα στην κοινωνία με παρόμοιες εμπειρίες, αλλά κάποια άτομα μπορεί να προσφέρουν και φτωχότερη υποστήριξη όταν έχουν βιώσει αντίστοιχη εμπειρία).

Συσχετίζεται λοιπόν η ψυχολογική κατάσταση των γυναικών και με την ποιότητα του υποστηρικτικού δικτύου τους.

Επομένως, η διερεύνηση της καθημερινότητας των κακοποιημένων γυναικών σε ξενώνες υποδοχής ή και μετά την παραμονή τους σε εκείνους, φανερώνει πολλά για την εικόνα που έχουν διαμορφώσει για τον εαυτό τους και την κακοποιητική τους εμπειρία, όπως επίσης και για το αν λαμβάνουν πραγματική στήριξη και βοήθεια για τον επαναπροσδιορισμό και σχεδιασμό του μέλλοντός τους.

7. Επαγγελματίες υγείας και αντιμετώπιση ενδοοικογενειακής βίας

Ολοκληρώνοντας το θεωρητικό κομμάτι της εργασίας, εξετάζουμε τον δεύτερο πληθυσμό-στόχο διερεύνησης (πέρα από τις γυναίκες θύματα ενδοοικογενειακής βίας), ήτοι τους επαγγελματίες υγείας και τη συμβολή τους στην αντιμετώπιση της κακοποίησης των γυναικών.

Γεγονός είναι ότι η κακοποιημένες γυναίκες κάνουν συχνή χρήση των υπηρεσιών υγείας και έρχονται σε επαφή με τους επαγγελματίες υγείας είτε λόγω σωματικής κακοποίησης είτε λόγω αναζήτησης στήριξης και βοήθειας (κυρίως σε μονάδες υγείας πρώτου βαθμού). Σημαντική για την αποκατάσταση της υγείας και την ανάκτηση της ισορροπίας τους κρίνεται η ολιστική τους αντιμετώπιση, καθώς έρχονται με ένα πλήθος συμπτωμάτων, η εγκαθίδρυση ασφαλούς περιβάλλοντος που θα εμπνέει εμπιστοσύνη στη θεραπευτική σχέση (μέσα από την ενεργή και συμπονετική ακρόαση, αλλά και μέσα από τη γνώση και αντιμετώπιση των προκαταλήψεων των ίδιων των επαγγελματιών υγείας), το να γνωρίζουμε αν κάποια από τα συμπτώματα των γυναικών οφείλονται στην ηλικία (όπως στην περιεμμηνόπαυση ή στην εμμηνόπαυση), η πληροφόρηση των γυναικών για υπηρεσίες της κοινότητας (όπως για τοπικές συμβουλευτικές υπηρεσίες) και η βοήθεια στις γυναίκες για πρόσβαση σε δίκτυα ατόμων που δεν έχουν κακοποιηθεί (Σπανού, 2005, Ahmad,...Stewart, 2009, Levendosky,...Davidson, 2004, Macy, Ermentrout and Rizo, 2012, Woods,...Angott, 2008). Ακόμα, επισημαίνεται από τους Devries,...Garcia-Moreno (2011) και τους Ludermir,...Jansen (2008) ότι η αναγνώριση της κακοποίησης ως παράγοντα υψηλού κινδύνου για την υγεία ή ασθένεια των γυναικών οφείλει να ενσωματωθεί πλήρως στην πολιτική ψυχικής υγείας, μέσω πρόληψης της βίας και μετριασμού των συνεπειών της και με εκπαίδευση των επαγγελματιών υγείας για την αναγνώριση και αντιμετώπιση των συνεπειών της βίας.

Τα ποσοστά της κακοποίησης παρουσιάζουν μεγάλες διακυμάνσεις ακόμα και στην ίδια χώρα, αφενός επειδή δεν υπάρχει σαφής ορισμός της βίας και αφετέρου επειδή η συχνότητα διαφέρει ανάλογα με την πηγή των στοιχείων (αστυνομία, νοσοκομεία, οργανισμοί). Παρά την υψηλή όμως επίπτωση του φαινομένου, οι περισσότεροι επαγγελματίες υγείας δεν είναι σε θέση να αναγνωρίσουν και να διαχειριστούν τα θύματα βίας. Εκτιμάται ότι στην Αγγλία λιγότερο από 10% των περιπτώσεων γίνεται

αντιληπτό από γιατρούς και νοσηλευτές. Στις ΗΠΑ, το αντίστοιχο ποσοστό κυμαίνεται από 7–25%, ακόμα και όταν υπάρχουν συνθήκες αυξημένου κινδύνου, όπως τραυματισμός και κατάθλιψη, ενώ 60–90% των ασθενών έχουν στη συνέχεια ανεπαρκή υποστήριξη (Ανδρουλάκη, Μερκούρης,....Ανδρουλάκης, 2007). Η ενδοοικογενειακή βία είναι ένα συνηθισμένο πρόβλημα στις ζώες των γυναικών που επισκέπτονται γιατρούς (Ruiz-Pérez,...Garralón-Ruiz, 2005) και αποτελεί σημαντικό ζήτημα δημόσιας υγείας, που μπορεί να έχει σοβαρές συνέπειες στην υγεία των γυναικών. Ένα πολύ μικρό ποσοστό των κακοποιημένων γυναικών αναγνωρίζεται ως περιστατικό βίας από τους γιατρούς αν και παραδόξως, οι γυναίκες αν ερωτηθούν είναι πρόθυμες να συζητήσουν το θέμα (οι κακοποιημένες γυναίκες κάνουν μεγαλύτερη χρήση των υπηρεσιών υγείας από τις μη κακοποιημένες). Οι επαγγελματίες υγείας, με εκπαίδευση και στήριξη, μπορεί να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στην πρόληψη, στον εντοπισμό αυτών των γυναικών και στο να τις βοηθήσουν προσφέροντάς τους συμβουλευτική και παρέχοντάς τους συμβουλές και πληροφορίες για υπηρεσίες στήριξης της κοινότητας.

Και η Koziol-McLain (2001) τονίζει ότι όχι μόνο συχνά δεν αναγνωρίζουν οι γιατροί και οι νοσηλευτές ότι οι γυναίκες ασθενείς υφίστανται τις συνέπειες της ενδοοικογενειακής βίας, αλλά ακόμα και όταν αναγνωρίζεται η βία, οι γιατροί δεν προσφέρουν συμβουλευτική, παραπομπές, ή άλλη υποστήριξη των θυμάτων. Αυτά τα σφάλματα της παράλειψης των ειδικών είναι δυνατό να συμβάλλουν στη συνεχιζόμενη νοσηρότητα και τον κίνδυνο τόσο για τις ασθενείς όσο και για τα παιδιά τους.

Η Παναγιώτου (2010) επίσης μας παραπέμπει στο μικρό ποσοστό των γυναικών που ερωτάται από το γιατρό τους για την ενδοοικογενειακή βία (τα μεγαλύτερα ποσοστά ελέγχου προέρχονται από τις ειδικότητες των γυναικολόγων-μαιευτήρων γυναικείου φύλου και τα χαμηλότερα ποσοστά ελέγχου από τους γιατρούς επειγόντων περιστατικών). Ως κύριο εμπόδιο -τουλάχιστον για το νοσηλευτικό προσωπικό- επισημαίνεται ο φόβος για αντίποινα από τη μεριά του δράστη. Ανάλογες μελέτες δείχνουν την έλλειψη χρόνου και ειδικής εκπαίδευσης και τη μη εφαρμογή ειδικών πρωτοκόλλων ως σημαντικά αίτια της αδυναμίας των επαγγελματιών υγείας να διαχειριστούν το συγκεκριμένο φαινόμενο (Ανδρουλάκη, Μερκούρης,.... Ανδρουλάκης, 2007).

Όμως, σημειώνονται και εξωτερικά εμπόδια τα οποία έχουν θέσει τον έλεγχο για την ενδοοικογενειακή βία εκτός της συνηθισμένης υγειονομικής εξέτασης (γεγονός απαράδεκτο λόγω της μεγάλης επικράτησης και των σοβαρών συνεπειών της κακοποίησης στην υγεία). Τα σημαντικότερα είναι η έλλειψη παρεχόμενης εκπαίδευσης, ο φόβος προσβολής των ασθενών, ο περιορισμένος χρόνος και η έλλειψη αποτελεσματικών παρεμβάσεων. Η απαίτηση των γυναικών προς τους επαγγελματίες υγείας («γιατί σας πήρε τόσο καιρό;») δείχνει την ανάγκη για εφαρμογή ελέγχων (καθώς αυξάνουν τις γνώσεις των γυναικών για τη συζυγική κακοποίηση, τους προσφέρουν υποστήριξη και δημιουργούν ασφαλέστερες ευκαιρίες για τις ίδιες και τα παιδιά τους) και στρατηγικών παρέμβασης. Σημαντική κρίνεται η προστασία των προσωπικών δεδομένων και ο χρόνος που θα επιλεγεί για την παρέμβαση, καθώς και η ενδυνάμωση των γυναικών, αλλά και η εκπαίδευση των επαγγελματιών υγείας που έρχονται σε πρώτη επαφή με τις γυναίκες- όπως των νοσηλευτριών (Koziol-McLain,...Fyfe, 2008).

Η βοήθεια και υποστήριξη των θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας αποτελεί ηθική υποχρέωση των επαγγελματιών υγείας. Οι στρατηγικές παρεμβάσεις για την αντιμετώπιση του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας θα πρέπει να στοχεύουν τόσο στην παροχή άμεσης βοήθειας στα θύματα όσο και στην πρόληψη των βίαιων επεισοδίων (Παναγιώτου, 2010). Μιλώντας συγκεκριμένα για το ιατρικό επάγγελμα, οι Παπαδόδημα και συνεργάτες (2006) τονίζουν ότι ο ιατρός οφείλει να είναι ευαίσθητοποιημένος σχετικά με το θέμα της σεξουαλικής κακοποίησης υπό την επίδραση ουσιών, να στηρίζει ψυχολογικά το θύμα και να το ενθαρρύνει είτε να καταγγείλει το συμβάν είτε να έρθει σε επαφή με τις αρμόδιες κοινωνικές υπηρεσίες. Η σημασία της έγκαιρης διάγνωσης είναι προφανής, καθώς μειώνει την πιθανότητα επαναθυματοποίησης. Η ανίχνευση της κακοποίησης από τους επαγγελματίες υγείας και η παραδοχή της από το θύμα είναι το πρώτο σημαντικό βήμα. Σημασία πρέπει να δίνεται στην ανάπτυξη δεσμών με τα κοινωνικά δίκτυα, στη διευκόλυνση της πρόσβασης στη φροντίδα υγείας, στη βελτίωση της αυτοεκτίμησης και των προσωπικών δεξιοτήτων, στη μείωση των συνεπειών του τραύματος και στην ανάρρωση του δράστη. Επιπλέον, είναι σημαντική και η άρση των προκαταλήψεων των επαγγελματιών υγείας σχετικά με την ενδοοικογενειακή βία (Παππά, 2012, Gregg, 2003).

Οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες στην αναζήτηση βοήθειας, οι αδυναμίες των επαγγελματιών υγείας και οι ενδεδειγμένοι τρόποι παρέμβασης αποτελέσαν αντικείμενο έρευνας για τους Παπαγιαννοπούλου και Γκούβα (2009). Η αποτυχία των επαγγελματιών υγείας να αναγνωρίσουν την ενδοοικογενειακή βία και να προσφέρουν υποστήριξη στα θύματα, αποτελεί ένα σημαντικό πρόβλημα και ενοχοποιούνται διάφοροι παράγοντες (κάποιοι έχουν προαναφερθεί) όπως η έλλειψη ειδικής εκπαίδευσης, η αρνητική στάση απέναντι στα θύματα και η δυσκολία κατανόησης της παραμονής των θυμάτων σε μια βίαιη σχέση. Η βοήθεια και η υποστήριξη των θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας συνιστά και σε αυτή την έρευνα ηθική υποχρέωση των επαγγελματιών υγείας. Τον κύριο ρόλο διαδραματίζουν οι επαγγελματίες υγείας στη δευτερογενή και τριτογενή πρόληψη, όπου καλούνται να αντιμετωπίσουν τις σωματικές και ψυχολογικές συνέπειες της ενδοοικογενειακής βίας. Είναι σαφές πως μια έγκαιρη αναγνώριση του προβλήματος μπορεί να μειώσει τις σοβαρές συνέπειες και να ελαχιστοποιήσει την πιθανότητα επαναθυματοποίησης αυτών των γυναικών.

Δεδομένου ότι η βία κατά των γυναικών εμφανίζεται και «νομιμοποιείται» σε όλες σχεδόν τις χώρες (ανεξάρτητα από το πολιτισμικό πλαίσιο, την κοινωνική τάξη, το επίπεδο εκπαίδευσης, το εισόδημα, την εθνικότητα και την ηλικία) η καταχρηστική αυτή συμπεριφορά «συγχωρείται» με τη σιωπή από την πλευρά των γυναικών που υφίστανται τη βία και με τη στάση ανοχής που επιδεικνύει πολλές φορές η Πολιτεία και οι μηχανισμοί τυπικής και άτυπης κοινωνικής αντίδρασης. Οι επαγγελματίες υγείας, σε μεγάλο βαθμό, αναπαράγουν τις ίδιες κοινωνικές και πολιτιστικές αξίες που είναι κυρίαρχες στην κοινωνία και διαμορφώνουν τη στάση τους απέναντι σε θέματα ενδοοικογενειακής βίας, σύμφωνα με αυτές. Έτσι, μπορεί να πιστεύουν ότι ορισμένες γυναίκες αξίζουν την καταχρηστική συμπεριφορά από την πλευρά του συζύγου/ συντρόφου ή ότι μια γυναίκα είναι υποχρεωμένη να ενδίδει στις σεξουαλικές διαθέσεις του συζύγου/ συντρόφου της ανά πάσα στιγμή. Επίσης, συχνά ισχυρίζονται ότι η σωματική και σεξουαλική βία αφορά στις ευπαθείς κοινωνικο-οικονομικά ομάδες και σε συγκεκριμένες εθνικότητες με συγκεκριμένο θρησκευτικό υπόβαθρο. Αυτές οι πεποιθήσεις επηρεάζουν τους επαγγελματίες υγείας στην προσπάθειά τους να περιθάψουν γυναίκες που έχουν υποστεί βία, αμφιβάλλοντας για την αξιοπιστία των λεγομένων τους και για την ευθύνη της κατάστασής τους (μερικοί άνδρες

επαγγελματίες υγείας διστάζουν να δεχθούν ότι η γυναίκα βρίσκεται σε μια καταχρηστική σχέση γιατί ταυτίζονται με το δράστη ή ακόμα, γυναίκες επαγγελματίες υγείας, που οι ίδιες έχουν βιώσει βία σε μια σχέση, επιβαρύνονται ψυχολογικά και αποφεύγουν να συζητήσουν το θέμα με τις ασθενείς τους -μία στις τρεις γυναίκες επαγγελματίες υγείας έχουν οι ίδιες υποστεί βία).

Παρά το γεγονός ότι η ενδοοικογενειακή βία φέρνει άμεσα ή έμμεσα εκατομμύρια γυναίκες κάθε χρόνο να ζητήσουν βοήθεια σε διαφορετικά συστήματα υγείας, σε διαφορετικά σημεία του πλανήτη, οι πάροχοι υπηρεσιών υγείας φροντίζουν αυτές τις γυναίκες, χωρίς συχνά να ρωτήσουν για ενδεχόμενη κακοποίηση, με αποτέλεσμα να μην αναγνωρίζουν και να μην αντιμετωπίζουν τις υποκείμενες αιτίες των προβλημάτων υγείας τους (όπως πχ τις ανεπιθύμητες εγκυμοσύνες και εκτρώσεις -Pallitto,.....Watts, 2012). Πολλαπλές ανιχνεύσεις και έλεγχοι ρουτίνας (screening) από εξειδικευμένους επαγγελματίες υγείας, όταν διεξάγονται πρόσωπο με πρόσωπο (face-to-face), αυξάνουν σημαντικά τον εντοπισμό της καταχρηστικής σχέσης, δίνουν την ευκαιρία για ταυτοποίηση και μπορούν να ασκήσουν παρέμβαση σε γυναίκες που παρουσιάζουν συμπτώματα, που γενικά δεν συνδέονται άμεσα με την ενδοοικογενειακή βία.

Η εξασφάλιση της ασφάλειας αυτών των γυναικών είναι θέμα πρωταρχικής σημασίας, καθώς ο τρόπος προσέγγισης δεν θα πρέπει να είναι επικριτικός, αλλά να πραγματοποιείται μέσα σε ένα κλίμα κατανόησης για τη γυναίκα και τα προβλήματα που βιώνει. Η έλλειψη κατάρτισης σε θέματα ενδοοικογενειακής βίας, συχνά, οδηγεί τους επαγγελματίες υγείας στο να μη ζητούν από τις γυναίκες να καταθέσουν την εμπειρία τους, επειδή αισθάνονται ανέτοιμοι να ανταποκριθούν στις ανάγκες των θυμάτων. Ορισμένοι κατατάσσουν τη βία μέσα στη οικογένεια στα ζητήματα της «ιδιωτικής σφαίρας» και νιώθουν ότι οι ασθενείς μπορεί να αναστατωθούν ή να ενοχληθούν όταν ρωτηθούν για πιθανή κακοποίηση, ενώ άλλοι πιστεύουν ότι δεν έχουν το χρόνο ή τις κατάλληλες δομές για να βοηθήσουν. Πολλές φορές, οι ανάγκες των κακοποιημένων γυναικών παραμελούνται εξαιτίας των γραφειοκρατικών κενών ή του ανεπαρκούς συντονισμού των τομέων υγείας και του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης. Ακόμα, μια σημαντική παράμετρος που εμποδίζει την αποτελεσματική αντιμετώπιση -από πλευράς συστήματος υγείας- της ενδοοικογενειακής βίας είναι η απροθυμία και πολλές φορές η άρνηση γυναικών που

ανήκουν σε συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες (όπως γυναίκες μετανάστριες και πρόσφυγες, γυναίκες ομοφυλόφιλες, γυναίκες με αναπηρία) να αποκαλύψουν τη βία.

Επιπλέον, σε μεγάλο μέρος του κόσμου, οι γυναίκες είναι αδύνατο να λάβουν υγειονομική περίθαλψη χωρίς την άδεια του συζύγου ή άλλων αρσενικών μελών της οικογένειας. Οι άνδρες δεν επιτρέπουν στις συζύγους τους να επισκεφθούν το κέντρο υγείας ή το νοσοκομείο ασυνόδευτες, ειδικά όταν γνωρίζουν ότι πρόκειται να αναζητήσουν θεραπευτική αγωγή για τραυματισμούς εξαιτίας της βίας. Επομένως οι γυναίκες είναι απίθανο να αποκαλύψουν στον επαγγελματία υγείας την κακοποιητική σχέση που βιώνουν, μπροστά στο σύζυγο/βασανιστή.

Περιγράφοντας τα προγράμματα συμβουλευτικής και κοινωνικής αρωγής για τα θύματα κακοποίησης η Παπαμιχαήλ (2005) ισχυρίζεται πως εφαρμόζονται σχεδόν σε όλες τις ανεπτυγμένες χώρες τις τελευταίες 3 δεκαετίες. Πρωταρχική τους στρατηγική είναι η δημιουργία καταφυγίων και συμβουλευτικών σταθμών για τη γυναίκα και τα παιδιά, καθώς και η παροχή νομικής προστασίας. Οι παρεμβατικές αυτές ενέργειες στοχεύουν στη βοήθεια των θυμάτων κακοποίησης να δραπετεύσουν από το περιβάλλον βίας και τρόμου προσφέροντάς τους έναν χώρο ασφαλή και υποστηρικτικό, το χρόνο και τις πληροφορίες που χρειάζονται προκειμένου να αυτοπροσδιοριστούν και να σχεδιάσουν το μέλλον τους, καθώς και πληροφορίες νομικής φύσεως μέσα και έξω από τα καταφύγια (το ποινικό σύστημα είναι ένα εργαλείο στα χέρια του θύματος και γενικά, η ενεργοποίηση των φορέων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου είναι μια διαδικασία με πολλά εμπλεκόμενα μέρη), στην προώθηση των δικαιωμάτων των γυναικών-θυμάτων, στην προώθηση νέων νομικών και κοινωνικών υπηρεσιών και αλλαγών του κοινωνικού συστήματος, με στόχο την κατάλληλη αντιμετώπιση των αναγκών των θυμάτων κακοποίησης και τέλος, στην προστασία του θύματος με την ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ όλων των φορέων και την επίβλεψη των διαδικασιών και των πολιτικών που εφαρμόζονται.

Λόγω της προαναφερόμενης αδυναμίας των επαγγελματιών υγείας να αναγνωρίσουν το πρόβλημα, η Loue (2002) προτείνει προγράμματα για την επαγρύπνησή τους, δημιουργία πρωτοκόλλων για ανίχνευση θυμάτων και θυτών, αύξηση της γνώσης ηθικών θεμάτων σχετικών με τη διάγνωση και τη θεραπεία της ενδοοικογενειακής βίας, καθώς και τη δημιουργία κοινοτικών κοινοπραξιών για παροχή υπηρεσιών υγείας στα κακοποιημένα άτομα. Σημαντικές πρωτοβουλίες αποτελούν οι προληπτικού χαρακτήρα

παρεμβάσεις, όπως τα εκπαιδευτικά προγράμματα για τους επαγγελματίες που ασχολούνται με θύματα κακοποίησης, αλλά και προγράμματα ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης για το κοινό -δεδομένου ότι πολλές γυναίκες δε γνωρίζουν πού πρέπει να απευθυνθούν ή δε γνωρίζουν καν ότι η κακοποίηση είναι ποινικό αδίκημα.

Συμπληρωματικά, οι Βιβιλάκη και συνεργάτες (2008) δίνουν έμφαση στην καθοριστική πρώιμη αναγνώριση περιστατικών ενδοοικογενειακής βίας από τους επαγγελματίες υγείας και κυρίως από εκείνους που εργάζονται στην Πρωτοβάθμια Φροντίδα Υγείας, προτείνοντας τρόπους για μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα. Η συμπεριφορά τους δε θα πρέπει να είναι επικριτική, αλλά να υποστηρίζει τις γυναίκες που έχουν υπάρξει θύματα φυσικής, ψυχολογικής ή σεξουαλικής κακοποίησης. Πρόσθετα, η παροχή πληροφοριών σχετικά με τις υπάρχουσες οργανώσεις υποστήριξης των κακοποιημένων γυναικών και η παραπομπή αυτών στις αρμόδιες υπηρεσίες κρίνεται απαραίτητη.

Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δίδεται από τους επαγγελματίες στις γυναίκες που αποκρύπτουν το γεγονός της κακοποίησής τους, όπως επίσης, ιδιαίτερη προσφορά βοήθειας και στήριξης πρέπει να παρέχεται στις γυναίκες χαμηλού κοινωνικού και οικονομικού επιπέδου, όσον αφορά την πρόσβασή τους στις ανάλογες υπηρεσίες υγείας. Ακόμη αναγκαία είναι η ύπαρξη και καθιέρωση κατευθυντήριων οδηγιών για τον επαρκή εντοπισμό και την ολοκληρωμένη φροντίδα των κακοποιημένων γυναικών, η τοιχοκόλληση αφισών και η διανομή ενημερωτικού υλικού για οργανώσεις ή υπηρεσίες υποστήριξης σε κοινόχρηστους χώρους των υπηρεσιών υγείας. Επίσης, θα πρέπει το κοινωνικό ιστορικό μιας εγκύου να περιλαμβάνει ερωτήσεις σχετικά με την εκδήλωση πράξεων βίας εναντίον της και οι ερωτήσεις για την εμφάνιση ενδοοικογενειακής βίας να διεξάγονται σε όλες τις γυναίκες. Ακόμη, η καθιέρωση στρατηγικής για την παραπομπή των γυναικών που εντοπίζονται μέσω της ανάπτυξης συνεργασίας ανάμεσα στα κέντρα υγείας και στις αρμόδιες υπηρεσίες ενδοοικογενειακής βίας είναι απαραίτητη. Τέλος, χρήσιμη κρίνεται η ύπαρξη διεργασιών για τη διευκόλυνση της επικοινωνίας με αλλοδαπές γυναίκες που δεν μιλούν ελληνικά και η απομάκρυνση σε κάθε περίπτωση του συζύγου ή άλλου συγγενικού προσώπου.

Περιγράφοντας τα προγράμματα συμβουλευτικής και κοινωνικής αρωγής για τα θύματα κακοποίησης η Παπαμιχαήλ (2005) ισχυρίζεται πως εφαρμόζονται σχεδόν σε όλες τις ανεπτυγμένες χώρες τις τελευταίες 3 δεκαετίες. Πρωταρχική τους στρατηγική

είναι η δημιουργία καταφυγίων και συμβουλευτικών σταθμών για τη γυναίκα και τα παιδιά, καθώς και η παροχή νομικής προστασίας. Οι παρεμβατικές αυτές ενέργειες στοχεύουν στη βοήθεια των θυμάτων κακοποίησης να δραπετεύσουν από το περιβάλλον βίας και τρόμου προσφέροντάς τους έναν χώρο ασφαλή και υποστηρικτικό, το χρόνο και τις πληροφορίες που χρειάζονται προκειμένου να αυτοπροσδιοριστούν και να σχεδιάσουν το μέλλον τους, καθώς και πληροφορίες νομικής φύσεως μέσα και έξω από τα καταφύγια (το ποινικό σύστημα είναι ένα εργαλείο στα χέρια του θύματος και γενικά, η ενεργοποίηση των φορέων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου είναι μια διαδικασία με πολλά εμπλεκόμενα μέρη), στην προώθηση των δικαιωμάτων των γυναικών-θυμάτων, στην προώθηση νέων νομικών και κοινωνικών υπηρεσιών και αλλαγών του κοινωνικού συστήματος, με στόχο την κατάλληλη αντιμετώπιση των αναγκών των θυμάτων κακοποίησης και τέλος, στην προστασία του θύματος με την ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ όλων των φορέων και την επίβλεψη των διαδικασιών και των πολιτικών που εφαρμόζονται.

Το κοινωνικό αυτό φαινόμενο έχει ιατρικές, νομικές και κοινωνιολογικές προεκτάσεις και απαιτεί τη συνεργασία όλων των κοινωνικών και επαγγελματικών φορέων που έρχονται σε επαφή με τους δράστες και τα θύματα κακοποίησης, αλλά και την ευαισθητοποίηση του κοινού πάνω σε αυτά τα θέματα. Ξεκινάμε λοιπόν τις παρεμβάσεις βελτίωσης αρχικά από το γενικό (κατανόηση όλης της κοινωνίας για το ότι η βία δεν είναι αποδεκτή ή νόμιμη και επιφέρει συνέπειες, να είναι διαθέσιμες οι ιατρικές υπηρεσίες σε όλους και οι γυναίκες να το γνωρίζουν αυτό, να παρέχονται νομικές και πρακτικές πληροφορίες στις γυναίκες και καταφύγιο για εκείνες και τα παιδιά τους, καθώς και να είναι πολιτισμικά κατάλληλες οι υπηρεσίες για τις γυναίκες στις οποίες απευθύνονται) και προχωράμε στο ειδικό, που αφορά στους επαγγελματίες υγείας (μέσω εισαγωγής μαθήματος για την ενδοοικογενειακή βία στην ιατρική εκπαίδευση και τα προγράμματα σπουδών, ανάπτυξης πολιτισμικά κατάλληλου εργαλείου ανίχνευσης του φαινομένου, τροποποίησης του εθνικού πληροφοριακού συστήματος υγείας ώστε να συμπεριλάβει δεδομένα για την ενδοοικογενειακή βία και τις συνέπειές της στη ζωή των γυναικών και ανάπτυξης συστημάτων παραπομπής και πληροφόρησης του ιατρικού προσωπικού για τους μηχανισμούς τους -Dior-Sidibe',...Becker, 2006, Koziol-McLain, 2001). Εφόσον οι γυναίκες που υφίστανται ένα συγκεκριμένο τύπο βίας είναι πιθανό να εμφανίσουν κι έναν άλλο, οι επαγγελματίες

υγείας έχουν δυνατότητα όταν το αναγνωρίσουν να εξετάσουν κι άλλους τύπους βίας, να εφαρμόσουν πρόληψη (πρωτογενή πρόληψη με αλλαγή δυσπροσαρμοστικών συμπεριφορών που μπορεί να οδηγήσουν σε ενδοοικογενειακή βία, δευτερογενή μέσω αναγνώρισης των πληθυσμών που βρίσκονται σε υψηλό κίνδυνο θυματοποίησης και τριτογενή με αποκατάσταση σε άτομα θύματα κακοποίησης), να προχωρήσουν σε ενημέρωση των γυναικών για το φαινόμενο (έχοντας ως στόχο τη μείωση κινδύνου και την πρόληψη μελλοντικών επαναθυματοποιήσεων) και παρέμβαση. Επίσης (Krebs,...Warner, 2011), μπορούν και οι κακοποιητές να ενταχθούν στο κομμάτι της πρωτογενούς και δευτερογενούς πρόληψης (με την πληροφόρηση και αλλαγή των στάσεων των πιθανών κακοποιητών), ενώ παράλληλα πρέπει να θεωρηθούν και οι χώροι εργασίας (Tiesman,...Amandus, 2012) ως σημαντικές περιοχές για πρόληψη και προστασία- με την ύπαρξη καλύτερου φωτισμός, ξεχωριστών γκαράζ για τους υπαλλήλους κλπ.

Λόγω του ότι εντοπίζονται επιπλέον δυσκολίες στις γυναίκες μετανάστριες (στη γλώσσα, στο νέο πολιτισμικό πλαίσιο), διευκρινίζεται (Taft,...Torres, 2009) ότι το προσωπικό υγείας οφείλει να διευκολύνει τις Αφροαμερικανίδες στην υπερνίκηση των εμποδίων στην πρόσβασή τους σε υπηρεσίες, να είναι πολιτισμικά ευαισθητοποιημένο ώστε να νιώθουν άνετα οι γυναίκες, να διεξάγεται έλεγχος ρουτίνας σε σημεία ιατρικής και ψυχικής φροντίδας, αλλά και να μειώνει τη διάπραξη ενδοοικογενειακής βίας με την ανάπτυξη αποτελεσματικών παρεμβάσεων και την έμφαση στο κοινωνικό τραύμα που προκαλείται από τις φυλετικές, εθνικές και κοινωνικο-οικονομικές ανισότητες (καθώς αυτές οι ανισορροπίες στη δύναμη οδηγούν στη θυματοποίηση των γυναικών, τη φυλετική τους περιθωριοποίηση και την εξαθλίωσή τους). Οι στρατηγικές παρέμβασης είναι αυτές που χρησιμοποιούνται σε κάθε περίπτωση, δηλαδή η γνωσιακή-συμπεριφοριστική θεραπεία, οι παρεμβάσεις στην κοινότητα για υπεράσπιση, η μουσικοθεραπεία, η θεραπεία μέσω της τέχνης, η υποστηρικτική ψυχοθεραπεία κλπ. Γενικότερα, απαραίτητη κρίνεται η ολιστική, πολιτισμικά ευαίσθητη προσέγγιση σε διαφορετικές εθνότητες για την ανάπτυξη και εφαρμογή στρατηγικών παρέμβασης τόσο για τους κακοποιητές, όσο και τους κακοποιημένους στις περιπτώσεις ενδοοικογενειακής βίας (Lacey, 2010), ενώ βοηθά και το να «χρησιμοποιηθούν» θετικά κάποιες αξίες των λαών (Mahapatra, 2012).

Επειδή ο σύμβουλος (ψυχολόγος, κοινωνικός λειτουργός) είναι εκείνος που έρχεται σε πρώτη επαφή με το πρόβλημα και δουλεύει στην αντιμετώπισή του, αναφερόμενοι συγκεκριμένα σε εκείνον οι Dienemann και συνεργάτες (2002) ισχυρίζονται πως οφείλει να επαγρυπνεί για προβλήματα υγείας της γυναίκας, για ενδεχόμενη παιδική κακοποίηση και να ενημερώνει την γυναίκα για τους τοπικούς νόμους που σχετίζονται με την αναφορά της κακοποίησης.

Οι σύμβουλοι που αναγνωρίζουν ότι η κακοποιημένη γυναίκα έχει κίνητρα να διατηρήσει τη σχέση της, πρέπει να εστιάσουν στο να κατανοήσει τον κύκλο της βίας, να ξεπεράσει τα συναισθήματα ντροπής που μπορεί να νιώθει ως θύμα και να εντοπίσει τα μοτίβα στη σχέση της που αποδιοργανώνουν τη ζωή της. Επίσης, όταν η γυναίκα θέλει να διατηρήσει τα προσωπικά της μοτίβα, ο σύμβουλος οφείλει να τη βοηθήσει να κατανοήσει τον κίνδυνο που αντιμετωπίζει, αλλά και ο ίδιος να μην έχει αρνητικά συναισθήματα για τη γυναίκα αν «πισωγυρίσει» στον σύντροφό της και ξαναζητήσει βοήθεια -να κατανοεί τα ανάμεικτα συναισθήματά της για τον θύτη, καθώς και της απώλειες που θα φέρει είτε η φυγή της είτε οι εξωτερικές κυρώσεις. Τεχνικές διαχείρισης άγχους για την αντιμετώπιση του μετατραυματικού στρες, αλλά και για υποστήριξη και ενδυνάμωση για το πώς θα είναι η ζωή της γυναίκας μετά τη διάλυση της σχέσης, μπορεί να αποβούν ιδιαίτερα βοηθητικά εργαλεία. Στη φάση που μια γυναίκα αμφιταλαντεύεται για τη διατήρηση ή μη της σχέσης, οι όποιες παρεμβάσεις οφείλουν να υποστηρίζουν τη δουλειά που κάνει με τα συναισθήματά της, βοηθώντας την να επανακτήσει αρμοδιότητες. Επίσης, σημαντική είναι η παροχή συμβουλευτικής, ώστε η γυναίκα να μην επιλέξει ξανά έναν κακοποιητικό σύντροφο, αλλά και η ενημέρωση σχετικά με κοινωνικές υπηρεσίες ή με θέσεις εργασίας. Εν κατακλείδι, η ενδυνάμωση παίζει πολύ σπουδαίο ρόλο και οι σύμβουλοι είναι περισσότερο αποδοτικοί και χρήσιμοι όταν συζητούν για τη βία και δέχονται άνευ όρων τον ορισμό που δίνει το ίδιο το θύμα στην κατάσταση που βιώνει, καθώς οι αντιλήψεις της γυναίκας είναι στην ουσία η πραγματικότητα στην οποία ζει. Ανεξάρτητα όμως από το στάδιο στο οποίο βρίσκεται μια γυναίκα, η συμβουλευτική της πρέπει να περιλαμβάνει την έμφαση στο ότι η ενδοοικογενειακή βία είναι κάτι που δεν αξίζει κανείς (όπως το να του φέρονται άσχημα ή να του προξενούν βλάβες), την παροχή πληροφοριών σχετικά με το φαινόμενο, εναλλακτικές αντιμετώπισης και υπηρεσίες στις οποίες μπορεί να απευθυνθεί για βοήθεια, την ερώτηση για το τι είδους βοήθεια έχει ανάγκη

και συνεχή παροχή υποστήριξης, όπως και τη συζήτηση και διαμόρφωση ενός ασφαλούς πλάνου (Chang, Dado,...Scholle, 2006). Ακόμα, η επικέντρωση στα σχήματα της απόρριψης και της μειωμένης αυτονομίας στα πλαίσια της διαδικασίας ψυχολογικής προσαρμογής των ατόμων που υποφέρουν από τη βία (Calvete,...Corral, 2007) είναι διαδικασία που καλό είναι να ακολουθείται.

Επιπρόσθετα, μιλώντας για ψυχικές επιπτώσεις και αντιμετώπιση από ειδικούς, είναι πάντοτε απαραίτητη η διερεύνηση ανθρωποκτονικού και αυτοκτονικού ιδεασμού σε κάθε καταθλιπτικό ασθενή (Δουζένης,...Λύκουρας, 2005, Ishida,...Goodwin, 2010), αλλά και η εξέταση για HIV (Sareen,...Grant, 2009). Η ακριβέστερη διερεύνηση της σχέσης ανάμεσα στην κατάθλιψη και την παραβατικότητα αναμένεται να βελτιώσει την ευστοχία και την αποτελεσματικότητα των στρατηγικών πρόληψης και των θεραπευτικών παρεμβάσεων, ενώ ένας σημαντικός τρόπος παρέμβασης έχει αποδειχθεί ότι είναι και η αύξηση της κοινωνικής υποστήριξης των γυναικών (Levendosky, Graham-Bermann, 2001), μαζί με τη δημιουργία πλάνου ασφαλείας για τη διαρκή ασφάλειά τους (Vatnar, Bjorkly, 2012).

Οι παρεμβάσεις για την ενδοοικογενειακή βία θα είναι πιο αποτελεσματικές όταν εκπαιδεύουν τις γυναίκες για τις πιθανές αρνητικές επιπτώσεις στα παιδιά τους (με τρόπο μη επικριτικό, χωρίς να νιώθουν οι γυναίκες ότι κατηγορούνται), αλλά και το ευρύ κοινό για τη σπουδαιότητα του ζητήματος, για τα σημάδια ενδοοικογενειακής βίας και για τους διαθέσιμους για βοήθεια πόρους της εκάστοτε κοινότητας. Επιπλέον, σημεία όπως τα ιατρεία των παιδιάτρων μπορεί να αποτελέσουν κατάλληλους χώρους για την ανίχνευση τέτοιων ζητημάτων. Σημαντική είναι και η αλλαγή των αντιλήψεων για το τι σημαίνει μια φυσιολογική, υγιής σχέση (Randell,...Pierce, 2012) ενώ η εκπαίδευση, το σπάσιμο του ταμπού ότι οι άντρες είναι σε υψηλότερο κοινωνικό επίπεδο από τις γυναίκες για την προστασία των δικαιωμάτων των γυναικών και την αποφυγή της βίας και η θέσπιση νόμων σε συνδυασμό με την ευαισθησία στην έγκαιρη αναγνώριση των σημαδιών κακοποίησης από το νομικό σύστημα και τους επαγγελματίες υγείας επισημαίνονται σε άλλη μελέτη (Al-Badayneh, 2012).

Τέλος, όλοι οι συμμετέχοντες σε έρευνα στην αγροτική Ονδούρα (Sukhera,...Morse, 2012) επιβεβαίωσαν την ανάγκη παρέμβασης και πολλοί επισήμαναν το σύστημα υγείας και τα νομικά συστήματα (αν και τα δεύτερα δε θεωρούνται τόσο αποτελεσματικά και έχουν δύσκολη πρόσβαση -λόγω του κοινωνικού πλαισίου και των

περίπλοκων αγροτικών δικαιοδοσιών- και συνέπειες στη ζωή των ατόμων) ως πιθανούς χώρους για τη βελτίωση του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας. Και σε αυτό το πολιτισμικό πλαίσιο ιδιαίτερη σημασία δίνεται στην εκπαίδευση από μικρή ηλικία ανδρών και γυναικών και στην εμπλοκή ποικίλων φυλετικών και κοινωνικών ρόλων στο σχεδιασμό και την εκτέλεση πολιτισμικά ευαισθητοποιημένων προγραμμάτων πρόληψης, τα οποία πρέπει να σχεδιάζονται εξατομικευμένα για κάθε κοινωνία (με νέους ορισμούς για το τι είναι φύλο, δύναμη και σχέσεις). Απαραίτητος λοιπόν αρχικά είναι ο εντοπισμός της βίας, η υιοθέτηση βασικών εργαλείων ανίχνευσης της κακοποίησης και αξιολόγησης των αποτελεσμάτων και η διεπαγγελματική συνεργασία όλων των επαγγελματιών του χώρου -με διατήρηση της ασφάλειάς τους από ενδεχόμενη βία των δραστών (Coker,...Smith, 2002, Gilboe,.....Wilk, 2009, Haj-Yahia, Cohen, 2009, McLaughlin,.....O'Connor, 2012, Murray,.....Cheng, 2012, World Organization Against Torture, 2006)^{71 72}.

Είναι φανερό ότι όλοι οι επαγγελματίες υγείας οφείλουν να γνωρίζουν τους ποικίλους τύπους της βίας στην οικογένεια και να μπορούν να ανταποκριθούν στην επιθετικότητα με τρόπο που να προστατεύουν τα θύματα. Επιπλέον, συνολικά η κοινωνία πρέπει να εξετάσει τη στάση της απέναντι στις γυναίκες και να αγωνιστεί να τις κάνει ισότιμους συντρόφους, ώστε να αποφευχθούν καταστάσεις στις οποίες οι άντρες μπορεί να εκμεταλλευτούν την ανώτερη δύναμη και τους πόρους τους⁷³. Ιδιαίτερα σημαντική κρίνεται επομένως η υποστήριξη και η προστασία των θυμάτων όταν αναζητούν πρώτη φορά βοήθεια, καθώς και η συνεργασία όλων των εμπλεκόμενων φορέων^{74 75}.

---

⁷¹ <http://www.isotita.gr/index.php/publication/c7/>, πρόσβαση στις 7/11/2012

⁷² http://www.kethi.gr/attachments/111_ENDO-OIKOGENEIAKH_BIA_KATA_GYNAIKWN.pdf,

πρόσβαση στις 10/9/2012

⁷³ http://www.pearsonhighered.com/assets/hip/us/hip_us_pearsonhighered/samplechapter/0205679706.pdf

, πρόσβαση στις 20/10/2012

⁷⁴ BBC News Scotland, "Domestic abuse reports rise by 7% in a year in Scotland",

<http://www.bbc.co.uk/news/uk-scotland-20137556>, πρόσβαση στη 1/11/2012

⁷⁵ BBC News Glasgow & West Scotland, "Worrying festive rise in domestic abuse in Scotland",

<http://www.bbc.co.uk/news/uk-scotland-glasgow-west-12579316>, πρόσβαση στη 1/11/2012

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

8. Περιορισμοί της έρευνας

Λόγω της φύσης του ερευνητικού αντικειμένου, κρίθηκε απαραίτητη για τη συλλογή δεδομένων η μέθοδος της εις βάθος ποιοτικής συνέντευξης (ημι-δομημένη), με ερωτήσεις ανοιχτού τύπου (καθώς υπήρξαν και κάποιες «απειλητικές ερωτήσεις» προσωπικών δεδομένων), οι οποίες χαρακτηρίζονται ως περιγραφικές, γνώμης, υποθετικές αλλά και συμπερασματικές. Ενώ σε όλα τα υποκείμενα της έρευνας (διευθυντικά στελέχη, επαγγελματίες υγείας, θύματα βίας) χρησιμοποιήθηκε η εις βάθος συνέντευξη, στα θύματα βίας διεξήχθη επιπλέον και βιογραφική συνέντευξη, καθώς με αυτόν τον τρόπο δίνεται έμφαση στη «φωνή» των ίδιων των κοινωνικών υποκειμένων, στη δική τους ερμηνεία της κοινωνικής πραγματικότητας και στις συλλογικές τους εμπειρίες (Ιωσηφίδης, 2003). Στη βιογραφική συνέντευξη άλλωστε κατέχουν σημαντική θέση οι αξίες και η καθημερινότητα των υποκειμένων, τα οποία αφορούσαν την παρούσα έρευνα και διαμόρφωσαν το ερωτηματολόγιό της. Οι παραπάνω μέθοδοι επιτρέπουν την άντληση πληροφοριών σε βάθος και την ανάδειξη θεμάτων που αρχικά δεν είναι προκαθορισμένα από τον ερευνητή (Ιωσηφίδης, 2003).

Τα βασικότερα μεθοδολογικά εργαλεία ποιοτικής έρευνας (Σπυριδάκης, 2011) είναι η συμμετοχική παρατήρηση, η συνέντευξη έρευνας, η βιογραφική ανάλυση, η ιστορική συγκριτική μέθοδος, η ανάλυση περιεχομένου, η ανάλυση λόγου, η ανάλυση συνομιλίας, οι μελέτες περίπτωσης, η θεμελιωμένη θεωρία, η αρχαιακή έρευνα, η οπτικο-ακουστική έρευνα και οι ομάδες εστίασης. Επιλέχθηκε η ποιοτική ερευνητική συνέντευξη καθώς επιχειρεί να κατανοήσει τον κόσμο από την πλευρά του υποκειμένου της έρευνας, να αναλύσει κοινωνικές σχέσεις και διαδικασίες, να ξεδιπλώσει το νόημα των εμπειριών των ανθρώπων και να εξαγάγει την βιωμένη εμπειρία τους σε επιστημονικές ερμηνείες, απαντώντας στα ερωτήματα «πώς» και «γιατί». Επιπλέον, το υποκειμενικό βίωμα των υποκειμένων μπορεί να εξεταστεί λεπτομερέστερα μέσω της συνέντευξης (στην εν λόγω έρευνα έμφαση δίνεται σε ποιοτικά και μη μετρήσιμα χαρακτηριστικά για την ανάλυση της δομής και λειτουργίας του κοινωνικού φαινομένου της βίας και των σχέσεων των υποκειμένων), καθώς έτσι εκμαιεύονται οι

αυθεντικές εμπειρίες, απόψεις, στάσεις και αναπαραστάσεις των υποκειμένων (Ιωσηφίδης, 2003).

Επίσης σημειώνεται από τους Chang, Dado,...Scholle (2006) ότι οι μέθοδοι ποιοτικής έρευνας είναι βοηθητικές όταν προσπαθούμε να κατανοήσουμε σε βάθος τις εμπειρίες και τις προοπτικές των υποκειμένων. Συγκεκριμένα όσον αφορά το προς διερεύνηση θέμα της κακοποίησης, οι εμπειρίες των κακοποιημένων από τους συντρόφους τους γυναικών σύμφωνα με τη Stanko (1985) δείχνουν την άλλη πλευρά της «ιδανικής οικογένειας» ή του «ιδανικού ζευγαριού» περισσότερο από οτιδήποτε άλλο.

Έχει αναγνωριστεί ευρέως ο ρόλος των ποιοτικών μεθόδων έρευνας στην αποτίμηση της αποτελεσματικότητας και της καταλληλότητας των υγειονομικών και κοινωνικών παρεμβάσεων. Σχετικά με τη στάση των γυναικών υποκειμένων της έρευνας, τα ερευνητικά δεδομένα καταδεικνύουν (Kozioł-McLain,...Fyfe, 2008) ότι γενικά καλοδέχονται την ευκαιρία να ερωτηθούν για τη βία που υπέστησαν και να εκφράσουν το τραύμα τους σε ένα ασφαλές και υποστηρικτικό περιβάλλον, χωρίς να νιώσουν απειλητικά ή ότι κρίνονται (αν και κάποιες είχαν ερωτήματα για τα προσωπικά τους δεδομένα ή ένιωθαν αρχικά στρες). Σε έρευνα που διεξήχθη ένιωσαν ότι έμαθαν κάτι από τις ερωτήσεις που δέχτηκαν, ήταν χαλαρωμένες, είχαν το αίσθημα ότι κάποιος τις νοιάζεται, έδειξαν καθησυχασμένες και όσες πλέον δεν υφίσταντο κακοποίηση, ανακουφισμένες. Σε κάποιες ανασύρθηκαν επίπονες αναμνήσεις, ενώ σημαντική ήταν και η στάση των συνεντευκτών για τη δημιουργία θετικού κλίματος.

Ήταν πρόθυμα τα άτομα να μοιραστούν τις εμπειρίες τους με τους συνεντευκτές και να κάνουν προτάσεις όπου εφαρμόστηκε η μέθοδος της συνέντευξης για τη συλλογή δεδομένων για την κακοποίηση (Cerulli,...Chin, 2012), ενώ αντίθετα ευρήματα δείχνει ο Mahapatra (2012), υποστηρίζοντας ότι ακόμα και σε ανώνυμες έρευνες, τα άτομα τείνουν να μην αναφέρουν ή να υποβαθμίζουν μια συμπεριφορά που προκαλεί στίγμα ή είναι ντροπιαστική (ιδιαίτερα οι πληθυσμοί για τους οποίους η ενδοοικογενειακή βία συνεπάγεται ακόμα περισσότερη ντροπή και στίγμα), καθώς μπορεί να μη την αναγνωρίζουν ως κακή συμπεριφορά ή ακόμα κι αν αυτό συμβεί, να μη το αναφέρουν αν η κοινωνία το αποδέχεται.

Για τους σκοπούς της έρευνας, υπήρξε αρχικά κατά το μήνα Νοέμβριο του 2012 τηλεφωνική επαφή με φορείς που παρέχουν υποστηρικτικές υπηρεσίες σε γυναίκες-

θύματα βίας. Όσον αφορά στην επιλογή του δείγματος στο οποίο στηρίχθηκε η έρευνα, το δείγμα ήταν αντιπροσωπευτικό και χαρακτηρίζεται ως πολιτισμικό δείγμα (απευθυνόμαστε σε γνώστες ειδικών πληροφοριών μιας κουλτούρας ή μιας ομάδας, δηλαδή σε επιλεγμένο δείγμα).

Προτιμήθηκε η μέθοδος του «πρόσωπο με πρόσωπο» ερωτηματολογίου, για καλύτερη κατανόηση του πώς ερμηνεύθηκαν οι ερωτήσεις και για ανάλυση της μη λεκτικής επικοινωνίας των ατόμων. Επιπλέον, λόγω της ευαισθησίας του θέματος, έπρεπε να προηγηθούν και κάποιες «off the record» συζητήσεις με τα άτομα, για χτίσιμο εμπιστοσύνης και άνοιγμα στη συνέντευξη (κατά τον Ιωσηφίδη, 2003, η σχέση ερωτώμενου και ερευνητή είναι κρίσιμος παράγοντας για την ποιότητα της συνέντευξης και για το εύρος των πληροφοριών που παράγει). Οι ερωτήσεις ήταν σαφείς, σύντομες, με κατανοητό για τα άτομα λεξιλόγιο, χωρίς να προτρέπουν τα άτομα σε συγκεκριμένες απαντήσεις και χωρίς να αναφέρονται σε περισσότερα του ενός θέματα (Σπυριδάκης, 2011).

Ως προς τα ζητήματα ηθικής και δεοντολογίας, απαραίτητη σε κάθε περίπτωση κρίνεται η εμπιστευτικότητα των δεδομένων και η ιδιωτικότητα των συνεντεύξεων (Ludermir,.....Jansen, 2008). Για το λόγο αυτό, τα άτομα διαβεβαιώθηκαν για την εμπιστευτικότητα των δεδομένων και την ανωνυμία τους (τόσο κατά τη διεξαγωγή της έρευνας, όσο και μετά την ολοκλήρωσή της), ενώ η συναίνεσή τους στην έρευνα ήταν αποτέλεσμα πληροφόρησης σχετικά με το ερευνητικό εγχείρημα (για την ιδιότητά μου, τους σκοπούς της έρευνας και τη χρήση των ερευνητικών ευρημάτων). Επιπλέον, γνωστοποιήθηκαν τα άμεσα και έμμεσα οφέλη από τη συμμετοχή των υποκειμένων στη διαδικασία για μεγιστοποίηση του κινήτρου συμμετοχής τους και άρση των επιφυλάξεων (όπως η ανάδειξη του ζητήματος της βίας για βοήθεια άλλων ατόμων και η προβολή του έργου των δομών) και τα άτομα διαβεβαιώθηκαν ότι μπορεί να έχουν πλήρη πρόσβαση στα αποτελέσματα της έρευνας (Ιωσηφίδης, 2003).

Οι φορείς που επιλέχθηκαν για την έρευνα και με τους οποίους αρχικά ήρθα σε επαφή ήταν το Γραφείο Ισότητας Δήμου Αθηναίων (η κοινωνική λειτουργός του Γραφείου Ισότητας ανέφερε πως εδώ και 2 χρόνια ο ξενώνας που δεχόταν κακοποιημένες γυναίκες δεν λειτουργεί. Επρόκειτο να τεθεί σε λειτουργία από τον Ιανουάριο του 2013, οπότε και μου είπαν να επικοινωνήσω ξανά, ενώ τα κέντρα υποδοχής κακοποιημένων γυναικών που υπάγονταν στο γραφείο ισότητας δε

λειτουργούσαν πλέον. Επιπλέον ανέφερε πως λόγω μη λειτουργίας του ξενώνα εδώ και δύο έτη, θα ήταν καλύτερα να μιλήσω με ειδικούς που θα προσλαμβάνονταν με την έναρξη του ξενώνα και όχι με εκείνους που ήδη εργάζονταν εκεί), το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης- Ε.Κ.Κ.Α (ζητήθηκε από τον διευθυντή του Ε.Κ.Κ.Α. βεβαίωση ή μέσω fax ή ταχυδρομικά σχετικά με την εκπόνηση της εργασίας, θα την εξέταζαν και αν την ενέκριναν, θα με ειδοποιούσαν. Σε περίπτωση συνεργασίας, οι ερωτήσεις των ημι-δομημένων συνεντεύξεων έπρεπε επίσης να περάσουν από την έγκρισή τους), το Κέντρο Στήριξης Οικογένειας Αρχιεπισκοπής Αθηνών- ΚΕ.Σ.Ο. (υπήρξε συνομιλία με την διευθύντρια, καθώς και με την κοινωνική λειτουργό του ΚΕ.Σ.Ο. Και οι δύο ήταν πολύ εξυπηρετικές και πρόθυμες να δώσουν πληροφορίες από κοντά, διευκρινίζοντας πως ασχολούνται περισσότερο με την οικονομική ανέχεια ως μορφή βίας (για κακοποιημένες γυναίκες μου σύστησαν τη ΜΚΟ «Ρίζες», η οποία συστεγάζεται με το ΚΕ.Σ.Ο), το Συμβουλευτικό Κέντρο για τη βία κατά γυναικών της Αθήνας (η διευθύντρια κοινωνικής πολιτικής στη Γενική Γραμματεία Ισότητας των φύλων ήταν εξ αρχής αρνητική σχετικά με το να μιλήσουν οι γυναίκες, για να μην τις επιβαρύνουμε ψυχολογικά όπως είπε. Όσον αφορά στους εργαζομένους του κέντρου, ζήτησε να της αποστείλω mail σχετικά με το τι ακριβώς ζητώ, ποιες περίπου θα είναι οι ερωτήσεις που θα υποβάλλω, αν η συνέντευξη θα είναι δομημένη ή μη ή ημι-, καθώς και τον αριθμό των συνεντεύξεων και πόση ώρα υπολογίζω να διαρκέσουν), η Φροντίδα (μίλησα με την ιδρύτρια της «Φροντίδας», η οποία ήταν δεκτική για βοήθεια, λέγοντάς μου να πάω από τον ξενώνα για να μιλήσω με κακοποιημένες γυναίκες) και το Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας -Κ.Ε.Θ.Ι. (επικοινωνήσα με την ψυχολόγο, η οποία ζήτησε να της αποσταλεί το περιεχόμενο των ερωτήσεων των συνεντεύξεων, ώστε περνώντας από έγκριση και μετά από ραντεβού -λόγω φόρτου εργασίας- να έρθω σε επαφή με τους επαγγελματίες).

Τον Ιανουάριο του 2013 υπήρξε εκ νέου επαφή με τα προαναφερθέντα κέντρα. Το Κέντρο Στήριξης Οικογένειας Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αθηνών ήταν ιδιαίτερα θετικό για συνδρομή στην έρευνα και ως εκ τούτου, το πρώτο ραντεβού ήταν στις αρχές Ιανουαρίου (ο συνολικός αριθμός επισκέψεων στο ΚΕ.Σ.Ο ανέρχεται στις 6). Η «Φροντίδα» ήταν επίσης μια δομή που συνέβαλλε ιδιαίτερα στη συλλογή δεδομένων για τους σκοπούς της ποιοτικής έρευνας κατά το διάστημα Ιανουαρίου-Φεβρουαρίου 2013 (4 οι συνολικές επισκέψεις που πραγματοποιήθηκαν για συλλογή δεδομένων).

Υπήρξε γνωριμία και θετική στάση και από τον εθελοντή ψυχολόγο της δομής για τη διεξαγωγή συνέντευξης, αλλά τελικά δεν κατέστη δυνατό. Το ίδιο διάστημα υπήρξε επικοινωνία μέσω mail με τα Ε.Κ.Κ.Α., Συμβουλευτικό Κέντρο Αθήνας για τη βία κατά γυναικών και με το Κ.Ε.Θ.Ι, με σκοπό να υπενθυμίσω την πρόθεσή μου για συνεργασία με στόχο την εκπόνηση της έρευνας, αλλά και για να αποστείλω τον οδηγό συνέντευξης προς έγκριση. Το Κ.Ε.Θ.Ι. δεν απέστειλε κάποια απάντηση στο αίτημά μου (έστω και αρνητική), ενώ το Συμβουλευτικό Κέντρο Αθήνας για τη βία κατά γυναικών επικοινωνήσε μαζί μου τηλεφωνικά και με mail. Πραγματοποιήθηκε συνέντευξη με την ψυχολόγο του Συμβουλευτικού Κέντρου (Μάρτιο του 2013) ενώ δεν υπήρξε κάποια θετική στάση για συνέντευξη με κακοποιημένες γυναίκες. Επιπλέον, μετά από τηλεφωνική και ηλεκτρονική επικοινωνία με το Ε.Κ.Κ.Α., τον Απρίλιο του 2013 πραγματοποιήθηκε συνέντευξη με την κοινωνική λειτουργό του κέντρου, όπου τονίστηκε ότι δεν επρόκειτο να μιλήσω με κάποια κακοποιημένη γυναίκα. Επιπλέον, επικοινωνήσα με το Γραφείο Ισότητας Δήμου Αθηναίων, μιλώντας αυτή τη φορά με την ψυχολόγο. Μου ζητήθηκε να τηλεφωνήσω ξανά τον Μάρτιο, καθώς τότε ίσως ξεκινούσε η λειτουργία του ξενώνα. Όμως ούτως ή άλλως δεν ήταν θετική για συνέντευξη ούτε η ίδια, αλλά ούτε για συνέντευξη με γυναίκες θύματα βίας – «για πολλούς λόγους», όπως ανέφερε. Για το λόγο αυτό, δεν επιχειρήθηκε εκ νέου επικοινωνία με το Γραφείο Ισότητας.

Κατά το ίδιο διάστημα, επιχείρησα να επικοινωνήσω και με κάποιες άλλες δομές, αναζητώντας ποιοτικά δεδομένα. Απέστειλα mail στο Ελληνικό Δίκτυο Γυναικών Ευρώπης, γνωστοποιώντας τους σκοπούς της έρευνάς μου και ζητώντας τη συνδρομή τους, αλλά δεν έλαβα καμία απάντηση. Επίσης, επικοινωνήσα τόσο μέσω mail όσο και τηλεφωνικά με τον ξενώνα υποδοχής κακοποιημένων γυναικών «Φοίβη». Η πρόεδρος ανέφερε πως ίσως θα μπορούσε να μου δώσει κάποιες πληροφορίες σχετικά με τη δομή -αν ξαναέπαιρνα να κλείσω κάποιο ραντεβού- , αλλά δε δέχτηκε να μιλήσω με γυναίκες (για το λόγο αυτό δεν επιχειρήθηκε άλλη επικοινωνία). Τέλος, υπήρξε επικοινωνία μέσω mail με το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Κατά της Βίας και με την ψυχολόγο του κέντρου, η οποία ήταν ιδιαίτερα θετική για συμβολή στην έρευνα (αφού απέστειλα τον οδηγό συνέντευξης). Διευκρίνισε πως στο Ε.Δ.Κ.Β. *«δεν λειτουργεί συμβουλευτικό κέντρο για κακοποιημένες γυναίκες ούτε κάποια τηλεφωνική γραμμή βοήθειας. Η επαφή με γυναίκες-θύματα κακοποίησης αφορά στην παροχή πληροφόρησης για τις διεξόδους που*

έχουν, στη διερεύνηση του αιτήματός τους και στη διασύνδεσή τους με υπάρχουσες υπηρεσίες. Πιο συγκεκριμένα, το Ευρωπαϊκό Δίκτυο κατά της Βίας δραστηριοποιείται στον τομέα της πρόληψης της ενδοοικογενειακής βίας και υλοποιεί δράσεις όπως: διαδικτύωση των σχετικών με την καταπολέμηση της βίας φορέων, διαμεσολάβηση για παραπομπή σε δομές παροχής υπηρεσιών στα θύματα κακοποίησης (ξενώνες, συμβουλευτικά κέντρα, κλπ.), σχεδιασμό και διεξαγωγή ερευνών, δημιουργία εκπαιδευτικού υλικού και υλικού ευαισθητοποίησης (ενημερωτικά φυλλάδια, εκπαιδευτικά εγχειρίδια, βιβλία, κ.ά.), σχεδιασμό, υλοποίηση και αξιολόγηση δράσεων ενημέρωσης-ευαισθητοποίησης αλλά και παρεμβάσεων πρόληψης (π.χ. στο εκπαιδευτικό πλαίσιο), εκπαιδευτικά εργαστήρια που απευθύνονται σε επαγγελματίες και εκπαιδευτικούς και διακρατικές συνεργασίες με φορείς που λειτουργούν σε Ευρωπαϊκό επίπεδο για την υλοποίηση προγραμμάτων, εκπαιδευτικών και άλλων δράσεων». Παρά την από κοινού μας πρόθεση για συνεργασία, λόγω φόρτου εργασίας και από τις δύο πλευρές δεν κατέστη δυνατή η συνέντευξη για τη συλλογή δεδομένων.

Διαπιστώνεται ότι οι γυναίκες που δέχονται επίθεση από τους συντρόφους τους δεν κινητοποιούνται για τη συμμετοχή τους σε μελέτες που αφορούν την υγεία των γυναικών και την κακοποίηση από τον σύντροφο. Αυτό υποδηλώνει πως πολλές γυναίκες δε μιλούν για το πρόβλημά τους, καθώς φοβούνται ή νιώθουν ντροπή, νιώθοντας πίεση λόγω του κοινωνικού στίγματος (Balci and Ayrançi, 2005).

Γίνεται επιπλέον σαφές το ότι λόγω της ιδιαίτερης φύσης του θέματος της έρευνας, ήταν ιδιαίτερα δύσκολο τόσο το να ανταποκριθούν οι φορείς στο αίτημά μου, όσο και το να γίνει συλλογή δεδομένων από κακοποιημένες γυναίκες ακόμα και στους φορείς με τους οποίους τελικά συνεργάστηκα (καθώς δεν ήταν όλα τα άτομα δεκτικά να μιλήσουν). Η διαδικασία του σχεδιασμού της συνέντευξης, της πρόσβασης στους ερωτώμενους και της τελικής υλοποίησής της υπήρξε χρονοβόρα, ενώ μία επιπλέον δυσκολία που αντιμετώπισα προσωπικά ήταν το να μην πάρω συναισθηματική ή ηθική θέση στις ερωτήσεις που υπέβαλα (Ιωσηφίδης, 2003) καθώς το θέμα είναι ιδιαίτερα ευαίσθητο, αλλά παράλληλα απαιτεί αντικειμενικότητα στη διεξαγωγή της έρευνας και στην ανάλυση των αποτελεσμάτων.

Ο συνολικός αριθμός των συνεντεύξεων στις οποίες στηρίζεται το ερευνητικό μέρος της εργασίας ανέρχεται στις 11-στις σύγχρονες κοινωνικές έρευνες αυτός ο αριθμός τείνει να είναι μεταξύ 15 ± 10 άτομα μέχρι να βρεθεί ένα σημείο κορεσμού όπου

λαμβάνουμε πλέον λίγες νέες πληροφορίες (Σπυριδάκης, 2011). Τρεις συνεντεύξεις δόθηκαν από τις διευθύντριες των κέντρων που τελικά με βοήθησαν στην εν λόγω έρευνα (δύο από το ΚΕ.Σ.Ο. και μία από τη «Φροντίδα»), μία από την ψυχολόγο του Συμβουλευτικού Κέντρου Αθήνας για τη βία κατά των γυναικών, μία από την κοινωνική λειτουργό του Ε.Κ.Κ.Α., μία από την ψυχολόγο του ΚΕ.Σ.Ο., ενώ οι υπόλοιπες πέντε από κακοποιημένες γυναίκες (η μία εξ αυτών δεν έχει απευθυνθεί ποτέ σε κάποια δομή για βοήθεια, ήταν γυναίκα που γνώριζα ως περιστατικό από τον επαγγελματικό μου χώρο και ήταν ιδιαίτερα θετική για συνέντευξη). Με 3 από τις κακοποιημένες γυναίκες, αλλά και με τα διευθυντικά στελέχη, πραγματοποιήθηκαν δύο συναντήσεις πριν από την τελική διεξαγωγή της συνέντευξης, για δημιουργία κλίματος εμπιστοσύνης και αποσαφήνιση των στόχων της έρευνας -ώστε να αποφευχθούν και μη ειλικρινείς απαντήσεις. Επιπλέον, ο συνολικός χρόνος διεξαγωγής των συνεντεύξεων ανέρχεται στους 3 μήνες (ολοκληρώθηκαν σε μικρό χρονικό διάστημα, ώστε να ελαχιστοποιηθεί η παρεμβολή εξωτερικών παραγόντων στις απαντήσεις των υποκειμένων).

9. Ποιοτική ανάλυση των δεδομένων της έρευνας

Σύμφωνα με τον Ιωσηφίδη (2003) η ανάλυση των δεδομένων περιλαμβάνει τρεις αλληλεξαρτώμενες διαδικασίες: τον περιορισμό των δεδομένων, την παρουσίασή τους και τον έλεγχο και την απόδοση νοήματος σε αυτά. Στην παρούσα έρευνα, δε διαπιστώθηκαν «άχρηστες» για την έρευνα πληροφορίες. Αντίθετα, σχεδόν όλα τα ευρήματα απετέλεσαν χρήσιμο αντικείμενο ανάλυσης και ανέδειξαν νέα προς διερεύνηση θέματα.

Ξεκινώντας την ανάλυσή μας, οι ερωτήσεις των συνεντεύξεων απευθύνονταν σε 3 πληθυσμούς-στόχους, όπως έχει ήδη αναφερθεί: 1) στους επαγγελματίες υγείας που εργάζονται σε δομές αντιμετώπισης της βίας 2) στα διευθυντικά στελέχη δομών αντιμετώπισης βίας 3) σε γυναίκες που έχουν υποστεί βία. Αρκετές ερωτήσεις απευθύνονταν στο σύνολο του δείγματος, ενώ άλλες σε συγκεκριμένους πληθυσμούς-στόχους. Γεγονός είναι ότι όλα τα υποκείμενα απάντησαν με ειλικρίνεια, σαφήνεια και ευκολία (παρά την ευαίσθητη φύση του θέματος που διερευνάται), υπήρξε άριστη συνεργασία κι ήταν εμφανής η ανάγκη τους να μιλήσουν ανοιχτά για το ζήτημα (ιδιαίτερα τα θύματα βίας ήταν αρκετά αναλυτικά στις περιγραφές τους). Ως προς την ανάλυση των δημογραφικών τους χαρακτηριστικών, οι 3 επαγγελματίες υγείας (2 ψυχολόγοι και 1 κοινωνική λειτουργός) είναι από 35-39 ετών, με εργασία στην υπηρεσία τους από 5-12 έτη, άγαμες, οι 2 κάτοχοι μεταπτυχιακών. Τα 3 διευθυντικά στελέχη είναι εργαζόμενες γυναίκες (δημοσιογράφος, δικηγόρος, συγγραφέας), από 60-70 ετών, οι 2 παντρεμένες με παιδιά και εγγόνια (η μία είναι η ίδια υιοθετημένο παιδί). Τέλος, οι 5 γυναίκες θύματα κακοποίησης είναι από 19-62 ετών, εργάζεται μόνο η μία, 3 είναι κάτοχοι πτυχίων και 2 είναι κάτοχοι μεταπτυχιακών, ενώ οι 3 δεν έχουν παντρευτεί. 2 γυναίκες είναι άπορες (η μία μεγαλωμένη με θετούς γονείς), ενώ 2 έχουν παιδιά (η 1 και εγγόνια) -η μία αλλοδαπή με 10 χρόνια παραμονής στην Ελλάδα (από Αρμενία) και είναι ακόμα παντρεμένη.

Η ανάλυση των ερωτήσεων θα πραγματοποιηθεί με βάση τη φύση τους: μπορούμε να τις διακρίνουμε σε 3 κύριες κατηγορίες: Α) εκείνες που ερευνούν το φαινόμενο και το βίωμα της βίας Β) εκείνες που ερευνούν τον τρόπο λειτουργίας και την αποτελεσματικότητα των δομών αντιμετώπισης βίας και Γ) εκείνες που ερευνούν τη σχέση των γυναικών με την κακοποίηση. Στο τέλος κάθε ερώτησης, παρατίθενται τα

κεφάλαια της εν λόγω εργασίας, όπου οι απαντήσεις των υποκειμένων αντιστοιχούν με τη βιβλιογραφία.

A) Ξεκινώντας την ανάλυση των ερωτήσεων που σχετίζονται με τη βία, οι ερωτήσεις που απευθύνονταν σε όλους ήταν:

- «**Τι είναι βία;**»

Για τους επαγγελματίες υγείας: «*Η χρήση της δύναμης με τέτοιο τρόπο που να προκαλεί βλάβη και πόνο στον άλλο*», «*Η βία η σωματική το οποίο έχει μέσα και τη σεξουαλική κακοποίηση για μένα, είναι και η βία η συναισθηματική- όταν είσαι σε μια σχέση που σε υποτιμάει, σε βρίζει, σε κάνει και νιώθεις σκουπίδι είναι ψυχολογική βία, αλλά από κει και πέρα μπορεί εκείνη την περίοδο να μην το βιώνεις εσύ ως βία και να το δεις μετά, αυτό θεωρώ βία. Αλλά και η απόκρυψη του ότι είσαι υιοθετημένος θα μπορούσε να θεωρηθεί κακοποίηση γιατί όταν μαθαίνεις ξαφνικά στα 40 σου ότι είσαι υιοθετημένος, σε μια κηδεία ας πούμε, πας στην κηδεία της μάνας σου και σου λένε σε φρόντισε σαν δικό της παιδί, καταρρέει ο κόσμος*». Επίσης σημειώνεται ότι «*Η βία υπάρχει από την ώρα που εμφανίστηκε ο άνθρωπος στη γη, ιστορικά να το δούμε, είναι μέσα μας και ορίζεται ως οτιδήποτε προσβάλλει τη σωματική, ψυχολογική και σεξουαλική προσωπικότητα οποιουδήποτε ανθρώπου. Βία είναι η σωματική, βία είναι η σεξουαλική βία, εγώ όμως δεν υποτιμώ καθόλου και την ψυχολογική βία, τη λεκτική βία. Είναι αυτό που αντιλαμβάνονται οι ίδιες οι γυναίκες ως βία, κυρίως είναι η σωματική και η σεξουαλική. Ελάχιστες θα βάλουν αίτημα την ψυχική, την ψυχολογική βία ας πούμε. Η βία δε δικαιολογείται «*θύμωσα γιατί δε βρίσκω δουλειά, γιατί μας κάνουν έξωση και σε χτύπησα*»... Βάρα το κεφάλι σου στον τοίχο αν θες να ξεσπάσεις έτσι το θυμό σου, έτσι; Αυτός που θεωρεί ότι έχει δικαίωμα οποιεσδήποτε κι αν είναι οι συνθήκες θα το κάνει, για αυτό είναι θέμα κοινωνικό, οικονομικό, πολιτικό*».

Τα διευθυντικά στελέχη ορίζουν τη βία ως καταπάτηση των δικαιωμάτων του ανθρώπου («*Δηλαδή αν εγώ τώρα για κάποιο σκοπό πρέπει ας πούμε να σου πάρω την καρτέκλα και να σε πετάξω κάτω γιατί αποσκοπώ στην καρτέκλα σου για να κάτσω – δεν έχει σημασία ποιο είναι το κίνητρό μου – είναι βία. Πόσο μάλλον για τα παιδιά... – αυτό είναι το θέμα μου – παιδιά που εγκαταλείπονται, παιδιά που ζούνε σε ιδρύματα, παιδιά που είναι μακριά από τον υπόλοιπο κόσμο και δε μπορούν να ζήσουν μέσα στην κοινωνία γιατί τα απομονώνει το σύστημα*», ενώ ισχυρίζονται ότι «*Η βία είναι σήμερα είναι σε 3*

μορφές: είναι η βία η ενδοοικογενειακή, είναι η βία που ασκείται μέσω trafficking αλλά τώρα το 3ο σκέλος της βίας είναι η βία μέσω της φτώχειας, γιατί και η φτώχεια είναι μια μορφή βίας. Δηλαδή όταν ο άλλος δεν έχει εισοδήματα, όταν πρέπει να πληρώσει τους φόρους και τα χαράτσια, όταν είναι σε ενοίκιο, όταν ο ιδιοκτήτης τον βγάζει έξω – μας έχουν έρθει εδώ άνθρωποι με κλάματα που δεν έχουνε πού να μείνουν κι εμείς πρέπει από τους λιγοστούς ξενώνες που υπάρχουνε να τους εξασφαλίσουμε μια στέγη να μείνουνε. Και καλά τους εξασφαλίζουμε τη στέγη, το θέμα της στέγης είναι για 3 μήνες και αυτοί πρέπει μέσα σ'ένα 3μηνο να' χουνε βρει δουλειά, για να μπορέσουν να φύγουν απ'τη στέγη και να πάνε να πιάσουνε ένα δικό τους σπίτι. Βία είναι και το ότι δεν υπάρχουνε hospice για τους ασθενείς: έρχονται ας πούμε ασθενείς από την επαρχία καρδιοπαθείς ή με νεοπλασματικές ασθένειες, με όγκους κλπ και δεν υπάρχει ένας χώρος με θέρμανση και με ανθρώπινες συνθήκες ζωής να μπορούν να κάνουν τις θεραπείες τους». Σημειώνεται ότι τώρα εν μέσω οικονομικής κρίσης οι γυναίκες που υφίστανται βία μέσα στο σπίτι δεν πάνε να την καταγγείλουν, εκτός αν αυτή η βία αγγίζει τα παιδιά, καθώς λίγες πχ γνωρίζουν ότι απαλλάσσονται από το παράβολο των 450€ και τα δικαστικά έξοδα. Επιπλέον, άλλος ανασταλτικός παράγοντας είναι το θέμα της εργασίας («Δε μπορεί να φύγει μια γυναίκα απ'το σπίτι της αν δεν έχει μια δουλειά κι αν δεν έχει και μια στέγη, ή θα πρέπει να πάει να μείνει στους δικούς της -αν μπορούνε κι αυτοί να τα βγάλουνε πέρα- να τη φιλοξενήσουνε, ή θα πρέπει να έχει δουλειά και να πει ότι «θα φύγω να πάω να πιάσω ένα σπίτι» ή θα πρέπει να πάει σ'έναν ξενώνα -δεν υπάρχουνε ξενώνες- κι έτσι το καταπίνει μέχρι την άλλη παράμετρο που σας είπα: εκτός αν υπάρχουν παιδιά και έχει ασκηθεί βία στα παιδιά»). Ακόμα, γίνεται λόγος από άλλο διευθυντικό στέλεχος για το θέμα της βίας γενικότερα («Το 2ο μεγάλο θέμα της Ελλάδας είναι η βία, δεν το 'ξερα, έχω παρακολουθήσει τη βία από μικρό παιδί αλλά δεν ήξερα ότι ήταν τόσο σημαντικό μέχρι που άκουσα τον ίδιο τον υπουργό να λέει ότι 400.000 οικογένειες που έχουν θέμα βίας. Σκέψου τώρα τα παιδιά, σκέψου τον άντρα, τη γυναίκα, τα παιδιά, τους συγγενείς. Σκέψου τη βία στο δρόμο, τη βία στο σχολείο, αυτό που μεγαλώνουν. Υπάρχουνε διάφορες μορφές βίας, η βία στο σχολείο είναι απότοκος της βίας στο σπίτι σε κάθε περίπτωση. Λοιπόν τι είναι η βία τώρα: κατ'αρχήν υπάρχει το trafficking που μεγαλώνει τη βία την ενδοοικογενειακή, το trafficking τι σημαίνει, από τότε που γκρεμίστηκε το τοίχος του αίσχους μέχρι 5 χρόνια πριν, 300.000 γυναίκες από το ανατολικό μπλοκ το οποίο άδειασε, κακοποιήθησαν στην Ελλάδα, απολύθησαν,

εβιάσθησαν -όταν λέμε κακοποίηση δε λέμε ότι βρήκανε δουλειά, εννοούμε ότι έκαναν τη δουλειά που 'καναν οι γυναίκες του πορνείου, μόνο που αυτές ήταν χωρίς καμία προστασία, καθαριότητα, πρόνοια καμία. Λοιπόν, ένας παράγοντας είναι αυτός, άλλος παράγοντας είναι η κρίση, η οικονομική κρίση γιατί τι σημαίνει κατ'αρχήν βία: όλοι νομίζουν ότι είναι υπόθεση της γυναίκας και την αντιπαρέρχονται κι επειδή άντρες οι νομοθετούντες και περί ανδρών η νομοθεσία έχουμε αυτά που έχουμε Τι είναι λοιπόν τώρα η βία: ένα παιδί που μεγάλωσε ή παντρεύτηκε θέλοντας να γίνει- δε μιλάμε για τους ναρκομανείς, δε μιλάμε για τους βίαιους εγκληματικούς τύπους, δε μιλάμε για τέτοιες περιπτώσεις, μιλάμε για έναν φυσιολογικό άντρα που παντρεύεται και παντρεύεται με τους καλύτερους οιωνούς και με τις καλύτερες προθέσεις, που εγώ πιστεύω ότι θα 'πρεπε η Εκκλησία να απαγορεύει το γάμο αν δε του πει: τι σημαίνει γάμος, τι θα περάσεις σε 10 μαθήματα.. Γάμος είναι να πας να πάρεις διαζύγιο; Όπως και οι γυναίκες τώρα δηλαδή - δεν έχουμε καλούς γάμους γιατί οι γυναίκες λέει ρίχνουν να πιάσουνε όχι φωλιές, αλλά δίχτυα, να τον πιάσουν στο δίχτυ τους»), την παραμέληση των ανδρών από τις γυναίκες τους (ειδικά στην εγκυμοσύνη), για την κακοποίηση των αντρών ως παιδιά («Κάποτε κάναμε μια -δεν το ήξερα, δεν ήξερα τίποτα απ'αυτά τα πράγματα όταν πρωτοέκανα στέγη- κάναμε λοιπόν με τη Δρ. μια εκπομπή και λέει μια γυναίκα από κάτω «τι σαχλαμάρες λέτε εσείς εκεί πάνω; 20 χρόνια πριν έφαγα το 1ο χαστούκι μ'ένα παιδί στην κοιλιά ένα στην αγκαλιά και δεν είχα πού την κεφαλήν κλίνει, αλλά έφυγα. Ο άντρας μου πήγε στον παπά, πήγε στον γιατρό, πήγε στον δάσκαλο, πήγε στον αστυνόμο, ζήτησε συγγνώμη και τώρα είναι δίπλα μου, μου ζήτησε συγγνώμη κι είμαστε ευτυχισμένοι». Έμαθε γιατί το 'κανε όλη η μαγική φράση –που αναρωτιέμαι αν η δημοσιογράφος κατάλαβε κι όλοι οι άλλοι. Εάν τον άφηνε να συνεχίσει τη βία -για να τον διορθώσει ή με οποιαδήποτε άλλη δικαιολογία- θα ήταν σα να σας λέω κουταμάρες αυτά τα πράγματα. Έκανα ένα γκάλοπ βραδινό, 2:30 η ώρα τη νύχτα -την εκπομπή την παρακολουθούσαν άντρες παρακαλώ- και το 76 % απαντήσανε ότι χτυπάμε τις γυναίκες μας γιατί μας κακοποιούσαν ως παιδιά... 2 άντρες κόντεψαν να τρελαθούν, να αυτοκτονήσουνε «δεν ξέρω ακόμη γιατί τη χτυπούσα, τι μου είχε κάνει» -σκέψου, είχε περάσει αυτό, είχαν χωρίσει, πονούσε, δεν ήξερε ακόμη γιατί είχε σηκώσει χέρι- «γιατί της φέρθηκα τόσο ταπεινά, ποταπά, ανόητα, δε μπορώ, δε σηκώνω τον εαυτό μου» και του είπα «όχι, θα συγχωρέσεις τον εαυτό σου, κάποιος άλλος φταίει, δε φταις εσύ». Αυτή είναι απλά η βία: αν τα μεγαλοποιούμε τα πράγματα, ή τα σμικρύνουμε, ή τα θεωρούμε ότι είναι της

γυναίκας, δεν μας απασχολούν. Η γυναίκα είναι αυτή που κρατάει την οικογένεια, αν υπάρχει οικογένεια, άμα δεν έχει νιονιό η γυναίκα..»), αλλά και για την εμμονή της γυναίκας ότι θα αλλάξει τον άντρα της («Αν λοιπόν τώρα η γυναίκα είχε αγωγή, μπορούσε, ήξερε, αν από μικρό παιδάκι είχε μάθει το σωστό μπορούσε να του πει «στοπ» με οποιοδήποτε τρόπο ήθελε, με τον ευγενικό, με τον κακό»).

Ένα από τα θύματα βίας μιλώντας για την προσωπική του εμπειρία καταθέτει ότι τη σημάδεψε περισσότερο ίσως η αντιμετώπιση του οικογενειακού περιβάλλοντος από το γεγονός καθ'εαυτό («Έχω βιώσει όλων των ειδών τις βίες: και σεξουαλική και σωματική και ψυχολογική. Η πρώτη μου σεξουαλική εμπειρία ήταν όταν ήμουν 8 χρονών κι ήταν κακοποίηση από οικογενειακό φίλο, το οποίο είναι κάτι το οποίο έχω δουλέψει πάρα πολύ στη θεραπεία μου γιατί τελικά είχε περισσότερες επιπτώσεις απ' ότι πίστευα ότι είχε και ως ενήλικη. Στην εφηβεία μου έκανα πάρα πολλές αυτοκαταστροφικές σχέσεις και ήμουν αρκετά αυτοκαταστροφική και κακοποιητική με τον εαυτό μου, αυτοτραυματισμοί και τέτοια σε ακραία επίπεδα, οπότε ήταν λογικό και να έχω συντρόφους που με κακοποιούσανε .. αυτά, ψυχολογική βία εντάζει άμα σου λέω αυτά όλα τα άλλα είναι λίγο.. Οπότε το χω σαν εμπειρία και το 'χω και δουλεμένο οπότε μου είναι οκ να το συζητάω. Κοίτα, για μένα το πιο σημαντικό συμβάν που μου συνέβη ως σωματική βία ήταν η σεξουαλική κακοποίηση όταν ήμουνα μικρή. Που αυτό που τελικά μέσα απ' τη δουλειά που έχω κάνει το οποίο με επηρέασε ακόμα περισσότερο ήταν ο τρόπος που το αντιμετώπισαν οι γονείς μου. Σαν παιδί δεν κάτσανε να μου εξηγήσουν τι έγινε λάθος, τι δεν έγινε λάθος. Το είπα κατευθείαν στον μπαμπά μου το ίδιο βράδυ και στην αρχή ο μπαμπάς μου δε με πίστεψε, οπότε το επόμενο πρωί ο μπαμπάς μου άρχισε να τον κυνηγάει αυτόν στην παραλία γιατί ήτανε οικογενειακοί φίλοι. Εγώ δεν ήξερα από πού να κρυφτώ, ένιωθα ότι είχα κάνει κάτι τραγικά λάθος που το είχα πει, που... Δεν ήξερα, ένιωθα ντροπή μεγάλη ας πούμε γιατί τον κυνηγάγανε όλοι, εγώ τον συμπαθούσα αυτόν βέβαια πάρα πολύ και τον θεωρούσα πολύ καλό άνθρωπο. Μετά άρχισε να επικρατεί ένας ψίθυρος στο σπίτι, στην οικογένεια ... Ας πούμε η γιαγιά μου «τι του κάναν του παιδιού μας» και να τραβάει το μαλλί της κι εγώ να είμαι στο ίδιο δωμάτιο και να λέω «μα τι μου κάνανε». Και μετά με πιάνει η μαμά μου κι ο μπαμπάς μου και μου λένε «πήγαμε κάναμε μια καταγγελία στο αστυνομικό τμήμα αλλά την κάναμε ανώνυμα γιατί δε θέλαμε να περάσεις δικαστήριο», μου δίνανε αυτές τις πληροφορίες, αλλά στην ουσία δεν κάτσανε να μου εξηγήσουν ότι «ξέρεις, αυτό είναι μια πράξη που θα γίνει όταν μεγαλώσεις, δεν

έφταιγες εσύ, δεν έπρεπε να σου γίνει». Κατάλαβα ότι δεν έπρεπε να 'χει γίνει αλλά δεν κατάλαβα γιατί και πως. Εγώ είχα νιώσει πάρα πολύ άσχημα, αλλά δεν είχα καταλάβει γιατί ένιωθα άσχημα, κατάλαβες; Σαν παιδί δεν είχα καταλάβει γιατί δεν ήθελα να είμαι εκεί μαζί του εκεί εκείνη την ώρα, είχα δείξει στον μπαμπά μου πάρα πολλές φορές και του 'χα πει «πάμε να φύγουμε» και μ' έστελνε πίσω ο μπαμπάς μου. Οπότε δεν ήξερα τι συνέβαινε και δεν έκατσε κανείς να μου πει τι συνέβη»). Συνεχίζοντας, ισχυρίζεται ότι όλοι οι άνθρωποι έχουν βιώσει λίγο η πολύ κάποια μορφή βίας, αλλά το θέμα είναι «τι την κάνεις τη μορφή βίας και πόσο την κρατάς μέσα σου και μετά την ξερνάς στα δικά σου παιδιά ή στο σύντροφό σου ή τη δουλεύεις. Γιατί είναι πολύ εύκολο το θύμα να γίνει θύτης, έτσι; Ξέρουμε πάρα πολλά παιδιά που τα βάραιγε ο μπαμπάς και τώρα βαράνε αυτά, οπότε εκεί...Γι' αυτό σου λέω μη το κρατάς και το ξερνάς, αν έχεις υποστεί βία για μένα πρέπει να το δουλέψεις, αλλιώς κάπου αυτό θα ξεράσει και θα θρέψει μάλλον και επόμενες γενιές με μια έννοια».

Στη συνέχεια, άλλη γυναίκα καταθέτει την προσωπική της άποψη, διαμορφωμένη από την εμπειρία της: «Η ψυχολογική βία, ούτε η οικονομική ούτε η σωματική, η πιστεύω ότι πρέπει να έχεις κάποια μορφή αρρώστιας μέσα σου για να δεχτείς σωματική βία...αρρώστιας εντός εισαγωγικών. Η οικονομική πάλι πιστεύω ότι είναι ανάλογα με το πώς έχεις μεγαλώσει και το πώς έχεις διαμορφώσει τη ζωή σου ώστε να εξαρτάσαι από κάποιον οικονομικά. Η ψυχολογική για μένα είναι η μεγαλύτερη, γιατί σε φθείρει».

Άλλη ερωτώμενη βιώνει τη βία ως κάτι που «σε κάνει να είσαι στο πάτωμα και να μη μπορείς να σηκωθείς, ακόμα και η στενοχώρια, είναι πως δε μπορείς να αντιδράσεις, είναι οτι δε μπορείς να βοηθηθείς από κανέναν και να σε βοηθήσει κανένας – κανένας, απλά προσπαθείς να βρεις με τι τρόπο θα το αντιμετωπίσεις αυτό, εκτός αν είσαι έξυπνος και να το αποφύγεις τελείως, θα σηκωθείς και θα φύγεις».

Κλείνοντας, τονίζεται ότι η βία είναι «το πιο αισχρό πράγμα στη ζωή της γυναίκας, το πιο άσχημο που μπορεί να βιώσει μια γυναίκα -γενικά δεν είναι καλή η βία, γενικά στον άνθρωπο η βία δεν είναι καλή, είτε είναι ζύλο είτε είναι βιασμός είτε ψυχικός βιασμός, Εγώ στη δικιά μου περίπτωση την ένιωσα τη βία. Και βιασμό (σωματικό βιασμό) και ψυχικό βιασμό, τα 'χω νιώσει όλα. Αυτή για μένα είναι βία. Το να σε υποτιμάει, να σε εξευτελίζει ή οτιδήποτε, είναι βία» (βλέπε κεφάλαια Α', Β', Ε', Η').

- «Γιατί υπάρχει βία;»

Η βία για τους επαγγελματίες υγείας μπορεί να είναι ένα μέσο που τα όντα χρησιμοποιούν για αυτοσυντήρηση, αλλά με διαστάσεις βιολογικές, ψυχολογικές, κοινωνικές, πολιτικές -η ένδειξη της πολιτικο-κοινωνικής μορφής της βίας είναι ο πόλεμος, καθώς είναι κοινωνικό φαινόμενο («Μεθοδεύεται η άσκηση της βίας με κάποιο τρόπο ώστε να επιτευχθεί μια πολιτική, είναι βία συστηματική γιατί αυτό δε γίνεται από έναν, γίνεται από πολλούς»). Τα διευθυντικά στελέχη δίνουν έμφαση στον τρόπο που έχει μεγαλώσει ένα βίαιο άτομο («Όταν μεγαλώνεις με βία, δίνεις βία»/ «Στο βάθος τη γυναίκα δεν τη συμπαθούνε, εντάξει; Γιατί είναι ανώτερη απ'τον άντρα η γυναίκα; Πιο ανθεκτική είναι; Πιο έξυπνη είναι; Πώς δηλαδή τη σέβονται τη μάνα τους και την αδερφή τους ή όταν είναι ερωτευμένοι με μια γυναίκα και μετά τη χτυπάνε; Πώς γίνεται αυτό; Εγώ νομίζω ότι είναι κακό συνήθειο: Σηκώνει το χέρι του ο άλλος για κάποιο λόγο κι εσύ το δέχεσαι, του αρέσει να 'ναι το αφεντικό. Δηλαδή ο άνθρωπος δε γεννιέται κακός, ο Κάιν κι ο Άβελ απ'την ίδια κοιλιά δε βγήκαν;»), ενώ τα θύματα βίας πιστεύουν ότι η βία οφείλεται στον κακό εαυτό που όλοι έχουμε μέσα μας και κάποιες φορές υπερισχύει ή στο ότι το άτομο που θυματοποιεί δεν είναι νορμάλ, είναι εγωιστής και θέλει την υποταγή του άλλου («Είναι εγωισμός «κι εγώ αυτό θα το κάνω και ποιος είσαι εσύ;» Θέλει να είσαι υποταγή σε κείνον; Δεν ξέρω πώς το σκέφτονται, εγώ δεν θα μπορούσα ποτέ να είμαι έτσι, ούτε καν και το ζωντανό θα πω «κάτσε εκεί» και να κάτσει -μόλις του λέω «κάτσε εκεί» και δεν κάθεται το σκυλάκι και φεύγει, γελάω.. «Κοίτα το αντίδραση» λέω και γελάω γιατί είναι αντιδραστικό, δε θα του ρίξω ξύλο όμως για να κάτσει, έτσι;») (βλέπε κεφάλαια Α', Β', Γ').

- «Ποιός θεωρείται θύμα βίας;»

Για τους επαγγελματίες υγείας, «Θύμα βίας είναι οποιοσδήποτε πέφτει θύμα προσβολής της σωματικής, προσωπικής, ψυχολογικής, σεξουαλικής ακεραιότητάς του. Θύματα βίας είναι και τα παιδιά και θύματα κακοποίησης -κακοποίηση μιλάμε όταν έχουμε επαναλαμβανόμενα επεισόδια βίας, επαναλαμβανόμενους κύκλους».

Τα θύματα βίας επισημαίνουν ότι θύμα είναι αυτός που δέχεται «ή γιατί δεν έχει τη δύναμη, είναι αδύναμος ή γιατί υπάρχουν άλλα πράγματα που τα δίνει περισσότερο αξία στη ζωή του και λέει «θα τα περάσω όλα αυτά αρκεί να μη τα υποστούν κάποια άλλα πρόσωπα που εγώ αγαπώ. Εγώ τα έκανα για τα παιδιά μου, μόνο για τα παιδιά μου, τη ζωή μου την πέταξα, δεν έδωσα δεκάρα για τη ζωή μου, ό,τι έκανα κι ό,τι προσπαθούσα

να φαίνομαι ότι περνάω καλά, το έκανα να βλέπουν τα παιδιά ότι έχουν μια μαμά που τα προσέχει, που τα διασκεδάζει, που θα τα πάει την εκδρομή τους, που θα τα βάλει το ρουχαλάκι τους το ωραίο, που θα είναι μέσα στη μόδα, που θα τους πάει το θέατρο, που θα τους πάει στον κινηματογράφο, να τα ανεβάζει λιγάκι στη ζωή, ότι η ζωή τους είναι κάπως, κάπως λίγο ποιοτική, έτσι; Αυτό προσπαθούσα να κάνω και τα δικά μου τα κουκούλωνα για να φαίνονται στα παιδιά αυτό. Γιατί εγώ σαν άτομο δεν έζησα ούτε τον έρωτα, εγώ δεν ξέρω τι θα πει ένας άνθρωπος να κάνεις έρωτα και να είναι τρυφερός μαζί σου, εγώ μια ζωή μεθυσμένο έρωτα έκανα, ήταν τύφλα όταν έκανα εγώ έρωτα.. Τον έκανα; Ότι ήθελε εκείνος έκανε, όχι εγώ, προφανώς εγώ δεν καταλάβαινα τι μου γινότανε. Εκείνος δούλευε, εκείνος έκανε, εκείνος την τύφλα του, εγώ δεν είχα απαιτήσεις. Και να ήθελα, σε ποιόν; Στο μεθυσμένο; Λοιπόν, για τη ζωή μου τίποτα, τίποτα. Αν πέρασα καλά πέρασα γιατί ήμουν κοντά στα παιδιά μου και προσπαθούσα να περνάνε αυτά καλά και κοντά σ'αυτά πέρναγα κι εγώ, γιατί ήμουν ευχαριστημένη που με ότι έκανα ευχαριστιόταν εκείνα.. Κι αυτό μου 'δινε εμένα δύναμη κι έλεγα «Δόξα τω Θεώ, μια χαρά είμαι, μια χαρά είμαι» γιατί έβλεπα τα παιδιά μου ευχαριστημένα κι ευτυχισμένα, αυτή ήταν η χαρά μου».

Παράλληλα, τονίζεται από τα διευθυντικά στελέχη η υπαιτιότητα της γυναίκας σε κάποιες περιπτώσεις που την κάνει μη-θύμα «*Η γυναίκα που επανειλημμένα απατά τον άντρα της, προσπαθεί να του πάρει τα παιδιά κι εκείνος τη χτυπάει, δε θεωρείται θύμα βίας*». (βλέπε κεφάλαια Β', Γ').

- «**Ποιές είναι οι συνέπειες της βίας;**»

Οι απαντήσεις των επαγγελματιών υγείας δείχνουν πως ταρασσεται όλο το οικογενειακό περιβάλλον εξαιτίας της κακοποίησης, σε όλα τα επίπεδα, σημειώνοντας πως οι μεγαλύτεροι κακοποιητές υπήρξαν κακοποιημένα άτομα: «*Αρχικά η γυναίκα που το υφίσταται και οι συνέπειες μπορεί να είναι υγείας, από την ίδια τη σωματική κακοποίηση, τη φυσική βιαιοπραγία μπορεί να υπάρχουνε τραυματισμοί, νευρολογικά προβλήματα πολλά, άμεσα δηλαδή, αλλά μπορεί να υπάρχουν και έμμεσα, η γυναίκα για να το αντιμετωπίσει καπνίζει περισσότερο, πίνει κι έχουμε εξαιτίας αυτού άλλες μορφές. Η σεξουαλική βία μπορεί να οδηγήσει σε γυναικολογικά προβλήματα, σε ασθένειες, σε μικρόβια, σε γυναικολογικές λοιμώξεις. Και βέβαια πολλές ψυχολογικές συνέπειες, κατάθλιψη και μετατραυματική διαταραχή, είναι πολύ έντονο. Οπότε η γυναίκα πλήττεται*

στη σωματική και ψυχική υγεία και βέβαια στην κοινωνική της υγεία, γιατί ένα χαρακτηριστικό της ενδοοικογενειακής βίας -μάλλον της κακοποιητικής σχέσης είναι ότι ο σύντροφος προσπαθεί να ελέγξει και να απομονώσει σιγά-σιγά τη γυναίκα απ'το περιβάλλον, υποσκάπτοντας την εμπιστοσύνη που έχει για τους ανθρώπους είτε άμεσα είτε έμμεσα. Κι αρχίζει σιγά-σιγά να την απομονώνει είτε άμεσα να δημιουργεί τέτοιες εντάσεις στους φίλους, να τους προσβάλλει ή στους συγγενείς της γυναίκας του, λέει η γυναίκα -για να αποσοβήσει μια μελλοντική έτσι, ένταση και να'ναι πιο ήρεμα τα πράγματα- «άσε, καλύτερα μην ξανακαλέσω τους δικούς μου σπίτι, να μην ξανάρθει η μητέρα μου». Οπότε σιγά-σιγά μένει μόνη. Δηλαδή, η γυναίκα υποφέρει και κοινωνικά, χάνει όλους τους δεσμούς και ο μόνος δεσμός είναι τα παιδιά και ο σύντροφος. Στα παιδιά μετά, τα παιδιά πλήττονται και άμεσα, δηλαδή μέσα απ'την κακοποίηση τα ίδια να δεχτούνε βία από τον βίαιο σύντροφο, απ'τον πατέρα, αλλά και έμμεσα, με την εκσφενδόνιση ενός αντικειμένου να χτυπήσουν, μπαίνουν συχνά στη μέση και χτυπάνε, και τραυματίζονται και βέβαια. Ακόμα όμως κι αν δεν υπάρχει άμεση βία προς στα παιδιά, ο γονέας, ο κακοποιητικός γονέας να τα βάζει ως γέφυρες για να πλήξει τη μητέρα, να δημιουργεί συμμαχίες και να δημιουργεί ενοχές στα παιδιά και έχουν αναφερθεί πάρα πολλά προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα παιδιά που βιώνεται βία στο σπίτι τους και υπερκινητικά και επιθετικά απέναντι στα άλλα παιδιά. Και επίσης είναι πολύ σημαντικό ότι τα πρότυπα που παίρνουν στο σπίτι τους είναι πρότυπα παθητικότητας απ'τη μια μεριά (απέναντι στη μητέρα που δέχεται βία) και τρομερής επιθετικότητας του πατέρα: Ένα παιδί που μεγαλώνει σ'ένα περιβάλλον ενδοοικογενειακής βίας, αυτό που μαθαίνει είναι μοντέλα βίας ως τρόπος διαχείρισης των συγκρούσεων μαθαίνει ότι αυτός που χρησιμοποιεί τη βία είναι αυτός που λύνει τα προβλήματά του, οπότε το να ζεις σ'ένα τέτοιο περιβάλλον σημαίνει ότι μετά θα έχεις προβλήματα- θα τείνεις να επαναλάβεις αυτό. Και γι'αυτό ένας απ'τους πιο ισχυρούς προβλεπτικούς παράγοντες του ποιος θα ασκήσει βία είναι αυτός που υπήρξε μάρτυρας ενδοοικογενειακής βίας στην παιδική του ηλικία- δεν αρκεί βέβαια αυτό, αυτό δείχνει δηλαδή ότι ζώντας ένα παιδί-παιδιά σε περιβάλλοντα ενδοοικογενειακής βίας γίνονται πολύ ευάλωτα μετά στο να επαναλάβουν το μοντέλο/ Εάν δεχτούμε ότι ο άνθρωπος πάλι από τη γέννησή του είναι μέλος ενός συστήματος και δε μπορεί να ζήσει αυτόνομα και μόνος του, ως κοινωνικό ον, σαφέστατα δε μπορεί –και εφόσον λειτουργεί μέσα σε ένα σύστημα- δε μπορεί να είναι μόνο ατομικές

οι συνέπειες. Δε νομίζω οτι υπάρχει κανείς που μπορεί να πιστεύει ότι η βία μέσα σ'ένα οικογενειακό σύστημα δεν έχει συνέπειες σ'όλα του τα μέλη».

Τα διευθυντικά στελέχη επικεντρώνονται στις ψυχικές συνέπειες της βίας, χαρακτηρίζοντάς τις ως «τραγικές και διαχρονικές», καθώς σταματάει η ανάπτυξη του ατόμου και επισημαίνεται πάλι ο κίνδυνος του να γίνει το ίδιο το άτομο κακοποιητικό στοιχείο («Είναι πώς να σου πω, σαν να έχεις πάρει μια τζαμένια επιφάνεια και να 'χεις πάρει ένα διαμάντι, ένα ζυράφι και να την έχεις χαρακώσει, όσο μετά και να την τρίψεις αυτή την επιφάνεια με το γυαλόχαρτο, όσο και να την τρίψεις να την λειάνεις, πάλι κάτι θα μείνει»), ενώ τονίζονται και οι συνέπειες της οικονομικής βίας: («Δηλαδή όταν το παιδί δεν έχει να φάει στο σχολείο, αυτό θα το ακολουθήσει για όλη του τη ζωή και θα πει ότι «ενώ» ας πούμε «ζούσα σε μια χώρα που είχε κάνει τους ωραιότερους Ολυμπιακούς Αγώνες, τώρα δεν έχω να φάω.. γιατί;». Όταν η γυναίκα είχε τη δουλειά της, είχε την αξιοπρέπειά της και ξαφνικά βρίσκεται να 'χει χάσει τα πάντα, να 'χει βάλει τα υπάρχοντά της σε αποθήκη και να ζει μέσα σ'ένα *sleeping bag* σε ένα ξενοίκιαστο μαγαζί είναι μορφή βίας. Είναι *rolling stone*... Το ένα θέμα φέρνει το άλλο, έτσι; Δεν έχουμε ξενώνες, έχουμε ανθρώπους που είναι πολύ αξιοπρεπείς και είτε ζουν όπως σου είπα σε νοικιασμένα και σε ξενοίκιαστα και σε ακατοίκητα σπίτια, έτσι; Με κομμένο ηλεκτρικό, με κομμένο νερό.. Αυτοί οι άνθρωποι θέλουν να πλυθούνε, δεν έχουν πού να πλυθούνε και πάνε στην «Κλίμακα», πάνε σε κανα 2-3 τέτοιες οργανώσεις και πλένονται 1 φορά την εβδομάδα. Αυτό φέρνει και άλλες συνέπειες, είναι σαν να έχεις μια ωρολογιακή βόμβα και να...»).

Περαιτέρω, οι κακοποιημένες γυναίκες μιλούν για τις συνέπειες στο χαρακτήρα τους: «Σε κάνει πιο δύσπιστο, σε κάνει πιο σκληρό, που θεωρώ ότι είναι πολύ άδικο, για το λόγο ότι μπορεί η επόμενη σχέση σου -η οποιαδήποτε, είτε φιλική είτε ερωτική ή οποιαδήποτε να πληρώσει κάποια πράγματα χωρίς να φταίει. Και ότι σε καταρρακώνει, δηλαδή δύσκολα ξαναξεκινάς». Γίνεται λόγος ξανά για τους τραυματισμούς στην ψυχή των παιδιών από τις σκηνές βίας και για τα λάθος πρότυπα που λαμβάνουν από τους γονείς («Άμα υπάρχουν και παιδιά μπροστά επηρεάζουν απίστευτα τα παιδιά...Δηλαδή τα παιδιά δε φταίνε σε κάτι να βλέπουνε βία μέσα στο σπίτι, μπορεί όχι ακόμα βία/ξύλο, μπορεί ακόμα και να βρίζουνε. Κι όταν ας πούμε, η μάνα ενδιαφέρεται για τα παιδιά της θα τα πάρει από κει όσα παιδιά και να έχει, ή μπορεί να τα βάλει σ'ένα ίδρυμα τουλάχιστον, μπορεί να το κάνει, αν κι αυτό δεν είναι το καλύτερο αλλά για να σωθούνε,

για να μη βλέπουμε βία, ζύλο, τα πάντα όλα, προτιμότερο είναι το οικοτροφείο. Αλλά αν ας πούμε μιλάμε για 1 φορά το μήνα ας πούμε ή 2 δεν είναι κακό, πάντα θα υπάρχει ένας τσακωμός, αλλά όχι μπροστά στα παιδιά. Αυτό είναι το λάθος που κάνουνε, κάθονται μπροστά στα παιδιά και τσακώνονται, αυτό είναι πολύ άσχημο, πώς να στο εξηγήσω.. Δηλαδή επειδή ήμουν παιδί και το 'χω δει κι εγώ, δηλαδή.. τραυματίζεται η ψυχή του. Και ας πούμε γι' αυτό εγώ επειδή έχω μεγαλώσει έτσι δε θέλω να βλέπουν βία και τέτοια, ούτε εγώ είμαι της βίας, δηλαδή έχω βγει ακριβώς το αντίθετο, μερικοί είναι κι ακριβώς το ίδιο»), ενώ η ψυχολογική κρίνεται ως μία από τις χειρότερες μορφές βίας που μπορεί να βιωθούν («Γιατί να θυμάμαι εγώ τώρα ότι λιποθύμησα και με βίασε, αντί να μου προσφέρει βοήθειες να ξελιποθυμήσω; Είναι καλό; Τρελαίνομαι, μόνο που το σκέφτομαι και πώς έγινε, δεν το ξεχνάω αυτό, έτσι; Είναι συνέπεια ψυχολογική, το 'χω μέσα μου αυτό, το κουβαλάω, ώσπου να πεθάνω θα υπάρχει μέσα μου, δε θα ξεχαστεί αυτό το πράμα κι αν θα ακούσω μια γυναίκα που να την κακομεταχειρίζεται ένας άντρας, τότε βιώνω πάλι τα δικά μου, τα ζω! Δεν ξεχνιέται η βία, με τίποτα, δεν ξεχνιέται... Γιατί δεν κατάφερα μέχρι σήμερα να ξεχάσω τους βιασμούς που έχω περάσει και τους ψυχολογικούς και τους σωματικούς.. Απ' τον άντρα μου, έτσι; Από κει..»). **(βλέπε κεφάλαιο Δ').**

- **«Μπορεί να προληφθεί ή να αντιμετωπιστεί αποτελεσματικά η βία;»**

Γενικά υπάρχει μια θετική στάση των υποκειμένων ως προς το ότι πράγματι μπορεί να προληφθεί ή να αντιμετωπιστεί η βία. Οι επαγγελματίες υγείας πιστεύουν ότι έχει να κάνει και με τις δύο πλευρές: είτε γιατί το θύμα σταματάει να έχει ανάγκη αυτή τη σχέση- αμύνεται ή επιτίθεται ή φεύγει ή λόγω της θεραπείας που μπορεί να ακολουθήσει. Επίσης και για τον κακοποιητή υπάρχει ένα σημείο που μπορεί να σταματήσει είτε γιατί μπήκε στη φυλακή είτε γιατί έχασε το θυμό του είτε γιατί έκοψε το αλκοόλ (επισημαίνεται η χρήση του, καθώς και των ουσιών ως καλή δικαιολογία για πιο επικίνδυνη κακοποίηση) είτε μόνο μέσω ψυχοθεραπείας («Εξαρτάται πάντα για τι βία μιλάμε και για ποιο λόγο, δηλαδή, ένας παιδεραστής τώρα μπορεί να θεραπευτεί ας πούμε; Δεν το ξέρω αυτό με σιγουριά, αλλά σίγουρα μπορεί να σταματήσει άμα τον βάλεις φυλακή ή άμα τον βάλεις σε ένα ίδρυμα. Η τον βάζεις σε ένα ίδρυμα και δεν ξέρω εγώ τι, οπότε μπορεί να σταματήσει η βία; Μπορεί. Είναι στα χέρια και των 2»). Πέρα από το ζευγάρι όμως, είναι θέμα και της κοινωνίας, του περίγυρου -παίζει ρόλο πως τιμωρεί η

κοινωνία τη βία, πώς την αντιμετωπίζει, πώς την τιμωρεί, πώς την προστατεύει (αυτό έχει να κάνει με την εκπαίδευση και την ευαισθητοποίηση της κοινωνίας: «Πόσες κοινωνίες ιδίως στη Ελλάδα έχουμε ακούσει ότι όλη η γειτονιά το 'ξερε οτι αυτός χτύπαγε τη γυναίκα του ή το παιδί του και δεν έλεγε τίποτα, εκεί υπάρχει μια προστασία απέναντι στη βία. Όταν λοιπόν αυτό το 'χουμε στην κοινωνία μας αν δεν την εκπαιδεύσουμε κι αυτό είναι λάθος;»). Τονίζεται η σημασία της εκπαίδευσης για να μεταπηδήσει το άτομο από τον καταστροφικό στο δημιουργικό θυμό («Ουσιαστικά ο εκπολιτισμός μας βοηθά να μετατρέψουμε τον καταστροφικό θυμό σε διεκδίκηση, σε πιο δημιουργικούς τρόπους ώστε ούτε να υποχωρούμε και παθητικά να υπομένουμε, αλλά ούτε και να γινόμαστε επιθετικοί και να καταστρέφουμε και να παραβιάζουμε τα δικαιώματα των άλλων, οπότε ο εκπολιτισμός και το να μάθουμε να συνυπάρχουμε με τις διαφορές μας και τις αντιθέσεις μας είναι ένα πράγμα που μαθαίνεται»), ενώ έμφαση δίνεται και στο πώς έχει μεγαλώσει μια γυναίκα («Μια κατηγορία είναι αυτές που είναι γυναίκες θύματα που πραγματικά θαρρείς πως έχουν γαλουχηθεί στη βία, είτε γιατί στο οικογενειακό τους περιβάλλον υπήρχε βία είτε γιατί υπάρχουν αυστηρές θρησκευτικές πεποιθήσεις- κατά τη γνώμη μου, σε όλες τις θρησκείες, ο ρόλος της γυναίκας είναι πολύ υποτιμημένος και πολλές φορές δικαιολογεί εντός εισαγωγικών τη βία, έτσι; Την κακοποίησή τους, γιατί σου είπα, για εμένα βία είναι πολλά πράγματα, δεν είναι μόνο το χτυπάω ή βιάζω, είναι «στερώ από την εκπαίδευση», είναι «σε υποχρεώνω να παντρευτείς έναν άντρα από προξενιό», είναι «σε υποχρεώνω να μην έχεις σεξουαλικές σχέσεις, γιατί η θρησκεία δεν το επιτρέπει, παρά μόνο με τον άντρα που θα παντρευτείς». Είναι πολλά πράγματα για μένα βία.. Κάπου πρόσφατα διάβαζα ότι ακόμα και το ότι ο Χριστός επέλεξε για 12 Αποστόλους μόνο άντρες, λέει πολλά, έτσι; Είναι λοιπόν αυτή η κατηγορία των γυναικών που έχουνε μεγαλώσει μέσα σε ένα περιβάλλον είτε επειδή είναι έντονα θρησκευτικό είτε οι κοινωνικές προκαταλήψεις όπου το δέχονται ως κάτι φυσιολογικό -μέχρι ενός σημείου- και είναι και η κατηγορία των γυναικών που τους έτυχε») και στη σημασία της πρόληψης και της εκπαίδευσης των γυναικών από μικρή ηλικία («Θεωρώ ότι όλες οι γυναίκες θα πρέπει να είναι σε εγρήγορση, χρειάζεται εκπαίδευση για μένα, των γυναικών από την παιδική κιόλας ηλικία, το αντίστοιχο που κάνουμε στα παιδάκια σε σχέση με την πρόληψη της παιδικής σεξουαλικής κακοποίησης στα παιδιά, έτσι; Για το σώμα τους -αυτό είναι μια πολύ μεγάλη ιστορία, πώς χτίζεται η αυτοπεποίθηση μιας γυναίκας, αυτό που ξεκινάει από την οικογένειά της, από παιδί, όταν υπάρχουν όλες αυτές οι συνιστώσες είναι πολύ

δύσκολο, η γυναίκα διαμορφώνει μια συγκεκριμένη εικόνα για τον εαυτό της, εδώ δηλαδή είναι μια πολύ μεγάλη κουβέντα για το ψυχολογικό προφίλ των θυμάτων. Αυτό που σίγουρα πρέπει να ξέρουν είναι ότι όταν ένας άντρας χτυπήσει μια φορά, είναι σίγουρο ότι θα το ξανακάνει. Εκπαίδευση, ενημέρωση. Δεν είναι απαραίτητο να φύγει, γιατί όταν, ας πούμε, γίνει μία, δύο, τρεις φορές, δε μιλάμε για κακοποίηση, μιλάμε για περιστατικά βίας, εκεί θα πρέπει να βάλει η ίδια τα όριά της, έτσι; Να βάλει τα όρια της ανοχής της ως προς αυτό. Δε μπορείς ας πούμε να κατηγορήσεις -εγώ θα μπορούσα, θα μιλήσω όμως γενικά, τις προσωπικές μου πεποιθήσεις: για μένα δεν είναι ανεκτό τρίχα να σου αγγίξει ο άλλος, έτσι; Υπάρχουν όμως πολλές γυναίκες που θεωρούν ότι «ντάξει, κι εγώ τον θύμισα, τον νευρίασα και άντρας είναι, τον προσέβαλα, τώρα μου 'δωσε ένα χαστούκι»).

Τα διευθυντικά στελέχη συμπληρώνουν ότι σταματάει η βία όταν ένα παιδί μεγαλώσει σε μια σωστή οικογένεια (κι όχι πχ σε ένα ίδρυμα) και όταν ο κακοποιητής καταλάβει τους λόγους για τους οποίους φέρεται με αυτό τον τρόπο.

Τέλος, τα θύματα βίας προτείνουν ως λύση ή τη φυλακή ή το να σηκωθεί το θύμα και να φύγει, καθώς ο κακοποιητής δεν πρόκειται να αλλάξει («Δε τη θέλει κανένας καταρχήν να τη βιώσει τη βία, έτσι; Αλλά για να τη σταματήσεις θα πρέπει να έχεις και εναλλακτικές: Εάν θα πεις ότι «θα υπομείνω μήπως και καλύτερεύσει το πράγμα, να μη δώσω μια κι έξω την κλωτσιά, ας κάνω λίγο υπομονή», αν δεις όμως ότι η υπομονή δεν υπάρχει και κάπου την υπομονή σου την εκμεταλλεύεται ο λεγόμενος, από κει και πέρα σηκώνεσαι και φεύγεις εσύ για να γλυτώσεις απ' τη βία, όχι ότι θα σταματήσει ο βιαστής τη βία, εκείνος όχι, εκείνος θέλει να την έχει και ποτέ του δε θα σταματήσει γιατί αυτός ο άνθρωπος γεννήθηκε έτσι. Με όποιο άτομο και να είναι θα είναι βιαστής, αλήτης, τον καλύτερο άνθρωπο να έχει δίπλα του δεν παίζει ρόλο, δε θα σταματήσει, δε θα σταματήσει η βία ποτέ...»). Κάποια άτομα μιλούν για την αξία των οικογενειακών αρχών που παίρνει κάποιος και για την ψυχοθεραπεία του κακοποιητή («Η ψυχολογική βία πιστεύω ότι απλά είναι θέμα εξουσίας, αυτό και μόνο, ποιος θα εξουσιάζει μια σχέση»), ενώ όταν κάποιος κάνει χρήση αλκοόλ-ουσιών ή είναι μπλεγμένος με τον τζόγο, η γυναίκα πρέπει να γνωρίζει πως δεν πρόκειται να αλλάξει, εκτός αν με κάποιο τρόπο σταματήσει η χρήση αλκοόλ («Βία μπορεί να συμβεί και στη δουλειά σου ας πούμε από το αφεντικό σου, μπορεί ας πούμε να σου πει ένα πράγμα, «αν δεν μου κάτσεις» λέω εγώ τώρα, «δε θα ξαναδουλέψεις εδώ και δε θα σου δώσω αποζημίωση», λοιπόν, αυτό είναι ψυχολογική βία. Και οικονομικά σε κάνει ας πούμε να πέφτεις... Τώρα αν αυτή είναι

έξυπνη κι έχει αξιοπρέπεια δεν θα το κάνει, αν όμως χρειάζεται τη δουλειά και δεν έχει κάτι άλλο, θα το κάνει αναγκαστικά... Αυτό είναι τρομερό, είναι τρομερή βία αυτό το πράγμα... Και θα στο κάνει και συνέχεια και μετά, άμα το κάνει μια φορά το κάνει όλες τις φορές, δεν υπάρχει περίπτωση. Κοίτα, υπάρχουν άνθρωποι οι οποίοι το έχουν μετανιώσει και δεν το ξανακάνουν ποτέ, αλλά τώρα μιλάμε για ένα χαστουκάκι ή μιλάμε γενικά για μπουνιές και τέτοια ας πούμε, αν ας πούμε το έχει κάνει μια φορά και το έχει μετανιώσει δε θα το ξανακάνει, κατάλαβες; Αν δεν πήρε το μάθημά του και δεν το μετάνιωσε θα το συνεχίσει, άμα γενικά το 'χεις το χούι να βαράς δε φεύγει ποτέ»).

(βλέπε κεφάλαια Β', Γ', Η').

Η ερώτηση «τι πιστεύεις για τη βία πριν δουλέψεις στη δομή και τι τώρα» απευθύνθηκε στους επαγγελματίες υγείας και στα διευθυντικά στελέχη των δομών.

Από τις απαντήσεις των υποκειμένων κατανοούμε ότι ενώ υπήρχε μια σχετική ιδέα για τη βία, μετά την εμπειρία στη δομή κατανοήθηκε περισσότερο η δομή της κακοποιητικής σχέσης κι έτσι ενοχοποιείται λιγότερο η γυναίκα για το γεγονός ότι δεν εγκαταλείπει τη σχέση: «Υπάρχει, προϋπάρχει, δημιουργείται μια κακοποιητική σχέση όπου το ένα μέλος θέλει να κυριαρχήσει απέναντι στο άλλο και να αφανίσει τη βούλησή του θα λέγαμε του άλλου μέλους και χρησιμοποιεί ως μέσο τη βία για να γίνει αυτό και την ψυχολογική, την ταπείνωση, την υποστάθμιση διαρκώς, τον εκβιασμό, τον φόβο, τον φοβισμό, τον οικονομικό έλεγχο, του «σε βγάζω απ'τη δουλειά σου, θέλω να σε ελέγγω διαρκώς». Βλέπεις ότι σταδιακά και ύπουλα διαμορφώνεται μια σχέση όπου το ένα μέλος θέλει να 'ναι διαρκώς από πάνω στο άλλο, θέλει να 'ναι ο κυρίαρχος κι ο άλλος ο υποτασσόμενος, θέλει να είναι ο νικητής κι ο άλλος ο χαμένος. Γι'αυτό θα 'λεγα ότι πριν έρθω να δουλέψω σ'αυτή τη δομή δεν είχα σε γνώση αυτή τη δομή που μπορεί να υπάρχει και πώς χτίζεται σταδιακά και πόσο εύκολο είναι να παγιδευτείς, γιατί πολύ συχνά έτσι, πιστεύουμε ότι μια γυναίκα μπορεί να συμβάλλει σ'αυτό με πράξεις ή παραλείψεις της, ενώ εδώ έμαθα πόσο εύκολα είναι για οποιαδήποτε γυναίκα-προσπαθώντας να φτιάξει τελικά τη σχέση, να παγιδευτεί σε μία δομή, όπου ό,τι και να κάνει, χάνει. Είναι δηλαδή μια σχέση που έχει ένα χαρακτηριστικό, έτσι, ασυμμετρίας, κάτι που κάνει ο ένας δε μπορεί να το κάνει ο άλλος. Είδα δηλαδή τον μηχανισμό παγίδευσης, ενώ πριν πολύ πιο εύκολα θα έλεγα ότι «ναι, και γιατί δε φεύγει;»/ Παλιότερα δηλαδή ήμουνα κάθετη από την πλευρά της γυναίκας ότι αυτή που το ανέχεται είναι ανόητη, γνωρίζοντας όμως τόσα θύματα από κοντά μπορώ πια να καταλάβω και να κατανοήσω για ποιο λόγο τους παίρνει

πολύ καιρό να πάρουν μια απόφαση να εγκαταλείψουν έναν κακοποιητή σύντροφο ή σύζυγο», ενώ τονίζεται και η ανάγκη να μπορεί κάποιος να μιλά, να ζητά βοήθεια αλλά και να εκπαιδεύεται σε νέες, λειτουργικότερες συμπεριφορές («Έμαθα να λέω το πρόβλημά μου και να ζητάω βοήθεια, ενώ πριν δε το 'κανα γιατί δεν το ήξερα ότι υπάρχει. Δηλαδή εγώ υπήρξα μάνα από τα 18 μου και δεν ήξερα πού να αποταθώ για να πω κι εγώ «πιέζομαι, δε μπορώ να το μεγαλώσω αυτό το παιδί» όχι «δε μπορώ γιατί δε θέλω, δείξτε μου πώς να το κάνω». Γι' αυτό εγώ έχω δει τα παιδιά μου, μπορούσα όμως να μη το κάνω. Τώρα την εγγονή μου δε τη δέρνω, αλλά έχω μάθει πώς να συμπεριφέρομαι»).

(βλέπε κεφάλαια Ε', Η').

Τέλος, τα θύματα βίας ερωτήθηκαν «**τι θα έλεγες στα παιδιά σου για τη βία;**»

Το σημαντικό όπως προκύπτει είναι να είσαι ως γονιός κοντά στα παιδιά («Καταρχάς εγώ δε θα 'θελα να μεγαλώσω μόνη μου το παιδί, θέλω να 'χει έναν πατέρα -επειδή μεγάλωσα χωρίς πατέρα και ξέρω, προτιμώ να 'χω έναν πατέρα δίπλα μου, έναν σύζυγο ο οποίος θα δώσει και την τάξη. Να 'χει ο καθένας το ρόλο του, και η μάνα και ο πατέρας λοιπόν») και να μιλάς από μικρό στο παιδί-και στο αγόρι και στο κορίτσι- για να του δώσεις γενικότερα τις αξίες που πρέπει, αλλά και την ικανότητα να αγαπά τον εαυτό του («γιατί οι άντρες είναι πιο πολύ που έχουνε βίαιη συμπεριφορά, οι γυναίκες όχι τόσο και δεν ξέρω για ποιο λόγο την αποκτούν έτσι αυτή τη συμπεριφορά ξαφνικά -δηλαδή άμα τα πεις από μικρά και τους δώσεις και ηθικές αξίες και αξιοπρέπεια και τα μεγαλώνεις σωστά θα είναι κι αυτά σωστά, παρόλο που μπορεί να γνωρίσουν λάθος ανθρώπους, να νιώσουν κι αυτοί τη βία κι όχι μόνο από βία, μπορεί να 'ναι κάτι ενδοσχολικό, το σχολείο, μπορεί κι από καθηγητή, μπορεί από πολλά πράγματα, Γι' αυτό πρέπει να μιλάς από μικρός στο παιδί και πρέπει να 'σαι κοντά στο παιδί, ειδικά, γιατί η εφηβεία είναι μια πολύ δύσκολη φάση κι εμένα ας πούμε δεν ήταν κανείς.. Κατάλαβες; Εντάξει, μπορεί να έχω κι εγώ τις τρέλες μου αλλά ήμουνα μόνη ουσιαστικά... Δηλαδή ότι πάθαινα, έκλαιγα δεν τα 'λεγα σε κανέναν, άντε σε φίλες μου, τα άλλα τα κρατούσα μέσα μου και τα ξεπερνούσα μόνη μου, έφηβη και μόνη, έτσι; Κι εγώ πιστεύω ότι όταν είσαι κοντά στο παιδί και δεν υπάρχει το πρόβλημα «βία στο σπίτι» κι αν υπάρχει να λυθεί, θα 'ναι όλα μπόμπα που λένε! Μια χαρά...»).

Άλλη ερωτώμενη επισημαίνει το να μη δέχεται ποτέ η γυναίκα προσβολές από τον άντρα, ούτε μπροστά σε άλλους αλλά ούτε και όταν είναι μόνοι τους, δηλαδή να μη τη

μειώσει ποτέ ο άντρας. Και οι δύο να συμμετέχουν στις δουλειές, να υπάρχει αλληλοσεβασμός αλλά αν ο άντρας σηκώσει χέρι, η γυναίκα πρέπει να φύγει αμέσως, γιατί θα ξανασυμβεί: *(«Τίποτα, αυτά όλα είναι μείον για σας, το χειρότερο; Μην τολμήσει και σηκώσει χέρι, σήκωσε χέρι; Έφυγες! Έφυγες! Κόφ' του το! Δε θα το ανεχτείς... Γιατί αν το ανεχτείς την πρώτη φορά, θα γίνει και δεύτερη και τρίτη και δε θα έχει τελειωμό... Πρώτα απ' όλα να σας σέβονται, να σας εκτιμούνε, να σας βοηθάνε, να σας βλέπουν ότι έχετε την αξία σας σαν γυναίκα, σαν μητέρα, σαν νοικοκυρά, να μη σας μειώσουν ποτέ «τι είναι αυτό που έφτιαξες» να το κάνει πέρα; Ωπα! Αυτά δε θα δέχεστε, άμα μπορείτε να μη τα δέχεστε αυτά, καλά θα περάσετε. Και πάνω απ' όλα, να σας βοηθάνε: «εσύ θα κάνεις αυτό κι εγώ θα κάνω τούτο», πάνε αυτά που ξέραν οι άντρες «κάντε τα όλα», εγώ μέχρι τα πόδια του τού τα 'πλενα, έβαζα λεκάνη κάτω και του 'πλενα τα πόδια του μαχαραγιά, μου γυρνούσε κουρασμένος κι ήμουν κι 7 μηνών, η κοιλιά μου εκεί γκαστρωμένη, έτσι; Ε λοιπόν και τι έγινε; Μου το εκτίμησε; Αυτά τους συμβούλεψα, να 'ναι κυρίες πάνω απ' όλα και να μη δίνουν δικαίωμα όχι στον κόσμο, στον άντρα τους να τους πει μια κουβέντα τόση που να τους προσβάλει και ειδικά να μη τους προσβάλει σε τρίτο πρόσωπο- κι ας είναι και το παιδί τους το ίδιο, μπροστά στο παιδί όχι προσβολή.. Δε θα δέχεστε τίποτα απ' αυτά».*

Τέλος, μία ακόμα συμμετέχουσα στην έρευνα δίνει ως συμβουλή στις γυναίκες: *«Να αγαπάς τον εαυτό σου, να μη λυπάσαι ποτέ έναν άντρα, γιατί γίνεσαι λυπημένη»* (**βλέπε κεφάλαια Β', Γ', Ζ**).

Β) Συνεχίζοντας με τις ερωτήσεις που σχετίζονται με τη λειτουργία των δομών αντιμετώπισης βίας, οι επαγγελματίες υγείας και τα διευθυντικά στελέχη απάντησαν στις εξής ερωτήσεις:

- **«Ποιος είναι ο πληθυσμός στόχος της δομής που εργάζεστε;»**

Γενικά είναι οι κακοποιημένες γυναίκες (γυναίκες θύματα ενδοοικογενειακής βίας, γυναίκες θύματα βιασμού και γυναίκες θύματα trafficking), ενώ στο ΚΕ.Σ.Ο και στο Ε.Κ.Κ.Α πληθυσμό στόχο αποτελούν και τα άνεργα/άπορα/άστεγα άτομα (στο Ε.Κ.Κ.Α υπάρχει και επιτόπια παρέμβαση μετά από εισαγγελική εντολή πχ σε ανηλίκους, η Διεύθυνση Συντονισμού και Οργάνωσης για πιστοποίηση φορέων, άλλη υπηρεσία για

ερευνητικά και ευρωπαϊκά προγράμματα, αλλά και υπηρεσία που ασχολείται με τη στέγαση των προσφύγων ή αιτούντων άσυλο και διαχειρίζεται τους ξενώνες που μπορούν να υποδεχτούν τέτοια περιστατικά). (βλέπε κεφάλαιο Ζ΄).

- «Τι παρέχει γενικά η δομή;»

Φιλοξενία στις γυναίκες και στα παιδιά τους παρέχεται από 2 κέντρα, ενώ συμβουλευτική, ιατρική, ψυχολογική και νομική υποστήριξη (σε συνεργασία με αστυνομία, δικαστήρια, μαιευτήρια, διαγνωστικά κέντρα κλπ) παρέχεται από όλους. Ο ένας φορέας απευθύνεται και στον κακοποιητικό σύντροφο και γίνεται και ποινική διαμεσολάβηση, ενώ προσπάθειες γίνονται για ανεύρεση εργασίας στη γυναίκα (εφόσον το επιθυμεί, ώστε να ζήσει ανεξάρτητα όσο το δυνατό γρηγορότερα) και για έκδοση αδειών παραμονής στις αλλοδαπές για ανθρωπιστικούς λόγους. Υλική υποστήριξη-χορήγηση τροφίμων, ένδυση-υπόδηση, ιατροφαρμακευτική περίθαλψη προσφέρονται επίσης τουλάχιστον από 2 φορείς (*«Τώρα είναι πάρα πολλοί άνεργοι, πάρα πολλοί ανασφάλιστοι, πάρα πολλοί άνθρωποι που βάζουνε την υπόθεση κάτω από το χαλί, άνθρωποι που δε μιλάνε για το πρόβλημά τους, δηλαδή έρχονται εδώ πέρα πχ να ζητήσουν ένα ρούχο ή ένα φαγητό γιατί στα σπίτια τους έχουν επί το πλείστον προβλήματα σίτισης και επιβίωσης και στην κουβέντα επάνω στο βγάζουν και το άλλο το πρόβλημα, το οποίο είναι πάρα πολύ σημαντικό και για τη διαβίωση αλλά και για την ψυχική τους υγεία»*), ενώ ο ένας φορέας δραστηριοποιείται και στην έμμεση πρόληψη (*«δηλαδή να μην αφήσουμε έναν άνθρωπο να φτάσει στην κατάθλιψη γιατί κοιτάζτε να δείτε, κακά τα ψέματα όταν ο άνθρωπος έχει δουλειά, κάπου να απασχολεί το μυαλό του κι όταν ο άνθρωπος έχει κάποια στοιχειώδη λύση στο πρόβλημά του, δε του μένουνε περιθώρια το μυαλό να ξεφύγει κι η ψυχή να ματώσει»*).

Σχετικά με το περιβάλλον της δομής, διευθυντικό στέλεχος καταθέτει ότι προσπαθεί ο χώρος που ζουν οι γυναίκες να είναι διαμορφωμένος όπως ένα σπίτι, αλλά χωρίς τηλεόραση (κυρίως με βιβλία, ενασχόληση με τη θρησκεία που επιθυμεί κάθε γυναίκα, αλλά και με συμμετοχή όλων των γυναικών στις καθημερινές δουλειές). Φέρνει επίσης ως θέμα το ότι *«Κάποιες όμως δε θέλουν να δουλέψουνε, πάνε από στέγη σε στέγη και προσπαθούμε πώς να τις διώξουμε, υπάρχει μια άλλη ιστορία. Κάποτε είχα φτάσει πολύ μεγάλο ποσοστό ξένων κι είχαν αγανακτήσει οι ντόπιοι, προσπαθώ να 'χω κάποια ισορροπία αλλά και ξένες να 'ναι απ'τους Έλληνες έχουν τα παιδιά ή το ζύλο, αυτό δεν*

είναι απόλυτο, κι Ελληνίδα είναι έχει παντρευτεί ξένο πάντοτε θα έχουμε την εξαίρεση εδώ μέσα, που αν ανακαλύψω κάτι «παρακαλώ» λέω «φύγετε» και πολλά, πολλά ανακαλύπτεις». (βλέπε κεφάλαια Ζ', Η').

- «**Διαδικασία υποδοχής περιστατικών και χειρισμός τους;**»

Επισημαίνεται τόσο το γεγονός ότι κάθε περιστατικό είναι ξεχωριστό -επομένως και ο τρόπος προσέγγισης και βοήθειας- («Ναι, κατά κύριο λόγο εξαρτάται, το κάθε περιστατικό είναι ξεχωριστό γιατί κάθε ιστορία είναι ξεχωριστή οπότε και ο τρόπος που μπορούμε να βοηθήσουμε είναι πάντα διαφορετικός») όσο και μία στάνταρ διαδικασία που ακολουθείται (αξιολόγηση περιστατικού, παραμονή ή όχι σε ξενώνα 3-6 μήνες αλλά και παραπάνω -ειδικά για τα θύματα trafficking-, συνεργασία, διασύνδεση ή/και παραπομπή σε άλλες υπηρεσίες όταν κριθεί απαραίτητο): «Όλα τα εκκρεμή θέματα θα τα αναλάβουμε και θα συνεργαστούμε με τους αντίστοιχους φορείς. Όταν φύγει μια γυναίκα από εμάς θα χρειαστεί να τη διασυνδέσουμε με άλλες υπηρεσίες, θα παραπέμψουμε όταν είναι κάτι που δεν άπτεται του αντικειμένου μας, όταν είναι ένα αίτημα που δεν είμαστε οι κατ'εξοχήν αρμόδιοι και υπάρχει μια άλλη υπηρεσία κατ'εξοχήν αρμόδια ή θα χρειαστεί συνέχιση της συνεργασίας με μια άλλη υπηρεσία, πχ μια γυναίκα με τα παιδιά της που θα φύγει απ'τον ξενώνα, θα νοικιάσει κάπου ένα σπίτι, θα τη διασυνδέσουμε αλλά και θα την παραπέμψουμε είτε με ΜΚΟ και θα τη στηρίζουμε υλικά είτε με την αρμόδια κοινωνική υπηρεσία του δήμου για παρακολούθηση εφόσον αυτό χρειάζεται»).

Σύμφωνα με διευθυντικό στέλεχος, «Λέμε ότι φιλοξενούμε 3 μήνες αλλά δεν το κάνουμε αυτό ποτέ. Για να φύγουν από δω πρέπει να μην ξαναπάνε στον άντρα τους. Πρώτα απ'όλα υπάρχει δωρεάν δικηγόρος, να κοιτάζουμε νομικά τι θα πούνε, για να μην πουν «έχει απαγάγει το παιδί» ή «εγκατάλειψη συζυγικής στέγης», αυτά είναι αστεία. Τη στέλνω στον εισαγγελέα αν δεν έχει πάει και αφού συνέλθει-φροντίζουμε να συνέλθει-τόσο καιρό είχε να συνέλθει, εδώ θα συνέλθει; Τελοσπάντων, πάμε μια βόλτα και συνέρχεται, είναι τραγικό αν είναι νύχτα. Μερικές φορές «ενώ ξέρεις τι συμβαίνει, δε μπορείς να μιλήσεις». (βλέπε κεφάλαια Ζ', Η').

- «**Υπάρχει συνεργασία με άλλες δομές;**»

Η συνεργασία με άλλες δομές υπάρχει και κρίνεται απαραίτητη στο σύνολο των ερωτηθέντων επαγγελματιών υγείας και διευθυντικών στελεχών: «Απαραίτητη, γιατί δεν μπορείς να τα αναλαμβάνεις όλα σε καμιά περίπτωση, σε κάνει ανεύθυνο/ Από την πρώτη στιγμή που θα έρθουν σε μας, γιατί είναι πάρα πολλά τα θέματα/ Υπάρχει συνεργασία, αλλά δεν γίνεται κυρίως παραπομπή, γιατί μπορεί η γυναίκα να ζητήσει ψυχολόγο, να ζητήσει νομικό, οπότε δεν τις παραπέμπουμε, τις εξυπηρετούμε εμείς/ Είμαστε μέλη ευρωπαϊκού δικτύου όπου είναι 35 χώρες μέλη και οργανώσεις απίστευτες και μεγάλες που και μας εκπαιδεύουνε αλλά και συνεργάζονται μαζί μας, ανταλλάσσουμε οι χώρες μεταξύ τους - οι ΜΚΟ δηλαδή - απόψεις. Το κάνουμε 4 φορές το χρόνο αυτό, οπότε είναι πολύ έντονο/ Έχουμε γίνει μια εκρηκτική γόμωση που τρέχουμε γρήγορα τα πράγματα και νομίζω ότι δίνουμε λύσεις. Δηλαδή πριν παραπέμψουμε τον οποιοδήποτε τηλεφωνούμε και λέμε «έχουμε αυτό το περιστατικό μπορείς να το πάρεις; Να το διεκπεραιώσεις»; Και έτσι, μ'ένα παραπεμπτικό που τους δίνουμε και εμείς ξέρουμε τι μας γίνεται και τι έχει φύγει από εδώ, έτσι; Κοιτάμε να διατηρήσουμε αυτό το δίκτυο επικοινωνίας, γιατί πες ότι σήμερα είμαι εγώ, αύριο έρχεται κάποιος άλλος, δε μπορεί σε ένα φορέα ο οποίος είναι Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου να μην υπάρχει συνέχεια και συνέπεια...Πρέπει η κατάσταση να δουλεύει ρολόι!» (βλέπε κεφάλαιο Η').

- «Υπάρχει αύξηση των κλήσεων για βοήθεια σε σχέση με παλαιότερα κι αν ναι, γιατί συμβαίνει αυτό;»

Οι επαγγελματίες υγείας επισημαίνουν ότι υπάρχει πράγματι αύξηση των κλήσεων για βοήθεια, είτε λόγω οικονομικής κρίσης (κυρίως για τις περιπτώσεις οικονομικής βίας), είτε λόγω γνωστοποίησης του φαινομένου στο ευρύ κοινό (πχ δημιουργία 24ωρης γραμμής SOS για γυναίκες θύματα βίας, δημιουργία ξενώνων από προγράμματα Ε.Σ.Π.Α.) είτε επειδή έχουν σπάσει από την κοινωνία (μέσω πχ των τηλεοπτικών σειρών) κάποια ταμπού («Στις Ρίζες θεωρώ ότι η αύξηση έχει έρθει γιατί είναι πιο ανοιχτό το θέμα τα τελευταία χρόνια το θέμα του «αναζήτηση των γονιών μου» έχει ανοίξει πολύ και μέσα από τις χάλια μεν εκπομπές στην τηλεόραση αλλά έχει ανοίξει σαν θέμα κι έχει φύγει λίγο το ταμπού της υιοθεσίας: κάποτε η υιοθεσία ήταν ταμπού ακόμα και για εκείνους που θέλανε να υιοθετήσουν, δεν το έλεγαν στις οικογένειες τους, τώρα κάθονται και το διατυμπανίζουν. Έχει να κάνει πάρα πολύ η κοινωνία και η κουλτούρα, πάρα πολύ... Τα σήριαλ είναι διαμορφωτές άποψης και κουλτούρας»).

Μία επαγγελματίας υγείας δε συσχετίζει την αύξηση των κλήσεων για βοήθεια με την οικονομική κρίση («Πιθανά έχουν αυξηθεί οι κλήσεις όπου μας ρωτάνε για υλική βοήθεια, από πού θα μπορούσαν να 'χουνε υλική βοήθεια αυτό, δεν έχουμε όμως κάτι άλλο. Εάν δεις πάλι στατιστικά, τα περισσότερα θύματα είναι και οικονομικά εξαρτώμενα, πάντα ήταν δύσκολη αυτή η απόφαση, έτσι; Και εδώ είναι και μια μεγάλη συζήτηση, θα πρέπει να διαχωρίσουμε αν μιλάμε για Ελληνίδες, αν μιλάμε για αλλοδαπές, εάν μιλάμε για αλλοδαπές που προέρχονται από μια χώρα που δεν ανέχεται το διαζύγιο ή όπου ο ρόλος της γυναίκας είναι πάρα πολύ υποτιμημένος, έτσι; Αυτό εμείς το βλέπουμε πιο πολύ όταν θα πρέπει να φύγουν απ'τον ξενώνα, ότι είναι πολύ πιο δύσκολο μια γυναίκα να φύγει απ'τον ξενώνα, γιατί είναι πολύ πιο δύσκολο να βρει δουλειά») και κάνει λόγο για αύξηση των αιτημάτων τις εορταστικές περιόδους, χωρίς να δίνει κάποια σαφή αιτιολογία.

Από την άλλη, τα διευθυντικά στελέχη συσχετίζουν τα αιτήματα για βοήθεια με τη χρονική στιγμή που η βία στρέφεται εναντίον των παιδιών («εκεί είναι το *deadline*, είναι η κόκκινη γραμμή»), ενώ η οικονομική κρίση σε αντίθεση με τις παραπάνω απαντήσεις, λειτουργεί μάλλον ανασταλτικά: «Το ζητούμενο είναι ότι δεν μιλάνε πλέον, δε μιλάνε, δηλαδή η κρίση.... Η έχουν απορροφηθεί τα ζευγάρια από τα προβλήματα κι έχουν ριζει αλλού τη γκρίνια, δε μιλάνε όσο μιλούσανε προ κρίσης, προ κρίσης ήταν πιο έντονα κι ήταν πιο θαρραλέες οι γυναίκες, μετά την κρίση δεν μιλάνε, κάνουνε υπομονή, είτε τρώνε ζύλο είτε δεν τρώνε ζύλο. Προτιμούνε δηλαδή να κοιμηθούνε στην ίδια στέγη ο ένας στην κρεβατοκάμαρα κι η άλλη στο σαλόνι και αντιστρόφως, παρά να μπούνε σ'όλη αυτή τη διαδικασία και να φύγουν». (βλέπε κεφάλαια Ε', Η').

- «Έχετε επαφή με παλαιότερα περιστατικά και αφού φύγουν από τη δομή;

Ποια η πορεία τους;»

Σχεδόν σε όλες τις περιπτώσεις υπάρχει “follow up” για παρακολούθηση της πορείας των περιστατικών («Δυστυχώς εξαιτίας και του φόρτου των περιστατικών, δε μπορούμε να βλέπουμε μια γυναίκα πάνω από 10-15 συνεδρίες, δηλαδή η παρέμβασή μας είναι βραχυπρόθεσμη, αλλά επειδή ακριβώς η διαδικασία του αποχωρισμού είναι διαδικασία, δηλαδή είναι μια πορεία με πολλές αμφιταλαντεύσεις της γυναίκας και μακροχρόνια, καταλαβαίνουμε ότι χρειάζεται να έχουμε μια σύνδεση χωρίς να σημαίνει ότι έχουμε μακροχρόνια θεραπεία. Γι'αυτό ανά 6μηνα έχουμε επαφές, δίνουμε τη δυνατότητα

δηλαδή στις γυναίκες να μας ξαναπάρουν ή να ξαναέρθουν από δω για μία συνάντηση. Οπότε υπάρχει επαφή και σε μια κατάσταση έτσι, κρίσης μπορούμε να ξαναδούμε μια γυναίκα να της δώσουμε έναν περιορισμένο αριθμό συναντήσεων»).

Σημειώνονται περιπτώσεις που σταματά η εν λόγω επαφή είτε γιατί η επόμενη οργάνωση που παραπέμφθηκε ένα περιστατικό είναι περισσότερο αρμόδια («Αν είναι κάποιος που απλά πέρασε και πήγε κάπου αλλού, ίσως δεν είναι και τόσο ωραίο μετά από ένα διάστημα να σε παίρνουν πάρα πολλοί σύμβουλοι και να σε ρωτάνε τι έγινε, οπότε δείχνουμε εμπιστοσύνη στην άλλη τη ΜΚΟ ότι έχει περιθάλψει το πρόβλημα και κάνει το *follow up*», είτε λόγω προβλημάτων που έχουν δημιουργήσει οι ίδιες οι αιτούσες («Όταν φύγουν με το καλό, τις παρακολουθώ και τις βοηθάω διά βίου και γυρίζουνε και πίσω, όταν φύγουν με το κακό, δε θέλω να ακούσω»).

Εδώ θα πραγματευτούμε μία απάντηση σχετική με τις φάσεις της διαδικασίας της «απελευθέρωσης της γυναίκας» -όπως έχει τονιστεί και από τη βιβλιογραφία- ενώ παράλληλα επισημαίνεται και το μεγάλο ποσοστό των γυναικών που επιστρέφουν στον σύντροφο ως φυσιολογικό:

«Υπάρχουν γυναίκες που ούτε καν έχουν σκεφτεί ότι βρίσκονται σε μια φάση κακοποίησης -αυτές βέβαια δεν έρχονται εδώ σε μας-, υπάρχουν γυναίκες που αρχίζουν κάπως να το σκέφτονται ότι κάτι άσχημο συμβαίνει, υπάρχει μετά μια μετέπειτα φάση που η γυναίκα καταλαβαίνει ότι υφίσταται βία, αλλά είναι πολύ μακριά απ'το να κάνει κάτι γι'αυτό, υπάρχει μετά μια άλλη φάση που η γυναίκα επιθυμεί να κάνει κάτι αλλά δεν ξέρει πώς, υπάρχει μια φάση των γυναικών που έχουν αποφασίσει να φύγουν και θέλουν μια στήριξη στα βήματά τους αυτά, μια φάση των γυναικών που έχουν φύγει αλλά εξακολουθούν να δέχονται επιθέσεις απ'τον πρώην σύντροφο ή να βιώνουν υποτροπές- δηλαδή να θέλουν να επιστρέψουν και να θέλουν να σταθεροποιηθούν σ'αυτό. Είναι φανταστείτε μια πορεία και κάθε γυναίκα έχει διαφορετική θέση ανάλογα την πορεία που βρίσκεται -όσο πιο κοντά είναι στην απόφαση να φύγει, τόσο πιο γρήγορος είναι ο χρόνος στο να κάνει βήματα, όσο πιο μακριά είναι στο να σκεφτεί ότι κακοποιείται ή βρίσκεται στο στάδιο που νιώθει συναισθήματα, αισθάνεται ότι αν προσπαθήσει θα κάνει κάτι για τη σχέση, ότι ελέγχεται απ'την ίδια η κακοποίηση και θεωρεί ότι αν προσπαθήσει θα γίνει αλλαγή, τόσο και περισσότερος χρόνος χρειάζεται και πιο αργά είναι τα βήματά μας. Στο στάδιο λοιπόν αυτό του να τους παρέχεις ενισχύσεις και να τους ορίζεις το τι σημαίνει βία, να τους κάνεις να αναγνωρίσουνε τα σημάδια της βίας είναι από μόνο του πάρα πολύ

ευεργετικό και ενισχυτικό. Και δε μπορεί να είναι ο στόχος να φύγουν γιατί είναι ακόμα πολύ μακρινό αυτό, δεν είναι ακόμα ώριμο, άρα έχει σημασία ως ειδικός να διευκρινίσεις σε τι φάση βρίσκεται μια γυναίκα και πώς χρειάζεται να ενισχυθεί σε σχέση με τη φάση που βρίσκεται. Αυτό είναι πάρα πολύ σημαντικό γιατί έχει σημασία και τι προσδοκίες έχουμε ως ειδικοί, αν θεωρήσουμε ότι το βήμα, το «να φύγω» είναι μια τάση, είναι μια στιγμή, θα δρέψει πιθανόν κάποιος ειδικός αρκετές απογοητεύσεις.

Κάθε στάδιο έχει διαφορετική στόχευση, δεν είναι όλες οι φάσεις ίδιες και δε μπορεί να 'ναι οι προσδοκίες και οι στόχοι μας ίδιοι. Και βέβαια, λέγοντας σε κάποια γυναίκα «φύγε», ουσιαστικά είναι σαν να επιβάλλουμε εμείς κάτι στην απόφασή της και σα να υποσταθμίζουμε τη δική της δύναμη να αποφασίσει και έχει πολλές αρνητικές συνέπειες αυτό και για τη δική μας σχέση- γιατί σίγουρα η γυναίκα ξέρει τι γίνεται και τι δε γίνεται και λέγοντας «φύγε» είναι σαν να της λέμε ότι «ξέρουμε κάτι περισσότερο από σένα και καλύτερο από σένα» και σαν να της δίνουμε ένα μήνυμα ότι «δρας λίγο σαν ανήλικη». Πώς μπορούμε να ενισχύσουμε και να ενδυναμώσουμε έναν άνθρωπο και να του πούμε «σε εμπιστεύομαι να κάνεις τα βήματά σου» όταν εμείς τον συμβουλευόμαστε με τρόπο σαν να ξέρουμε εμείς το πιο ορθό για εκείνον; Εδώ είναι μια βασική θέση, έτσι, του χώρου ότι λειτουργούμε συνεργατικά και καθοδηγούμε τα πράγματα, συνεργαζόμαστε σε σχέση με την επιθυμία και την προσδοκία που η κάθε γυναίκα έχει»). (βλέπε κεφάλαια Ε', Ζ', Η').

- **«Επαρκεί η νομοθεσία για τις γυναίκες; Ο αριθμός των δομών;»**

Τα διευθυντικά στελέχη τονίζουν ότι δεν επαρκούν οι δομές-στέγες: είτε έχουν κλείσει πολλές, είτε δεν έχουν καν ανοίξει («Είχα προτείνει όλες οι Μητροπόλεις να έχουν από μια στέγη κακοποιημένων γυναικών και κακώς δεν έκανε καμία, πολύ κακώς, τι τα νομίσανε ότι είναι, έξοδα; Τι έξοδα θέλει;»). Επιπλέον σημειώνεται η σοβαρότητα του ζητήματος («είναι η κύρια αιτία θανάτου, εδώ και στην Ευρώπη, των γυναικών από 16 μέχρι 22 ετών) αλλά και το γεγονός ότι δεν απευθύνονται όσες γυναίκες θα έπρεπε στις δομές, καθώς πχ δεν έχει θεσπιστεί το να είναι μόνη της η γυναίκα κατά τη διάρκεια της ιατρικής εξέτασης.

Οι επαγγελματίες υγείας στο σύνολό τους επίσης σημειώνουν ότι οι δομές δεν επαρκούν σε καμία περίπτωση, αλλά και όσες υπάρχουν δε λειτουργούν πάντα με σωστό τρόπο, καθώς απαιτείται εκπαίδευση («Πρώτον δεν επαρκούν, δεύτερον γενικά

εγώ σαν άνθρωπος θεωρώ ότι οτιδήποτε κάνουμε έχει εξέλξει, οπότε δε μπορούμε να μένουμε στάσιμοι και να πούμε «μας φτάνουν αυτές οι 10 δομές ας πούμε, κάνουμε τη δουλειά μας», μπορούμε αυτές τις 10 δομές να τις εξελίσσουμε. Από την άλλη το ιδανικότερο για μένα θα ήταν να είχαμε ξέρω γω 20 δομές; Λέμε τώρα, οι οποίες όμως λειτουργούν με σωστό τρόπο και με τους νόμους τους ισχύοντες και αυτά. Αυτό θα ήταν το ιδανικότερο γιατί όντως υπάρχουνε...ξέρεis, ζετρυπώνουνε από παντού και κάποιοι δεν κάνουνε και σωστά τη δουλειά τους... Πάλι ερχόμαστε στην εκπαίδευση, ακόμα και των δομών η εκπαίδευση»).

Ως προς τη νομοθεσία, τονίζεται ο Ν.3500/2006 ως αρκετά καλός νόμος (μεταξύ άλλων, με την ποινική διαμεσολάβηση και τη μη πληρωμή παράβολου για μήνυση), αλλά χωρίς δομές για την εφαρμογή του («Ο νόμος το προβλέπει κι είναι κάτι πολύ χρήσιμο αλλά δεν υπάρχει καμία δομή να το εφαρμόσει. Δηλαδή ενώ έχει προβλεφθεί απ'το νόμο δεν υπάρχουν οι δομές ελέγχου οπότε δεν λειτουργεί. Η νομοθεσία έχει προχωρήσει πάρα πολύ σε σχέση μ'αυτό που υπήρχε, αλλά δεν υπάρχουν δομές για την εφαρμογή της»), ενώ ως θετική αναφέρεται η αύξηση προσφοράς υλικής βοήθειας από ίδια πρωτοβουλία οργανώσεων και ιδιωτών («Ο αριθμός των δομών δεν επαρκεί, κλείσαν αρκετοί ξενώνες. Βέβαια οφείλω να αναγνωρίσω ότι με την κρίση αυξήθηκε η προσφορά υλικής βοήθειας και από οργανώσεις και από ιδιώτες, δηλαδή ένα θετικό που εμείς είδαμε στη δουλειά μας ότι είναι πολύ πιο εύκολο να συνδέσουμε μια οικογένεια για να λαμβάνει φαγητό ή για να επιπλώσει το σπίτι της όταν το νοικιάσει, υπάρχει μεγαλύτερη προσφορά. Οι δομές δεν επαρκούν σε καμία περίπτωση»).

(βλέπε κεφάλαια Ζ', Η').

- «Σας βρίσκουν εύκολα οι γυναίκες;»

Η πρόσβαση στις δομές που μελετήθηκαν κρίνεται εύκολη και από τους επαγγελματίες υγείας και από τα διευθυντικά στελέχη, είτε γιατί είναι γνωστές σε άλλους φορείς (πχ αστυνομία, νοσοκομείο, άλλες αντίστοιχες δομές), είτε είναι εύκολο να βρεθούν από το internet- απλώς δεν ανακοινώνεται στην περίπτωση των ξενώνων η διεύθυνση ούτε τηλεφωνικά ούτε ηλεκτρονικά: «Όλοι μας γνωρίζουνε, αστυνομικά τμήματα, κυρίως πάνε σε ένα αστυνομικό τμήμα, ή από άλλες δομές/ Απ'το internet, ότι βρίσκουν απ'το internet, μας στέλνουν πάρα πολλά περιστατικά, τι να σας πω τώρα, μας έχουν έρθει ακόμα και περιστατικά που οι γυναίκες είναι φυλακισμένες στις φυλακές Κορυδαλλού

μαζί με τα μωρά τους - έχουμε και τέτοιες καταστάσεις/ Η γυναίκα το μαθαίνει ή απ'το αστυνομικό τμήμα ή απ'το νοσοκομείο απ'την κοινωνική υπηρεσία ή απ'το Ε.Κ.Κ.Α, απ'το κράτος, πια όλοι μας ξέρουνε, απλώς επειδή είμαστε σε κρατικό κτίριο δε λέμε το μέρος που είναι, κανείς δεν το λέει». (βλέπε κεφάλαια Ζ', Η').

- **«Αισθάνεστε ικανοποίηση απ'την αποτελεσματικότητα της δομής; Θεωρείτε ότι υπάρχει κάτι που θα μπορούσε να βοηθήσει το έργο σας περισσότερο;»**

Τόσο οι επαγγελματίες υγείας όσο και τα διευθυντικά στελέχη δηλώνουν ικανοποιημένα από τις προσπάθειες και το έργο της δομής τους, δεδομένων των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν (ειδικά στην Ελλάδα της κρίσης). Παρατίθενται στη συνέχεια κάποιες δυσκολίες που συναντούν στο έργο τους, καθώς και προτάσεις υπερνίκησης τους (η ανάγκη για εκπαίδευση του προσωπικού, οι ελλείψεις επιχορηγήσεις και η συντήρηση των ιδρυμάτων από δωρεές άλλων και προσωπικούς πόρους των διευθυντριών και η πολλή προσωπική δουλειά που απαιτείται τονίζονται σχεδόν από όλους):

«Υπάρχει πολλή έλλειψη και χρημάτων και προσωπικού, δεν έχουμε καν γραφείο. Πολύ σημαντικό το να έχεις σωστό προσωπικό, σωστούς εθελοντές που είναι και εκπαιδευμένοι σε αυτό που κάνουνε, στην οργάνωσή τους και από κει και έπειτα είναι το οικονομικό. Και επίσης, υπάρχει ένα μονοπώλιο έξω στην αγορά για το ποιοι, ποιες οργανώσεις παίρνουν τα λεφτά και εμποδίζεται παρά πολύ η μικρή οργάνωση ή μια οργάνωση που δεν είναι τόσο διαδεδομένη ή διαφημισμένη (γιατί δεν έχει λεφτά να διαφημιστεί) στο να πάρει επιχορηγήσεις. Επιπλέον υπάρχει μια δεοντολογία, εγώ για παράδειγμα δε μπορώ σαν σύμβουλος να αναλάβω εφ'όρου ζωής να μπω σε μια θεραπευτική σχέση δωρεάν και εθελοντικά, είναι αντίθετο στον κώδικα δεοντολογίας, οπότε τίθενται και θέματα ηθικά σε κάποιο σημείο κι έπειτα, δε μπορείς να έχεις έναν ψυχολόγο τζάμπα και να έχεις σταθερές θεραπευτικές σχέσεις επ'άπειρον, εκεί χρειάζονται χρήματα γιατί μέχρι ένα σημείο μπορεί κανείς να δουλεύει εθελοντικά, και άντε πήρες έναν κοινωνικό λειτουργό που θέλει να δουλεύει 2 ώρες εθελοντικά, αν θέλεις πραγματικά να κάνεις δουλειά μαζί του πρέπει να τον έχεις πιο πολλές ώρες και να του δίνεις κάποιο μεροκάματο. Τα λεφτά είναι το πιο σημαντικό, τα λεφτά και οι σωστοί εθελοντές, γιατί έχουμε πέσει και σε εθελοντές που έκαναν ζημιά αντί να κάνουν καλό..

Οπότε είναι η σωστή αξιολόγηση του προσωπικού (εθελοντών και μη) και λεφτά, είναι απαραίτητο».

«Η κακοποίηση είναι κάτι το οποίο έχει πάρα πολλά πρόσωπα και χρειάζεται να δοθεί σε κάθε γυναίκα που έρχεται εδώ μια εξατομικευμένη παρέμβαση. Πράγμα που σημαίνει ότι ως συνήθως πρέπει να 'χεις πολλές γνώσεις από διαφορετικούς κλάδους και από διαφορετικές σχολές με διαρκή ενημέρωση. Αλλιώς είναι να 'χουμε έναν επικίνδυνο κακοποιητή ο οποίος είναι ψυχοπαθητικός πχ κι αλλιώς ένας άνθρωπος ο οποίος ναι μεν είναι νάρκισσος, αλλιώς είναι να 'χουμε μια γυναίκα η οποία έχει ένα κοινωνικό πλαίσιο που τη στηρίζει κι αλλιώς μια γυναίκα η οποία έχει γίνει τόσο καχύποπτη μέσα από τη σχέση που δεν έχει κανέναν φίλο ή έχει απομονωθεί. Αλλιώς είναι να 'χουμε μια γυναίκα η οποία είναι καχύποπτη κι αλλιώς μια γυναίκα που τείνει να υποχωρεί. Βλέπετε είναι πάρα πολλά στοιχεία και λεπτές διαφοροποιήσεις που κάνουν την περίπτωση μοναδική. Αλλιώς μια γυναίκα να 'χει 4 παιδιά, αλλιώς να μην έχει κανένα παιδί. Κατά συνέπεια είναι ένα έργο το οποίο έχει μια πολύ μεγάλη πρόκληση και απαιτεί απ'τον σύμβουλο διαρκώς να ενημερώνεται γιατί κάτι που είναι χρήσιμο για τον έναν μπορεί να μην είναι καθόλου χρήσιμο για τον άλλο. Αυτή είναι η αποτελεσματικότητα του έργου, δηλαδή χρειάζεται συνέχεια τη δική μας εξάσκηση, τη δική μου ενημέρωση και διαρκώς βελτίωση, γιατί τα περισσότερα κομμάτια είναι άγνωστα, δεν υπάρχουν έρευνες στην Ελλάδα, άρα χρειάζεται να έχουμε και άνοιγμα και ευελιξία. Κι επειδή το θέμα της ενδοοικογενειακής βίας δεν είναι ένα θέμα ενδοψυχικό και μόνο, είναι ένα θέμα κοινωνικό, οικονομικό, πολιτικό, έχει διάφορες διαστάσεις και ένα πολύ μεγάλο κομμάτι ανήκει στο κοινωνικό πεδίο, μπαίνουν εξωτερικά ρεαλιστικά εμπόδια δεδομένου ότι ζούμε στην Ελλάδα της κρίσης που όλοι αντιμετωπίζουμε δυσκολίες: υπάρχουνε πάρα πολλά που πρέπει να γίνουν και βέβαια το μεγάλο θέμα είναι η εργασία, γιατί η εργασία είναι σταθμός για μια γυναίκα και να αισθανθεί εμπιστοσύνη στον εαυτό της και να έχει τα δικά της χρήματα και να αποφασίσει για την ίδια. Δηλαδή η οικονομική εξάρτηση είναι πολύ μεγάλη τροχοπέδη για μια γυναίκα κι ενισχύει την κακοποίηση- μια γυναίκα μπορεί να έχει φτάσει στο επίπεδο να έχει αποφασίσει να φύγει και να παραμένει σε μια σχέση για οικονομικούς λόγους-που είναι πάρα πού συνηθισμένο, να μην έχει τον δικό της χώρο να μείνει, να μην έχει τη δική της εργασία, φαντάζεστε λοιπόν όλα αυτά τα εμπόδια τα εξωτερικά- μπορεί να μην πληρώσει έναν δικηγόρο».

«Αυτό για το οποίο είμαι περήφανη για τον οργανισμό μου, πέρα από την αποτελεσματικότητα, είναι ότι υπάρχει ένα πολύ σοβαρό και καλό επιστημονικό υπόβαθρο από όλους τους επαγγελματίες που εργάζονται. Ως προς τα προβλήματα, υπάρχει ένα μεγάλο κενό στη νομική βοήθεια κι έχουν γενικότερα εκλείψει τα εργαλεία της δουλειάς μας. Το αγαπάω αυτό που κάνω, αυτό όμως δε σημαίνει ότι δεν υπάρχουν προβλήματα σ' αυτό. Σαφέστατα υπάρχουν φορές που έχω κουραστεί, υπάρχουν φορές που θέλω να κάνω κάτι διαφορετικό για διάλειμμα- τα διαλείμματα χρειάζονται. Κινδυνεύεις να γίνεις μηχανικός, κινδυνεύεις να χάσεις την πρωτοτυπία, τη νέα ματιά, τη φρέσκια ματιά, θέλει πολύ μεγάλη εσωτερική αναζήτηση διαρκώς και προσωπική ευθύνη στο να μη γίνεις μηχανή. Η εποπτεία θα μας βοηθούσε περισσότερο εμάς τους επαγγελματίες -κάτι που δυστυχώς δεν έχουμε - να συνεχίσουμε να ανταπεξερχόμαστε το ίδιο δυναμικά με την πορεία των χρόνων».

«Δεν έχουμε επιδοτηθεί ποτέ.. Μας στηρίζω εγώ επί 17 χρόνια με την προσωπική μου περιουσία την οποία πούλησα και τα ζετίναξα όλα, δεν υπάρχει τίποτα, ούτε για να αφήσω στα παιδιά μου. Είναι 17 χρόνια, κατά καιρούς είχα προσωπικό, κατά καιρούς δεν είχα, κατά καιρούς την πάτησα από ευρωπαϊκό πρόγραμμα και δεν κατάφερα να τους πληρώσω, στα δικαστήρια έχω βρεθεί – και βρίσκομαι, λογικό είναι, δεν υπήρχε συνεργασία, όχι, ούτε κι επιθυμεί το κράτος να συνεργάζεται επειδή είναι ανοργάνωτο και αμαθές. Επιπλέον, για να μπορώ να υποστηρίξω αυτά που πιστεύω και να στηρίζω την οργάνωση πρέπει να φανεί, άρα πρέπει να εκπαιδεύομαι συνέχεια, να μαθαίνω καινούριες πρακτικές για να μπορώ να στηρίζω τα δικαιώματα. Κι εγώ όλα αυτά τα χρόνια λειτουργώ πρακτικά... Εγώ είμαι εκείνη που κάνω τις έρευνες, εγώ κάνω την ακτιβίστικη δουλειά» (βλέπε κεφάλαιο Η').

- «Προσφέρει η δομή εκπαίδευση για τα στελέχη της;» (απαντήθηκε μόνο από τους επαγγελματίες υγείας)

Όλοι οι επαγγελματίες υγείας δηλώνουν πως έχουν δεχτεί κάποια παρεχόμενη εκπαίδευση από τη δομή τους, είτε σε μικρότερο βαθμό (μέσω σεμιναρίων της δομής ή από δική τους πρωτοβουλία εκτός αυτής) είτε σε μεγαλύτερο («Ναι, αυτό είναι πολύ σημαντικό. Εγώ όταν ξεκίνησα δεν είχα ιδέα, εάν δεν είχα πάρει την εκπαίδευση που πήρα δε θα 'χα την αυτοπεποίθηση να εργάζομαι για τη δομή. Υπάρχει και τη θεωρούμε κι απαραίτητη και πλέον επειδή την έχουμε πατήσει- έχουμε προσλάβει κόσμο που δεν τον

εκπαιδεύσαμε σωστά ή δεν τον εκπαιδεύσαμε καθόλου ή εθελοντές- βρήκαμε ότι ήταν πιο χρονοβόρο και πιο δύσκολο να έχεις έναν άνθρωπο που δεν ξέρει τι του γίνεται»/ Ακριβώς επειδή η Γενική Γραμματεία Ισότητας έχει μία κατεύθυνση πάνω στο θέμα της έμφυλης βίας και της οπτικής του φύλου ως στοιχείο συντήρησης της βίας, παρείχε εκπαίδευση σε μας για να ευαισθητοποιηθούμε πάνω σ' αυτήν τη φεμινιστική οπτική, αλλά κι έχει δημιουργήσει ένα εργαλείο, δηλαδή έναν οδηγό που παρέχει πληροφορίες στον επαγγελματία πώς να χειριστεί συμβουλευτικά ή νομικά ή κοινωνικά μια γυναίκα η οποία υφίσταται ενδοοικογενειακή βία») (βλέπε κεφάλαιο Η').

Κλείνοντας το κομμάτι που αφορά στη λειτουργία των δομών αντιμετώπισης της βίας, παρατίθενται 3 ερωτήσεις προς τα θύματα βίας, με στόχο να διερευνηθεί και η δική τους άποψη για τις εν λόγω δομές:

- **«Είχες απευθυνθεί κι αλλού εκτός από αυτή τη δομή;»**

Η εκάστοτε δομή η οποία μελετήθηκε για τους σκοπούς της έρευνας φαίνεται ότι είναι η πρώτη στην οποία απευθύνθηκαν οι γυναίκες, είτε γιατί δεν είχε παραστεί ανάγκη πριν είτε λόγω εξωτερικών παραγόντων (δικαστικές διαμάχες). Πρόσθετα, η γυναίκα η οποία υφίστατο κακοποίηση για πολλά χρόνια και δεν απευθύνθηκε ποτέ σε δομή, επισημαίνει τους εξής λόγους για αυτό: «Ποιος θα στα κράταγε τα παιδιά; Η μάνα μου ήταν σακατεμένη γυναίκα. Εκείνη ήθελε εμένα, να τη συντηρώ εγώ, όχι να μου συντηρήσει τα παιδιά μου κιόλας, έτσι; Η άλλη η μάνα μου η πραγματική δούλευε κι εκείνη γιατί είχε άλλα 3 παιδιά κι εκείνη, δούλευε να παντρέψει τα παιδιά της, ήτανε φτωχιά γυναίκα. Όχι, καμία βοήθεια, όχι, όχι, τίποτα, ήσουν στο έλεος του Θεού, τέλος, αν δεν είχες βρει έτσι, έναν άντρα που να σου κρατήσει τα παιδιά, ή αλλιώς να τα έβαζα μέσα σε σχολή -πώς είναι τα ορφανοτροφεία, πώς είναι οι βρεφονηπιακοί σταθμοί, που είναι εσώκλειστα τα παιδιά.. ε όχι! Ε όχι! Εγώ έφαγα του κόσμου το ζύλο, εγώ έφαγα τόσο ξεφτίλα απ' τον κόσμο, που 'μουνα αστεφάνωτη, που ήμουνα έτσι, που πέρασα τόσα και τόσα, θα βάλω τα παιδιά μου μέσα σε ορφανοτροφείο; Για να δουλέψω ή να χωρίσω; Και λέω: αφού έχεις τουλάχιστον το οικονομικό, άστον να κάνει ότι θέλει ώσπου να μεγαλώσουν τα παιδιά σου, να σταθούν στα πόδια τους.. Κι έκανα υπομονή..» (βλέπε κεφάλαια Ε', Ζ').

Αλλά και οι επαγγελματίες υγείας έδωσαν τη δική τους απάντηση για το αν οι γυναίκες ζήτησαν και αλλού βοήθεια πριν από τη δομή τους: αυτό δεν είναι στάνταρ. Υπάρχουν σίγουρα περιπτώσεις που έχουν φύγει κι έχουν ξανάρθει στην ίδια δομή, αλλά το αν έχουν περάσει από άλλες δομές αντιμετώπισης βίας έχει να κάνει με τη φύση της δομής (στο ΚΕ.Σ.Ο. ή στις Ρίζες ξεκινούν με άλλα αιτήματα που αφορούν την ενδοοικογενειακή κακοποίηση καθ'εαυτή: «*Νομίζω ότι σε μας απευθύνονται κι η βία βγαίνει μετά, δεν είμαστε η δομή που θα απευθυνθούν γι'αυτό*» -πχ υλική βοήθεια, αναζήτηση ριζών- και η βία πχ της αποδοχής συναισθημάτων απόρριψης από τους βιολογικούς γονείς προκύπτει μέσα από τη συμβουλευτική σχέση: «*για τη βία της αποδοχής συναισθημάτων κλπ για τους θετούς γονείς δε το 'χουν αντιληφθεί πλήρως μέχρι ένα σημείο, μέσα από τη θεραπεία το αντιλαμβάνονται μετά από καιρό ότι οι γονείς τους τους έχουν απορρίψει και τους έχουν βάλει στη γωνία ας πούμε*») και με την ηλικία («*Όσο πιο μεγάλη είναι μια γυναίκα και είναι και χρόνιο πρόβλημα μπορεί να έχει απευθυνθεί και σε άλλες δομές, κυρίως αστυνομία, νοσοκομεία. Κι έχει μεγάλη σημασία ποιόν θα βρουν, γιατί με βάση τον ποιόν θα βρουν αυτός σηματοδοτεί αν θα προχωρήσει ή όχι, αν θα μείνει στάσιμη ή θα επιστρέψει η γυναίκα*») (βλέπε κεφάλαια Ε', Ζ', Η').

- **«Είσαι ευχαριστημένη από τη δομή;»**

Οι απαντήσεις των υποκειμένων είναι μοιρασμένες: μία γυναίκα θεωρεί ότι βρήκε περισσότερα από ότι πίστευε ότι θα βρει αρχικά («*επειδή στο μυαλό μου σαν εικόνα είχα τον ξενώνα του Ερυθρού Σταυρού κάτω και το Praxis που βέβαια είναι ξενώνας ημέρας, δε μένεις το βράδυ, αλλά η εντύπωσή μου ήτανε με τον σεκιουριτά, με κάτι βρώμικα έπιπλα μέσα, με... ο ένας πάνω στον άλλο είπα «ωχ Παναγία μου, τι θα δω»... Εντάξει, ήρθα εδώ, αν μη τι άλλο, κάπως θυμίζει σπίτι να στο πω απλά. Είναι πάνω κάτω κοντά σ'αυτό που θα χρειαζόταν μια γυναίκα που θα έψαχνε στήριξη, θα το σύστηνα σε μια γυναίκα που αντιμετωπίζει βία»), ενώ άλλη συμμετέχουσα έχει πολλά παράπονα από την καθαριότητα. Όλες το βλέπουν ως προσωρινή λύση και δε θέλουν να γίνει μια μόνιμη κατάσταση («*Αν είχα δουλειά θα πήγαινα στη φίλη μου, τελείωσε, σιγά μη μείνω εδώ ας πούμε, αναγκαστικά ήρθα εδώ πέρα, εντάξει, είδαν τα μάτια μου και τι δεν είδαν εδώ μέσα, αν κι έχω μείνει και σε οικοτροφείο κι έχω ζαναζήσει με γυναίκες, εδώ πέρα έχει πολύ έντονη ας πούμε κλεψιά, το σε θάβω από πίσω σου ας πούμε είναι πολύ έντονο εδώ. Εδώ απ'τη μια μπορεί να έχει κάποια φασαρία- ευτυχώς τώρα είναι ήρεμα- κι είναι**

κι η κυρία Ε. η οποία είναι εντάξει, πολύ καλή κλπ, αλλά.. Δε βοηθάει τόσο πολύ. Η μαμά μου δε μπορεί να μείνει για πάντα εδώ, πρέπει για να ηρεμήσει να ηρεμήσει από τράπεζες, από τον αδερφό μου κλπ»), ενώ ξεχωριστά μιλούν είτε για εγκλεισμό που τις περιορίζει, είτε για την παρακολούθηση που υφίστανται (πχ στα τηλεφωνήματά τους) αλλά και για τους καβγάδες με τις άλλες φιλοξενούμενες γυναίκες («όταν υπάρχουνε πολλές γυναίκες υπάρχουν και πολλά στόματα... Δηλαδή όταν υπάρχουν πολλά στόματα δημιουργούν πολλούς - πολλούς καβγάδες») (βλέπε κεφάλαιο Ζ').

- «Έχεις μοιραστεί την εμπειρία σου με άλλες γυναίκες εδώ;»

Οι γυναίκες φαίνεται πως δεν έχουν δημιουργήσει στενές σχέσεις με τις άλλες φιλοξενούμενες στον ξενώνα που διαμένουν, κυρίως λόγω δικού τους κλειστού χαρακτήρα, αλλά και λόγω αντιπαθειών που δημιουργήθηκαν με τις υπόλοιπες γυναίκες («Όχι, δεν έχω συναναστραφεί με όλες, δηλαδή ας πούμε με μια.. δεν την πήγαινα καθόλου, τώρα έφυγε αυτή - ψεύτρα, φοβερή ψεύτρα, έλεγε.. Τι να σου πω τώρα, έβαζε τους άλλους να τσακώνονται ... Όχι, εγώ με κάτι τέτοια τις βρίζω κιόλας... Αλλά επειδή δεν είναι ο δικός μου χώρος για να μιλάω εγώ έτσι, δε μιλάω, κάθομαι... Άμα θέλει κάποιος κάτι που μπορώ να τον βοηθήσω, απλά δεν ανοίγομαι») (βλέπε κεφάλαιο Ζ').

- «Τι θα κάνεις φεύγοντας από εδώ;»

Σε γενικές γραμμές, οι γυναίκες επιθυμούν να αλλάξουν τη ζωή τους (σπουδές, ανεύρεση εργασίας στην Ελλάδα και το εξωτερικό, ψυχοθεραπεία), ή απλά, να ζήσουν ήρεμα: («Ανάλογα πώς θα κυλήσουν, δε θέλω να φύγω απ'το στόχο που έχω να φύγω για Α. και να μη γυρίσω πίσω. Παρόλο που τη λατρεύω την Ελλάδα έτσι; Θέλω να δουλέψω μέχρι το σημείο που θα έχω εξασφαλίσει τα χρήματα για να φύγω Α./ Κοίτα, εγώ περιμένω να σπουδάσω τώρα στην Κ. γιατί έχω περάσει εκεί, Αλλά το θέμα δεν είναι να πάω και να ξαναγυρίσω, θέλω να πάω και να μείνω εκεί μόνιμα... Τελospάντων, εγώ αυτό περίμενα, να πάω Κ. Τώρα αν δε γίνει αυτό τώρα και γίνει του χρόνου θα προσπαθήσω να μαζέψω κι άλλα λεφτά για να έχω.. να κάνω κάτι για τον εαυτό μου») (βλέπε κεφάλαιο Ζ').

Γ) Στο τελευταίο μέρος των ερωτήσεων που αφορά στη σχέση των γυναικών με την κακοποίηση, ξεκινάμε την ανάλυση από κοινές ερωτήσεις τόσο για τους επαγγελματίες υγείας και τα διευθυντικά στελέχη, όσο και για τις κακοποιημένες γυναίκες:

- **«Η καθημερινότητα; Είτε τώρα, είτε κατά τη διάρκεια της κακοποίησης»**

Αρχίζοντας από τις γυναίκες, η μία ερωτώμενη μίλησε για την καθημερινότητά της στον ξενώνα, την οποία περιγράφει αρκετά καλή, με πολλή φροντίδα από τη διεύθυνση αλλά και συμμετοχή στις καθημερινές εργασίες («Λοιπόν, το 1^ο βράδυ δεν έκανα απολύτως τίποτα, μίλαγα με την κ. Ε. μέχρι τις 11 η ώρα το βράδυ, μετά πήγα για ύπνο. Την επόμενη μέρα ξύπνησα με καταρροή, συνάχια σου 'πα μου 'πες όπου με είχε στα ώπα ώπα, μου έπαιρνε πορτοκαλάδες, μου έλεγε συνέχεια «πήγαινε για ύπνο», επίσης δε έκανα τίποτα. Σήμερα αυτό που έκανα ήρθε η γραμματέας της και τη βοηθήσαμε σε κάποια φυλλάδια που θέλει να στείλει, τώρα εγώ τελειώνω τους 500 φακέλους με τις διευθύνσεις. Ναι...έφτιαξα μεσημεριανό, απογευματινό με το τσάι... αυτά»). Άλλες δύο ερωτώμενες μίλησαν για την καθημερινότητά τους κατά τη διάρκεια της κακοποίησης, περιγράφοντας είτε ψυχοσωματικά συμπτώματα, είτε κακοποιητικές εμπειρίες που δεν έβγαζαν προς τα έξω («Κοίτα, μέσα στο σπίτι υπήρχε θέμα... Εγώ στο σχολείο μου ας πούμε που πήγαινα δεν ξέρανε τίποτα κι ήμουν η καλύτερη μαθήτριά στο σχολείο - ήμουν με 10άρια παντού- δεν το ξέρανε όλοι αλλά ας πούμε εγώ τώρα ας πούμε θυμόμουν τη μάνα μου που 'χε μελανιάσει το χέρι της, τα θυμάμαι αυτά τελοσπάντων, εγώ ας πούμε στα 11 έβγαζα τα φρύδια μου κι έβγαζα και τα ματόφρυδα όλα αυτά από τη στενοχώρια. Δεν ξέρω, ήταν νευρικό, τελοσπάντων, από κει και μετά δε θυμάμαι τόσα πολλά... Τα άσχημα τα διαγράφει ο εγκέφαλος αυτόματα όσο μεγαλώνεις, δεν το καταλαβαίνεις όμως.. Δηλαδή ας πούμε μπορεί να μου πει κάτι η μάνα μου και να μη το θυμόμουν, κατάλαβες; Αλλά είναι όμως μερικά άσχημα που τα θυμάσαι, θες δε θες τα θυμάσαι δεν υπάρχει περίπτωση») είτε τεχνικές διαχείρισης της κακοποίησης όταν ο άντρας ήταν στο σπίτι («Τίποτα, όταν αυτός έλειπε ήμουν κι εγώ πιο ήρεμη. Όταν ερχόταν προσπαθούσα εγώ να τον.. πώς το λένε.. να φωνάζω «Δ., πάρ 'τον άντρα σου και ελάτε στο σπίτι να πιούμε ένα κρασάκι» -για να μη φύγει αυτός το βράδυ, να τον έχω εκεί, κάπως έτσι. Πολλές φορές μου ξέφευγε, άλλες φορές το κέρδιζα αυτό, τον έφερνα στα νερά μου κι έτσι κουτσο-κάπως περνούσαμε. Εγώ χειριζόμουν τα οικονομικά, γι' αυτό και παρέμεινα, γι' αυτό και είπα μετά και πήρα την απόφαση και λέω: «δεν είσαι ούτε η

πρώτη ούτε η τελευταία, αφού σου φέρνει το οικονομικό στο σπίτι και κάνεις τις δουλειές σου και δε σε βγάζουν έξω απ'το σπίτι και δε χρωστάς ενοίκια και δεν..το φως απλήρωτο και τα παιδιά σου δεν πεινάνε και δεν είναι ξεβράκωτα» και έτσι κι αλλιώς κι αυτά, άστονε στα κομμάτια να κόψει το λαιμό του. Δενμίλαγα κι αφού δεμίλαγα, δεν έτρωγα και ξύλο πλέον, έτσι; Σταμάτησε το ξύλο, είχε μόνο το κέρατο») (βλέπε κεφάλαια Γ', Ε', Ζ').

Από τους επαγγελματίες υγείας τονίζεται ως ιδιαίτερα σημαντική για το έργο τους η αλλαγή της καθημερινότητας των κακοποιημένων γυναικών. Κυρίως διαπιστώνεται ότι οι γυναίκες νιώθουν ντροπή για λογαριασμό του άλλου και ευθύνη, καθώς πολλά από αυτά που υφίστανται είναι πράγματα που δε μπορούν να τα πουν σε κανένα («Δηλαδή τι να πεις; Ότι σ'έφτυσε ο άλλος; Ούρησε πάνω σου; Είναι πράγματα που νιώθουν πολύ μεγάλη ντροπή γι'αυτό που υφίστανται κι ένας στόχος της συνεργασίας μας είναι να αρχίσουν να αποδίδουν τις ευθύνες εκεί που βρίσκονται και να αρχίσουν λίγο στο να αποσυνδέονται, ότι την ευθύνη για αυτό την είχε αποκλειστικά και μόνο ο σύντροφος «κι όσο ντρέπομαι εγώ γι'αυτόν, παγιδεύομαι», «όσο το κρύβω, μένω ακόμα περισσότερο στη σχέση». Γιατί «ντροπή» σημαίνει «αναλαμβάνω κάτι από την ευθύνη του άλλου», πώς λέμε «ντρέπομαι για λογαριασμό σου». Αυτό προσπαθούμε, αλλάζουμε σιγά-σιγά την καθημερινότητα να μην έχουμε αυτό το κλειστό σύστημα που προσπαθούν απ'το πρωί ως το βράδυ να ικανοποιήσουνε έναν ανικανοποίητο σύντροφο και να αρχίζουν σιγά-σιγά να βάζουν και τις δικές τους ανάγκες»). Επιπλέον, καθώς έχουν μεγαλώσει μέσα στη βία κι έχουν γαλουχηθεί μέσα σε αυτήν, δε διαθέτουν κοινωνική ευελιξία κι έρχονται με πολύ μεγάλο θυμό («Όσοι δουλεύουμε με τα θύματα από κοντά ξέρουμε πια μεταξύ μας ότι θα κάνουν τα πάντα για να σε προκαλέσουν, να σε προκαλέσουν να τις κακοποιήσεις κι εσύ. Είναι αυτό που έχουν μάθει, είναι αυτό στο οποίο έχουν εκπαιδευτεί να το κάνουν καλά. Και βγάζουν έναν απίστευτο θυμό -τον θυμό που δε μπορούσαν να βγάλουν απέναντι στον σύντροφο ή σύζυγο θα τον βγάλουν σ'όλα τ'άλλα -θα αντιμετωπίσεις μια απίστευτη απαίτηση, να γίνουν όλα εδώ και τώρα, αυτό υπάρχει ένα υπόβαθρο, εξηγείται, θα έρθουνε με χίλια αιτήματα στο μυαλό τους, τα πάντα. Αυτό όμως- στις περισσότερες ειδικά όταν έρχονται με παιδιά αυτό- η προτεραιότητα είναι η προστασία τους και το θέμα των παιδιών, να είναι εντάξει τα παιδιά») (βλέπε κεφάλαια Γ', Ε', Ζ').

- «Είχες από κάπου στήριξη;»

Οι γυναίκες αναφέρουν ως επί το πλείστον ότι είχαν λίγη έως καθόλου στήριξη («ελάχιστες ας πούμε βοήθειες, ακόμα και στην εκκλησία που είχε πάει παλιά ούτε αυτοί δε τη βοηθήσανε τη μαμά μου φαντάσου»). Μόνο μία μίλησε σχετικά με τους δικούς της ανθρώπους που ήταν πάντα κοντά της, όμως ήταν δική της επιλογή να κρύβει την κακοποίησή της επιμελώς, για χάρη των παιδιών της («Είχα ανθρώπους γύρω-γύρω μου, δηλαδή είχα να πω -όχι να πω, γιατί τα δικά μου εγώ τον άντρα μου τον έβγαζα ότι ήταν ο ανώτερος, δεν ξέρανε τίποτα, όλο έκρυβα, ξέρανε τα πρώτα-πρώτα αλλά μετά τα σκέπαζα. Αφού κάποια στιγμή σου λέω που χωρίσαμε έλεγαν- «ρε είσαστε καλά; Χώρισε αυτό το ζευγάρι; Είσαστε καλά;» Δεν το πίστευε κανένας, κανένας, γιατί πουθενά δεν έβγαζα τα προβλήματα που είχα. Αλλά και σε ποια κόρη απ'όλες θα μπορούσα να πάω; Η μια νιόπαντρη, η άλλη αρραβωνιασμένη- έμενε με την πεθερά της, να πάω πού εγώ; Πού να πάω εγώ; Μέσ' στο ζευγάρι; Πού να πάω;») (βλέπε κεφάλαια Γ', Ε').

Σημειώνεται επίσης από τους επαγγελματίες υγείας ότι συνήθως δεν έχουν κάποια στήριξη από αλλού οι γυναίκες ή είναι μικρά τα δίκτυα στήριξής τους ή παθολογικά, γιατί συνήθως εκείνες που έχουν υποστηρικτικά δίκτυα κάνουν πιο εύκολα βήματα και δεν αναζητούν φιλοξενία στους ξενώνες: «Αυτό είναι πολύ βασικό, γιατί δυστυχώς εδώ οι γυναίκες που έρχονται δεν έχουν στήριξη από κάπου αλλού, δηλαδή οι γυναίκες που έχουνε την οικογένειά τους σύμμαχο ξέρουμε ότι είναι γυναίκες που θα κάνουν πιο εύκολα βήματα, πολύ βασικό. Ενώ δυστυχώς βλέπουμε οικογένειες πατρικές που εμποδίζουν τη γυναίκα ή τη νουθετούν στο να παραμείνει με τον κακοποιητικό σύντροφο λόγω αυτών των πατριαρχικών απόψεων και ότι «κάνε υπομονή και μην περιμένεις κάτι». Όλο αυτό είναι πολύ συνηθισμένο και αποθαρρύνει τις γυναίκες και τις κάνει να παραμένουν εκεί/ Μας έχει τύχει όμως να μας επισκεφτούν γυναίκες για φιλοξενία οι οποίες συνεργάζονται καιρό με κάποια άλλη οργάνωση ή με κάποια άλλη υπηρεσία για άλλους λόγους, απλά δεν έχουν αποφασίσει να φύγουν και το δουλεύουν μαζί τους και πλέον όταν αποφασίσουν να φύγουν έρχονται σε μας και συνεχίζουν και τη συνεργασία τους εκεί». (βλέπε κεφάλαια Γ', Ε', Ζ').

- «**Η εμπειρία σου;**»

Από τις απαντήσεις των γυναικών, διαπιστώνουμε πως έχουν βιώσει κάθε μορφή βίας.

Στην πρώτη περίπτωση, έχουμε σεξουαλική κακοποίηση από οικογενειακό φίλο και τη συνακόλουθη ψυχολογική τρομοκρατία του παιδιού από λάθος χειρισμούς των

γονιών του: («Ήταν στο ίδιο σπίτι σκέψου, ο μπαμπάς μου έξω κι εγώ μέσα κι ο μπαμπάς μου δε με πίστεψε και μετά ζυπνάω μες στη νύχτα κι ο μπαμπάς μου το λέει στη μαμά μου και του λέω «γιατί το λες αφού δε με πίστεψες;», γιατί μου λέει «συνειδητοποίησα ότι αποκλείεται να τα φαντάστηκες». Με πήγανε μετά από 2 χρόνια οι γονείς μου σε ψυχολόγο γιατί είχα ένα πρόβλημα με τα γόνατα, με πονάγανε, και σαν παιδί δεν βρισκανε τι έχω. Και αφού με πήγε η μαμά μου σε πολλούς γιατρούς, καταλήξαμε ότι ήταν ψυχολογικό. Κι εκεί, εγώ το είχα μπλοκάρει απ' το μυαλό μου την κακοποίηση μετά από εκείνη την περίοδο που επικράτησε το πς πς πς μες στο σπίτι «τι του κάναν του παιδιού», ο αδερφός μου θυμωμένος με τους γονείς μου κι εγώ να μην καταλαβαίνω γιατί, μετά απ αυτήν την περίοδο 1-2 μήνες το απώθησα τελείως, απ'το μυαλό μου είχε βγει. Και ξαφνικά εκεί που είμαστε στην ψυχολόγο έχουν μπει οι γονείς μου μέσα και γυρνάνε και της λένε «σου είπε γι' αυτό που έγινε στην Κ.»; Κι εκείνη τη στιγμή γυρνάω εγώ θυμάμαι την καρέκλα ας πούμε, ήταν μια κουνιστή, σπαράζω στο κλάμα και τους λέω «γιατί το αναφέρατε αυτό;» και μου λέει η ψυχολόγος «γιατί μπορεί αυτό να φταίει για τα πόδια σου». Και γιατί ας πούμε να φταίει αυτό πάλι δε μου εξηγήσανε.. Και πάλι εγώ το ένιωσα σαν προδοσία εκείνη τη φάση «γιατί το αναφέρατε τώρα αυτό, γιατί μου το ζυπνήσατε, γιατί μου το φέρατε πάλι στο μυαλό; Τελοσπάντων, γενικά υπήρχαν θέματα με τους γονείς μου, δεν ήταν μόνο αυτό, μετά άρχισα τις βλακειές, τα ναρκωτικά, αυτοτραυματισμούς, κάπνισμα, κακοποίηση από συντρόφους από την εφηβεία κλπ...Για να φτάσω να μιλήσω για όλα αυτά έκανα πολλά χρόνια δουλειάς-θεραπείας».

Στη δεύτερη περίπτωση μια γυναίκα μας αφηγείται πώς μέσα σε 2 μήνες προδόθηκε από τον σύντροφό της, έχασε σπίτι και δουλειά και βρέθηκε να μένει στο δρόμο-ψυχολογική και οικονομική βία: («Λοιπόν.. εγώ τη χρονιά που μας πέρασε έφυγα Α. για κάποιο διάστημα συζούσα με 1 παιδί γύρω στα 7 χρόνια στο σπίτι μου στο Χ., οπότε όταν γύρισα κι έβαλα το κλειδί στην πόρτα δεν υπήρχε σπίτι, δεν υπήρχε λογαριασμός στην τράπεζα, δεν υπήρχε τίποτα. Μπλέχτηκα σε μια περιπέτεια να δω τι έχει γίνει, πως έχει γίνει, ότι λεφτά είχα φέρει από καβάτζα εξανεμίστηκαν.. Ψυχολογικά δεν ήμουν καλά κι ακόμα και τώρα, εντάξει; Αν δε μείνω κάπου σταθερά για ένα ορισμένο χρονικό διάστημα, να βάλω τη ζωή μου σε μια τάξη ως προς το τι θέλω να κάνω επαγγελματικά, τι μπορώ να κάνω επαγγελματικά, δε μπορείς»).

Στην τρίτη συνέντευξη το θέμα είναι η σωματική κακοποίηση μιας γυναίκας από τον γιο της, αφηγούμενη από την κόρη της ως μάρτυρα σκηνών κακοποίησης:

(«Δε μ'αρέσει, δε μπορώ καθόλου αυτή τη κουβέντα.. Γενικά με τον αδερφό μου υπάρχει πολύ... τώρα υπάρχει βία λεκτική και χέρι, ναι, χειρωνακτική βία ας πούμε, που λέμε.. Ο αδερφός μου είναι 22, δημιουργεί φασαρίες επειδή δε δουλεύει, μάλλον το κάνει γιατί δε θέλει να δουλέψει, αλλιώς αν ήθελε δουλειά θα είχε βρει ήδη και τη δουλειά, δηλαδή ζητάει πάντα λεφτά, το 'να , τ'άλλο, τα οποία αυτά δεν υπάρχουν ας πούμε, γιατί κι εγώ να δούλευα τα περίμενε όλα. Εγώ όταν ήμουνα 8 χρονών άρχισε...Αυτός ήτανε 12 κι εγώ ήμουνα 8. Άρχισε η ιστορία να αντιδράει, όχι ας πούμε σε επίπεδο χαμός, υπήρχε μια ένταση.. Δηλαδή όταν εκείνος είχε πάει 15 σου λέω ήτανε σε φάση που έπαιρνε χασίς και τέτοια ας πούμε κι είχε πολύ νεύρα, είχε πολλά νεύρα, τώρα πώς γίνεται με το χασίς να 'χεις νεύρα δε μπορώ να το καταλάβω. Τελοσπάντων, από τα 11 μέχρι τα 18 ήμουνα σ'ένα οικοτροφείο, πάλι ας πούμε έφυγα εγώ για να αποφύγω εγώ τις φασαρίες, το ζύλο ας πούμε που βλέπω, γιατί εγώ ας πούμε όταν τσακωνόντουσαν - ας πούμε μικρή εγώ-καθόμουνα στη γωνία του καναπέ κι άκουγα ας πούμε, που αυτό είναι... Για ένα παιδί 8 χρονών δεν είναι ωραίο, δηλαδή δε μπορεί να τα ζεις αυτά τα πράγματα. Είμαστε εδώ πέρα επειδή κάνει το ίδιο πράγμα: θέλει φαί, θέλει λεφτά, θέλει κείνο θέλει το άλλο, κι η μάνα μου δεν αντέχει τις φασαρίες»).

Στην τέταρτη συνέντευξη το θύμα αρκέστηκε απλά να πει ότι ήταν βίαιος ο σύζυγος όταν έπινε, «με άφησε έγκυο κι έτσι παντρευτήκαμε, αν και δεν τον ήθελα. Με απειλούσε όταν έφυγα από το σπίτι, με μείωνε, με υποτιμούσε»: βιωμένη σωματική-λεκτική-σεξουαλική κακοποίηση, όπως και παρακολούθηση.

Τέλος, ακόμα μία γυναίκα που καταθέτει την εμπειρία της μιλά για πολλές μορφές βίας που ξεκινούν από μικρή ηλικία. Αρχικά, υιοθετήθηκε από τους θείους της (ζώντας στην ίδια αυλή με τους γονείς της), την αλήθεια την έμαθε από μια γειτόνισσα και για πολλά χρόνια ζούσε στην αμφιβολία για το αν την αγαπούν, με αντιδραστικές συμπεριφορές («της ξεφεύγω της μάνας μου και τρέχω στο ποτάμι, όρμησα μέσα να πνιγώ, γιατί μου 'πε η τάδε «μην πεις τίποτε ότι στο 'πα εγώ, απλά στο λέω να το ξέρεις ότι οι γονείς σου είναι εκείνοι»- κι εγώ δε μίλησα καθόλου, απλά αντέδρασα μ'αυτόν τον τρόπο που από κείνη τη στιγμή και μετά δεν ξαναέζησα νορμάλ σαν παιδί ξένοιαστο. Όπου με έβλεπες, με την πρώτη ευκαιρία θα έκλαιγα, σταμάτησα και το σχολείο στην Πέμπτη Δημοτικού. Μούγκα, σκασμό και τα κατάπινα κι αυτό μ'έκανε να επαναστατώ, στην Έκτη δεν πήγα καθόλου στο σχολείο. Και η αλήθεια είναι ότι δε μπορώ να πω ότι δεν αγαπούσα τους γονιούς που με μεγαλώνανε. Αυτούς είχα, τους αγαπούσα, τους

πονούσα και έλιωνα να μην πάθουνε και κάτι... Ξέρεις, μπρος γκρεμός και πίσω ρέμα»), που την έκαναν να γραπωθεί από τον σύζυγό της (τον οποίο δεν ήθελαν οι δικοί της): «Οι γονείς μου ξέρανε, βέβαια ξέρανε γιατί κι εγώ μετά μεγαλώνοντας έβλεπα πράγματα, «να γιατί μου λέγανε μακριά», αλλά εγώ αντίδραση πιο πολύ, ναι... «και με δώσατε και ενδιαφέρεστε;» «και δεν είμαι δικό σας παιδί και μου το παίζετε δικό σας;» Δηλαδή είχα να κάνω και με δυο πλευρές, να έχουν γίνει και δυο ομάδες και να σκοτώνονται και στη μέση εγώ, τα έβαζα με τον εαυτό μου, γιατί να είμαι εγώ η αιτία. Όλο αυτό το γιατί με τρέλαινε κι όσο τρελαινόμουνα, τόσο έπεφτα θύμα στον άλλονε, δηλαδή και να ήθελα να ξεκολλήσω από κει γιατί μου 'πανε πέντε πράματα δεν έβγαине και πουθενά, ήταν διέξοδος, έπεσα εκεί με τα μούτρα». Μένει έγκυος και κάνει έκτρωση στο πρώτο παιδί μετά από επιθυμία του συζύγου («Μα πώς θα γίνει τώρα; Θα πίνεις, θα μπεκρουλιάζεις, θα με γκαστρώνεις και θα φεύγεις; Κι εγώ, τι θα είμαι εγώ; Ε; ζώο; Να πηγαίνω κάθε τρεις και λίγο να πετάω παιδιά.. παιδιά, παιδιά, παιδιά! Γιατί τώρα που τα σκέφτομαι, τρελαίνομαι που έκανα αυτά τα... Γιατί ντάξει, τώρα έφτασα σε μια άλλη ηλικία που ξέρω τις αξίες και όλα αυτά, τότε ήμουνα ανημέρωτη, παιδί, πες το όπως θες... Υπόφερα όμως που δεν ρχότανε γιατί τον αγαπούσα, έτσι; Τον αγαπούσα, ήξερα και τι θα πει αγάπη.. Αλλά να σου πω και κάτι; Μ'όποιον σου 'βγαине το όνομα τότε -είχαμε και το όνομα πανάθεμά το όνομα, έτσι; Δεν υπήρχε περίπτωση να βρεις άνθρωπο, ή του δρόμου θα γινόσουνα ή θα το 'δινες το παιδί για να κάνεις εσύ λίγο παραπέρα και πάλι εάν θα... Όμως τρελάθηκα και επειδή ήξερα τι θα πει να δώσεις παιδί, να κάνεις, να φτιάξεις - επειδή ήμουνα κι εγώ δοσμένη- «εδώ σκύλα, του δρόμου θα γίνω για ένα πιάτο φαί, αλλά το παιδί μου εγώ δεν το ρίχνω και θα το μεγαλώσω εγώ, δε το δίνω πουθενά». Εκεί είναι επαρχία, φαινόσουνα, έδειχνες, ξεφτίλα! Αυτός έπινε, δεν καταλάβαινε, εγώ παιδί τότε, αφού ήταν ζώα κι όταν πίνανε κιόλας; Τι να σου πω, το μυαλό τους είναι μην κακοποιήσουν εσένα. Αυτός έπινε γιατί του άρεσε, από παιδί έπινε, από μικρός έπινε, ειδικά στην επαρχία, ειδικά στην Κ. δεν υπάρχει άνθρωπος που δεν πίνει εκεί. Ναι, το είχε, το είχε, αλλά ήτανε και η κληρονομιά -ο πατέρας του πότης, ο αδερφός του ο ένας πότης. Αλλά ήτανε και όλο το σύστημα, εκεί οι παρέες του, όλα αυτά, ήταν αυτοί, ήτανε φορτηγατζής»). Στο δεύτερο γεννά κι εκείνος δε θέλει καμία σχέση με το παιδί, προτείνει ακόμα και να το δώσουν, πράγμα που η γυναίκα αρνείται κατηγορηματικά. Τελικά την παντρεύεται και ξεκινά η κακοποίηση η σωματική: «Έβριζε πάντα, ήτανε άτσαλος αλλά εντάξει, πώς το λένε, προσπαθούσα όχι να μη του μιλάω, προσπαθούσα να

μη δίνω έτσι, πολλές αφορμές, αλλά δεν καθόταν αυτός ήσυχος, έδινε αυτός αφορμές, οπότε μ'έφερνε πάνω απ'τα μαλλιά και αναγκαζόμουνα και του 'λεγα «γιατί το κάνεις αυτό;». Με το «γιατί το κάνεις αυτό» αυτός από αντίδραση πάρε ένα ξύλο, μη μιλάς, οπότε να κάνω εγώ ότι θέλω. Εγώ δεν μπορούσα να μη δε μιλάω, πώς να μη δε μιλάω; Άρχισα να βρίσκω ορισμένα πράγματα που μου 'δειχνε στοιχεία οτι πάει κι αλλού και γυναίκες και έτσι κι αλλιώς, γιατί έβλεπα, έβρισκα, ήταν φυσικό να τις κάνω όλες αυτές τις ιστορίες. Οπότε, γινόταν κι αυτοί οι καβγάδες, ορμούσα εγώ, ορμούσε αυτός, έτσι; Κι όποιος προλάβαινε να ρίξει τις περισσότερες, βέβαια τις έτρωγα.. Λοιπόν.. Ε, όσες φορές ζήτησα βοήθεια βέβαια απ'τους δικούς μου οτι «θα με στηρίζετε να φύγω; Δεν μπορούσαν και στο χωριό τι θα έκανα; Με 2 παιδιά τότε θα δούλευα εκεί; Απ'τα χωριά φεύγανε κι ερχόνταν Αθήνα για δουλειά, έτσι;», ενώ ακόμα και μετά το διαζύγιο υπήρχαν απειλές για τη ζωή της, ψευδομάρτυρες για να μην πάρει διατροφή κ.ά. **(βλέπε κεφάλαια Δ', Ζ')**.

Επιπλέον, σύμφωνα με τους επαγγελματίες υγείας, η πλειονότητα των γυναικών που ζητούν τη βοήθειά τους έχει δεχτεί σωματική βία, που ίσως τις κινητοποιεί περισσότερο από άλλες μορφές βίας. Επειδή όμως το βήμα γίνεται μετά από χρόνια, συνήθως έχουν βιώσει όλες τις μορφές («Και επειδή δεν έρχονται με το πρώτο χαστούκι που λέμε, δεν έρχονται με το πρώτο επεισόδιο, έχουνε συσσωρευτεί, δηλαδή οι γυναίκες που βλέπουμε είναι παντρεμένες 14 χρόνια, 16, 20... Βέβαια το τι τους κινεί και τους φέρνει εδώ, γιατί κάποια επιλέγει να 'ρθει στον 20ό κι όχι στον 17ο, ίσως υπάρχει ένα είδος πληγής, μπορεί η πληγή να είναι μια διάψευση «ότι εγώ περίμενα....», ότι «υπάρχει μια άλλη γυναίκα στη ζωή του» πχ, μπορεί να είναι αυτό που τις απογοητεύει και τις κάνει να έρθουν, μπορεί το κριτήριο να ήταν «φύγαν τα παιδιά απ'το σπίτι, δεν τον θέλω άλλο» ή ότι η γυναίκα μένει άνεργη και ενώ πριν ήταν εκτός για πολύ καιρό κι έτσι το εξισορροπούσε κάπως, ξαφνικά να βιώνει ένα αδιέξοδο. Πολλές φορές μπορεί να είναι ένα επεισόδιο βίας/ Πρέπει να κάνουμε το διαχωρισμό στα θύματα trafficking και στα θύματα ενδοοικογενειακής βίας, έτσι; Είναι πολύ διαφορετικά. Μιλώντας για ενδοοικογενειακή βία, και σωματική βία υφίστανται και σεξουαλική πολλές φορές και φυσικά και ψυχολογική. Η σωματική βία είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την ψυχολογική, δε μπορεί να υπάρχει μόνο η σωματική-μόνο ψυχολογική μπορεί να υπάρχει, μόνο σωματική και όχι ψυχολογική για μένα προσωπικά δε μπορεί να υπάρχει») **(βλέπε κεφάλαια Β', Ζ')**.

- «Υπάρχει ιστορικό βίας στην οικογένεια;»

Δεν απαντήθηκε η ερώτηση από όλους τους επαγγελματίες υγείας, παρόλα αυτά σημειώνεται πως συνήθως υπάρχει βίαιο ιστορικό. (βλέπε κεφάλαιο Β').

Αξιοσημείωτο είναι, ότι είχαμε αντίθετες απαντήσεις από τις γυναίκες, καθώς δεν αναφέρθηκε από καμία γυναίκα προηγούμενο ιστορικό βίας στην οικογένεια. Σχετικά με αυτό, επισημαίνονται από μία κακοποιημένη γυναίκα τα εξής*: «Όχι, κανένας, ποτέ, ποτέ, ποτέ, ποτέ. Ούτε από αδέρφια, ούτε από μάνα, ούτε από θείο, ούτε από πατέρα, ούτε από θεία, από κανένα δεν έχει απλώσει το χέρι του απάνω μου, δε μ'έχει κακοποιήσει ούτε λεκτικά κανένας, όλοι τους μ'αγαπούσανε κι όλοι τους με είχανε σαν πρότυπο. Ναι, ναι, δε μπορώ να πω. Αυτός που με κακοποίησε στη ζωή μου ήταν αυτός, ο άντρας μου, κανένας άλλος κι έτσι φτάσαμε μέχρι εκεί. Γυρνούσα εγώ πίσω; Πού να γυρίσω, στο ξύλο; Ε; Πού; Πού; Στο κέρατο; Γιατί μετά δεν κεράτωνε μόνο, μετά βαρούσε κιόλα. Δεν ήταν όπως ήταν πιο παλιά -ναι μεν έπαιρνα χαμπάρι ότι έκανε, αλλά άιντε και στο διάολο να πας.. Κι έλεγα «ας είναι, να τακτοποιήσω εγώ τα παιδιά μου, να τα τακτοποιήσω σωστά να πάνε στα σπίτια τους», έκανα έτσι υπομονή. Είχα κάνει δηλαδή, μια σειρά μ'ένα δικό μου κόσμο, κατάλαβες; Κι έτσι επιβίωσα. Όταν έφτασα στο ζενίθ, ίσως κι αυτός σου λέει τώρα «παντρευτήκαν τα κορίτσια, τι τη θέλω τώρα; Άντε και στο διάολο, να κάνω κι εγώ καλύτερα τη ζωή μου». Μπορεί να το πήρε κι έτσι, μπορεί κι αλλιώς, σου λέει «α όχι, αφού ανεχόσουνα τόσα χρόνια, γιατί να μην ανεχτείς να έχω τώρα γκόμενα, να μη σου δίνω λεφτά αλλά να είσαι κι εδώ πέρα να με ταΐζεις, να με ποτίζεις, να με καθαρίζεις, να σ'έχω κι υπηρεσία;» Μπορεί να 'θελε κι αυτό, αλλά δεν του 'κατσε. Μετά δεν γινόταν να μένω εγώ άλλο εγώ, μπούχτισα, έτσι δεν είναι; Λοιπόν, για ποιό λόγο μετά να καθίσω να ανεχτώ; Πόσο; Να με κοπανάει; Τι είμαι; Τι είμαι; Και το γομάρι άμα του ρίζεις μια, θα γυρίσει να σε κλοτσήσει. Εντάξει, έλεος! Τέλος! Ανέχτηκα κέρατο, ανέχτηκα αστεφάνωτη, έτσι; Αστεφάνωτη! Πόσα χρόνια! Αυτό με κατέβασε τη μούρη μου εμένα στον κόσμο, με ντρόπιασε να είμαι αστεφάνωτη μέσα στην κοινωνία κείνα τα χρόνια που ήξεραν ότι ζω αστεφάνωτη μαζί του, έτσι δεν είναι; Λοιπόν, με ντρόπιασε, με ξεφτίλισε, με κακοποίησε, με χώριζε, γύρναγε με άλλες φανερά. Τι πέρασα εγώ... Τι άλλο; Τι άλλο; Κι άλλα; Κι άλλα; Και το χειρότερο, να μη σου δίνει κιόλα να ζήσεις; Αλλά, όχι μαζί του ζανά, τι, τι να έκανα εγώ μαζί του; Τι να ζούσα; Τι να θυμόμουνα εγώ μ'αυτόν τον άνθρωπο; Να τον έπιανα απ'το χεράκι τώρα στα γεράματα «έλα δω βρε αντρούλη μου, θυμάσαι που με πάταγες με τα πόδια κάτω, το θυμάσαι;» Δε

μπορείς να θυμηθείς τέτοια, όχι, δε μπορείς.. Αν δεν είχα αυτά τα παιδιά δεν ξέρω.. Θα είχα αποτύχει παντελώς. Εγώ υπόφερα, η ζωή μου απ'την ώρα που γεννήθηκα άσχημη, δεν έζησα εγώ αγκαλιά μ'έναν άνθρωπο που να.. -και η μάνα που με γέννησε δεν ένιωσα την αγκαλίτσα της, τη ζεστασιά σαν παιδί, σε ξένη αγκαλιά πήγα, δεν ήμουνα στις μάνας μου την αγκαλιά, έτσι; Έλεγα «Πού να πάω; Τι να κάνω; Έχω τους γονιούς; Και τι έγινε; Θα με πονέσει η μάνα που δε με μεγαλώνει; Σιγά, παιδί της είμαι;» Έτσι ήθελα εγώ να λέω.. Για μένα ήταν όλα ξένα, όλα μου φαινόταν ξένα.. Κι ο κόσμος... Γιατί, δεν έλεγαν; Δεν έλεγαν; Ε, όλα αυτά εγώ τα ανεχόμουνα και τα προσπερνούσα κι έλεγα «δε πα να πνιγείτε, τα παιδιά μου να 'ναι καλά».. Κοιτούσα τα παιδιά μου, κοιτούσα την οικογένειά μου, το 'χα βάλει στόχο κι έλεγα «αν μπορέσω να κρατήσω μέχρι που να παντρευτούν τα παιδιά μου, να τ'ανεχτώ, μετά ότι διάολο ας θέλει ας γίνει, ότι θέλει ας γίνει».. Κι όντως μόλις παντρευτήκαν τα παιδιά, έτσι όπως τα κατάφερε κι εκείνος... Εκείνος ήταν φευγάτος, δεν ήτανε, ποτέ δεν ήτανε.. ούτε και σαν πατέρα..»

*να σημειωθεί ότι η συγκεκριμένη γυναίκα είχε επί χρόνια βιώσει ψυχολογική βία λόγω της απόκρυψης της υιοθεσίας της από τους θείους της και μη δυνατότητάς της να μιλήσει πουθενά για αυτό όταν έμαθε την αλήθεια, όμως δεν το καταθέτει ως βία, ούτε το αναγνωρίζει ως τέτοια. (βλέπε κεφάλαια Β', Γ').

- **«Πότε έγινε χειρότερο; Πότε πήρες την απόφαση να κάνεις κάτι;»**

Τα κακοποιημένα άτομα μιλούν για κακοποιητική περίοδο 10-30 ετών. Σε μία περίπτωση, η απόφαση δεν ελήφθη με βάση κάποια χειρότερη εκδήλωση βίας, απλά «δε μπορούσε να το ανεχτεί άλλο αυτό». Σε άλλη περίπτωση, σημειώνεται πως μέχρι ένα σημείο περνούσε και η ίδια η γυναίκα στην αντεπίθεση, καθώς απαντούσε είτε με λεκτική βία είτε ανταπέδιδε τη σωματική όσο μπορούσε («Όταν, όταν κάτι έβλεπα ή όταν αργούσε ξέρω 'γω και έφευγε σήμερα κι ερχόταν μετά από 2 μέρες, δε θα απαντούσες; Έτσι δεν είναι; Απαντούσα κι εγώ, έβγαζα κι εγώ γλώσσα και γινόμασταν.. Εμ μα κι εμένα τα νεύρα μου όμως; Με ηρεμιστικά από 18 χρονώ, έτσι; Εγώ κόπιασα να φτιάξω αυτοκίνητα, κόπιασα να χτίσω σπίτια, όλα ήτανε στο κεφάλι μου, όλα πέρασαν από μένα, βοήθεια από πουθενά, μόνη μου, άντρας και γυναίκα»)- όμως κάπου έγινε πολύ πιο επικίνδυνη και συχνότερη η σωματική βία από τον σύζυγο, ενώ ξεκίνησε και η οικονομική αποστέρηση («Αυτό ήταν όχι για τα λεφτά τόσο, αλλά όταν αυτός ξεμυαλίστηκε τόσο πολύ, εμένα μ'έβλεπε σαν θηρίο, μ'έβλεπε σαν αυτό.. Να με σκοτώσει!

Ερχόταν με θυμό στο σπίτι. Τότε γινόταν χειρότερο εκεί να δεις, εκεί να δεις! Τα χειρότερα.. Ερχόταν αυτός από ταξίδι, έφευγα εγώ, όσο ήμουνα στο σπίτι με σκότωνε στο ζύλο. Πήγαινα στην αστυνομία κι έλεγε η αστυνομία: «τι κάθου εκεί; Γιατί έρχεσαι εδώ; Σήκω και φύγε! Να σε σκοτώσει;» Ε, μετά τελικά αφού είδα τα χειρότερα, σκοτωμοί, κακό, νοσοκομεία, ομηρικοί καβγάδες, μιλάμε για ζύλα, όχι αστεία, όπου με πετύχαινε με κοπάνανε, χωρίς λόγο πλέον, εδώ σταμάτησα να μη μιλάω, γιατί όταν έκανα ένα «α», έτρωγα ζύλο, έτσι; Με το που φεύγει αυτός την άλλη μέρα μετά από ένα πολύ σοβαρό περιστατικό, κατεβαίνω στον δικηγόρο, του λέω «κάνε ασφαλιστικά, εγώ τέλος μ'αυτόν», από κείνο τον Ιούλιο έμεινα εδώ, δεν ξαναγύρισα πίσω. Βέβαια μετά ξεκίνησαν κι άλλοι καβγάδες, ιστορίες, κακό, πολλά, πολλά, πολλά, πολλά, πολλά... Μέχρι πλήρωσε για να με σκοτώσει, με το που πήγαινα Α. να σκοτωθώ στο δρόμο, μου 'κανε πολλά, πολλά τέτοια, για να μη φανεί ότι και με σκοτώσει, ήταν ατύχημα.. Μου 'χει κάνει πάρα, πάρα πολλά. Ήθελε να με σκοτώσει γιατί τον κυνηγούσα με δικαστήρια. Τα παιδιά μου ουρλιάζανε και «φύγε ρε μάνα από κει μέσα, φύγε, κάνε κάτι, καλύτερα να σε ξέρουμε να είσαι στην άλλη άκρη της γης αλλά να είσαι ζωντανή») (βλέπε κεφάλαια Ε', Ζ').

Οι επαγγελματίες υγείας μας απαντούν ότι δεν υπάρχει μέσος όρος κι είναι προσωπική υπόθεση του καθενός το τι τον κινητοποιεί να ζητήσει βοήθεια -συχνότερος δείκτης είναι όταν η βία στρέφεται κατά των παιδιών.

Τα διευθυντικά στελέχη μιλούν για 40, 20, 10, 5 χρόνια («Όταν έχουν φάει τόσο πολύ ζύλο που καλύτερα να μην ερχόντουσαν. Τώρα οι νέες κοπέλες επειδή ακούν τηλεόραση, βλέπουν αυτό και τηλεφωνούν και έρχονται νωρίτερα. Μα μπορείς να κάνεις το σωστό όταν είναι την 1η φορά, την πρώτη- πρώτη φορά θεραπεύεται η βία, όταν γίνει συνήθεια στον άντρα, ότι και να κάνεις.. Γιατί εκείνος δεν έχει τίποτα, εσύ τα φταις που τρως ζύλο») (βλέπε κεφάλαια Ε', Ζ').

Προχωράμε σε ερωτήσεις που αφορούν μόνο στις γυναίκες (σχετικά με την κακοποίησή τους):

- «Είχες μιλήσει σε κάποιον για αυτό;»

Η κακοποίηση στις περισσότερες περιπτώσεις είχε αποκαλυφθεί ελάχιστα ή καθόλου.

Μία γυναίκα λέει χαρακτηριστικά: «Τίποτα, μόνο η μάνα μου που ήταν στο σπίτι. Ποιος άλλος; Έξω; Δεν τα βγαζα. Καλά-καλά δεν ξέραν ούτε και τα παιδιά μου τι γίνεται,

πάντα «ο μπαμπάκας σας και «θα 'ρθει ο μπαμπάς, πάμε να τον πάρουμε»; Να τους έχω δεμένους: κι αυτός να αισθάνεται ότι ναι, έχει και τις υποχρεώσεις του, αλλά και τα παιδιά με τον πατέρα τους, να μη μου ξεφύγουνε-ήταν και δυο κορίτσια, έτσι; Μεγαλώνανε, πώς θα τα βγάλω πέρα; Φοβόμουνα την κοινωνία, τα ναρκωτικά, τους βιασμούς, το τι άκουγες; Κι εγώ μόνη μου κι έναν βάρβαρο «φεύγω, ε; το νου σου, τα παιδιά» και με τέτοιο ύφος... «Τα παιδιά!», επιτακτικά, Παπαδόπουλος.. Με χίλιους δυο φόβους συν εγώ το φόβο της μάνας να μη μου ξεφύγουν τα παιδιά, όλα αυτά ήταν στο κεφάλι μου. Και προσπαθούσα έτσι να έχω την οικογένεια, να καταλαβαίνουν τα παιδιά ότι και καλά «εγώ με τον μπαμπά σας είμαστε αγαπημένοι, δεν έχουμε προβλήματα, τον αγαπάω, τον προσέχω, το φαγητό που αρέσει στον μπαμπά, να μας βρει εδώ τακτοποιημένους», έτσι; Όλα δηλαδή σε γυάλινο κόσμο, να είναι έτσι, ένας καθρέφτης η ζωή μας, λες και δεν υπήρχαν σύννεφα και...» (βλέπε κεφάλαια Γ', Ε', Ζ', Η').

- **«Θα μπορούσε να έχει γίνει κάτι για να σταματήσει πιο μπροστά η βία;»**

Στην εν λόγω ερώτηση απάντησε μόνο μία κακοποιημένη γυναίκα και απολύτως αρνητικά: «Σαν τι; Όχι, όχι, όχι, όχι, δεν υπήρχε, δεν υπήρχε, ο άνθρωπος ήθελε, ο άνθρωπος ήταν τόσο πολύ τρελαμένος μ' εκείνη την περίπτωση, δεν ξέρω, τι να σου πω ρε παιδί μου, τα μυαλά του δεν υπήρχανε, απλά εγώ τα ανεχόμουνα, απλά έκανα τη νύχτα μέρα, το μαύρο το 'κανα γκρι -όχι άσπρο, δε γινότανε, αλλά εγώ προσπαθούσα να 'ναι έστω γκρι, έτσι; Και βέβαια μιλούσαν και τα παιδιά! Πώς δεν τον λέγανε, ε και; Πώς μετά αυτόν τον άνθρωπο, να τον έχεις τι αυτόν; Τι, τι θα πεις; Τι θα πεις; Γιατί; Γιατί έφυγα από κει μέσα; Ε; Δε θα μπορούσε να αλλάξει, όχι! Μα ακόμα έτσι είναι και τώρα που 'μαστε χωρισμένοι και τώρα έτσι είναι. Ξέρεις τι είναι να λιποθυμάς, να λιποθυμάς κι αντί να σε πάρει να σου ρίξει δυο σφαλιάρες, να σου δώσει λίγο νερό να σε ξελιποθυμήσει, να σε βιάσει; Με βίασε λιποθυμισμένη, το διανοείσαι; Τι άλλο δηλαδή να αλλάξει αυτός ο άνθρωπος, πού; Αυτό, αυτό είναι κτήνος, τι, τι να πεις, υπάρχουν λόγια να πεις αυτό; Πες μου..» (βλέπε κεφάλαια Β', Ζ', Η').

Ολοκληρώνοντας την ποιοτική ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας, παρατίθενται οι ερωτήσεις που έγιναν μόνο στους επαγγελματίες υγείας, με στόχο να εντοπίσουμε

κάποια χαρακτηριστικά των κακοποιημένων γυναικών, πέραν εκείνων που αποτελούν το δείγμα της έρευνας:

- **«Δημογραφικά χαρακτηριστικά γυναικών που απευθύνονται σε εσάς;»**

Τα ευρήματα συμφωνούν με τα χαρακτηριστικά του δείγματος που χρησιμοποιήθηκε για τους σκοπούς της παρούσας διπλωματικής εργασίας: τόσο οι επαγγελματίες υγείας όσο και τα διευθυντικά στελέχη θεωρούν πως οι κακοποιημένες γυναίκες δεν έχουν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, καθώς η κακοποιητική συμπεριφορά μπορεί να συμβεί σε κάθε ηλικία και μορφωτικό επίπεδο, ακόμα και στον οικονομικό τομέα (*«Κοίταξε να δεις, τώρα έχουν έρθει τα πάνω κάτω. Άνθρωποι της διπλανής μας πόρτας οι οποίοι ήτανε αξιοπρεπέστατοι – εγώ το βλέπω γιατί είμαι κι υπεύθυνη στα συσσίτια και βλέπω και τι έρχεται εκεί πέρα... Λοιπόν, έχουν κατακτήσει με τις εξώσεις που τους έχουνε γίνει να πάνε να μένουνε σε ξενοίκιαστα μαγαζιά. Λοιπόν, είναι άνθρωποι που τι να σου πω τώρα, να σου πω ότι έχω μέχρι αρχιτέκτονες και αποφοίτους της Σχολής Εμποροπλοιάρχων κάτω, οι οποίοι δε μπορούν να βγάλουνε σύνταξη;»*).

Ίσως ο οικονομικός παράγοντας, η ανεργία και το μη υποστηρικτικό περιβάλλον παίζουν ρόλο στην αναζήτηση βοήθειας σε ξενώνες -όχι όμως πχ στην ψυχολογική βία (*«Δηλαδή και σε μας αν τύχει κάτι με τον σύντροφό μου ή με τον άντρα μου δε θα ζητήσουμε φιλοξενία σε ξενώνα, έχουμε ανθρώπους γύρω μας, δε θα πάμε σε έναν ξενώνα, θα πάμε σ'ένα ξενοδοχείο ακόμα κι αν φοβόμαστε να πάμε κάπου γιατί μπορεί να μας βρει ο άλλος»*). 2 άτομα αναφέρουν πως συνηθέστερα συναντούν γυναίκες από 45 ετών και άνω, με μεσαίο επίπεδο μόρφωσης, ίσως με 2 ή 3 παιδιά -πράγμα που επιβεβαιώνεται και από το δείγμα της εν λόγω εργασίας.

Μία επαγγελματίας υγείας παραθέτει τον ψυχολογικό παράγοντα που κάνει κάποιον θύμα (*«Η δική μου οπτική είναι ότι πραγματικά ποτέ δεν ξέρεις ποιος μπορεί να πέσει θύμα και πάντα έχει να κάνει με κάποιον ψυχολογικό παράγοντα, για μένα πέφτεις θύμα, μπορεί να σου τύχει, αν είναι κάτι χρόνιο μπορεί να είναι μια ανάγκη που δεν την έχεις βρει -η ανάγκη να είσαι θύμα είναι πολύ μεγάλη καμιά φορά.. Υπάρχουν άνθρωποι που δεν ξέρουν να ζουν αν δεν είναι θύματα»*) αλλά και τον κοινωνικό παράγοντα (*«πχ στα χωριά μπορεί να είναι πιο δικαιολογημένο το να ρίξεις ένα χαστούκι στη γυναίκα σου ή στο παιδί σου, από το να το κάνεις μπροστά σε άλλους στην Αθήνα-η βία από περιοχή σε*

περιοχή διαφέρει πάρα πολύ πολιτισμικά, το πόσο ok είναι να χτυπάς το παιδί σου για παράδειγμα»). (βλέπε κεφάλαια Β', Γ', Ε', Ζ', Η').

- «Τι αναφέρουν πρώτα ως βασικό αίτημα;»

Διευθυντικό στέλεχος αναφέρει πως ζητούν τα πάντα κι εκείνη «τους τα παρέχει όλα, για να φύγουν γρηγορότερα».

Οι επαγγελματίες υγείας καταθέτουν πως οι γυναίκες αρχικά ζητούν φιλοξενία και προστασία («Έχω πάρα πολλή εμπειρία σε ανθρώπους ενηλίκους υιοθετημένους, εκεί υπάρχει αυτή η κακοποίηση πιο πολύ η ψυχολογική που πολλοί γονείς τους λένε «είσαι αχάριστος, γιατί ψάχνεις τους γονείς σου» που εκεί στην ουσία είναι η έλλειψη αποδοχής συναισθημάτων του παιδιού τους που μπορεί να είναι πολύ κακοποιητική συχνά. Συναντώ όμως και γυναίκες που έχουν μπει σε δυσλειτουργικές σχέσεις, σε αυτοκαταστροφικές σχέσεις που ο άλλος ας πούμε τις βρίζει, τις υποβιβάζει, τις υποτιμάει και οι ίδιες δε βλέπουνε τι φταίει»), αλλά και πάλι αυτό έχει διαφορές ανάλογα με τη φάση στην οποία βρίσκεται η γυναίκα («Μιλώντας για τα αιτήματα των γυναικών από τον ψυχολόγο, έρχονται εδώ αρκετές γυναίκες που έχουν χωρίσει, -μπορώ να σας πω ότι η βία που υφίσταται μια χωρισμένη είναι εξίσου ισχυρή. Κατά συνέπεια οι περισσότερες έρχονται μετά από ένα επεισόδιο βίας που τις κινητοποιεί, μπορεί να έρθουν, να βρίσκονται όμως ακόμα στο ότι «εγώ τον θέλω». Βλέπει την κοινωνική λειτουργό, την κοινωνιολόγο εδώ πέρα και μπορεί το αίτημα είναι «δεν αντέχω άλλο, θέλω να φύγω», γιατί είναι ακόμα νωπός ο πόνος, το βίωμα της επίθεσης. Επειδή όμως λόγω του κύκλου της βίας, μετά το βίαιο ξέσπασμα συνήθως οι δράστες αρχίζουν να ζητάνε συγχώρεση, μεταμέλεια, να κάνουν δώρα, να υπόσχονται ότι θα αλλάξουνε, να το ξανακάνουνε, οι γυναίκες ξεχνάνε τι πέρασαν και αλλάζει και η στάση τους απέναντι στο τι θέλουν. Άρα πολύ συχνά βλέπουμε αυτή την αμφιταλάντευση των γυναικών από το ένα αίτημα στο άλλο, «πώς μπορώ να μη φοβάμαι» ή «πώς μπορεί ενώ θυμώνω, να μην το εκφράζω». Δηλαδή «πώς μπορώ να μείνω στη σχέση», «τι μπορώ να κάνω για να τον αλλάξω» ή «τι μπορώ να κάνω για να μην τον φτάνω στα όριά του» και τέτοια πράγματα που η βάση είναι «πώς να μείνω στη σχέση»-που σημαίνει ότι η γυναίκα αυτή είναι ακόμα στις πρώτες φάσεις, όχι πολύ αρχή, γιατί και να 'ρθουν εδώ, οι περισσότερες υφίστανται βία ή έχουν επεισόδια για 10 χρόνια, για 8 χρόνια, άρα δεν είναι πολύ αρχή, αρχίζουν να το συνειδητοποιούν. Σε άλλες έχει πλέον επέλθει η ρήξη στον δεσμό τους με τον βίαιο σύντροφο και έχουν πάρει

την απόφασή τους, οπότε θέλουν μια στήριξη στα βήματα. Άλλες το πώς να διαχειριστούν τα θέματα με τα παιδιά τους, άλλες πώς θα αντιμετωπίσουν τον έντονο φόβο που νιώθουν, πώς θα γίνουν πιο διεκδικητικές, πώς θα αρχίσουν να κάνουμε νέους φίλους - δεδομένου ότι κάποιες έχουν παραμείνει σε απομόνωση για 20 χρόνια πώς θα βελτιώσουν την εικόνα που έχουν για τον εαυτό τους»). Στο ΚΕ.Σ.Ο και τις Ρίζες ζητούν πρώτα υλική στήριξη και ανεύρεση ριζών αντίστοιχα. **(βλέπε κεφάλαια Ε', Ζ')**.

- **«Δικαιολογούν τη βία που υφίστανται οι γυναίκες;»**

Διευθυντικό στέλεχος δε θέλησε να μας δώσει απάντηση σε αυτή την ερώτηση, καθώς πιστεύει πως εντάσσεται στα πλαίσια προστασίας προσωπικών δεδομένων.

Οι επαγγελματίες υγείας ισχυρίζονται πως δικαιολογούν τη βία οι γυναίκες ανάλογα με το αν η σχέση είναι ενεργή, ώστε να αντέξουν αυτό που ζουν, αλλά και για να νιώθουν ότι έχουν κάποιον έλεγχο στη σχέση («αλλάζοντας εγώ κάτι μπορώ να αλλάξω, αυτός δε θα αλλάξει» -γιατί το ξέρουνε- «αλλά εγώ μπορεί κάτι αλλάζοντας να το σώσω, κάτι μπορώ να κάνω, αν δε μπορέσω να κάνω κάτι, θα βιώσω απελπισία»). Επίσης, τόσο ο σύντροφος μέσω των ενοχών («αν δε μ'έφτανες στα όριά μου δε θα αντιδρούσα έτσι») όσο και η κοινωνία («αν προσπαθήσεις, αν είσαι καλή θα τον κρατήσεις και η αποτυχία της σχέσης είναι δικό σου λάθος») δίνουν όλη την ευθύνη στη γυναίκα. Τέλος, στην κακοποιητική σχέση είναι δύο, είναι ο θύτης και το θύμα που συνεργάζονται («Εάν δεν τη δικαιολογήσεις, εάν δε βρεις ένα νόημα σ'αυτό που ζεις επί χρόνια, πώς θα το αντέξεις; Για μένα δεν είναι τυχαίο ότι επιλέγεις σύντροφο, το θύμα δηλαδή είναι θύμα και μέσα στη σχέση και μέσα στην οικογένεια απ'όλες τις απόψεις, και κοινωνικές. Γενικότερα όμως θα δεις ότι έχουνε μια παθολογία και μετά κι αφού έχουν φύγει. Το πολύ δύσκολο να δουλέψεις μ'αυτές τις γυναίκες είναι αυτό, το παθητικό. Είναι εξαιρετικά παθητικές, αυτό πια από εμπειρία. Υπάρχουν πολλές γυναίκες που θεωρούν ότι «ντάξει, κι εγώ τον θύμωσα, τον νευρίασα και άντρας είναι, τον προσέβαλα, τώρα μου 'δωσε ένα χαστούκι». Η αντιμετώπιση της βίας λοιπόν έχει να κάνει με το τι όρια βάζει η γυναίκα.») **(βλέπε κεφάλαια Β', Γ', Ε', Ζ', Η')**.

- **«Υπάρχει πισωγύρισμα των γυναικών;»**

Όλοι οι επαγγελματίες υγείας και τα διευθυντικά στελέχη τονίζουν πως σε ένα μεγάλο ποσοστό υπάρχει πισωγύρισμα («Ξέρεις, πολλές παίρνουν τηλέφωνο τον άντρα τους για

συμβουλές, βέβαια, όταν έχουν το τηλέφωνο ανοιχτό, *his master's voice*»), τουλάχιστον 5 φορές πριν φύγουν ολοκληρωτικά. Όμως «είναι προσπάθειες, δεν είναι αποτυχίες, γι' αυτό εγώ δε τους έλεγα «πισωγυρίσματα» αλλά «προσπάθεια να φύγω»: ξαναγυρίζω μεν αλλά ξέρω έναν δρόμο, μετά μπορώ να τον διανύσω πιο εύκολα. Και όσες περισσότερες προσπάθειες έχουν κάνει, τόσο πιο εύκολο είναι να το πραγματοποιήσουν οριστικά» και αυτό βοηθά και τους επαγγελματίες του χώρου να κατανοήσουν το φαινόμενο και να μην απογοητεύονται εύκολα.

Κίνητρα για το «πισωγύρισμα» αποτελούν τα παιδιά που είτε θέλουν τον πατέρα τους ή επιθυμούν να γυρίσουν στην εστία τους («είναι πολύ δύσκολο για ένα παιδί να μένει σε ξενώνα, είναι πολύ δύσκολο και για έναν ενήλικα, περισσότερο για ένα παιδί, έτσι;»), όπως και η κρίση και η συνακόλουθη δυσκολία στην οικονομική αποκατάσταση. Όμως επισημαίνεται από διευθυντικό στέλεχος και η δουλειά που πρέπει να γίνει με τους άνδρες: «Όσες τα καταφέρνουν φτιάχνουν τη ζωή τους απ' την αρχή, αλλάζουνε, τα πάντα, αλλά δεν είναι αυτό που θέλω εγώ: εγώ θέλω και τον άντρα να ζητήσει συγγνώμη που θα βαρέσει και την επόμενη και τη μεθεπόμενη, εμένα ο άντρας με απασχολεί και για να γίνει αυτή η δουλειά πρέπει να ιδρύσω μια εταιρεία να το κάνω σ' όλη την Ελλάδα-ενημέρωση». (βλέπε κεφάλαια Ε', Ζ', Η').

- **«Υπάρχει αλλαγή νοοτροπίας του θύματος;»**

Τα διευθυντικά στελέχη και οι επαγγελματίες υγείας δείχνουν ότι είναι εφικτή η αλλαγή νοοτροπίας του θύματος, κυρίως μέσω της διαδικασίας της ψυχοθεραπείας, για να συνειδητοποιήσει τι συνέβη, πώς συνέβη, ότι είναι εξαιρετικά άσχημο όταν έχει συμβεί μπροστά στο παιδί, όταν μάθει να βάζει όρια, όταν αποκτήσει αυτοεκτίμηση (εξαιρετικά δύσκολο κρίνεται το να μπει κάποιος σε αυτή τη διαδικασία κι εξαρτάται και από το προφίλ της γυναίκας-καταγωγή: «Είναι πολύ δύσκολο ας πούμε να χτίσεις ενσυναίσθηση με μια γυναίκα απ' το Αφγανιστάν, δεν έχεις ιδέα τι έχει περάσει, που μπορεί να ξέρεις ότι κάτι...», ακραίες θρησκευτικές πεποιθήσεις ή μη, κοινωνικά της στερεότυπα, το μετατραυματικό στρες με το οποίο έχει να παλέψει ο ειδικός): «Δεδομένης δε της έλλειψης δομών, αυτό σημαίνει ότι δεν έχουμε πολύ μεγάλα χρονικά περιθώρια, για μένα θέλει μια δουλειά χρόνων μια γυναίκα να σταματήσει να είναι θύμα και να πεις με ασφάλεια ότι αυτή η γυναίκα ναι, δε θα ξαναπέσει σε θύμα βίας, θύμα κακοποίησης. Εμείς έχουμε να παίζουμε μ' αυτό: απ' τη μια ξέρουμε πάρα πολύ καλά ότι

δε βοηθάει τη γυναίκα και κυρίως τα παιδιά να μείνει πολύ καιρό σ'έναν ξενώνα γιατί θα παθητικοποιηθεί πάλι και θέλουμε να το προλάβουμε αυτό, από την άλλη έχουμε το τραύμα και μια πιθανή μετατραυματική διαταραχή που θέλει πολύ χρόνο. Εγώ προσωπικά δουλεύω πάρα πολύ με το κομμάτι της νέας εικόνας του εαυτού και το «ποια σχέση μου αξίζει». Έχει παρατηρηθεί -αυτό από προσωπική μου παρατήρηση, ότι πολλές γυναίκες όταν θα φύγουν από τον κακοποιητή, κακοποιούν τα παιδιά τους. Ο κύκλος της βίας σπάει πολύ δύσκολα, θέλει πολλή δουλειά. Επίσης κι αυτές που επιστρέφουν, εμείς αυτό που λέμε, έστω και το 1/100 να έχουν πάρει είναι σημαντικό. Είναι πολύ δύσκολο, ειδικά όταν μιλάμε για την παθητική γυναίκα, για τη γυναίκα που από παιδί έχει γαλουχηθεί στο να γίνει ένα καλό θύμα, εκεί το σπας πολύ δύσκολα». Η γυναίκα -σύμφωνα με διευθυντικό στέλεχος- οφείλει να συνειδητοποιήσει τις συνέπειες της βίας όχι μόνο για την ίδια αλλά και για τα παιδιά («Όταν με παίρνουνε τους λέω «πρώτα-πρώτα πρέπει να καταλάβετε ότι έχετε υποστεί τη χειρότερη βία, όταν την έχετε υποστεί μπροστά στο παιδί σας είστε εγκληματίες». Λέω «πώς τολμάς μπροστά στο παιδί σου».. Ήταν εδώ μια που τη ρώτησα: πόσο καιρό τρως ζύλο» 6 χρόνια μου λέει.. «μπροστά στο παιδί ;» και μου λέει με μια κακία «φυσικά, για το παιδί μου το κάνω..». Να σε βουτήξω ρε ζώον, να βουτήξω το παιδί σου και να το βάλω να σε βαρεί επί 6 μήνες της λέω και μετά από 6 μήνες να μιλήσουμε της λέω με ίσους όρους. Δεν ξέρω ποια ήταν η μοίρα της, ούτως ή άλλως είναι από τις υποθέσεις που δε θέλω να σκέφτομαι, δε θα ξεχάσω την κακία της»).

(βλέπε κεφάλαια Γ', Δ', Ε', Η').

- **«Έχετε αμφιβάλλει για την αξιοπιστία των λεγομένων των γυναικών;»**

Έχει συμβεί στους επαγγελματίες υγείας να κάνουν αξιολογικές κρίσεις («Υπάρχουνε γυναίκες που θα σε αγγίξουν πάρα πολύ... Δε θα κάνεις αξιολογική κρίση για τη γυναίκα αυτή που θα 'ρθει με σαράντα ράμματα και στο πρόσωπο αγνώριστη; Δε θα σε αγγίξει αυτό; Δεν είναι αξιολογική κρίση όταν αποφασίζεις για το ένα περιστατικό να μπει στον ξενώνα και το άλλο όχι; Δεν είναι αξιολογική κρίση όταν λες «αυτή θα παραταθεί η διαμονή της, σ'αυτή όχι»; Αξιολόγηση γίνεται πάντα, πάντα./ Κοίταξε, στην αρχή μου συνέβαινε συχνά. Ίσως μετά από πείρα πλέον δε μπαίνω σ αυτή τη διαδικασία του να αμφισβητώ γιατί παίρνω τον άλλο αυτό που μου φέρνει εκείνη τη στιγμή, κι αν μου φέρει ένα ψέμα εκείνη τη στιγμή είναι η πραγματικότητά του γιατί δε μπαίνω σε μια διαδικασία να ερμηνεύσω τι και πως. Δε με επηρεάζει εμένα ότι κάποιος μπορεί να μου πει ψέματα,

υπάρχει κάποιος λόγος που μου το λέει εκείνη τη στιγμή το ψέμα οπότε άμα τον πιέσω θα χαλάσω την όλη διαδικασία του»), όμως είναι η μειοψηφία των γυναικών εκείνες που θέλουν να επιτύχουν κάτι μέσω ψεμάτων («η πλειονότητα όχι, όχι, δηλαδή μιλάνε και με αυθορμητισμό κι υπάρχει μια συνοχή»).

Διευθυντικό στέλεχος από την άλλη, σημειώνει ότι «τα μισά πιστεύει» και από τον άντρα και από τη γυναίκα, καθώς φταίνε και οι 2 σε μια τέτοια περίπτωση, εφόσον η γυναίκα δέχεται μια τέτοια συμπεριφορά και δίνει μια γενική ερμηνεία για τα προβλήματα στο γάμο και στις σχέσεις των ανθρώπων: *«Κοίταξε, εάν απλώς ένας άντρας σηκώνει χέρι κι η γυναίκα το δέχεται φταίνε κι οι 2, υπάρχει μια διαφορά: αυτός δεν ξέρει γιατί το σηκώνει. Δεν πρέπει λοιπόν ο άνθρωπος να κάνει Θεό τον άνθρωπο, καταρχήν πρέπει να λάβει υπόψη του ότι έχει κι αδυναμίες, όπως έχω κι εγώ αδυναμίες έχει κι ο άλλος αδυναμίες, που σημαίνει επιείκεια. Δεύτερον, πρόβλεψη για τον άλλον, να ξέρεις τι θα κάνει τη συγκεκριμένη στιγμή κι ύστερα, εγώ πιστεύω ότι υπάρχουνε σημεία όταν ο άλλος αρχίζει κι αλλάζει, για να αλλάξει ένας, σημαίνει ότι άλλαξες εσύ. Σου λέω, στην εγκυμοσύνη οι γυναίκες ξεχνάνε τα μικροτί να τα βγάλουν όταν έρχεται ο άντρας και αντ'αυτού κοιτάνε την κοιλιά τους μόνο. Εγώ δε το θεωρώ και πολύ συμπαθές αυτό το θέαμα, να στο πω, παρόλο ότι υπήρξα γυναίκα και μητέρα. Η μητέρα μου κατάφερνε τον πατέρα μου να μας αφήνει να πηγαίνουμε βόλτα- ήξερε ότι ο άντρας της ήταν ηθικός και έντιμος και τίμιος, το 'ξερε πολύ καλά αυτό το πράγμα και προσπαθούσε να το περάσει σε μας ότι αυτή είναι αλήθεια, άρα λοιπόν όταν μια γυναίκα είχε ευελιξία τότε, δε σημαίνει ότι δεν είχε σεβασμό, δεν τον κοροΐδευε τον άντρα- όπως βλέπεις κοροΐδεύουν σήμερα...Και απαιτούσε και να τη σέβεται με τον δικό της τον τρόπο» (βλέπε κεφάλαια Γ', Ζ', Η').*

Κλείνοντας το κομμάτι της ποιοτικής ανάλυσης των δεδομένων της έρευνας, σημαντική κρίνεται η επίτευξη εγκυρότητας (ήτοι η ικανοποιητική απάντηση των αρχικών ερωτημάτων και η αντιστοίχησή τους με την κοινωνική πραγματικότητα) και αξιοπιστίας για την έρευνα. Η έρευνα χαρακτηρίζεται από περιγραφική εγκυρότητα στο στάδιο συλλογής των δεδομένων, καθώς δεν υπήρξε καθοδήγηση των υποκειμένων για τη λήψη επιθυμητών απαντήσεων. Επιπλέον, διακρίνεται και από ερμηνευτική εγκυρότητα, καθώς κρίνεται ότι τα ποιοτικά δεδομένα που έχουν συλλεχθεί αντιστοιχούν με τις ερμηνείες και τις αναπαραστάσεις που προκύπτουν από αυτά. Για

τη διασφάλιση της εγκυρότητας χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος της περιεκτικής επεξεργασίας των δεδομένων και ο έλεγχος των αδυναμιών και προκαταλήψεων του ερευνητή. Τέλος, σχετικά με την αξιοπιστία της έρευνας υποστηρίζουμε ότι οι απόψεις, θέσεις και αντιλήψεις των συμμετεχόντων στην έρευνα έχουν αποδοθεί με ακρίβεια. Περαιτέρω, η αξιοπιστία της έρευνας επιβεβαιώνεται και από το γεγονός ότι τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας έχουν αξία για παρόμοια ερευνητικά πεδία και συμφωνούν με αποτελέσματα προηγούμενων ερευνών, όπως προκύπτει από τη βιβλιογραφία (Ιωσηφίδης, 2003).

10. Συμπεράσματα έρευνας

Η παρούσα μελέτη αποτελεί προσπάθεια διερεύνησης του φαινομένου της βίας (με έμφαση στην ενδοοικογενειακή βία) και επιπλέον επιχειρεί να δώσει μια εικόνα του έργου και της λειτουργίας των δομών αντιμετώπισης της βίας. Αυτή η διερεύνηση πραγματοποιήθηκε μέσα από την καταγραφή των βιωμάτων κακοποιημένων γυναικών, επαγγελματιών υγείας και διευθυντικών στελεχών που στελεχώνουν ξενώνες βίας, σε συνδυασμό με την ανασκόπηση της σχετικής με το φαινόμενο βιβλιογραφίας. Δεδομένης της πολυπλοκότητας του φαινομένου της βίας, της καθημερινής και παγκόσμιας ύπαρξής της και των κοινωνικών-ψυχολογικών-πολιτικών-ιστορικών διαστάσεών της, σκόπιμη κρίνεται η εις βάθος διερεύνηση του φαινομένου, είτε επικεντρωμένη σε νέους άξονες που σχετίζονται με το φαινόμενο είτε συσχετίζοντας εκείνους που έχουν ήδη ερευνηθεί.

Σχετικά με τον πρώτο άξονα της παρούσας μελέτης -το φαινόμενο της βίας- διαπιστώνεται πως η βία είναι κάτι απεχθές, αλλά δεδομένο στη ζωή του ανθρώπου, το οποίο σχετίζεται με την αυτοσυντήρηση των όντων, αλλά κυρίως με τη χρήση δύναμης για την επίτευξη κάποιου σκοπού μέσω υποταγής του άλλου. Συνεπώς, οτιδήποτε προκαλεί πόνο σε κάποιον -είτε άμεσα είτε έμμεσα- και προσβάλλει ποικιλότητα την προσωπικότητά του καταπατώντας τα δικαιώματά του θεωρείται βία. Εν τέλει, βία είναι ό,τι αντιλαμβάνεται ο καθένας ως βία, σχετίζεται έντονα με τους κοινωνικούς ρόλους των φύλων μέσω της αγωγής των παιδιών αλλά και με ψυχολογικούς παράγοντες και συνιστά φαινόμενο κοινωνικό-βιολογικό-πολιτικό-οικονομικό, με πολλαπλές βραχυπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες συνέπειες στη σωματική, ψυχική και κοινωνική υγεία των ατόμων. Η φτώχεια και η ανεργία αναδύονται έντονα στην εποχή μας ως μορφές βίας από τα υποκείμενα, ενώ το τελικό ζητούμενο δεν είναι αν βιώνει κανείς βία, αλλά πώς δουλεύει αυτό που έχει ζήσει, καθώς το φαινόμενο αν δεν αντιμετωπιστεί, αναπαράγεται και διαιωνίζεται. Σημαντική για την αντιμετώπιση του φαινομένου της βίας κρίνεται η εκπαίδευση όλων των ατόμων από μικρή ηλικία και η ενίσχυση της αυτοεκτίμησής τους μέσω της οικογένειας αλλά και της ευρύτερης κοινωνίας (με την έγκαιρη αναγνώριση των προβληματικών συμπεριφορών, την αλλαγή των στερεοτύπων για το φύλο, την κατανόηση της δομής του φαινομένου και τη μη στοχοποίηση των ατόμων που εμπλέκονται σε αυτό), η εκπαίδευση όλων των

υποκειμένων που έχουν ήδη εμπλακεί στο φαινόμενο σε νέες και πιο λειτουργικές συμπεριφορές και η θεραπεία τους, αλλά και ο περιορισμός των κακοποιητών όταν δεν είναι διατεθειμένοι να μουν σε διαδικασία αλλαγής συμπεριφοράς και νοοτροπίας.

Συνεχίζοντας με τον δεύτερο άξονα -τη διερεύνηση της λειτουργίας των δομών αντιμετώπισης της βίας-, οι δομές που μελετήθηκαν έχουν ως πληθυσμό-στόχο τις κακοποιημένες γυναίκες (γυναίκες θύματα ενδοοικογενειακής βίας, γυναίκες θύματα βιασμού και γυναίκες θύματα trafficking), καθώς και τα άνεργα/άπορα/άστεγα άτομα. Γενικά παρέχεται φιλοξενία στις γυναίκες και στα παιδιά τους, συμβουλευτική, ιατρική, ψυχολογική και νομική υποστήριξη, υλική υποστήριξη-χορήγηση τροφίμων, ένδυση-υπόδηση, ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, ανεύρεση εργασίας στη γυναίκα και εκπαίδευση των επαγγελματιών υγείας, ενώ ο ένας φορέας απευθύνεται και στον κακοποιητικό σύντροφο. Ο τρόπος προσέγγισης και βοήθειας των περιστατικών είναι εξατομικευμένος ανάλογα με τις ανάγκες που προκύπτουν, ενώ υπάρχει και κρίνεται απαραίτητη στο σύνολο των ερωτηθέντων επαγγελματιών υγείας και διευθυντικών στελεχών η συνεργασία με άλλες δομές, λόγω της ευρύτητας του φαινομένου. Σχεδόν σε όλες τις περιπτώσεις υπάρχει “follow up” για παρακολούθηση της πορείας των περιστατικών και το περιβάλλον των δομών κρίνεται φιλικό και ζεστό, με εμπιστευτικότητα των δεδομένων των γυναικών και μη δημοσιοποίηση του μέρους που βρίσκονται οι ξενώνες φιλοξενίας (για την προστασία των γυναικών). Παρατηρείται σημαντική αύξηση των κλήσεων για βοήθεια από τις κακοποιημένες γυναίκες λόγω μεγαλύτερης γνωστοποίησης του φαινομένου στο ευρύ κοινό σε σχέση με το παρελθόν, αλλαγής κουλτούρας της κοινωνίας ή επειδή η βία στρέφεται εναντίον και των παιδιών. Διφορούμενη φαίνεται να είναι η επίδραση της οικονομικής κρίσης, καθώς λειτουργεί είτε ενισχυτικά στην αναζήτηση βοήθειας (ιδιαίτερα όταν συνυπάρχει και η οικονομική βία μαζί με άλλες μορφές βίας), είτε ανασταλτικά (όταν η γυναίκα δεν είναι οικονομικά ανεξάρτητη, ώστε να συντηρήσει μόνη της τον εαυτό της και τα παιδιά της). Ως προς τους ίδιους τους επαγγελματίες υγείας των δομών αντιμετώπισης βίας, γενικά δηλώνουν αρκετά ικανοποιημένοι από τις προσπάθειες και το έργο της δομής τους, δεδομένων των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν (την αριθμητική ή εκπαιδευτική ανεπάρκεια των δομών αντιμετώπισης βίας και των στελεχών τους, τις δυσκολίες στην εφαρμογή του νομοθετικού πλαισίου, τις ελλείψεις επιχορηγήσεις και συντήρηση των ιδρυμάτων από δωρεές άλλων και προσωπικούς πόρους των διευθυντριών τους, την

πολλή προσωπική δουλειά και διαρκή επαγρύπνηση και ενημέρωση που απαιτείται από τα στελέχη, την έλλειψη εποπτείας για ενίσχυση έργου των επαγγελματιών υγείας, την έλλειψη ερευνών, αλλά και τα εξωτερικά εμπόδια λόγω οικονομικής κρίσης όπως η εύρεση εργασίας σε μια κακοποιημένη γυναίκα και το κλείσιμο των δομών). Όσον αφορά στη γνώμη των γυναικών για τις προαναφερθείσες δομές, οι απαντήσεις τους είναι μοιρασμένες, καθώς κάποιες είναι αρκετά ευχαριστημένες, ενώ άλλες όχι τόσο. Όλες το βλέπουν ως προσωρινή λύση χωρίς να θέλουν να γίνει μια μόνιμη κατάσταση, ενώ γενικά βιώνουν την παραμονή σε έναν ξενώνα ως εγκλεισμό (έστω και αν είναι για την προστασία τους), δεν έχουν δημιουργήσει στενές σχέσεις με τις υπόλοιπες γυναίκες που συγκατοικούν, ενώ όταν ανασυγκροτηθούν και ολοκληρωθεί η θεραπεία τους επιθυμούν να αλλάξουν τη ζωή τους και να ζήσουν ήρεμα.

Κλείνοντας με τον τρίτο άξονα -γυναίκες και κακοποίησή τους- πραγματευόμαστε την καθημερινότητα των γυναικών, που χαρακτηρίζεται από ψυχοσωματικά συμπτώματα και κακοποιητικές εμπειρίες που δεν εκδηλώνονταν εκτός της οικίας, με συχνή χρήση διαφόρων τεχνικών διαχείρισης της κακοποίησης (μέσα σε αυτές τις τεχνικές χρησιμοποιείται και βία εναντίον του κακοποιητή, γεγονός που ενισχύει την άποψη ότι η γυναίκα δεν αποτελεί μόνο παθητικό και αδύναμο δέκτη του φαινομένου). Οι επαγγελματίες υγείας, κρίνοντας ως ιδιαίτερα σημαντική για το έργο τους την αλλαγή της καθημερινότητας των γυναικών, περιγράφουν ως κυρίαρχα συναισθήματα των γυναικών τη ντροπή, την ενοχή, το θυμό, το φόβο για τα παιδιά, τους εσωτερικευμένους υποδεέστερους ρόλους για το φύλο τους και τη μικρή ή μη υπάρχουσα στήριξη από τα δίκτυά τους (είτε λόγω της απομόνωσης που έχει επιβληθεί από τον κακοποιητικό σύντροφο είτε λόγω ευρύτερων αντιλήψεων που επικρατούν για την ευθύνη της γυναίκας για τη διατήρηση της σχέσης). Οι κακοποιημένες γυναίκες που μελετήθηκαν στην παρούσα έρευνα έχουν βιώσει κάθε μορφή βίας σε μια περίοδο 10-30 ετών πριν ζητήσουν βοήθεια (σωματική-σεξουαλική-λεκτική-ψυχολογική-οικονομική βία, παρακολούθηση και απειλές) και διαπιστώνεται ότι ίσως η σωματική τις κινητοποιεί περισσότερο, ιδιαίτερα όταν στρέφεται και εναντίον των παιδιών. Αξίζει να σημειωθεί πως ενώ οι επαγγελματίες υγείας ισχυρίζονται πως υπάρχει συνήθως προηγούμενο βίαιο ιστορικό στις γυναίκες που έχουν κακοποιηθεί, δεν προέκυψε κάτι τέτοιο από τις απαντήσεις των γυναικών που μελετήθηκαν στην έρευνα. Επιπλέον, οι κακοποιημένες γυναίκες δεν έχουν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, καθώς η

κακοποιητική συμπεριφορά μπορεί να συμβεί σε κάθε ηλικία και μορφωτικό επίπεδο (συνηθέστερα στις δομές απευθύνονται γυναίκες από 45 ετών και άνω, με μεσαίο επίπεδο μόρφωσης, ίσως με 2 ή 3 παιδιά), ενώ ανάλογα με τη φάση στην οποία βρίσκονται, διαφέρουν στα αιτήματα με τα οποία έρχονται στις δομές. Συνήθως δικαιολογούν τη βία που υφίστανται μέχρι να αποφασίσουν να κάνουν κάτι για αυτό (για να αντέξουν τη βίαιη καθημερινότητα νιώθοντας ότι έχουν κάποιον έλεγχο στη σχέση αλλά και λόγω ενοχών, εξαιτίας των ευθυνών που τους αποδίδονται από τον κακοποιητικό σύντροφο και την κοινωνία εν γένει), σημειώνουν αρκετά «πισωγυρίσματα» πριν φύγουν ολοκληρωτικά, τελικά όμως επισημαίνεται από τους επαγγελματίες υγείας ως δύσκολη αλλά εφικτή η αλλαγή νοοτροπίας των γυναικών μέσω της ψυχοθεραπείας τους (κατανόηση αιτιών, όρια, ενίσχυση αυτοεκτίμησης). Τέλος, υπάρχει κι ένα μικρό ποσοστό γυναικών που προκαλούν προβλήματα και «χρησιμοποιούν» τις δομές για δευτερογενείς σκοπούς, ενώ αναπόφευκτες κρίνονται οι αξιολογικές κρίσεις των επαγγελματιών υγείας για τις γυναίκες.

Η παρούσα εργασία επιχείρησε να δώσει μια νέα οπτική στο βίωμα της βίας των κακοποιημένων γυναικών, μέσα από τις δικές τους αφηγήσεις και εμπειρίες αλλά και από τις αντίστοιχες των επαγγελματιών υγείας και των διευθυντικών στελεχών που αντιμετωπίζουν το φαινόμενο. Η έρευνα δεν ξεκίνησε με συγκεκριμένους σκοπούς: στόχος μας ήταν να μελετηθεί η βία περισσότερο από τη σκοπιά του υποκειμένου, με σαφή αναφορά στο ρόλο της κοινωνίας και μικρότερη αναφορά σε ατομικούς-ψυχολογικούς παράγοντες (καθώς ήδη έχουν μελετηθεί επαρκώς οι επικρατούσες θεωρίες για το φαινόμενο της βίας κι έχουν δοθεί πολλοί ορισμοί, που όμως δεν περιλαμβάνουν το βίωμα των κακοποιημένων ατόμων). Επιπλέον θα είχε ενδιαφέρον το να διαπιστωθεί η ύπαρξη ή μη διαφορών ανάμεσα στις διαφορετικές κατηγορίες ερωτηθέντων που απάντησαν στις ίδιες ερωτήσεις.

Συμπερασματικά λοιπόν, ο στόχος μας πραγματοποιήθηκε με τη συλλογή ποιοτικών δεδομένων που δίνουν ανάγλυφα την άποψη των υποκειμένων για τη βία γενικά αλλά και συγκεκριμένα για την ενδοοικογενειακή κακοποίηση, ενώ τα αποτελέσματα της έρευνας επιβεβαιώνονται από τη βιβλιογραφία που χρησιμοποιήθηκε για τους σκοπούς της εργασίας (οι πολλαπλές και σοβαρές συνέπειες της κακοποίησης, η χρήση της βίας για αποκόμιση οφελών και ο ρόλος του κοινωνικού περίγυρου, οι αξιολογικές κρίσεις των επαγγελματιών υγείας για τα άτομα και η σχετική ικανοποίησή τους από τις δομές,

οι μύθοι γύρω από την κακοποίηση και ο κοινωνικός ρόλος του φύλου, η χρήση ουσιών ως δικαιολογία για την τέλεση της κακοποίησης, οι παράγοντες κινδύνου και οι ερμηνευτικές θεωρίες για τη βία, οι ποικίλες αντιδράσεις των γυναικών στη βία, καθώς και η ύπαρξη κακοποίησης στην παιδική ηλικία αρκετών θυτών). Ενδιαφέρον παρουσιάζει ότι η έρευνα έδωσε και κάποια νέα στοιχεία σε σχέση με αυτά που αρχικά υπήρχαν ως υπόθεση από τη βιβλιογραφία, καθώς ανέδειξε ιδιαίτερα το ρόλο της δομής της κακοποιητικής σχέσης που παγιδεύει τα εμπλεκόμενα μέρη, το γεγονός ότι ακόμα και η απόκρυψη της υιοθεσίας θεωρείται κακοποίηση για ένα παιδί, τη μη καταγγελία της κακοποίησης από τις γυναίκες λόγω οικονομικής κρίσης, την παραμέληση των ανδρών στην εγκυμοσύνη ως παράγοντα επικινδυνότητας για κακοποίηση, αλλά και το μεγάλο θυμό και τις απαιτήσεις των γυναικών που εκφράζονται στους επαγγελματίες υγείας. Επιπλέον, ενώ όλα τα υποκείμενα συνέκλιναν γενικά στις απαντήσεις τους, υπήρξαν κάποιες διαφορές ανάμεσα στις απαντήσεις των θυμάτων βίας και των επαγγελματιών υγείας ως προς τους ορισμούς της βίας (τα μεν τόνισαν την ψυχολογική βία, ενώ οι δε ισχυρίστηκαν ότι τα θύματα δε δίνουν τόση έμφαση στη συγκεκριμένη μορφή βίας), ως προς τα αίτια εμφάνισής της (οι επαγγελματίες τη βλέπουν ιστορικά ως μέσο αυτοσυντήρησης, τα θύματα κυρίως ως αποτέλεσμα του κακού εαυτού μας) και ως προς την ύπαρξη ιστορικού βίας στην οικογένεια (επιβεβαιώθηκε η ύπαρξή του από τη γενική εμπειρία των επαγγελματιών υγείας, ενώ τα θύματα βίας που συμμετείχαν στην έρευνα το διέψευσαν).

11. Προτάσεις

11.1 Για την αντιμετώπιση του φαινομένου της βίας κατά των γυναικών

Από τους Δημητρίου (2011) και Τεντοκάλη (1991) προτείνεται η «αποδόμηση» του τρόπου με τον οποίο ο άντρας δομείται ως θεμελιακή αρχή της κοινωνίας ενώ η γυναίκα ως το «αποκλεισμένο άλλο» αυτής της αρχής και η μεταδόμηση του συστήματος σε μιαν άλλη, πιο ανθρώπινη κοινωνία. Σε ένα βαθύτερο επίπεδο, απαιτούνται ρήξεις στον τρόπο οργάνωσης της κοινωνίας, στις αξίες και τα πρότυπα που καλλιεργούνται και προβάλλονται μέσα από την εκπαίδευση, καθώς και σε θέματα που αφορούν στα στερεότυπα των δύο φύλων και στον τρόπο με τον οποίο επιδρούν πάνω στην οργάνωση και τη λειτουργία της οικογένειας και κατ' επέκταση των ευρύτερων κοινωνικών ομάδων (Αρτινοπούλου, 2006, Βιβιλάκη, Δάγλα και Πατελάρου, 2008, Παπαγιαννοπούλου, Γκούβα, 2009, Παπαμιχαήλ, 2005, Adana, Arslantas,.....Sahin, 2011, Barner, Carney, 2011, Dobash, Dobash, 1998, Linos, Khawaja and Kaplan, 2012, Naved,...Persson, 2006)⁷⁶.

Ξεκινώντας επομένως από την ευρύτερη κοινωνία, σημαντικό είναι να συνεχίσει η ενασχόληση με το ζήτημα της ενδοοικογενειακής βίας, να διευκολυνθεί η εφαρμογή του νομοθετικού πλαισίου και να επιταχυνθεί ο σχεδιασμός και η υλοποίηση ερευνών, πολιτικών και δράσεων τόσο στο εσωτερικό της χώρας, όσο και στο εξωτερικό. Επιπλέον, είναι αναγκαίο μέσω εξασφάλισης χρημάτων από τον κρατικό προϋπολογισμό ή μέσω επιχορηγήσεων να επιλυθούν ορισμένα εξωτερικά εμπόδια που προκύπτουν λόγω οικονομικής κρίσης -όπως πχ η δυσκολία εύρεσης εργασίας σε μια κακοποιημένη γυναίκα ή το κλείσιμο των ξενόνων.

Οι ενέργειες αυτές κρίνεται ότι θα είναι περισσότερο αποτελεσματικές, αν συμπεριλάβουν την οπτική των ατόμων για το φύλο και την αναγνώριση της επικινδυνότητας και της παθογένειας του φαινομένου από την πλειοψηφία των ατόμων. Αναγκαία επομένως είναι η δραστηριοποίηση σε προληπτικό επίπεδο, ούσα ιδιαίτερα στοχευμένη στο οικογενειακό και σχολικό περιβάλλον (με την ευαισθητοποίηση και εκπαίδευση του ευρύτερου πληθυσμού, τη λεπτομερή και συστηματική καταγραφή

---

⁷⁶ <http://ethicsinhealth.org/wp-content/uploads/2012/01/intimate-partner-violence-jewkes.pdf>, πρόσβαση στις 19/10/2012

περιστατικών κακοποίησης, τη δημιουργία περισσότερων και καλύτερα εκπαιδευμένων και εξειδικευμένων δομών αντιμετώπισης της βίας, την εξειδικευμένη επιμόρφωση των επαγγελματιών υγείας -πχ με την ένταξη αντιστοίχων μαθημάτων στα προγράμματα σπουδών- και με την αλλαγή των κοινωνικών αναπαραστάσεών τους με στόχο την κατάργηση των προκαταλήψεων και των στερεοτυπικών αντιλήψεων για τους ρόλους των δύο φύλων) αλλά και σε επίπεδο αντιμετώπισης του ζητήματος (με την πολύπλευρη αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας, τη συμβουλευτική σε θύτες-θύματα-παιδιά τους και απενοχοποίηση της διαδικασίας με συνεχή στήριξή τους και μετά τη θεραπεία τους, την αξιοποίηση των ήδη υπάρχουσών δομών με ασφάλεια για τα άτομα που δέχονται βοήθεια αλλά και για τους ίδιους τους επαγγελματίες υγείας, την αξιολόγηση του παραγόμενου έργου από τις δομές όπως επίσης και των εκστρατειών αντιμετώπισης και πρόληψης βίας, αλλά και με την εποπτεία των επαγγελματιών υγείας για ενίσχυση στο έργο τους και αποφυγή επαγγελματικής εξουθένωσης-σύνδρομο “burn out”).

11.2 Για μελλοντική έρευνα

Στην παρούσα έρευνα, η διερεύνηση των κοινωνικών αναπαραστάσεων των κακοποιημένων γυναικών, των διευθυντικών στελεχών και των επαγγελματιών υγείας για τα θέματα που emπίπτουν στο φαινόμενο της κακοποίησης κρίνεται ως ιδιαίτερα χρήσιμη, καθώς μπορεί να αποτελέσει ικανό εργαλείο για τη χάραξη αποτελεσματικότερων πολιτικών για την αντιμετώπιση της βίας, προσαρμοσμένων στις ανάγκες κάθε πληθυσμού. Επομένως, η εν λόγω κοινωνική διερεύνηση μπορεί να επεκταθεί και σε άλλες επαγγελματικές ειδικότητες που σχετίζονται με το φαινόμενο (σε αστυνομικούς ή δικαστικούς).

Καθώς έχουν διεξαχθεί αρκετές διαπολιτισμικές έρευνες σε περιοχές του εξωτερικού που ζουν κοινωνικά αποκλεισμένες γυναίκες, κάτι αντίστοιχο θα μπορούσε να γίνει και στον ελλαδικό χώρο, με έμφαση σε περιοχές της περιφέρειας (με τη διεξαγωγή μιας συγκριτικής μελέτης αστικών κέντρων και περιφέρειας σχετικά με το πολιτισμικό πλαίσιο της κακοποίησης και τις στάσεις των γυναικών, στοχεύοντας στον σχεδιασμό κατάλληλων τρόπων προσέγγισης και αντιμετώπισης του φαινομένου).

Μιλώντας για τον κοινωνικό χαρακτήρα του φαινομένου της βίας, χρήσιμη θα ήταν η αναπαράσταση του φαινομένου από τα Μ.Μ.Ε., καθώς αποτελούν σημαντικό όχημα διαμόρφωσης ή αλλαγής αντιλήψεων και στάσεων.

Τέλος, αν και στη συντριπτική πλειοψηφία των θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας ανήκουν οι γυναίκες και τα παιδιά, υπάρχει ωστόσο και ένα ποσοστό ανδρών που την υφίστανται. Συνεπώς, θα ήταν διαφωτιστική μια έρευνα σε κακοποιημένους άνδρες, για τη διερεύνηση των κοινωνικών αντιλήψεών τους, καθώς πρόκειται για ένα φαινόμενο που είτε αγνοείται η ύπαρξή του είτε δεν αναφέρεται ούτε από τους ίδιους (ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι δεν υπάρχουν για τους άνδρες αντίστοιχες δομές αντιμετώπισης βίας με αυτές που μελετήθηκαν στην παρούσα εργασία).

ΠΗΓΕΣ – ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αθανασιάδου, Χ., (2002), «Η κοινωνική θέση της γυναίκας», Απόσπασμα από τη διδακτορική διατριβή *Νέες γυναίκες με πανεπιστημιακή μόρφωση και η συμφιλίωση της ιδιωτικής και της δημόσιας σφαίρας στο σχεδιασμό της ενήλικης ζωής*, http://repository.edulll.gr/edulll/retrieve/5433/1468_03_Athanasiadou.pdf, (πρόσβαση στις 16/11/2012)

Αλεξανδρίδης, Α., (2004), «Μεταψυχολογικό δοκίμιο για τη βία» *Ψυχολογία* 11 (2), 216-227

Ανδρουλάκη, Ζ., Μερκούρης, Α..... Ανδρουλάκης, Α., (2007), «Στάσεις και αντιλήψεις του νοσηλευτικού προσωπικού απέναντι στην κακοποίηση των γυναικών στην Κρήτη» *Νοσηλευτική*, 46(4) : 545-553

Αρσέλ, Λ., ...Τόπα, Μ., (2011), «Βία κατά των γυναικών: Οδηγός Παροχής Συμβουλευτικών Υπηρεσιών και Λειτουργίας των Υποστηρικτικών Δομών» *Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων* <http://www.isotita.gr/index.php/publication/c7/> (πρόσβαση στις 7/11/2012)

Αρτινοπούλου, Β., (2006), *Ενδοοικογενειακή Κακοποίηση Γυναικών* Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη

Αστρινάκη, Ου., (2005), «Η Κοινωνική Ανθρωπολογία και ο Βίαιος Εικοστός Αιώνας» *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών* 118, 3-29

Αστρινάκη, Ου., (2007-2008), *Ανθρωπολογία της Βίας και των Συγκρούσεων* Αθήνα: Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας Παντείου Πανεπιστημίου

Αστρινάκη, Ου., (2011-2012), *Ανθρωπολογία της Βίας και των Συγκρούσεων* Αθήνα: Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας Παντείου Πανεπιστημίου

Βιβιλάκη, Β., Δάγλα, Μ. και Πατελάρου, Ευ., (2008), «Βία κατά των γυναικών. Ο ρόλος των επαγγελματιών υγείας». *Νοσηλευτική*, 47(2) : 175-180

Βλάχου, Β., (2005), *Η αντιμετώπιση της σωματικής βίας κατά των γυναικών από το σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης* Αθήνα: Έλλην

Γατσάς, Β., (2008), «*Σωματική κακοποίηση των γυναικών από τον σύντροφό τους και η αντιμετώπιση του φαινομένου από την αστυνομία*» Διδακτορική διατριβή, Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο

Δημητρίου, Σ., (2003), *Μορφές Βίας* Αθήνα: Σαββάλας

Δημητρίου, Σ., (2011), Η έξαρση της ανδρικής βίας στις συνθήκες κρίσης του συστήματος, <http://antisomata.wordpress.com>, (πρόσβαση στις 25/9/2012)

Διομήδους, Μ., ... Λιάσκος, Ι., (2008), «Μελέτη του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας σε δείγμα κακοποιημένων γυναικών» *ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΗ* 47(4): 528-536

Δουζένης, Α., ... Λύκουρας, Ε., (2005), «Κατάθλιψη και παραβατικότητα» *ΑΡΧΕΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ* 22(6): 535-543

Ζαραφωνίτου, Χ., (2004), *Εμπειρική Εγκληματολογία* Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη

Ιωσηφίδης, Θ., (2003), *Ανάλυση Ποιοτικών Δεδομένων στις Κοινωνικές Επιστήμες* Αθήνα: Κριτική

Νικολάου, Κ., (2008), Παλινωδίες στη νομοθεσία των Μακεδόνων: Η κακοποίηση των εγγάμων γυναικών και ο Βίος της Θωμαΐδος της Λεσβίας, <http://byzsym.org/index.php/bz/article/view/906/802>, (πρόσβαση στις 20/9/2012)

Παπαγιαννοπούλου, Ε., Γκούβα, Μ., (2009), «Οι Επαγγελματίες Υγείας και η Ενδοοικογενειακή Βία κατά των Γυναικών» *Interscientific Health Care, Vol.1, Issue 2*, 51-55

Παπαδάτος, Γ., (2001), *Δικαστική Ψυχολογία-Ψυχιατρική* Αθήνα: Εκδόσεις Σμυρνιωτάκη

Παπαδόδημα, Σ., ... Σπηλιοπούλου, Χ., (2006), «Σεξουαλική κακοποίηση υπό την επίδραση ψυχοδραστικών ουσιών» *ΑΡΧΕΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ* 23(3): 254-259

Παναγιώτου, Α., (2010), «Ο Ρόλος Των Επαγγελματιών Υγείας Στη Διαχείριση Της Ενδοοικογενειακής Βίας Κατά Των Γυναικών» Πτυχιακή Εργασία, Κύπρος: Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου, Τμήμα Νοσηλευτικής

Παπαμιχαήλ, Σ., (2004), «Η γυναίκα ως θύμα ενδοοικογενειακής βίας: Τα χαρακτηριστικά δράστη και θύματος και η μεταξύ τους σχέση» Διδακτορική διατριβή, Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο, Τομέας Εγκληματολογίας

Παπαμιχαήλ, Σ., (2005), *Κοινωνικές Αναπαραστάσεις της Κακοποίησης των Γυναικών από τους Συζύγους/Συντρόφους τους* Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδόσεις Σάκκουλα

Παππά, Λ., (2012), *Αξιοποίηση Τεχνολογιών Κοινωνικής Δικτύωσης από Ευάλωτες Κοινωνικές Ομάδες. Το Φαινόμενο και οι Διαστάσεις της Βίας*. Μεταπτυχιακή εργασία, Πάτρα: Πολυτεχνική Σχολή Πανεπιστημίου Πατρών

Σπανού, Α., (2005), *Ενδοοικογενειακή βία: διερεύνηση του φαινομένου της βίας κατά των γυναικών στο πλαίσιο της συζυγικής και της ερωτικής σχέσης* Μεταπτυχιακή διατριβή, Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Σπουδών

Σπινέλλη, Κ., (2008), «Θύματα βίας: εντός και εκτός της οικογένειας-εντός και εκτός συνόρων» *Μορφές βίας κατά παιδιών και γυναικών στη σύγχρονη κοινωνία* <http://www.ncgw.org/gr/Ekdoseis/Ekdoseis-Via.pdf> (πρόσβαση στις 24/11/12)

Σπυριδάκης, Ε., (2011), «Δομημένες Συνεντεύξεις» *Σημειώσεις μαθήματος Ποιοτικής Κοινωνικής Έρευνας* Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, ΠΜΣ: Θεσμοί και Πολιτικές Υγείας

Σπυριδάκης, Ε., (2011), «Μέθοδοι Ποιοτικής Έρευνας» *Σημειώσεις μαθήματος Ποιοτικής Κοινωνικής Έρευνας* Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, ΠΜΣ: Θεσμοί και Πολιτικές Υγείας

Σπυριδάκης, Ε., (2011), «Συνέντευξη» *Σημειώσεις μαθήματος Ποιοτικής Κοινωνικής Έρευνας* Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, ΠΜΣ: Θεσμοί και Πολιτικές Υγείας

Τεντοκάλη, Β., (1991), «Η κοινωνική δόμηση της ταυτότητας των δύο φύλων» *Σύγχρονα Θέματα* 45: 101-106

Τζαβέλλα, Α., (2010), «Βιασμός και φαρμακευτικές ουσίες» *ΑΡΧΕΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ* 27(5):841-846

Τζιουβάρα, Ε., (2008), «Ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών: Πολιτικές και δράσεις για την πρόληψη, την αντιμετώπιση και την καταστολή του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας» Διπλωματική εργασία Θεσσαλονίκη: Α.Π.Θ.

Χόρτη, Σ., (2007), «Σtereότυπες απόψεις για το φύλο μέσα στη σύγχρονη ελληνική οικογένεια» Πτυχιακή εργασία Αθήνα: Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Abadi, M.,... Richter, J., (2012), “The Buffering Effect of Social Support between Domestic Violence and Self-Esteem in Pregnant Women in Tehran, Iran” *Journal of Family Violence*, 27: 225-231

Adana, F., Arslantas, H....., Sahin, S., (2011), “Views of Male University Students About Social Gender Roles; An Example From East of Turkey” *Journal of Family Violence*, 26: 519-526

Ahmad, F.,.... Stewart, D., (2009), “Why doesn’t she seek help for partner abuse? An exploratory study with South Asian immigrant women” *Social Scientist and Medicine*, 69: 613-622

Al-Badayneh, D., (2012), “Violence Against Women in Jordan” *Journal of Family Violence*, 27: 369-379

Arendt, H., (2000), *Περί Βίας* Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια

Balci, Y. and Ayranci, U., (2005), “Physical violence against women: Evaluation of women assaulted by spouses” *Journal of Clinical Forensic Medicine*, 12: 258-263

Barner, J., Carney, M., (2011), “Interventions for Intimate Partner Violence: A Historical Review” *Journal of Family Violence*, 26: 235-244

Benjamin, W., (2011), *Για μια Κριτική της Βίας* Αθήνα: Ελευθεριακή Κουλτούρα

Beydoun, H., ... Zonderman, A., (2012), “Intimate partner violence against adult women and its association with major depressive disorder, depressive symptoms and postpartum depression: A systematic review and meta-analysis” *Social Science & Medicine* 75: 959-975

Blanchfield, L., ... Seelke, C., (2009), *International Violence Against Women* New York: Nova Science Publishers

Brien, K.,.... Taylor, J., (2012), “Lifting the Domestic Violence Cloak of Silence: Resilient Australian Women’s Reflected Memories of their Childhood Experiences of Witnessing Domestic Violence” New York: *Spinger Science + Business Media*

Byun, S., (2012), "What Happens Before Intimate Partner Violence? Distal and Proximal Antecedents" *Journal of Family Violence* 27: 783-799

Calvete, E.,.... Corral, S., (2007), "Intimate partner violence and depressive symptoms in women: Cognitive schemas as moderators and mediators" *Behaviour Research and Therapy* 45: 791-804

Cerulli, C., ... Chin, N., (2012), "What Fresh Hell Is This? Victims of Intimate Partner Violence Describe Their Experiences of Abuse, Pain, and Depression" *Journal of Family Violence*, 27: 773-781

Chang, J., Dado, D.,.... Scholle, S., (2006), "Understanding behavior change for women experiencing intimate partner violence: Mapping the ups and downs using the stages of change" *Patient Education and Counseling* 62: 330-339

Coker, A.,.... Smith, P., (2002), "Physical and Mental Health Effects of Intimate Partner Violence for Men and Women" *American Journal of Preventive Medicine* 23(4)

Coolidge, F., Andreson, L., (2002), "Personal Profiles of Women in Multiple Abusive Relationships" *Journal of Family Violence*, Vol.17, No 2

Devries, K.,.... Garcia-Moreno, C., (2011), "Violence against women is strongly associated with suicide attempts: Evidence from the WHO multi-country study on women's health and domestic violence against women" *Social Science & Medicine* 73: 79-86

Dienemann, J., Campbell, J., Landenburger, K. and Curry, M., (2002), "The domestic violence survivor assessment: a tool for counseling women in intimate partner violence relationships" *Patient Education and Counseling* 46: 221-228

Diop-Sidibe', N., ...Becker, S., (2006), "Domestic violence against women in Egypt-wife beating and health outcomes" *Social Science & Medicine* 62: 1260-1277

Dobash, R., Dobash, R., (1998), *Rethinking Violence Against Women* Sage Publications

Ebbe, O., Das, D., (2010), *Criminal Abuse of Women and Children: An International Perspective* New York: CRC Press

Eckstein, J., (2011), "Reasons for Staying in Intimately Violent Relationships: Comparisons of Men and Women and Messages Communicated to Self and Others" *Journal of Family Violence*, 26: 21-30

Engels, F., *Ο ρόλος της βίας στην Ιστορία* Αθήνα: Εκδόσεις Δημιουργία

Follingstad, D.,... Duvall, J., (2012), "Factors Predicting Relationship Satisfaction, Investment and Commitment When Women Report High Prevalence of Psychological Abuse" *Journal of Family Violence* 27: 257-273

Follingstad, D., ... Polek, D., (1990), "The Role of Emotional Abuse in Physically Abusive Relationships" *Journal of Family Violence* Vol.5, No. 2

Fortin, I.,.... Beaudry, M., (2012), "Intimate Partner Violence and Psychological Distress among Young Couples: Analysis of the Moderating Effect of Social Support" *Journal of Family Violence*, 27: 63-73

Gilboe, M., ...Wilk, P., (2009), "Modelling the effects of intimate partner violence and access to resources on women's health in the early years after leaving an abusive partner" *Social Science and Medicine*, 68: 1021-1029

Golding, J., (1999), "Intimate Partner Violence as a Risk Factor for Mental Disorders: A Meta-Analysis" *Journal of Family Violence* Vol.14, No 2

Gregg, B., (2003), *Violence and nonviolence: Pathways to understanding* New Delhi: Sage

Haj-Yahia, M., Cohen, H., (2009), “On the Lived Experience of Battered Women Residing in Shelters” *Journal of Family Violence*, 24: 95-109

Harders, C., (2011), “Gender Relations, Violence and Conflict Transformation”, <http://www.berghof-handbook.net/>, (πρόσβαση στις 23/11/2012)

Henning, K. and Feder, L., (2004), “A Comparison of Men and Women Arrested for Domestic Violence: Who Presents the Greater Threat?” *Journal of Family Violence*, Vol.19, No 2

Ishida, K., ... Goodwin, M., (2010), “Exploring the associations between intimate partner violence and women’s mental health: Evidence from a population-based study in Paraguay” *Social Science & Medicine* 71: 1653-1661

Kanagaratnam, P., Mason, R.,..... Toner, B., (2012), “Burden of Womanhood: Tamil Women’s Perceptions of Coping with Intimate Partner Violence” *Journal of Family Violence*, 27: 647-658

Kang, J., (2012), “The Impact of Family Environment-Related Factors on Violence Against Adults in the Family” *Journal of Family Violence*, 27: 303-312

Katz, J., Kuffel, S. and Coblenz, A., (2002), “Are There Gender Differences in Sustaining Dating Violence? An Examination of Frequency, Severity, and Relationship Satisfaction” *Journal of Family Violence*, Vol.17, No 3

Koziol-McLain, J.,.....Fyfe, E., (2008), “Intimate Partner Violence Screening and Brief Intervention: Experiences of Women in Two New Zealand Health Care Settings” *American College of Nurse-Midwives* Vol.53, No 6

Koziol-McLain, J., (2001), "Predictive Validity of a Screen for Partner Violence Against Women" *American Journal of Preventive Medicine* 21: 2

Krebs, C.,.... Warner, T., (2011), "The Association Between Different Types of Intimate Partner Violence Experienced by Women" *Journal of Family Violence* 26: 487-500

Kuijpers, K., Van der Knaap, L. and Winkel, F., (2012), "Risk of Revictimization of Intimate Partner Violence: The Role of Attachment, Anger and Violent Behavior of the Victim" *Journal of Family Violence* 27: 33-44

Lacey, K., (2010), "When Is It Enough for Me to Leave? Black and Hispanic Women's Response to Violent Relationships" *Journal of Family Violence*, 25: 669-677

Levendosky, A.,.... Davidson, W., (2004), "The Social Networks of Women Experiencing Domestic Violence" *American Journal of Community Psychology*, Vol.34, Nos. 1/2

Levendosky, A., Graham-Bermann, S., (2001), "Parenting in Battered Women: The Effects of Domestic Violence on Women and Their Children" *Journal of Family Violence* Vol.16, No. 2

Levy, B., (2008), *Women and Violence* California: Seal Press

Linos, N., Khawaja, M. and Kaplan, R., (2012), "Women's Acceptance of Spousal Abuse in Iraq: Prevalence Rates and the Role of Female Empowerment Characteristics" *Journal of Family Violence*, 27: 625-633

Loue, S., (2002), *Intimate Partner Violence: Societal, Medical and Individual Responses* New York: Kluwer Academic Publishers

Ludermir, A.,..... Jansen, H., (2008), “Violence against women by their intimate partner and common mental disorders” *Social Science & Medicine* 66: 1008-1018

Macy, R., Ermentrout, D. and Rizo, C., (2012), “An Innovative Program for Justice-Involved Victims: No Man is Worth Me Getting Locked Up” *Journal of Family Violence*, 27: 453-464

Mahapatra, N., (2012), “South Asian Women in the U.S. and their Experience of Domestic Violence” *Journal of Family Violence*, 27: 381-390

Malley-Morrison, K. and Hines, D., (2007), “Attending to the Role of Race/Ethnicity in Family Violence Research” *Journal of Interpersonal Violence* 22: 943

Markowitz, F., (2003), “Socioeconomic disadvantage and violence. Recent research on culture and neighbourhood control as explanatory mechanisms” *Aggression and Violent Behavior* 8: 145-154

McLaughlin, J., ... O’Connor, R.C., (2012), “Intimate partner abuse and suicidality: A systematic review” *Clinical Psychology Review* 32: 677-689

Murray, K.,..... Cheng, T., (2012), “The Impact of Intimate Partner Violence on Mother’s Parenting Practices for Urban, Low-Income Adolescents” *Journal of Family Violence* 27: 573-583

Naved, R.,... Persson, L., (2006), “Physical violence by husbands: Magnitude, disclosure and help-seeking behavior of women in Bangladesh” *Social Science and Medicine*, 62: 2917-2929

Pallitto, C.,..... Watts, C., (2012), “Intimate partner violence, abortion, and unintended pregnancy: Results from the WHO Multi-country Study on Women’s Health and Domestic Violence” *International Journal of Gynecology and obstetrics*
<http://dx.doi.org/10.1016/j.ijgo.2012.07.003>

Pico-Alfonso, M., (2005), "Psychological intimate partner violence: the major predictor of posttraumatic stress disorder in abused women" *Neuroscience and Biobehavioral Reviews* 29: 181-193

Rahman, M., Hoque, M. and Makinoda, S., (2011), "Intimate Partner Violence Against Women: Is Women Empowerment a Reducing Factor? A Study from a National Bangladeshi Sample" *Journal of Family Violence*, 26: 411-420

Randell, K..... Pierce, M., (2012), "Mother's Motivations for Intimate Partner Violence Help-Seeking" *Journal of Family Violence*, 27: 55-62

Raval. V., Raval, P. and Raj, S., (2010), "Damned if They Flee, Doomed if They Don't: Narratives of Runaway Adolescent Females from Rural India" *Journal of Family Violence*, 25: 755-764

Ruiz-P'erez, I., ... Garral'on-Ruiz, L., (2005), "Sociodemographic Associations of Physical, Emotional, and Sexual Intimate Partner Violence in Spanish Women" *AEP* Vol.16, No.5

Sareen, J., ... Grant, B., (2009), "Is intimate partner violence associated with HIV infection among women in the United States?" *General Hospital Psychiatry* 31: 274-278

Schmidt, B., Schroeder, I., (2001), *Anthropology of Violence and Conflict* New York: Routledge

Simister, J., (2012), "More Than a Billion Women Face 'Gender Based Violence'; Where Are Most Victims?" *Journal of Family Violence*, 27: 607-623

Stanko, E., (1985), *Intimate Intrusions: Women's Experience of Male Violence* London: Routledge & Kegan Paul

Stanko, E., (2003), *The Meanings of Violence* London and New York: Routledge

Sukhera, J.,...Morse, D., (2012), “Bridging Prevention and Health: Exploring Community Perceptions of Intimate Partner Violence in Rural Honduras” *Journal of Family Violence*, 27: 707-714

Taft, C., ... Torres, S., (2009), “Intimate partner violence against African American women: An examination of the socio-cultural context” *Aggression and Violent Behavior* 14: 50-58

Tiesman, H.,.... Amandus, H., (2012), “Workplace Homicides Among U.S. Women: The Role of Intimate Partner Violence” *AEP* Vol 22, No 4

Vatnar, S., Bjorkly, S., (2012), “Does Separation or Divorce Make any Difference? An Interactional Perspective on Intimate Partner Violence with Focus on Marital Status” *Journal of Family Violence*, 27: 45-54

Woods, S., ...Angott, D., (2008), “Physical Health and Posttraumatic Stress Disorder Symptoms in Women Experiencing Intimate Partner Violence” *American College of Nurse-Midwives* Vol.53, No 6

World Organization Against Torture, (2006), *Η κρατική βία στην Ελλάδα: Εναλλακτική Έκθεση για την Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών Κατά των Βασανιστηρίων* Αθήνα-Γενεύη: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια

ΠΗΓΕΣ

Α΄ Νόμοι

Ν. 3500/06 (232/24-10-06) Για την Αντιμετώπιση της Ενδοοικογενειακής Βίας

Β΄ Ηλεκτρονικές Διευθύνσεις

Ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών: Πρώτη πανελλαδική επιδημιολογική έρευνα (ΚΕΘΙ): http://www.kethi.gr/attachments/111_ENDO-OIKOGENEIAKH_BIA_KATA_GYNAIKWN.pdf (πρόσβαση στις 10/9/2012)

Έρευνα του ΚΕΘΙ για τις ψυχοκοινωνικές διαστάσεις των γυναικών στη σημερινή Ελλάδα: http://www.kethi.gr/attachments/112_GYNAIKES_PSYXOKOINWNIKES_DIASTAS_EIS.pdf (πρόσβαση στις 2/7/2013)

Μαρτυρίες γυναικών για κακοποιητική εμπειρία: <http://www.tanea.gr/ellada/article/?aid=4545511> (πρόσβαση στη 1/2/2013)

Μαρτυρίες γυναικών για κακοποιητική εμπειρία: <http://pacific.jour.auth.gr/emmeis/?p=1620> (πρόσβαση στη 1/2/2013)

«Θύμα ή επιζώσα; Η ρητορική κατασκευή ταυτοτήτων στη συμβουλευτική για την κακοποίηση γυναικών: Μία ανάλυση περίπτωσης»: http://www.kethi.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=169%3A2009-03-30-09-10-41&catid=36%3A--2001&Itemid=23&lang=el (πρόσβαση στις 21/11/2012)

Πανελλαδική Οργάνωση γυναικών «Παναθηναϊκή»: <http://www.panathinaikinm.gr/kakopiimenes-ginaikes.html> (πρόσβαση στις 22/11/2012)

Πληροφορίες για ισότητα φύλων και κοινωνική ένταξη: http://www.isotita.gr/var/uploads/POLICIES/PLHROFORIAKO%20YLIKO/Violence%20against%20women_gender%20equality_social%20inclusion_health_EC_2010.pdf (πρόσβαση στις 13/12/2012)

Πληροφορίες για την Εισήγηση του Β΄ Συνεδρίου Ορθόδοξης Νεολαίας «Από τα παιδιά του κινδύνου στα επικίνδυνα παιδιά», Κωνσταντινούπολη, 2007: <http://www.ec-patr.org/youth/panousis.htm> (πρόσβαση στις 22/11/2012)

Πληροφορίες για Ελληνική Κοινωνική Έρευνα για την κακοποίηση των γυναικών:
<http://epapanis.blogspot.gr/> (πρόσβαση στις 14/7/2012)

Πληροφορίες για αίτια/συνέπειες/αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας από επαγγελματία ψυχικής υγείας: <http://www.fee.org.gr/articles-blog/204-family-violence.html> (πρόσβαση στις 14/7/2012)

Πληροφορίες για αίτια και αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας:
<http://pandemos.panteion.gr/index.php?op=record&pid=iid:677> (πρόσβαση στις 23/11/2012)

Πληροφορίες για αίτια και πρόληψη της ενδοοικογενειακής βίας:
<http://ethicsinhealth.org/wp-content/uploads/2012/01/intimate-patner-violence-jewkes.pdf> (πρόσβαση στις 19/10/2012)

Πληροφορίες για την ενδοοικογενειακή βία από την APA (American Psychiatric Association): <http://www.psychiatry.org/domestic-violence> (πρόσβαση στις 30/1/2013)

Πληροφορίες για την ενδοοικογενειακή βία από την APA (American Psychiatric Association): <http://www.apa.org/about/awards/partner-violence.pdf> (πρόσβαση στη 1/2/2013)

Πληροφορίες για την ενδοοικογενειακή βία:
http://lifepositive.gr/psixologia/endooikogeniaki_via_to_krifo_prosopo_tis_kakopoihsis/ (πρόσβαση στις 14/7/2012)

Πληροφορίες για τον ξενώνα «Αλληλεγγύη» και μαρτυρίες γυναικών:
<http://www.ethnos.gr/article.asp?catid=22768&subid=2&pubid=7736906> (πρόσβαση στις 14/7/2012)

Πληροφορίες για την Κοινωνική Κατασκευή της Θηλυκότητας στην εφηβεία:
www.psy.auth.gr (πρόσβαση στις 22/11/2012)

Πληροφορίες για την κοινωνική ταυτότητα της κακοποιημένης γυναίκας:
<http://www.scribd.com/doc/50440012/%CE%94%CE%99%CE%A0%CE%9B%CE%A9%CE%9C%CE%91%CE%A4%CE%99%CE%9A%CE%97-%CE%A4%CE%95%CE%9B%CE%99%CE%9A%CE%9F> (πρόσβαση στις 24/11/2012)

Πληροφορίες για τα ποσοστά βιασμών στην επικράτεια από το 1991-2011:
http://www.isotita.gr/var/uploads/stats/RAPES_1991-2011.xls (πρόσβαση στις 12/11/12)

Πληροφορίες για τα ποσοστά ενδοοικογενειακής βίας στη Σκωτία:
<http://www.bbc.co.uk/news/uk-scotland-20137556> και <http://www.bbc.co.uk/news/uk-scotland-glasgow-west-12579316> (πρόσβαση στη 1/11/2012)

Πληροφορίες για τα ποσοστά κλήσεων κακοποιημένων γυναικών στην τηλεφωνική γραμμή SOS 15900:
[http://www.isotita.gr/var/uploads/PRESS%20\(APO%20SEP%202010\)/DT_27-3-13 GRAMMI-SOS.pdf](http://www.isotita.gr/var/uploads/PRESS%20(APO%20SEP%202010)/DT_27-3-13_GRAMMI-SOS.pdf) (πρόσβαση στις 13/6/2013)

Πληροφορίες για την κακοποίηση των γυναικών από τον σύζυγο και το θέμα του συζυγικού βιασμού: http://obrela.gr/articles/Et_Bibl_Prakt_Papadomark.pdf (πρόσβαση στις 14/7/2012)

Πληροφορίες για το Συνέδριο «Εμφυλοι Μετασχηματισμοί – Gendering Transformations» που διοργανώθηκε από το Π.Π.Σ. «Το Φύλο στις Κοινωνικές Επιστήμες. Σύγχρονες Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις και Προοπτικές στην Έρευνα και την Πανεπιστημιακή Εκπαίδευση», στο πλαίσιο του έργου «Προπτυχιακών Προγραμμάτων Σπουδών για Θέματα Φύλου και Ισότητας», Ρέθυμνο 2007: http://www.soc.uoc.gr/gender/documents/Gend_Trans_Proceedings.pdf (πρόσβαση στις 14/7/2012)

Πληροφορίες για το Συνέδριο Πανελλήνιας Ομοσπονδίας Αστυνομικών Υπαλλήλων «Ο ρόλος της κοινωνίας στην αντιμετώπιση της βίας», Θεσσαλονίκη- Καβάλα 2011: www.poasy.gr (πρόσβαση στις 16/11/2012)

Πληροφορίες για Ταυτότητες Φύλου και το Σχολικό Πλαίσιο: www.psy.auth.gr (πρόσβαση στις 22/11/2012)

Πληροφορίες για τις διαφορές και ταυτότητες των δύο φύλων: www.psy.auth.gr (πρόσβαση στις 22/11/2012)

Πληροφορίες για τα χαρακτηριστικά της ενδοοικογενειακής βίας: http://www.pearsonhighered.com/assets/hip/us/hip_us_pearsonhighered/samplechapter/0205679706.pdf (πρόσβαση στις 20/10/2012)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Παράρτημα Α': Οδηγός συνέντευξης

Α) Για γυναίκες

Δημογραφικά χαρακτηριστικά:

- Ηλικία
- Μόρφωση
- Τόπος διαμονής σου;
- Εργασία;
- Οικονομική κατάσταση;
- Έχεις παιδιά;

Για βία:

- Τι είναι βία;
- Γιατί υπάρχει βία;
- Μπορεί να προληφθεί ή να αντιμετωπιστεί αποτελεσματικά;
- Ποιες οι συνέπειες της βίας;
- Ποιος θεωρείται θύμα βίας;
- Τι θα έλεγες στα παιδιά σου για τη βία;

Γυναίκες και κακοποίηση:

- Περίγραψε μου την εμπειρία σου
- Πότε ξεκίνησε η κακοποίηση; Πότε έγινε χειρότερη;
- Πώς ήταν η καθημερινότητά σου;
- Είχες από κάπου στήριξη;
- Είχες μιλήσει σε κάποιον για αυτό;
- Υπάρχει ιστορικό βίας στην οικογένεια;
- Θα μπορούσε να έχει γίνει κάτι για να σταματήσει πιο μπροστά η βία;

Για δομές υποδοχής και την εμπειρία τους εκεί:

- Περίγραψε μου την εμπειρία σου εδώ
- Είσαι ευχαριστημένη από τη δομή;
- Έχεις πάει κι αλλού εκτός από δω;
- Έχεις μοιραστεί την εμπειρία σου (για κακοποίηση/για τη δομή) με άλλες γυναίκες εδώ;
- Τι θα κάνεις φεύγοντας από δω;

B) Για επαγγελματίες υγείας/διευθυντικά στελέχη

Προσωπικά στοιχεία/εργασία/δομή:

- Δημογραφικά στοιχεία (ηλικία, μόρφωση, εργασιακή εμπειρία)
- Πόσο καιρό εργάζεστε εδώ; Πώς το επιλέξατε;
- Πληθυσμός-στόχος δομής;
- Διαδικασία υποδοχής περιστατικών και χειρισμός τους/Μετά από πόσο διάστημα παραπέμπονται σε άλλους φορείς;
- Τι παρέχει γενικά η δομή; Προσφέρει εκπαίδευση για τα στελέχη της; Υπάρχει βοήθεια και για το οικογενειακό περιβάλλον των γυναικών;
- Υπάρχει συνεργασία με άλλες δομές;
- Υπάρχει αύξηση των κλήσεων για βοήθεια σε σχέση με παλαιότερα και αν ναι, γιατί συμβαίνει αυτό;
- Έχετε επαφή με παλαιότερα περιστατικά και αφού φύγουν από τη δομή; Ποια η πορεία τους;
- Αισθάνεστε ικανοποίηση από την αποτελεσματικότητα της δομής; Θεωρείτε ότι υπάρχει κάτι που θα μπορούσε να βοηθήσει το έργο σας περισσότερο; Γενικότερα, τι προβλήματα υπάρχουν;
- Η νομοθεσία για τις γυναίκες; Ο αριθμός των δομών; Επαρκούν;

Βία:

- Τι είναι βία για εσάς και γιατί υπάρχει;

- Συνέπειες βίας; Μπορεί να προληφθεί και να αντιμετωπιστεί αποτελεσματικά;
- Ποιος θεωρείται θύμα βίας;
- Τι πιστεύατε για τη βία πριν δουλέψετε στη δομή και τι τώρα;

Γυναίκες και κακοποίηση:

- Τι αναφέρουν πρώτα ως βασικό αίτημα;
- Τι είδους βία υφίστανται; Υπάρχει ιστορικό βίας;
- Δημογραφικά τους χαρακτηριστικά (ηλικία/μόρφωση/εργασία/ύπαρξη παιδιών)
- Έχουν ζητήσει και σε άλλες δομές βοήθεια; Σας βρήκαν εύκολα;
- Έχουν από αλλού κάποια στήριξη;
- Μετά από πόσο διάστημα που έχουν υποστεί την κακοποίηση έρχονται συνήθως σε εσάς; Δικαιολογούν τη βία που υφίστανται;
- Έχετε αμφιβάλλει για την αξιοπιστία των λεγομένων τους;

Παράρτημα Β΄: Ποσοτικά δεδομένα

Μετά από την ποιοτική ανάλυση των δεδομένων, παρακάτω παραθέτουμε κάποια ποσοτικά δεδομένα άλλων ερευνών σχετικά με τη γυναικεία κακοποίηση από τον σύντροφο.

Η ενδοοικογενειακή βία χαρακτηρίζεται από υψηλό σκοτεινό αριθμό λόγω βαθιά ριζωμένων κοινωνικών αντιλήψεων για τον προστατευτικό ρόλο της οικογένειας-την τάση δικαιολόγησης της βίας και τις συλλογικές αναπαραστάσεις κάθε κοινωνίας (Βλάχου, 2005). Παρόλα αυτά, σύμφωνα με τη Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων, τα ποσοστά των βιασμών που είτε τελέστηκαν είτε αποπειράθηκαν οι δράστες να τελέσουν είτε εξιχνιάστηκαν, έχουν μειωθεί μέσα σε μια δεκαετία⁷⁷.

Τα στατιστικά στοιχεία των κλήσεων των κακοποιημένων γυναικών για βοήθεια στην τηλεφωνική γραμμή SOS⁷⁸ είναι τα εξής: 10176 κλήσεις και 74 ηλεκτρονικά μηνύματα. Επί του συνόλου των κλήσεων, οι 8040 (79%) αφορούσαν σε καταγγελίες περιπτώσεων έμφυλης βίας. Από αυτές οι 5968 κλήσεις (74%) αφορούσαν σε καταγγελίες των ίδιων των κακοποιημένων γυναικών ενώ οι 2072 κλήσεις (26%), αφορούσαν σε καταγγελίες από τρίτα πρόσωπα (κυρίως από φίλους/-ες (525 κλήσεις, 25%), γονείς (368 κλήσεις, 18%), άλλους συγγενείς (313 κλήσεις, 15%), αδέρφια (257 κλήσεις, 12%), γείτονες (218 κλήσεις, 11%) και άλλα άτομα (323 κλήσεις, 16%). Από τις 5968 κλήσεις που αφορούσαν σε καταγγελίες των ίδιων των κακοποιημένων γυναικών οι 4629 κλήσεις (78%) αφορούσαν σε ενδοοικογενειακή βία, οι 82 κλήσεις (1%) σε σεξουαλική παρενόχληση, οι 88 κλήσεις (1%) σε περιπτώσεις βιασμού, οι 7 κλήσεις (0,1%) σε πορνεία, 2 κλήσεις (0,03%) σε trafficking, και 709 κλήσεις (12%) αφορούσαν σε καταγγελία άλλων μορφών βίας. Τα αιτήματα των κλήσεων αυτών αφορούσαν: 2583 κλήσεις (43%) σε ψυχοκοινωνική στήριξη, 1950 κλήσεις (33%) σε νομική συμβουλευτική, 734 κλήσεις (12%) σε νομική βοήθεια, 451 κλήσεις (8%) σε αναζήτηση φιλοξενίας και 186 κλήσεις (3%) σε αναζήτηση εργασίας. Από τις 5968 γυναίκες που κάλεσαν τη γραμμή, οι 3683 (62%) είναι μητέρες.

---

⁷⁷ Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη, «Πίνακας των βιασμών στην επικράτεια τα έτη 1991-2010 και 2011 (10μηνο)», http://www.isotita.gr/var/uploads/stats/RAPES_1991-2011.xls, πρόσβαση στις 12/11/12

⁷⁸ [http://www.isotita.gr/var/uploads/PRESS%20\(APO%20SEP%202010\)/DT_27-3-13_GRAMMI-SOS.pdf](http://www.isotita.gr/var/uploads/PRESS%20(APO%20SEP%202010)/DT_27-3-13_GRAMMI-SOS.pdf), πρόσβαση στις 13/6/2013

Όσον αφορά στις γυναίκες που απευθύνθηκαν στην τηλεφωνική γραμμή, σε σχέση με την εργασιακή τους κατάσταση 1697 (28%) είναι απασχολούμενες (από τις οποίες 214 (13%) είναι αυτοαπασχολούμενες), 1826 (31%) είναι άνεργες (από τις οποίες 267 (15%) μακροχρόνια άνεργες) και 764 (13%) είναι οικονομικά ανενεργές (από τις οποίες 50 (7%) παρακολουθούν εκπαίδευση ή κατάρτιση). Σε σχέση με την οικογενειακή τους κατάσταση 2890 (48%) είναι έγγαμες, 571 (10%) είναι άγαμες, 456 (8%) σε διάσταση, 310 (5%) διαζευγμένες, 89 (1%) χήρες, 184 (3%) σε συμβίωση. Σε σχέση με την ηλικία τους 197 (3%) είναι από 15 έως 24 ετών, 1488 (25%) είναι από 25 έως 39 ετών, 1603 (27%) είναι από 40 έως 54 ετών, 540 (9%) είναι από 55 έως 64 και 304 (5%) είναι από 65 ετών και άνω. Σχετικά με το μορφωτικό τους επίπεδο 8 (0,1%) είναι τυπικά αναλφάβητες, 509 (9%) έχουν ολοκληρώσει την πρωτοβάθμια ή κατώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, 594 (10%) την ανώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, 317 (5%) τη μεταδευτεροβάθμια εκπαίδευση μη τριτοβάθμιου επιπέδου και 759 (13%) την τριτοβάθμια εκπαίδευση. Ως προς την καταγωγή και μειονοτικά χαρακτηριστικά 4083 (68%) είναι Ελληνίδες, 502 (8%) είναι μετανάστριες, 18 (0,3%) ανήκουν σε μειονότητες, 52 (1%) είναι ΑΜΕΑ και 16 (0,3%) ανήκουν στην κατηγορία των άλλων μειονεκτούντων ατόμων. Τέλος, όσον αφορά στην οικονομική τους κατάσταση 1204 (20%) την περιγράφουν ως κακή, 1106 (19%) την αναφέρουν ως μέτρια και 679 (11%) ως καλή.

Επιπλέον, συγκρίνοντας χώρες, διαπιστώθηκε ότι στη Βρετανία, κάθε τρεις μέρες δολοφονείται μία γυναίκα. Στη Σουηδία, κάθε δέκα μέρες μία γυναίκα κακοποιείται μέχρι θανάτου από τον σύζυγο ή σύντροφό της. Στην Ελβετία, το 20% των γυναικών έχει κακοποιηθεί σωματικά. Στην Ισπανία, μία γυναίκα δολοφονείται κάθε τέσσερις μέρες, περίπου 100 τον χρόνο. Το 1/3 από τις γυναίκες που βρίσκουν τον θάνατο, μαχαιρώνεται, το 1/3 φονεύεται με πυροβόλο όπλο, το 20% στραγγαλίζεται και το 10% ξυλοκοπείται μέχρι θανάτου⁷⁹.

Σύμφωνα με τη Μαρίνου⁸⁰, οι γυναίκες σε παγκόσμια κλίμακα, χάνουν 5% από το χρόνο που ζουν με υγεία εξ αιτίας της ενδοοικογενειακής βίας. Σε μια μεγάλη έρευνα

---

⁷⁹ Λαϊνιώτη, «Ενδοοικογενειακή βία: Το κρυφό πρόσωπο της κακοποίησης», http://lifepositive.gr/psixologia/endooikogeniaki_via_to_krifo_prosopo_tis_kakopoihshs/, πρόσβαση στις 14/7/2012

⁸⁰ Μαρίνου, «Η Κοινωνική Ταυτότητα της Κακοποιημένης Γυναίκας», <http://www.scribd.com/doc/50440012/%CE%94%CE%99%CE%A0%CE%9B%CE%A9%CE%9C%CE>

που πραγματοποιήθηκε σε περισσότερες από 12000 γυναίκες στο Καναδά το 1993, τα ευρήματα έδειξαν ότι μία στις τέσσερις γυναίκες ανέφερε ότι έχει βιώσει βία από το σύντροφο ή τον πρώην σύντροφό της. Στην Ελβετία το 1997, το 20% ενός μικρού δείγματος γυναικών ανέφερε ότι έχει κακοποιηθεί σωματικά. Στην Κορέα το 1992 το 38% των γυναικών ανέφερε ότι έχει δεχτεί σωματική κακοποίηση από το σύζυγο το τελευταίο χρόνο. Στην Ουγκάντα το 1997 το 41% των γυναικών ανέφερε ότι δεχτεί ξυλοδαρμό ή σωματικές βλάβες από το σύντροφο και στην Κολομβία το 1995, το 19% των ατόμων έχει δεχτεί στη διάρκεια της ζωής του κάποια επίθεση κατά της σωματικής του ακεραιότητας.

Συνεχίζοντας με ερευνητικά δεδομένα χωρών του εξωτερικού, στην Ολλανδία (1989) το 13% των γυναικών που συμμετείχαν ως υποκείμενα στην έρευνα τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο, ήταν θύματα σεξουαλικής ή/και σωματικής κακοποίησης. Στο Βέλγιο (1998) ο πλέον συχνός και επικίνδυνος δράστης ήταν ο σύντροφος, αναφορικά με σοβαρές πράξεις βίας κατά των γυναικών (48,4%). Στη Φιλανδία (1998) το 22% των έγγαμων γυναικών, καθώς και αυτών που συζούσαν με το σύντροφό τους, είχε δεχτεί βία ή απειλές από τον τελευταίο, ενώ το 9% είχαν υπάρξει θύματα κατά τον τελευταίο χρόνο. Σύμφωνα με άλλες μελέτες, στην Πορτογαλία το 52,8% των γυναικών είχε υπάρξει θύμα βίας με δράστη το σύντροφο/σύζυγό, με κύρια μορφή βίας την ψυχολογική κακοποίηση. Στη Γαλλία (2001) 1.350.000 γυναίκες υπήρξαν θύματα ενδο-οικογενειακής βίας. Στη Ρωσία 13.000 γυναίκες δολοφονούνται ετησίως, με δράστη το σύζυγο ή σύντροφό τους. Στη Νορβηγία 10.000 γυναίκες αναζητούν την παροχή ιατρικής βοήθειας εξαιτίας τραυματισμών που υπέστησαν από τον σύντροφο/σύζυγό τους και στο Ηνωμένο Βασίλειο το 25% των γυναικών έχουν υποστεί σωματική κακοποίηση από τον τωρινό ή τον πρώην σύζυγο/σύντροφο κάποια στιγμή της ζωής τους (Βιβιλάκη, Δάγλα και Πατελάρου, 2008). Τέλος, στη Σκωτία, πιο συχνή ήταν η κακοποίηση σε γυναίκες μεταξύ 20-25 ετών με αύξηση των περιστατικών στο 7% μέσα σε ένα χρόνο, με την πλειονότητα των περιστατικών να συμβαίνει εντός της οικίας (οι άντρες θύματα σε ποσοστό 9%, μεταξύ 31-35 ετών). Από εκείνα τα άτομα, το 62% είχαν υπάρξει και στο παρελθόν θύματα βίας. Κάθε 10 λεπτά αναφέρεται ένα περιστατικό ενδοοικογενειακής βίας, το οποίο όμως ίσως σημαίνει ότι

[%91%CE%A4%CE%99%CE%9A%CE%97-%CE%A4%CE%95%CE%9B%CE%99%CE%9A%CE%9F](#), πρόσβαση στις 24/11/2012

τα θύματα πλέον είναι πρόθυμα να μιλήσουν, έχουν λιγότερη ανοχή στη βία και μεγαλύτερη βεβαιότητα ότι μπορούν να βοηθηθούν^{81 82}.

Forms of violence and structures against violence

Dimitra Rouki

---

⁸¹ BBC News Scotland, “Domestic abuse reports rise by 7% in a year in Scotland”, <http://www.bbc.co.uk/news/uk-scotland-20137556>, πρόσβαση στη 1/11/2012

⁸² BBC News Glasgow & West Scotland, “Worrying festive rise in domestic abuse in Scotland”, <http://www.bbc.co.uk/news/uk-scotland-glasgow-west-12579316>, πρόσβαση στη 1/11/2012

ABSTRACT

The phenomenon of violence is present in human behavior: as obvious, versatile and universal, needs a permanent and multidisciplinary approach.

The purposes of this study are to investigate the social phenomenon of violence- focusing on domestic violence against women, and the work and function of structures dealing with violence. For these purposes, a qualitative record of the experiences of abused women, health professionals and managers who staff structures addressing violence was conducted, combined with a review of the relevant literature on the phenomenon.

In conclusion, it seems that the subjects' social representations are largely determinative of what everyone understands as violence, as well as for the preservation and perpetuation of that social - biological - psychological - political - economical phenomenon. Structures addressing violence and education of the whole society can offer a lot in the difficult, but not impossible change in these representations.

Keywords: violence, women, structures against violence, domestic violence, healthcare professionals, abuse, society.